

O exegeză a Crezului Ortodox

Florilegiu patristic

Selecția textelor, introducere și note
Diac. Drd. Liviu PETCU

În amintirea și pomenirea Părintelui Profesor Constantin Galeriu, la șapte ani de la nașterea sa în veșnicie.

CUPRINS

Introducere	6
„Cred...”	9
„... întru Unul Dumnezeu...”	12
„... Tatăl ...”	13
„... Atotțiitorul ...”	14
„... Făcătorul cerului și al pământului, al tuturor celor văzute ...”	16
„... și nevăzute...”	21
„Cred ... Și întru Unul Domn ...”	22
„... Iisus Hristos ...”	25
„... Fiul lui Dumnezeu ...”	26
„... Unul Născut Care din Tatăl S-a născut mai înainte de toți vecii ... născut iar nu făcut ...”	30
„... Lumină din Lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat ...”	34
„... Cel de o ființă cu Tatăl ...”	36
„... Prin Care toate s-au făcut ...”	38
„... Care pentru noi oamenii și pentru a noastră mântuire ...”	41
„... S-a pogorât din ceruri ...”	47
„... și S-a întrupat de la Duhul Sfânt și din Fecioara Maria ...”	49
„... și S-a făcut om...”	53
„... Și S-a răstignit pentru noi în zilele lui Ponțiu Pilat și a pătimit și S-a îngropat ...”	56
„... Și a înviat a treia zi după Scripturi ...”	62
„... Și S-a înălțat la ceruri și șade de-a dreapta Tatălui...”	68
„... Și iarăși va să vină cu slavă...”	72
„... Să judece vii și morții...”	74
„... A Cărei Împărăție nu va avea sfârșit ...”	81
„Cred ... Și întru Duhul Sfânt, Domnul ...”	88
„... de viață Făcătorul ... Duhul adevărului ...”	89
„... Care de la Tatăl purcede ...”	90
„... Cel ce împreună cu Tatăl și cu Fiul este închinat și slăvit ...”	93
„... Care a grăit prin prooroci ...”	99
„Cred ... întru Una ... Biserică...”	101
„... sfântă ... Biserică ...”	104
„... sobornicească și apostolească Biserică ...”	105
„... mărturisesc un Botez spre iertarea păcatelor ...”	108

„... aștept învierea morților ...”	110
„... și viața veacului ce va să fie ...”	115
„... Amin”	119
Bibliografie	119

Păstrează deplină rânduiala Simbolului (de credință sau al Crezului – n.n.), păstrează adevărul desăvârșit al credinței. Crede în Dumnezeu Tatăl, crede în Dumnezeu Fiul, în Unul Născător și Unul Născut Domnul tuturor Iisus Hristos, Cel de o ființă cu Tatăl, născut în Dumnezeire, născut în trup, de o îndoită naștere, dar de o singură slavă, Cel Care, creator al tuturor făpturilor, Același a fost născut din Tatăl și după aceea născut din fecioară (Sf. Ioan Casian, Convorbiri duhovnicești, Despre Întruparea Domnului, cartea a VI-a, cap. XVIII, 1-2)

1. *Cred întru Unul Dumnezeu, Tatăl Atotțiitorul, Făcătorul cerului și al pământului, văzutelor tuturor și nevăzutelor.*
2. *Și întru Unul Domn Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Unul-Născut, Care din Tatăl S-a născut, mai înainte de toți vecii.*
3. *Lumină din Lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, născut, nu făcut, Cel de o ființă cu Tatăl, prin Care toate s-au făcut.*
4. *Care pentru noi oamenii și pentru a noastră mântuire S-a pogorât din ceruri și S-a întrupat de la Duhul Sfânt și din Maria Fecioara și S-a făcut om.*
5. *Și S-a răstignit pentru noi în zilele lui Pilat din Pont, a pătimit și S-a îngropat.*
6. *Și a înviat a treia zi după Scripturi și S-a suit la ceruri și șade de-a dreapta Tatălui.*
7. *Și iarăși va să vină cu slavă, să judece viii și morții, a cărui Împărăție nu va avea sfârșit.*
8. *Și întru Duhul Sfânt, Domnul de viață Făcătorul, Care din Tatăl purcede, Căla ce împreună cu Tatăl și cu Fiul este închinat și slăvit, Care a grăit prin prooroci.*
9. *Întru una Sfântă, Sobornicească și apostolească Biserică.*
10. *Mărturisesc un botez întru iertarea păcatelor.*
11. *Aștept învierea morților.*
12. *Și viața veacului ce va să fie. Amin!*

Introducere

În contextul aniversării în 2010 a 1685 de ani de la primul Sinod Ecumenic, cel de la Niceea (325), și a 125 de ani de la recunoașterea oficială a autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române (1885), la inițiativa Preafericitului Părinte Patriarh Daniel, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a aprobat - în ședința de lucru din 18-19 iunie 2009 - ca anul 2010 să fie declarat *Anul omagial al Crezului Ortodox și al Autocefaliei românești* în Patriarhia Română, așa cum ne informează Ziarul Lumina.

Cu acest prilej, ne propunem să reîmprospătăm în gândirea și simțirea religioasă a credincioșilor Bisericii însemnătatea *Simbolului de credință* pentru viața creștinilor, prin alcătuirea unui florilegiu din operele Sfinților Părinți ai Bisericii, în care sunt oferite explicații și lămuriri pentru o mai bună înțelegere a învățăturilor de credință ce compun *Crezul*. La fiecare mărturisire de credință din cele douăsprezece articole ale *Crezului*, am selectat citate din operele Sfinților Părinți care limpezesc înțelesurile.

Crezul Niceo-Constantinopolitan (sau *Simbolul credinței* ori simplu *Crezul*) este o formulare de credință stabilită de către Sfinții Părinți participanți la primele două Sinoade Ecumenice, care au avut loc la Niceea, în anul 325, și Constantinopol, în anul 381. *Crezul* a fost definit de Sfinții Părinți de la aceste două Sinoade mai ales cu scopul de a combate diverse erezii, în special arianismul, apolinarismul, macedonianismul (sau erezia pnevmatomahă), hiliasmul etc., precum și din dorința de a deosebi religia cea nouă – creștinismul – de celelalte religii, politeiste. *Crezul* este cea mai cuprinzătoare și mai clară mărturisire de credință a Bisericii noastre, constituind, de fapt, sinteza învățăturii de credință ortodoxă. *Simbolul de credință* este „un adevărat rezumat al istoriei lumii și omului de la creație până la realizarea Împărăției lui Dumnezeu, al istoriei prezenței lui Dumnezeu în viața lumii”¹.

Sinodul I ecumenic s-a deschis la Niceea, la 20 mai, anul 325, și a durat până la 25 august, același an. La ședința deschiderii oficiale și la cea de închidere a asistat însuși împăratul Constantin cel Mare, care a rostit cuvântul de deschidere și de închidere a Sinodului. Ședințele sinodului s-au ținut în sala de recepție a palatului imperial din Niceea, sub președinția episcopilor Eustațiu al Antiohiei (324-330) și Alexandru al Alexandriei (313-328)². La sfârșitul dezbaterilor, Părinții sinodali au hotărât ca învățătura formulată în Sinod să fie redactată într-un *Simbol de credință*, ce conține 7 articole. În *Simbolul niceean*, s-a fixat învățătura despre Dumnezeu Fiului, Cel ce este *Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, născut, iar nu făcut, deoființă cu Tatăl, prin Care toate s-au făcut*, iar în partea a doua, s-au anatematizat ideile principale ereticului Arie, ce a pricinuit convocarea Sinodului. Acest eretic susținea că Fiul a fost creat în timp din nimic, că este creat din altă substanță sau ființă decât Tatăl și este schimbabil³. *Simbolul niceean* glăsuiește: *Și într-unul Domn Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Unul-Născut, Care din Tatăl S-a născut mai înainte de toți vecii*.

Păstrătoare a învățăturii Domnului nostru Iisus Hristos, fără adăugiri sau știrbiri, precum și a rânduielilor și așezămintelor Sfinților Apostoli, Biserica „Dumnezeului Celui viu, stâlp și temelie a adevărului” (I Timotei 3, 15) a fost chemată din nou, la scurt timp, să dea mărturie, după frământările și dezbinarea arianismului, despre Persoana Sfântului Duh și lucrarea Sa călăuzitoare spre cunoașterea Adevărului și dobândirea mântuirii sufletelor, în Biserica nedespărțită. Astfel, Sinodul al II-lea Ecumenic s-a deschis în Constantinopol, la începutul lunii mai 381, și a durat până

¹ Lector Aurel Jivi, „1600 de ani de la Sinodul II Ecumenic. Valoarea ecumenică a Simbolului de credință Niceo-Constantinopolitan”, în rev. *Studii Teologice*, Anul XXXIII (1981), Nr. 7-10, p. 613.

² Ioan Rămureanu, Milan Șesan, Teodor Bodogae, *Istoria Bisericească Universală*, vol. I, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1975, p. 230.

³ *Ibidem*, p. 231-232.

la 9 iulie, același an. Au participat 150 de episcopi, printre care mai de seamă au fost: Meletie al Antiohiei, Grigorie de Nazianz, Grigorie de Nysa, Amfilohie de Iconiu, Chiril al Ierusalimului și Diodor de Tars⁴. Sinodul a condamnat erezia pnevmatomahilor – a celor care învățau greșit despre Sfântul Duh – și apolinarismul, care nega integritatea firii umane a lui Hristos. Părinții participanți la acest Sinod au completat *Simbolul niceean* cu încă 5 articole de credință, care stabilesc învățătura Bisericii despre Sfântul Duh și despre Biserică. Așa a luat naștere *Simbolul de credință Niceo-Constantinopolitan*.

Importanța Sinoadelor Ecumenice pentru viața Bisericii, păstrarea și propovăduirea dreptei credințe este bine cunoscută. „Sinoadele Ecumenice și-au exercitat și își exercită, începând cu primul dintre ele, autoritatea și influența, neîntrerupt, de mai bine de 16 veacuri în Biserică și în cultura creștină. Scopul lor principal a fost omogenitatea credinței și a disciplinei sub aceeași cupolă a Ortodoxiei și menținerea sau restaurarea climatului de înțelegere și dragoste între conducătorii diferitelor Biserici pe de o parte și între creștinii în ansamblu pe de alta”⁵.

Originea ecumenică, în cadrul a două sinoade ecumenice a *Simbolului Niceo-Constantinopolitan* constituie cea dintâi temelie a ecumenicității sale, a valorii sale ecumenice. Caracterul ecumenic al Sinodului I de la Niceea (325) a fost recunoscut de la început iar al celui întrunit la Constantinopol (381) a fost afirmat chiar la un an după ținerea lui, în scrisoarea Sinodului din 382 către papa Damasus⁶ și recunoscut și de către Biserica din Apus la Sinodul Ecumenic de la Calcedon (451).

Având girul primelor două Sinoade ecumenice, *Simbolul de credință Niceo-Constantinopolitan* a fost confirmat în continuare de către celelalte Sinoade ecumenice, fiind inclus în definițiile lor doctrinare. Începutul acestui proces de confirmare a originii și caracterului *Simbolului de credință Niceo-Constantinopolitan* l-au făcut Părinții Sinodului al IV-lea Ecumenic de la Calcedon în cadrul a două ședințe ale Sinodului: „credința celor 318 Părinți rămâne neatinsă”, glăsuiesc actele Sinodului. „Iar față de cei ce se luptă cu Duhul Sfânt, confirmă învățătura despre ființa Sfântului Duh, predată mai târziu de cei 150 de Sfinți Părinți, adunați în capitală, învățătură pe care aceia au făcut-o cunoscută tuturor, nu ca și când ar fi introdus ceva ce lipsea ci arătând cu mărturii scripturistice ideea lor despre Sfântul Duh, contra celor ce-au încercat să-i nege stăpânirea”⁷. Textul *Simbolului* a fost apoi încorporat în definiția dogmatică adoptată la Sinodul de la Calcedon, definiție care a fost semnată de participanți între care și delegații papali.

Repetarea învățăturii unui sinod de către un alt sinod nu se făcea mecanic ci în lumina adevărului descoperit de Duhul Sfânt, așa cum au crezut și trăit în Biserica Ecumenică. De la folosirea sa la Botez, *Simbolul Niceo-Constantinopolitan* a dobândit cu timpul o funcție și mai intim legată de viața de fiecare zi a credincioșilor prin introducerea sa în Liturgia euharistică. Atunci când circumstanțele au determinat introducerea unui simbol de credință în Liturgie, *Simbolul Niceo-Constantinopolitan* a devenit crezul prin excelență al cultului creștin⁸.

Ca operă a primelor două Sinoade Ecumenice de la care își trage și numele, *Simbolul niceo-constantinopolitan* este cea mai importantă mărturisire de credință a Bisericii. În această mărturisire se fixează și precizează credința Bisericii pentru apărarea vieții în Hristos⁹. În cele douăsprezece articole ale *Crezului* sunt exprimate concis principalele teze ale credinței de totdeauna a Bisericii: în Sfânta Treime – Dumnezeu-Tatăl, Dumnezeu-Fiul și Dumnezeu-Duhul Sfânt; în Biserica cea Una,

⁴ *Ibidem*, p. 243.

⁵ Pr. Prof. Ioan G. Coman, „Sinoadele Ecumenice și importanța lor pentru viața Bisericii”, în rev. *Ortodoxia*, XIV (1962), Nr. 3, p. 291.

⁶ Pr. Prof. Ioan Rămureanu, „Sinodul al II-lea Ecumenic de la Constantinopol (381), învățătura despre Sfântul Duh și Biserică, *Simbolul constantinopolitan*”, în rev. *Studii Teologice*, XXI (1969), Nr. 5-6, p. 362.

⁷ *Ibidem*, p. 371.

⁸ Lector Aurel Jivi, *op. cit.*, p. 612.

⁹ Diac. Asist. Ion Caraza, „*Simbolul Niceo-Constantinopolitan în viața și spiritualitatea Bisericii*”, în rev. *Ortodoxia*, Anul XXXIII (1981), Nr. 3, p. 433.

Sfântă, Sobornicească și Apostolească; într-un Botez, spre iertarea păcatelor, și în învierea morților și a vieții veacului ce va să fie.

Simbolul Niceo-Constantinopolitan are însemnătate aparte pentru viața Bisericii. Nimeni nu poate deveni mădular al Bisericii dreptmăritoare a lui Hristos dacă nu este botezat, și Taina Botezului se administrează celui care rostește *Simbolul de credință* al Bisericii sau *Crezul* (îl rostesc nașii, doar în cazul în care este botezat un prunc). Mai mult, Jertfa Euharistică este precedată de rostirea *Crezului*, ca expresie a unității mărturisirii de credință, căci fără o mărturisire de credință comună nu poate fi nici împărtășire din același Potir.

Recitarea regulată a *Simbolului de credință* la Sfânta Liturghie a fost introdusă mai întâi la Antiohia, în 471¹⁰, apoi în întreaga lume creștină. *Crezul* este rostit de către toți credincioșii atât în rugăciunile lor particulare, cât și împreună, în biserică, la Sfânta Liturghie și la celelalte servicii divine.

Conchizând, dorim și nutrim nădejdi ca prezentul volum să contribuie la sporirea lucrării de păstrare a dreptei credințe, care este atât de concis și limpede descrisă în acest *Simbol de credință*, pentru ca fiii Bisericii să păstreze în continuare „taina credinței în cuget curat” (I Timotei 3, 19) și să o mărturisească cu îndrăzneală.

¹⁰ Ioan Rămureanu, Milan Șesan, Teodor Bodogae, *op. cit.*, p. 245.

„Cred...”

„Iar credința este o putere a lui Dumnezeu, pentru că este tăria adevărului”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a II-a, cap. XI, 48.4., în PSB, vol. 5, p. 139)

„Credința este tărie spre mântuire și putere spre viață veșnică”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a II-a, cap. XII, 53.5., în PSB, vol. 5, p. 141)

„Credința înseamnă a cunoaște pe Dumnezeu Cel Unul prin fire și a-L mărturisi sincer și cu adevărat”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea a Noua, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 799)

„Credința este rădăcina tuturor virtuților”. (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Cain și Abel*, cartea a doua, II, 28, în PSB, vol. 52, p. 166)

„Credința este sănătatea sufletului”. (Sf. Ioan Gură de Aur, în vol. *Problemele vieții*, p. 357)

„Căci aceasta este credința, când cineva pe cele făgăduite de Dumnezeu – chiar dacă nu sunt văzute cu acești ochi trupești – le socotește mai vrednice de crezare decât cele văzute, ce zac sub ochii noștri materiali”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Urările de bun venit ale aceluiași și lauda celor care au venit din împrejurimile Antiohiei*, în vol. *Cateheze baptismale*, p. 122)

„Se numește credință, credința care face semne și minuni. Dar se numește credință și ceea ce ne duce la cunoașterea lui Dumnezeu, potrivit căreia fiecare din noi este credincios”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *La cuvântul apostolic ce spune: <<Dar având același duh al credinței, precum este scris>>; și la <<Crezut-am, pentru aceea am grăit... >>*, 4, în vol. *Despre schimbarea numelor. Despre răbdare. Despre milostenie...*, p. 271)

„Credința este o cunoștință ce nu se poate dovedi. Iar dacă e cunoștință ce nu se poate dovedi, atunci credința este o legătură mai presus de fire, prin care în chip neștiut și indemonstrabil ne unim cu Dumnezeu într-o unire mai presus de înțelegere”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie*, sc. 2, rp. 33, în *Filocalia...*, vol. III, p. 128)

„Atunci avem credință, când nu ne mărginim numai la ochii trupului, ci vedem cu ochii minții cele ce nu se văd. Mai cu seamă pe acelea pe care le vedem cu ochii minții trebuie să la socotim mai vrednice de credință de cât pe cele pe care le vedem cu ochii trupului”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia la Facere*, omilia LXIII, V, în PSB, vol. 22, p. 298)

„Pentru ce Pavel numește credința *duh al credinței* (II Cor., 4, 13)?

Pentru că vrea să arate că la început credința este o faptă a gândului nostru celui bun, este o ascultare a unei chemări; mai târziu însă, după ce credința a fost întemeiată în sufletul nostru, avem nevoie de ajutorul Duhului, ca să rămână credința neclintită și nestrămutată. Nici Dumnezeu, nici harul Duhului n-o ia înaintea voinței noastre, ci ne cheamă și așteaptă ca noi de bunăvoie și din propriul nostru imbold să ne apropiem; apoi, după ce ne-am apropiat, ne dă și Dumnezeu tot ajutorul Lui. Și pentru că diavolul, după ce ne-am apropiat de credință, vine îndată, voind să smulgă această bună rădăcină și grăbindu-se să semene neghină și să pângărească semințele cele bune și curate (Mt. 13, 24-25), de aceea avem atunci nevoie de ajutorul Duhului, pentru ca Duhul, ca un plugar vrednic, să apere cu multă grijă și dragoste rodul de curând sădit al credinței. De aceea Pavel spunea, scriind tesalonicenilor: *Duhul să nu-l stingeți* (I Tes. 5, 19). Cu aceste cuvinte a vrut să arate că, după ce a venit în ajutorul nostru harul Duhului, nu mai putem fi biruiți de demon și dejucăm toate vicleniile lui. Că, dacă nimeni nu poate spune *Domn este Iisus, decât în Duhul* (I Cor. 12, 3), apoi cu mult mai mult nimeni nu poate avea credință tare și înrădăcinată decât în Duhul Sfânt”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *La cuvântul apostolic ce spune: <<Dar având același duh al credinței, precum este scris>>; și la <<Crezut-am, pentru aceea am grăit... >>*, 5, în vol. *Despre schimbarea numelor. Despre răbdare. Despre milostenie...*, p. 272-273)

„... nu e cu puțință a plăcea lui Dumnezeu fără credință”. (Ava Dorotei, *Diferite învățături folositoare de suflet*, cuv. 2, cap. 1, în *Filocalia...*, vol. IX, p. 497)

„Credința este mama noastră a tuturor, când îi urmează nădejdea și-i premerge dragostea de Dumnezeu și de Hristos și dragostea de aproapele”. (Sf. Policarp al Smirnei, *Epistola către filipeni*, cap. III, 3, în PSB, vol. 1, p. 250-251)

„Tuturor întreprinderilor să le premeargă credința în Dumnezeu și să urmeze (însoțească) optimismul, așa încât cu credința să întărim puterea sufletului și cu optimismul să fim bine dispuși pentru faptele bune”. (Sf. Vasile cel Mare, *Constituțiile ascetice*, cap. XV, în PSB, vol. 18, p. 498)

„Da, credința are nevoie de ajutorul și prezența Duhului ca să rămână neclintită; iar ajutorul Duhului rămâne în noi dacă ducem o viață curată și dacă facem fapte bune. Prin urmare, dacă vrem să ne fie credința bine înrădăcinată în suflet trebuie să avem o viață curată, care să înduplece Duhul să rămână în noi și să întrețină puterea credinței. Nu se poate, nu se poate ca un om care nu are viață curată să nu se clatine în credință!” (Sf. Ioan Gură de Aur, *La cuvântul apostolic ce spune: <<Dar*

având același duh al credinței, precum este scris>>; și la <<Crezut-am, pentru aceea am grăit...>>, 9, în vol. *Despre schimbarea numelor. Despre răbdare. Despre milostenie...*, p. 279)

„Tuturor virtuților le premerge credința din inimă, pe care o are cineva atunci când sufletul nu poartă în el o socotință îndoielnică, ci a lepădat cu desăvârșire iubirea de sine (iubirea trupească și egoistă de sine, numită filavtia de către Părinți – n.n.)”. (Cuviosul Nichita Stithatul, *Cele 300 de capete despre făptuire, despre fire și despre cunoștință*, suta întâi, cap. 28, în *Filocalia...*, vol. VI, p. 197)

„... întâi trebuie să pună temelia, care este credința, căci *fără credință*, cum spune Apostolul, *nu e cu putință a plăcea lui Dumnezeu* (Evr. 11, 6)”. (Ava Dorotei, *Diferite învățături folositoare de suflet*, cuv. 14, cap. 3, în *Filocalia...*, vol. IX, p. 619)

„Odihna, și tot darul cel bun și toată harisma dumnezeiască vine omului prin credință”. (Sf. Varsanufie și Ioan, *Scrisori duhovnicești*, cap. 29, în *Filocalia...*, vol. XI, p. 52)

„... să ne fie atât de puternică credința noastră, ca și cum am și vedea înaintea noastră împlinire făgăduințele”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XXXIV, V, în PSB, vol. 22, p. 11)

„... nimic mai puternic decât credința”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Cinci cuvântări despre Ana și Samuel*, cuvântul I, în vol. *Omilii și cuvântări despre educația copiilor...*, cuvântul II, p. 29)

„După cum am apucat de la episcopii dinaintea noastră și din prima catehizare — și atunci când am primit baia botezului și după cum am învățat din dumnezeieștile Scripturi și cum credem și învățăm și pe alții în însăși activitatea preotească și episcopală, tot așa crezând și acum, declarăm credința noastră”. (Fericitul Teodoret, Episcopul Cirului, *Istoria Bisericească*, cartea I, 12, 3, în PSB, vol. 44, p. 52)

„Întemeiată de Hristos și încredințată apostolilor, dreapta credință ar trebui să nu fie socotită altceva decât glasul și autoritatea lui Dumnezeu, care are în sine glasul și simțirea lui Dumnezeu”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, Despre Întruparea Domnului, cartea a VI-a, cap. V, 1, în PSB, vol. 57, p. 837)

„... am fost învățați să ne folosim de dreapta credință spre cea mai bună viețuire”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, ep. 12, în PSB, vol. 81, p. 95)

„Da, atunci mai cu seamă crezi, când nu cauți să afli pricina celor ce ți se poruncesc, ci simplu împlinești poruncile”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia VIII, I, în PSB, vol. 23, p. 102)

„Ceea ce este hrana pentru trup, aceea e viața (virtuoasă) pentru credință. Și după cum trupul nostru nu poate trăi fără bani, tot așa nici credința, fără fapte bune, căci: *fără fapte, credința este moartă* (Iac., 2, 20)”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *La cuvântul apostolic ce spune: <<Dar având același duh al credinței, precum este scris>>; și la <<Crezut-am, pentru aceea am grăit...>>*, 10, în vol. *Despre schimbarea numelor. Despre răbdare. Despre milostenie...*, p. 280)

„Să ne sârguim să ducem o viață plină de fapte bune, pentru ca răsplata să ne fie îndoită: una, cea gătită pentru răsplătirea faptelor noastre, alta, cea gătită pentru tăria credinței noastre”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *La cuvântul apostolic ce spune: <<Dar având același duh al credinței, precum este scris>>; și la <<Crezut-am, pentru aceea am grăit...>>*, 10, în vol. *Despre schimbarea numelor. Despre răbdare. Despre milostenie...*, p. 280)

„Domnul a împreunat păzirea tuturor poruncilor cu dreapta credință, știind că nu e cu putință să-i aducă omului mântuirea numai una dintre ele, despărțită de celelalte”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Cuvânt ascetic despre viața morală, despre cunoștință și despre dreapta socoteală duhovnicească*, cap. 2, în *Filocalia...*, vol. II, p. 25)

„Sfârșitul credinței în Dumnezeu este veșnica odihnă în Dumnezeu; și astfel sfârșitul nostru este început al veșniciei”. (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, cartea I, cap. XIII, 102.2., în PSB, vol. 4, p. 225)

„Credeți și primiți ca plată mântuirea! (...) Cel care caută pe Dumnezeu lucrează la propria sa mântuire. Ai găsit pe Dumnezeu, ai viață!”. (Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către eleni (Protrepticul)*, cap. X, 106.5., în PSB, vol. 4, p. 150-151)

„Întoarce-te, așadar, la calea cea dreaptă, revino la simțămintele de mai înainte, revezi-ți înțelepciunea, dacă ai avut-o vreodată, întoarce-te la tine însuși, dacă ai avut totuși în tine ceva la care să te întorci, recunoaște tainele izbăvirii tale, prin care ai fost înnoit, prin care te-ai renăscut. N-ai mai puțină nevoie acum de ceea ce ai avut atunci, pentru ca să te renască acum prin pocăință cele ce te-au născut înainte prin izvorul lor. Păstrează deplină rânduiala simbolului, păstrează adevărul desăvârșit al credinței. Crede în Dumnezeu Tatăl, crede în Dumnezeu Fiul, în Unul Născător și Unul Născut Domnul tuturor Iisus Hristos, Cel de o ființă cu Tatăl, născut în Dumnezeire, născut în trup, de o îndoită naștere, dar de o singură slavă, Cel Care, creator al tuturor fapturilor, Același a fost născut din Tatăl și după aceea născut din fecioară”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, Despre Întruparea Domnului, cartea a VI-a, cap. XVIII, 1-2, în PSB, vol. 57, p. 849)

„... întru Unul Dumnezeu...”

„... Dumnezeu Cel Unul și prin fire și adevărat¹¹”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, cartea a VI-a, 2, în PSB, vol. 39, p. 209)

„... Dumnezeului celui după fire, adevărat și singur¹²”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la a doua Lege*, 2, în PSB, vol. 39, p. 445-446)

¹¹ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dumnezeu Cel adevărat prin fire, adică mai presus și deosebit de toate prin fire, nu poate fi decât Unul. Dacă sunt mai mulți, se mărginesc unul pe altul. (n. s. 362, p. 209)

¹² Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dumnezeu Cel adevărat nu poate fi decât Cel ce e Dumnezeu prin fire, adică liber prin Sine de toate și Stăpân peste toate. Căci un Dumnezeu care e înălțat la acest nivel de libertate și de stăpânire peste toate de cugetarea și de vorbele omului, fără să fie cu adevărat, nu e Dumnezeu. Iar acest Dumnezeu adevărat, adică liber de toate și Stăpân peste toate prin El însuși, nu poate fi decât Unul singur. Pentru că altfel, fiind mărginit de alții așa-ziși dumnezei și dependent de ei, n-ar mai fi Dumnezeu adevărat. Acestea sunt deci cele trei însușiri ale Dumnezeului adevărat: a) că e prin fire, sau prin Sine, nedependent în existența Sa de nimic; b) că prin aceasta e Unul singur; c) că numai așa e Dumnezeu adevărat. Fiind astfel Dumnezeu, nu poate fi decât Spirit, pentru că tot ce e material este dependent. Materia e compusă și ca atare părțile ei se află într-o dependență reciprocă. Iar un întreg al cărui componente sunt dependente una de alta, nu poate fi nici independent. În general, nici lumea, nici omul nu sunt nici de la ele – dată fiind dependența lor – nici din ființa lui Dumnezeu, căci aceasta ar arăta-o și pe ea dependentă. Dependența lor de Dumnezeu nu poate indica decât că sunt create. Numai așa pot exista și ele ca dependente, și El ca absolut independent sau prin Sine. Aceasta arată că poate și trebuie să existe din veci Dumnezeu ca Spirit, neavând nevoie de o lume în parte spirituală, în parte materială. Acestea nu pot veni la existență decât prin actul Lui absolut liber, deci creator. (n. s. 772, p. 446)

„Deci nu s-a proclamat foarte clar și eficient glasul Sfinților (autori ai Scripturii), că Unul Născut este Dumnezeu cel unic și adevărat?¹³” (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime*, cuvântul III, în PSB, vol. 40, p. 98)

„Dumnezeu este unul. Nu este și nu poate fi decât un singur Dumnezeu. Cum se vor concepe doi infiniți? Însă dacă Dumnezeu este unul, dacă Natura divină este una și nu poate fi decât una, această unitate de natură nu exclude pluralitatea Persoanelor. Nu există decât un singur Dumnezeu; pot să fie în Dumnezeu mai multe persoane distincte, neformând în unitatea de natură decât un Dumnezeu.

Dumnezeu este așa. Dumnezeu nu este singur (solitar) în infinitul slavei Sale. Dacă El a compus pe pământ familia, El a compus-o ca o umbră, o imagine, un reflex a ceea ce este în Sine însuși”. (Sf. Ioan Gură de Aur, în vol. *Bogățiile oratorice*, p. 6)

„Se vede că în Treime nu este nimic împărțit. Când zice despre Duhul Sfânt Scriptura, despre Tatăl zice, și chiar în același timp despre Fiul”. (Sf. Ioan Gură de Aur, în vol. *Bogățiile oratorice*, p. 7)

„... Tatăl ...”

„Fiul a arătat numele Tatălui (In. 17, 6 – n.n.) aducându-ne la cunoașterea și la vederea sigură că nu e numai Dumnezeu (fiindcă s-a propovăduit aceasta și înainte de venirea lui Hristos, prin Scriptura de Dumnezeu insuflată), ci că, pe lângă faptul că e Dumnezeu cu adevărat, este și Tată, nu printr-un nume mincinos, ci având în Sine și din Sine pe Cel Născut al Său, împreună veșnic cu firea, fiindcă nu L-a născut în timp pe Creatorul veacurilor. De aceea, numele de Tată Îi este mai propriu lui Dumnezeu, decât cel de Dumnezeu. Căci numele de Dumnezeu indică demnitatea, pe când cel de Tată, proprietatea ființială. Spunând cineva Dumnezeu, arată pe Domnul tuturor, iar numindu-L Tată, exprimă proprietatea: arată că a născut¹⁴. Numele de Tată, care e mai propriu și mai adevărat, I-l acordă lui Dumnezeu și Fiul însuși, Care nu zice: Eu și Dumnezeu, ci *Eu și Tatăl una suntem* (In. 10, 30), iar altă dată zice despre Sine: *Pe El L-a pecetluit Dumnezeu-Tatăl* (In. 6, 27). Dar și când a poruncit ucenicilor Săi să boteze toate neamurile, nu le-a spus să facă aceasta în numele lui Dumnezeu, ci a legiuit pe față să se facă *în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh* (Mt. 28, 19)”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Unsprezecea, Cap. 7, în PSB, vol. 41, p. 1023-1024)

¹³ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Spunându-I-se lui Hristos Dumnezeul Unic, S-a arătat că nu e despărțit în dumnezeire de Tatăl. Că sunt împreună un unic Dumnezeu. Hristos Îl are în Sine pe Tatăl în mod nedespărțit. Nu vorbea fără să simtă grăind în Sine pe Tatăl și nu săvârșea nici o faptă, fără să fie împreună săvârșitor al ei, Tatăl. (n. s. 129, p. 98)

¹⁴ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Un Dumnezeu care n-ar fi născut un Fiu, care n-ar fi Tată, ar fi un Dumnezeu lipsit de iubire, de comuniune. Iar dacă ar fi silit să facă ceva, n-ar fi atotputernic, n-ar fi liber. Dacă n-ar exista un Tată ceresc, n-ar exista nici tați pământești, care reprezintă tot ce e mai înalt între oameni. Un Dumnezeu care n-ar fi Tată ar fi o esență panteistă, n-ar indica proprietatea Lui de Dumnezeu liber și iubitor, de adevărat Dumnezeu. (n. s. 1927, p. 1023)

„... Lumea e învinuită că nu știe pe Tatăl, adică pe Dumnezeu adevărat și prin fire¹⁵”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea a unsprezecea, cap. 12, în PSB, vol. 41, p. 1069)

„... Atotțiitorul ...”

„... *Toate sunt de la El, prin El și în El* (Rom. 11, 36). Prin cuvintele *toate provin de la El*, Pavel a arătat că începutul existenței lumii este Dumnezeu. Cuvintele *prin El* arată că Dumnezeu susține lumea, iar *în El* arată că tot Dumnezeu este și scopul existenței”. (Origen, *Contra lui Celsus*, cartea a VI-a, cap. LXV, în PSB, vol. 9, p. 426)

„Acolo unde Domnul privește este pace și veselie, iar acolo de unde Domnul își întoarce fața Sa, acolo intră răutatea”. (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, cartea I, cap. VIII, 70.1., în PSB, vol. 4, p. 206)

„Purtarea de grijă a lui Dumnezeu conține în sine toate cele de care poartă El grijă și pe care le cuprinde, dar nu în felul în care un corp material își deține conținutul său atunci când și conținutul tot corp este, ci purtarea de grijă a lui Dumnezeu cuprinde totul întocmai ca o putere divină care cuprinde tot ceea ce conține”. Origen, *Contra lui Celsus*, cartea a VI-a, cap. LXXI, în PSB, vol. 9, p. 432)

„... nimic din cele ce există nu este în afara proniei lui Dumnezeu și nici lipsit de grija ce i se cuvine”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, omilia a IX-a, V, în PSB, vol. 17, p. 176)

„Sfântul Apostol Pavel spune în Faptele apostolilor: *În El Însuși trăim și ne mișcăm și suntem* (Fap. 17, 28). Este fără îndoială mai mult decât un conducător al vieții, fiindcă în El se găsește mișcarea celui ce are viață. În adevăr, n-a zis că suntem mișcați de El, ci în El, învățându-ne limpede că ființa noastră a tuturor se găsește înăuntrul virtuților sfinte, fiindcă de bună seamă trăim în Însuși Acela de la care avem ceea ce suntem”. (Salvianus, *Despre guvernarea lui Dumnezeu*, cartea a II-a, II, 9, în PSB, vol. 72, p. 210)

„*Iată – zice Scriptura – Eu sunt cu voi în toate zilele, până la sfârșitul veacului*. Grozav mai talmăcim sentimentele lui Dumnezeu, dacă-L defăimăm spunând că suntem veșnic neglijați, când El dovedește întotdeauna că nu ne părăsește. Prin aceasta a voit să ne arate El că niciodată nu ne părăsește cu dragostea și ocrotirea Sa, fiindcă întotdeauna este prezent alături de noi”. (Salvianus, *Despre guvernarea lui Dumnezeu*, cartea a II-a, II, 10-11, în PSB, vol. 72, p. 211)

„... să fim încredințați că Dumnezeu, Căruia nu-I scapă nimic din tot ce se întâmplă, Se află întotdeauna alături de noi”. (Eusebiu de Cezareea, *Viața lui Constantin cel Mare*, cartea V, 6.4., în PSB., vol. 14, p. 259)

„Însuși Cuvântul atotputernic și atotdesăvârșit sfânt al Tatălui, sălășluindu-Se și întinzând puterile Lui în toate și pretutindeni și luminându-le pe toate cele arătate și nevăzute, le ține în Sine

¹⁵ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Un Dumnezeu care nu e Tată nu e Dumnezeu adevărat și prin fire, căci e un Dumnezeu lipsit de iubire. Și un Dumnezeu lipsit de iubire prin fire nu poate fi Dumnezeu adevărat. (n. s. 2017, p. 1069)

și le strânge, nelăsând nimic gol de puterea Lui, ci dându-le viață tuturor și păzindu-le pe toate împreună și pe fiecare în parte”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Cuvânt împotriva elinilor*, XLII, în PSB, vol. 15, p. 79)

„Nu e nimic din cele ce sunt și se fac, care să nu fi fost făcut și să nu dureze în El și prin El”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Cuvânt împotriva elinilor*, XLII, în PSB, vol. 15, p. 79)

„La Dumnezeu nimic nu-i neprevăzut, nimic nu-i neglijat. Pe toate le privește cu ochiul cel neadormit. Este de față lângă toți și lângă toate, dând mântuire fiecăruia. Dacă Dumnezeu n-a lăsat pe ariciul de mare în afara privirii Sale, nu va supraveghea, oare, pe cele ale tale?” (Sf. Vasile cel Mare, *Omilia la Hexaemeron*, omilia a VII-a, V, în PSB, vol. 17, p. 153)

„... Atunci când Tu ești tăria noastră, atunci este tărie, iar când este tăria noastră, este slăbiciune”. (Fericitul Augustin, *Confessiones – Mărturisiri*, cartea a IV-a, XVI, (31), în PSB, vol. 64, p. 115)

„... Cel ce le-a făcut și le susține toate numai cu înclinarea voinței Lui”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, ep. 12, în PSB, vol. 81, p. 68)

„Cum lucrează El dar? El conduce și păstrează lucrurile Sale prin providența Sa. Atunci când vedeți ridicarea soarelui, mersul lunii, izvoarele, fântânile, fluviile, ploile și mișcările naturii, fie în semințe, fie în trupurile noastre, fie în acela al animalelor și a tuturor celorlalte lucruri care alcătuiesc lumea aceasta, recunoașteți aici lucrarea continuă a Tatălui, *Care face să strălucească soarele atât peste cei buni cât și peste cei răi* (Mt. 5, 45). Și încă: *Dacă Dumnezeu astfel îmbracă iarba câmpului, care astăzi este și mâine se aruncă în foc* (Mt., 6, 30). Și apoi despre păsări: *Tatăl vostru Cel ceresc le hrănește* (Mt. 6, 93)”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentar la Evanghelia de la Ioan*, omilia XXXVIII, 2, p. 182)

„Ia spune-mi, te rog, oare atâtea bunătăți, ce le vedem, ar putea să se desfășoare în mod automat? Lumina de toate zilele, ordinea și pronia, drumul stelelor, succedarea regulată a zilelor și a nopților, continuitatea naturii în plante, în vietăți și în oameni, de unde vin acestea? Cine, spune-mi, este, care guvernează toate acestea? Dar dacă nu se interesează nimeni, ci totul se mișcă automat, apoi cine învârtind această cămară frumoasă și mare, - voi să zic cerul, - a așezat-o deasupra pământului, sau și pe ape? Cine dă timpurile cele fertile și trimite ploile cele îmbelșugate? Cine a așezat în semințe și în plante atâta putere creatoare? Căci tot ceea ce vine automat e fără rânduială, pe când ordinea și buna orânduială se face numai cu artă. Dar spune-mi, oare în lucrurile de pe lângă noi, care se fac așa zicând automatic, nu vedem noi multă neorânduială, mult vuiet și tulburare? Și nu zic de acel fapt întâmplat automat, ci de un lucru făcut de cineva, însă fără vreo artă. De exemplu: fie bunăoară lemne și pietre, fie și var grămadite toate la un loc; apoi apucându-se un om fără experiență de clădire, clădească el, zic, și ridice casa. Ei bine, nu ar strica el totul? Fie, apoi, o corabie și să aibă toate cele trebuitoare, afară de căpitanul care să o cârmuiască; ei bine, acea corabie – bine lucrată de altfel - va putea ea oare pluti singură? Dar apoi pământul acesta atât de mare, cum de stă el pe ape, și cum de s-a învârtoșat în trecerea timpului, fără de vreo putere care să-l combine și să-l întărească în așa fel? Care ar fi explicarea la toate acestea? Dar dacă pământul sprijină și cerul, iată și o altă greutate asupra lui, pe când dacă cerul ar fi pus pe ape, iată și o altă nedumerire. În adevăr că nedumerirea aceasta încetează din moment ce noi vom vedea aici rezultatul proniei divine”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariile sau Explicarea Epistolei către Efesenii*, omilia XIX, p. 184-185)

„Și dacă o corabie care are puțini corăbieri și călători, nici o stadie nu poate merge fără cel ce o cârmuiește, cu mult mai mult lumea aceasta atât de mare, care are în ea atâtea suflete, alcătuite din deosebite stihii, nu ar fi ținut atâta vreme, dacă nu ar fi fost pronia divină, care să întărească și să ție

lumea aceasta totdeauna”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Cuvânt către cei ce cred că diavolii ocârmuiesc cele omenești și se necăjesc pentru pedepsele lui Dumnezeu, și se smintesc pentru îndestulările celor răi și pentru suferințele celor drești*, în vol. *Din ospățul stăpânului*, p. 34)

„Lipsiți o casă de locuitorii ei, părăsiți-o pe ea și lăsați-o; într-un timp foarte scurt și ea se ruinează, părțile sale se descompun, ea cade bucată cu bucată. Să lăsăm, aceasta să nu fie decât un moment, trupul nostru fără conducerea sufletului nostru, ca el să rămână fără de grijă, fără de hrană, fără nici una din condițiile existenței sale; acesta nu va mai fi în curând decât un cadavru în descompunere. Și noi vrem ca acest corp imens care este Universul, ale cărui organe sunt atât de multiple și atât de complicate, să subziste fără o inteligență care prezidează funcțiile sale și care menține viața sa? Așa ca o uriașă navă, având pământul ca și carenă, cerurile ca vetrile, ca ocean imensitatea, acest Univers călătorește la întâmplare fără pilot, fără echipaj, fără direcție? Această lume vastă care este ca o casă, noi credem că ea s-a construit fără arhitect, fără posesor ea se menține? Într-adevăr, a crede aceasta înseamnă a crede în absurd, și negând o Providență conducătoare a lumii, înseamnă a nega evidența însăși”. (Sf. Ioan Gură de Aur, în vol. *Bogățiile oratorice*, p. 31-32)

„... Făcătorul cerului și al pământului, al tuturor celor văzute ...”

„Atunci când a creat, *la început*, tot ce a găsit de bine să creeze și, pentru ființele cugetătoare, nu a avut un alt motiv de a le aduce la existență decât pe Sine însuși, adică bunătatea Sa”. (Origen, *Despre principii*, Cartea a II-a, VI, 9, în PSB, vol. 8, p.165)

„... Tot ce există a fost creat de Dumnezeu și că nimic nu există să nu fi fost creat de El afară de natura Tatălui, a Fiului și a Duhului Sfânt; apoi, că Dumnezeu, Care e bun după fire, vrând să aibă ființe față de care să-Și arate binefacerile, ființe care s-ar bucura dacă le-ar primi, a făcut fapte vrednice de El, adică în stare să-L înțeleagă cum se cuvine”. (Origen, *Despre principii*, Cartea a IV-a, VIII, 4, în PSB, vol. 8, p. 307)

„Deci nu trebuie să cugetăm că sunt mulți cărmuitorii și făcătorii creațiunii, ci, pentru a păstra dreapta credință strictă și adevărul, trebuie să credem că Făcătorul ei este Unul. Și semnul sigur că Făcătorul universului este Unul e că nu sunt multe lumi, ci una. Căci dacă erau mulți zei, trebuiau să fie și multe și diferite lumi. Căci nu puteau mulți zei să alcătuiască o singură lume, nici o singură lume să fie făcută de mulți zei, date fiind implicațiile absurde ale acestui fapt. Întâi, unica lume făcută de mulți zei ar implica o slăbiciune a celor ce au făcut-o, arătându-se că un singur lucru a fost săvârșit de mulți. Și aceasta ar fi un semn sigur al nedesăvârșirii capacității fiecăruia de a-l face. Căci dacă ar fi ajuns unul, n-ar fi fost nevoie să-și împlinească mai mulți în mod reciproc insuficiența. Dar a spune că în Dumnezeu există vreo insuficiență nu e numai propriu necredinței, ci întrece orice nelegiuire. Chiar un meșter dintre oameni n-ar fi socotit desăvârșit, ci slab, dacă n-ar săvârși singur o operă, ci împreună cu mulți. Iar dacă fiecare (din zei) ar fi putut să creeze întreg universul, dar l-au creat toți împreună ca să se arate lucrând unul cu altul, prin aceasta s-ar spune un lucru de răs. Căci în acest caz fiecare ar fi lucrat pentru slavă, ca să nu se presupună că e neputincios. Dar a spune că există în zei o slavă deșartă e de asemenea cu totul absurd. Astfel, dacă fiecare era în stare să creeze întregul univers, ce trebuință a fost de mulți, odată ce fiecare a fost suficient pentru a face totul? Apoi ar fi absurd ca opera să fie una, iar înfăptuitorii ei mulți și feluriți, odată ce o lege naturală arată că unul și desăvârșitul e superior celor mulți și diferiți.

Dar trebuie știut și aceasta, că dacă lumea s-ar fi făcut de către mulți, ar avea și mișcările deosebite și neasemănătoare. Căci depinzând de mulți făcători ar avea și mișcările deosebite. Și în

această felurime, cum s-a spus mai înainte, s-ar arăta iarăși o dezordine și un haos. Pentru că nici o corabie cârmuită de mulți nu va pluti drept, dacă nu i-ar ține cârma un singur cârmaci¹⁶. Și nici lira lovită de mulți n-ar scoate un sunet armonios, dacă artistul care o lovește n-ar fi unul. Deci una fiind creațiunea și una ordinea ei, Unu trebuie cugetat că este și Împăratul și Domnul creator al ei. De aceea și Creatorul a făcut întreaga lume ca una, ca nu cumva prin combinarea mai multora să fie socotiți mulți și creatorii, ci una fiind opera, să se creadă că Unu este și Făcătorul. Dar din faptul că Unu este Creatorul, nu urmează că una trebuie să fie și lumea. Căci Dumnezeu ar fi putut face și alte lumi. Dar odată ce una este lumea creată, e necesar să se creadă că Unu este și Creatorul ei¹⁷. (Sf. Atanasie cel Mare, *Cuvânt împotriva elinilor*, XXXIX, în PSB, vol. 15, p. 74-75)

„Scriptura spune că toate s-au făcut în El și prin El. Despre aceasta ne încredințează zicând: *El a zis și s-au făcut; El a poruncit și s-au zidit* (Ps. 32, 9). Tot despre aceasta ne asigură și marele Moise la începutul cărții despre facerea lumii, zicând: *Și a zis Dumnezeu: Să facem pe om după chipul și asemănarea Noastră* (Fac., 1, 26). Iar despre facerea cerului și a pământului și a tuturor, Tatăl a zis către Fiul: *Să se facă cerul și să-și adune apele, să se arate uscatul; și pământul să scoată iarbă și toată vietatea* (Fac. 1, 6, 9, 12, 20).

Din aceste cuvinte ar putea cineva să mustre pe iudei ca neînțelegând cu adevărat Scriptura. Căci ar putea întreba: *Cu cine vorbea Dumnezeu ca să dea poruncă?* Dacă porunca și vorbea celor ce se creau de către El, vorbirea ar fi fost de prisos. Căci acelea încă nu erau, ci urmau să fie. Dar nimenea nu vorbește celui ce încă nu este, nici nu poruncește și spune să se facă celui ce încă nu a fost făcut. Iar dacă Dumnezeu porunca celor ce vor fi, trebuia să zică: *Fă-te, cerule și fă-te, pământule și ieși verdeață; și fă-te, omule!* Dar El n-a făcut aceasta, ci a poruncit, zicând: *Să facem om; și să scoată verdeața*. Din acestea se vede că Dumnezeu a vorbit despre acestea cuiva apropiat. Deci e necesar să înțelegem prin aceasta pe cineva, căruia vorbindu-i s-au făcut toate. Dar cine ar fi Acesta, dacă nu Cuvântul Lui? Căci cui ar putea spune cineva că vorbește Dumnezeu, dacă nu Cuvântului Său? Sau Cine era împreună cu El când făcea toată ființa creată, dacă nu Înțelepciunea Lui, care zice: *Când făcea cerul și pământul, eram împreună cu El* (Pilde 8, 27)”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Cuvânt împotriva elinilor*, XLVI, în PSB, vol. 15, p. 83-84)

„Și-a exprimat (Dumnezeu – n.n.) numai voința, și a și adus la existență mărețiile celor ce se văd”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, omilia I, II, în PSB, vol. 17, p. 73)

„Întru început, ca să nu socotească unii că lumea este fără de început. Apoi a adăugat: *a făcut*, ca să arate că ceea ce a făcut este o foarte mică parte din puterea creatoare a lui Dumnezeu”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, omilia I, II, în PSB, vol. 17, p. 73)

„Întru început a făcut Dumnezeu. (Profetul). Nu i-a dat lumii cauza existenței ei, așa cum spun aceia, ci că Dumnezeu Însuși a făcut-o: ca bun, această operă folositoare; ca înțelept, această operă prea frumoasă; ca puternic, această operă foarte mare. Moise ți-a arătat pe Meșter, Care nu numai că a intrat în ființa tuturor celor în lume, dar a și pus toate părțile ei în armonie unele cu altele și a făcut un tot armonic, corespunzător și de acord cu El”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, omilia I, VII, în PSB, vol. 17, p. 78)

¹⁶ Notă Pr. Stăniloae: După Atenagora – *Supplicatio* 22, 8; și Teofil, *Către Autolic*, 1, 5.

¹⁷ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Unitatea lumii indică un unic creator. Totuși acest unic creator ar putea crea mai mult decât o singură lume. E o presupunere care salvează atotputernicia și libertatea lui Dumnezeu. Altfel puterea și libertatea Lui ar fi restrânse la măsura și felul acestei unice lumi. Totuși aceste mai multe lumi posibile nu e necesar să fie înfăptuite. Aceasta L-ar face pe Dumnezeu supus necesității unei continue creații, cum gândește Origen. Pe de altă parte, aceste mai multe lumi n-ar trebui să se contrazică între ele, ci să se situeze pe diferite planuri și prin ele să se urmărească unicul scop, cel al apropierii lor în diferite moduri de același unic Dumnezeu infinit. Dar spre acest unic scop urmărit în moduri diferite se poate tinde și prin unica lume constituită ea însăși din diferite planuri. (n. s. 89, p. 75)

„— Dar cum se *purta* Duhul pe deasupra apei?

— Nu-ți voi spune cuvântul meu, ci al unui bărbat sirian¹⁸, care era tot atât de departe de înțelepciunea lumii pe cât era de aproape de știința cea adevărată. Acesta spune că în limba siriană, cuvântul se *purta* arată mai mult decât cuvântul grec, pentru că limba siriană este înrudită cu limba ebraică și deci mai apropiată de ceea ce Scripturile au vrut să spună. Înțelesul acestui cuvânt ar fi următorul: Cuvântul se *purta*, spune el, se interpretează prin: încălzea și dădea viață apelor, după chipul găinii, care clocește și dă putere de viață ouălor. Acesta este înțelesul, spune sirianul, pe care îl au cuvintele: Duhul se *purta*, adică pregătea apele pentru nașterea vieții. Încât din acest text se poate vedea ceea ce se căuta de unii, anume că nici Duhul cel Sfânt nu este lipsit de putere creatoare”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, omilia a II-a, VI, în PSB, vol. 17, p. 92)

„Și a zis Dumnezeu: «Să se facă lumină!» (Fac. 1, 3).

Cel dintâi cuvânt al lui Dumnezeu a creat lumina, a risipit întunericul, a pus capăt tristeții, a veselit lumea, a adus dintr-odată, peste toți și peste toate, privesc veselă și plăcută. S-a arătat cerul, care mai înainte, era acoperit de întuneric, tot cu atâta frumusețe pe cât o mărturisesc și astăzi ochii noștri. Văzduhul s-a umplut de lumină; dar, mai bine spus, avea atârnată în el chiar lumina în întregime, care trimitea pretutindeni, până la marginile văzduhului, iuțile împărțiri ale strălucirii ei. În sus, lumina ajungea până la eter și cer; în lățime, lumina, într-o clipită de vreme, lumina toate părțile pământului; partea de miazănoapte, de miazăzi, de răsărit și de apus. Așa este natura luminii; fină și diafană; n-are nevoie de o durată de timp ca să străbată aerul”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, omilia a II-a, VII, în PSB, vol. 17, p. 93)

„Cuvântul dumnezeiesc le-a făcut pe toate nespus de plăcute și nespus de prețioase.

Când spunem glas, cuvânt sau poruncă a lui Dumnezeu, nu înțelegem prin cuvântul dumnezeiesc sunetul scos de organele vocale, nici aerul lovit de limbă, ci socotim că ia formă de poruncă sensul dat de voința lui Dumnezeu, pentru a fi înțeles ușor de cei cărora se adresează”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, omilia a II-a, VII, în PSB, vol. 17, p. 93)

„Auzi că la început a făcut Dumnezeu cerul și pământul și că a făcut pe cele ce sunt din cele ce nu sunt ... Este Dumnezeu! Lui I se pleacă toate; creează cu cuvântul și cu porunca. Iată! A spus numai și a și fost adusă la ființă lumina și a și plecat întunericul”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia III, II, în PSB, vol. 21, p. 48)

„Pentru că Dumnezeu spusese la fiecare la cele create de El: *Și a văzut Dumnezeu că sunt frumoase*, acum când le-a terminat pe toate și au luat sfârșit și cele din ziua a șasea, când a fost adus la ființă și cel care avea să se desfășoare de toate creaturile, a spus: *Și a văzut Dumnezeu toate câte a făcut; și iată că erau bune foarte*. Vezi că strângând toate creaturile în cuvântul acesta *toate*, Dumnezeu a lăudat pe toate cele create de El! Nu s-a mulțumit numai cu cuvântul *toate*, ci a adăugat: *câte a făcut*; și nu s-a oprit aici, ci a mai spus: *și iată erau bune, și bune toate*”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia X, VI, în PSB, vol. 21, p. 122)

„Lucrarea Tatălui – Care lucrează totul în toate – nu este nedeșăvârșită, nici lucrarea Fiului nu prezintă lipsuri, dacă nu se desăvârșesc de Duhul. Pentru că Tatăl putea să creeze numai prin voință, lipsindu-se de (concursul) Fiului; însă a voit (sa creeze) prin Fiul. Nici Fiul n-ar fi avut nevoie de colaborator, dacă acționa asemenea Tatălui, însă El a voit să desăvârșească prin Duhul. *Cerurile s-au făcut, (zice Psalmistul), cu Cuvântul Domnului și toate puterile cerești, cu suflarea gurii Lui* (Ps.

¹⁸ Tâlcuirea Pr. D. Fecioru: Acest sirian a fost identificat cu Diodor al Tarsului, contemporan cu sf. Vasile cel Mare, cu Teofil al Antiohiei, cu Efreim Sirul și cu Afraat (cf. BSG, p. 169, nota 3 și p. 545, în Sfântul Vasile cel Mare – *Omilii la Hexaemeron*, omilia a II-a, în PSB, vol. 17, p. 92)

32, 6). Cuvântul nu trebuie înțeles ca o anume vibrație a aerului, emis prin organele vocale, nici Duhul ca o suflare a gurii, provenită din căile respiratorii, ci Cuvântul trebuie înțeles ca existând de la început cu Dumnezeu (Tatăl), El însuși fiind Dumnezeu, iar Duhul gurii lui Dumnezeu (trebuie) înțeles ca fiind *Duhul adevărului*, *Care de la Tatăl purcede* (In. 15, 26), Așadar, să înțelegi ca există trei (persoane) : Domnul care poruncește, Cuvântul care creează și Duhul care întărește. Iar *întărire* ce altceva ar putea să însemne, dacă nu desăvârșirea în sfințenie, ne strămutarea și stăruința în bine? Sfințenia nu (se capătă) fără (ajutorul) Duhului”. (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, cap.16, în PSB, vol. 12, p. 53)

„... bolta înstelată sau cum i s-a mai spus *cele de sus*, culmea lumii văzute, care nu poate fi sesizată decât doar cu mintea și cu rațiunea, a fost numită *tăria* sau *cer*”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Cuvânt apologetic la Hexaemeron*, în PSB, vol. 30, p. 126)

„A știut Moise de ce s-a exprimat atât de frumos (și adevărat) când a zis: *a făcut Dumnezeu cerul și pământul*. Căci prin aceasta el n-a vrut să spună că ar urma cumva (ca lumea) să existe de la sine, căci n-a afirmat care-i cauza existenței lumii, ci că, în calitatea Lui de ființă atotbună, a făcut Dumnezeu ceea ce a găsit de cuviință că-i cel mai potrivit. Căci fiind înțelept, a făcut tot ce-i mai bun; și fiind atotputernic, a făcut tot ce era mai de preț. Cum ar fi putut lăsa lumea să fie o simplă umbră moartă, câtă vreme pe atunci nu exista nici un alt corp? Și apoi, cum s-ar putea desprinde vreo umbră din Dumnezeirea cea lipsită de trup? Și cum s-ar putea porni o strălucire materială dintr-o lumină nematerială?

... *Pentru că de la El și prin El și întru El sunt toate* (Rom. 11, 26). În El s-a pornit începutul și izvorul ființei tuturor, adică din voința și din puterea lui Dumnezeu. Toate au izvorât din voința și puterea Lui, căci Dumnezeu-Tatăl Unul este și din El se trag toate, căci toate le-a creat așa zicând dintru ale Sale, creându-le de unde a voit: *prin El* e continuarea; *pentru El* e scopul; *din El* a dat materia; *prin El*, puterea care leagă și unește toate, adăugând *pentru El*, totul, pentru că, atâta timp cât vrea, totul durează și se menține și se îndreaptă spre ținta finală, toate izvorând din voința lui Dumnezeu și împlinindu-se după bună voirea Lui”. (Sf. Ambrozie al Milanului, *Hexaemeron*, I, 5, 18 - 19, în PSB, vol. 52, p. 35-36)

„Te laudă toate acestea pe Tine, Creatorul tuturor. Dar Tu cum le faci? Cum ai făcut, Dumnezeule, cerul și pământul? (Ps. 32, 9, 6). În orice caz nu în cer și nu pe pământ ai făcut cerul și pământul, și nici în aer sau în apă, căci și aceste elemente aparțin de cer și de pământ, și nu în toată lumea ai făcut toată lumea, căci nu era un loc unde să existe mai înainte de a se face ca să existe.

Și Tu nu țineai cu mâna ceva, din care să crezi cerul și pământul, căci de unde Ți-ar fi venit lucrul pe care nu-l făcuseși Tu, pentru ca din el să faci ceva? Căci ce lucru există în afară de faptul că Tu ești?

Așadar, ai zis și s-au făcut, și prin cuvântul Tău le-ai făcut”. (Fericitul Augustin, *Confessiones - Mărturisiri*, Cartea a XI-a, V, (7), în PSB, vol. 64, p. 245)

„... Moise, servul Tău, a vorbit în Duhul adevărului, din toate acestea altceva își alege acela care zice: *La început Dumnezeu a făcut cerul și pământul* (In. 14, 17; Fac. 1, 20), adică prin Cuvântul Său, împreună veșnic cu Sine, a făcut Dumnezeu creatura inteligibilă și sensibilă sau spirituală și corporală”. (Fericitul Augustin, *Confessiones - Mărturisiri*, Cartea a XII-a, XX, (29), în PSB, vol. 64, p. 275)

„Iată că strălucește firea dumnezeiască chiar din felul în care a fost creată lumea. Dumnezeu a făcut lumea într-un chip cu totul contrar de cum obișnuiește să lucreze omul; a întins mai întâi cerul și apoi a zidit pământul; mai întâi acoperișul și apoi temelia. Cine a mai văzut, cine a mai auzit așa ceva? Niciodată nu s-ar putea face așa o clădire omenească! Dar când Dumnezeu poruncește, toate se pleacă, toate se supun voinței Lui. Să nu iscodim, dar, operele lui Dumnezeu cu mintea noastră

omenească, ci, povăţuiţi de operele Sale, să-L admirăm pe Meşter”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia II, III, în col. PSB, vol. 21, p. 42-43)

„Şi a zis Dumnezeu: să se facă lumină, şi s-a făcut lumină (Fac. 1,3); Să se facă tărie (Fac., 1, 6); Să se adune apele (Fac., 1,9); Să se facă luminători (Fac. 1, 14); Să răsară pământul iarbă verde (Fac. 1, 11); Să scoată apele târâtoare cu suflete vii (Fac. 1, 20); Să scoată pământul suflet viu (Fac. 1, 24). Ai văzut că le-a creat pe toate cu cuvântul? Dar să vedem acum ce spune şi de crearea omului. Şi a făcut Dumnezeu pe om. Vezi că prin cuvintele acestea de pogorământ, de care se foloseşte Scriptura din pricina slăbiciunii noastre, ne arată în acelaşi timp şi felul creării omului şi chipul deosebit în care a fost creat; şi, ca să vorbesc omeneşte, Scriptura aproape că ne arată că omul a fost făcut cu mâinile lui Dumnezeu, precum spune şi un alt profet: *Mâinile Tale m-au făcut şi m-au zidit* (Iov, 10, 8). Spune-mi, te rog, dacă Dumnezeu ar fi poruncit doar atât ca omul să se facă din pământ, oare nu s-ar fi făcut ce poruncise? Negreşit că da! Dar pentru ca, prin felul prin care am fost creaţi, să ne statornicească în suflet învăţătura de a nu ne închipui noi lucruri mai mari decât ne e firea, de aceea istoriseşte pe toate în chip precis şi spune: *A făcut Dumnezeu om, luând ţărână din pământ*.

Vezi şi în aceste cuvinte cinstea dată omului. N-a luat pământ, ci ţărână – ai putea spune cel mai prost pământ – şi această ţărână, luată din pământ, a prefăcut-o prin porunca Lui în trup. După cum Dumnezeu adusese pământul din nefiinţă, tot aşa şi acum, când a voit, a prefăcut în trup ţărâna, din pământ. Bine este acum să strig cu fericitul David: *Cine va grăi puterile Domnului, cine va face auzite toate laudele Lui?* (Ps. 105, 2). Prin toate îşi arată Dumnezeu iubirea Sa de oameni! Şi a făcut din ţărână o fiinţă ca aceasta şi l-a ridicat la atâta cinste şi l-a încărcat chiar de la început cu atâtea binefaceri!”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XIII, I-II, în col. PSB, vol. 21, p. 148-149)

„A suflat în faţa lui suflare de viaţă şi s-a făcut omul cu suflet viu.

– Ce înseamnă a suflat suflare de viaţă?

– Dumnezeu a voit şi a poruncit ca trupul creat de El să aibă putere de viaţă, care s-a făcut în el în suflet viu, adică activ, care poate prin mişcarea mădurelor să-şi arate măiestria sa.

Uită-te câtă deosebire este între crearea acestei minunate fiinţe raţionale şi crearea animalelor! Când a creat animalele, Dumnezeu a spus: *Să scoată apele târâtoare cu suflete vii* (Fac. 1, 20) şi îndată au ieşit din ape animale însufleţite. La fel şi pământului i-a spus: *Să scoată pământul suflet viu* (Fac. 1, 24). Când a făcut pe om n-a mai grăit aşa, ci mai întâi i-a creat trupul din ţărână şi după aceasta i-a dat putere de viaţă, adică sufletul”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XIII, II-III, în col. PSB, vol. 21, p. 150)

„... ca să afle Adam că fiinţa ce va fi făcută este de aceeaşi cinste cu el, Dumnezeu grăieşte la fel ca şi la crearea lui. După cum atunci spusese: *Să facem*, tot aşa şi acum spune: *Să-i facem lui ajutor asemenea lui*. Amândouă cuvintele au multă greutate; şi cuvântul *ajutor*, şi cuvântul *asemenea lui*. Nu vreau ca omul să fie singur, spune Dumnezeu, ci vreau să aibă oarecare mângâiere din această împreună vieţuire; şi nu vreau numai atâta, ci trebuie să-i dau şi ajutor asemenea lui, vorbind de femeie. De aceea a spus: *Să-i facem lui ajutor* şi a adăugat: *asemenea lui*, ca nu cumva când vezi că sunt aduse îndată la existenţă fiarele şi toate păsările cerului (Fac. 2, 19), să socoteşti că e vorba de una din acestea. Chiar dacă multe din animalele necuvântătoare îl ajută pe om la muncile lui, dar nici una la fel cu femeia, înzestrată cu raţiune”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XIV, IV, în col. PSB, vol. 21, p. 162)

„Universul a fost şi rămâne totdeauna marea carte deschisă în care omul trebuie să citească şi să înveţe să se închine şi să-L slăvească pe Creatorul său”. (Sf. Ioan Gură de Aur, în vol. *Bogăţiile oratorice*, p. 28)

„... și nevăzute...”

„... Se mai numește și înger, din cauză că vestește oamenilor cele câte voiește să le vestească Făcătorul tuturor.” (Sf. Iustin Martirul și Filozoful, *Dialogul cu iudeul Tryfon*, Partea Întâi, LVI, în PSB, vol. 2, p. 200)

„Socotește, drept cauza primordială a existenței acestora pe Tatăl, cauza creatoare pe Fiul și desăvârșitoare pe Duhul. Prin urmare, duhurile slujitoare există prin voia Tatălui, au fost aduse la existență prin lucrarea Fiului și s-au desăvârșit prin prezența Duhului”. (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, cap. 16, în PSB, vol. 12, p. 52-53)

„... în cazul puterilor îngerești: esența lor este duh aerian, dacă există (o asemenea esență), sau foc imaterial, conform textului Scripturii: *Cel ce face pe îngerii Săi duhuri și pe slugile Sale pară de foc* (Lc. 1, 26); de aceea se și află într-un loc și se fac văzute, înfățișându-se celor vrednici cu corpurile proprii, pe când sfințenia este ceva exterior naturii lor și le-o aduce comuniunea cu Duhul”. (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, cap. 16, în PSB, vol. 12, p. 53)

„Căci îngerii, precum s-a scris, sunt duhuri slujitoare trimise spre slujire. Și ei vestesc darurile date de Dumnezeu, prin Cuvântul, celor ce le primesc. Și însuși îngerul, când e văzut, mărturisește că a fost trimis de Stăpânul, cum a mărturisit Gavriil lui Zaharia și același către Născătoarea de Dumnezeu Maria. Și cel ce vede un înger știe că a văzut un înger, și nu pe Dumnezeu”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al Treilea împotriva arienilor, XIV, în PSB, vol. 15, p. 339)

„... a fost și înainte de lumea aceasta ceva, care se poate contempla cu mintea noastră, dar n-a fost însemnat de istorie, pentru că acest lucru era nepotrivit celor începători și încă prunci cu cunoștința. Era o stare mai veche decât facerea lumii, potrivită puterilor celor mai presus de lume, o stare mai presus de timp, veșnică, pururea fiitoare; în ea, Ziditorul și Creatorul tuturor a făcut creaturi: lumină spirituală, potrivită fericirii celor ce-L iubesc pe Domnul, firile raționale și nevăzute și toată podoaba celor spirituale, câte depășesc mintea noastră, ale căror nume nici nu este cu putință să le descoperim. Acestea umplu lumea cea nevăzută, după cum învață Pavel, zicând: *În El s-au făcut toate, fie cele văzute, fie cele nevăzute, fie tronuri, fie domnii, fie începătorii, fie stăpânii, fie puteri* (Col., 1, 16), *fie oștile îngerilor, fie dregătoriile arhanghelilor*”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, omilia I, V, în PSB, vol. 17, p. 75)

„Când Moise spune că s-au făcut într-un început, n-o spune ca și cum ar da mărturie că timpul este mai vechi decât toate cele făcute, ci spune că cele văzute și percepute de simțurile noastre au luat început în urma celor nevăzute și spirituale”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, omilia I, V, în PSB, vol. 17, p. 76)

„Că nimic nu se sfințește decât prin prezența Duhului. Aducerea îngerilor la existență a făcut-o Cuvântul, Făcătorul universului; dar sfințenia din ei a adus-o Duhul cel Sfânt. Că îngerii n-au fost creați mai întâi prunci și apoi, prin exercițiu, s-au desăvârșit puțin câte puțin și așa au ajuns vrednici de primirea Duhului, ci de la cea dintâi facere a lor și, ca să spunem așa, de la plămădirea ființei lor, au avut pusă în ei sfințenia. De aceea sunt și greu de întors spre răutate; că au fost dintru început îmbibați în sfințenie, ca într-o vopsea oarecare, și au avut prin darul Sfântului Duh statornicia în virtute.” (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, omilie la Psalmul XXXII, IV, în PSB, vol. 17, p. 252)

„Nici unul dintre ei nu este nici copil, nici tânăr, nici bătrân, ci rămâne în starea în care au fost creați de la început și-și păstrează constituția lor întreagă și neschimbată.” (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, omilie la Psalmul XLIV, I, în PSB, vol. 17, p. 283)

„... firea îngerească, fără de trup, care nu poate fi văzută cu ochi trupești, (...) căci ființele cugetătoare sunt ceva fin, curat, fără greutate și ușor mobil, o ființă cerească neputând fi decât fină, ușoară și veșnic mobilă.” (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre pruncii morți prematur, către Hierios*, Preliminarii, în PSB, vol. 30, p. 416)

„Fiecare, după firea sa, este trup: îngerul, sufletul și demonul. Acestea, deși fine prin firea și alcătuirea lor, sunt, totuși, trupuri, (trupuri) fine, după cum trupul (nostru cel văzut) este dens.” (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, omilia a IV-a, 9, în PSB, vol. 34, p. 102)

„... Duhurile raționale din cer ... sunt rânduite de Dumnezeu spre ajutorul nostru.” (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh și Adevăr*, Cartea a Patra, în PSB, vol. 38, p. 127)

„Deși spunem că există unele naturi spirituale, cum sunt îngerii, arhanghelii și celelalte puteri cerești și chiar sufletul nostru, sau desigur acest văzduh foarte subțire, totuși nu trebuie să le socotim cu totul netrupești. Ele au un corp în care sălășluiesc, dar cu mult mai fin decât sunt corpurile noastre, potrivit învățăturii apostolului care spune: *Și trupuri cerești și trupuri pământești*. Și de asemenea: *Este semănat trup animal, se înalță trup spiritual*. Din acestea se înțelege limpede că nu există nimic fără trup, în afară de Dumnezeu singur și că de aceea numai El poate pătrunde în toate cele spirituale și intelectuale, pentru că El singur este tot și în toate pretutindeni, astfel încât vede și cunoaște toate cugetele oamenilor, sentimentele lăuntrice și adâncurile minții.” (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, Partea I, Prima convorbire cu părintele Serenus, cap. XII, 1-3, cap. XIII, 1-2, în PSB, vol. 57, p. 421)

„Nimeni dintre credincioși nu se îndoiește că, înainte de facerea acestei lumi văzute, Dumnezeu a creat puterile duhovnicești și cerești pentru ca ele să știe că au fost plăsmuite din nimic din bunăvoința Creatorului spre gloria Lui și pentru ca ele să-I aducă neîncetat mulțumiri pentru slava Lui cea mare”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, Partea I, A doua convorbire cu părintele Serenus, cap. VII, 1, în PSB, vol. 57, p. 438)

„Dumnezeu a creat puterile duhovnicești și cerești pentru ca ele să știe că au fost plăsmuite din nimic din bunăvoința Creatorului spre gloria Lui și pentru ca ele să-I aducă neîncetat mulțumiri pentru slava Lui cea mare.” (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, Partea I, A doua convorbire cu părintele Serenus, cap. VII, 1, în PSB, vol. 57, p. 438)

„El (Dumnezeu – n.n.) le-a creat pe toate aceste puteri cu o asemenea ușurință, astfel încât nici un cuvânt nu ar fi în stare să o înfățișeze. I-a fost îndeajuns să le voiască pe acestea toate și, după cum voința nu ne solicită nici un efort, nici lui nu i-a solicitat vreun efort crearea unor puteri atât de mari și atât de numeroase”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Despre necunoașterea lui Dumnezeu*, cuvântarea II, p. 48)

„Cred ... Și într-un Domn ...”

„Și cine, văzând firea apelor schimbându-se și prefăcându-se în vin, nu putea înțelege că Cel ce a făcut aceasta e Domnul și Făcătorul firii tuturor apelor? De aceea a pășit și pe mare ca un Stăpân și umbla pe ea ca pe pământ, dând privitorilor dovada stăpânirii Lui peste toate. Iar hrănind cu puține pâini atâta mulțime și făcând din cele puține belșug mare, încât a saturat cu cinci pâini cinci mii de oameni și au rămas mai multe decât au fost, n-a făcut cunoscut altceva decât că El este Domnul purtării de grijă al tuturor”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. IV, XVIII, în PSB, vol. 15, p. 113)

„Și a sfătuit Domnul Dumnezeu pe Adam (Fac. 2, 16).

Iată că și aici Scriptura folosește aceleași cuvinte ca mai sus: *Domnul Dumnezeu*, pentru ca prin repetarea acestor cuvinte să primim o învățătură precisă și să nu suferim pe cei care îndrăznesc să împartă aceste două nume: unul să-l dea Tatălui, iar pe celălalt Fiului. Pentru că ființa amândurora este una, de aceea și dumnezeiasca Scriptură dă, fără deosebire, același nume când Tatălui, când Fiului”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XIV, III, în PSB, vol. 21, p. 159)

„Căci cel ce zice că Domnul este Iisus, zice numaidecât în Sfântul Duh, după cuvântul lui Pavel (I Cor. 12, 3)¹⁹. Dar cugetând cineva cele opuse nu o face în Duhul Sfânt, ci va grăi mai degrabă în Belzebut”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Șasea, capitol unic, în PSB, vol. 41, p. 678)

„... Observă cum, prin cuvântul Său, ajută pe de o parte la zidirea celor credincioși, iar pe de alta, nu ignoră grăirea bolnavă a ereticilor lipsiți de evlavie. Căci spune către ucenicii Săi: *Voi Mă numiți pe Mine Învățătorul și Domnul*, ca să nu socotească cineva că El nu este prin fire Domnul și Învățătorul, ci ca să arate că prețuiește aceste numiri date Lui de cei care Îl urmează, în mod necesar adaugă, înlăturând bănuielile acelor: *Și bine ziceți, căci sunt*. Fiindcă nu Și-a dobândit ca pe un simplu nume de cinste pe cel de *Domn*, precum noi, rămânând slugi prin fire, am dobândi o strălucire după har prin numirile cele mai presus de fire și prețioase date de oameni”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Noua, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 797)

„... Fericitul Toma a dat mărturia cea mai dreaptă despre El, zicând: *Domnul meu și Dumnezeul meu*²⁰. Căci Domnului după fire și Celui ce are stăpânirea peste toate Îi este propriu să

¹⁹ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cel ce recunoaște pe Iisus ca Domn, sau ca Dumnezeu, face aceasta prin Duhul Sfânt. Cel ce rămâne numai în rațiunea lui naturală nu va fi în stare să înțeleagă că e Fiul lui Dumnezeu făcut om. Zic și neoprotestanții *Domnul Iisus*, dar nu spun că e Dumnezeu Cel întrupat. Dau termenului *Domn* un sens modern, care exprimă un respect pentru omul simplu, sau distins prin anumite calități de alții. Cel ce nu înțelege prin *Domnul Iisus* că Iisus este Dumnezeu, nu vorbește în Duhul Sfânt, ci în Beelzebut. A vorbi în Duhul Sfânt înseamnă a fi ridicat la înțelegerea lui Iisus ca fiind Cel egal în dumnezeire cu Duhul Sfânt. De fapt în cele următoare se precizează că fariseii spun în Beelzebut *Domnul Iisus*, dar nu mărturisesc nici ei și împiedică și pe alții să numească pe Hristos și să-L mărturisească. Și așa fac neoprotestanții. (n. s. 1268, p. 678)

²⁰ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Ceilalți ucenici văzuseră urmele cuielelor și coasta lui Iisus. Deci n-aveau motiv să mai spună cuvinte ca ale lui Toma, măcar că nici ei nu ajunseseră la credința neclintită. Titlul de *Domnul* în mod articulat se dă în Noul Testament: și, după aceea, în primele secole creștine, numai lui Hristos. El înseamnă Stăpânul suprem, calitatea de Dumnezeu unic. Văzându-L înviat cu adevărat, Toma Îl recunoaște ca Dumnezeu unic. Domnul, în mod articulat, este Cel ce stăpânește peste toate și nu e stăpânit de nimic. Acesta este Dumnezeul unic. Numai ca Stăpân al tuturor, deci și ca Dumnezeul tuturor, Hristos n-a putut fi stăpânit de moarte. Dar zicând *Domnul meu și Dumnezeul meu*, Toma exprimă și relația afectivă, de iubire: *Ești al meu, Doamne!* Toma găsește fundamentul suprem al existenței sale. În general, orice om e în căutarea absolutului, al fundamentului care e independent de toate. Nu ne mulțumim cu relația cu cele dependente, care nu ne pot da din ele viața fără

fie Dumnezeu, precum în Cel după fire Dumnezeu se vede în mod desăvârșii și calitatea de a stăpâni peste toate și de a avea slava domniei peste ele.

Bagă de seamă că spune, la singular și în mod articulat, *Domnul meu și Dumnezeul meu*. N-a zis simplu *Domn al meu și Dumnezeu al meu* (nearticulat), ca să nu socotească cineva că îl numește Domn și Dumnezeu după asemănarea noastră sau a Sfinților îngeri. Căci sunt mulți domni și dumnezei (zei) în cer și pe pământ, cum ne-a arătat înțeleptul Pavel (I Cor. 8, 5), dar Unul este Domnul și Dumnezeu, ca Cel născut din Tatăl, Care este Domn și Dumnezeu după fire. În acest înțeles a spus: *Domnul meu și Dumnezeul meu*. Mai important pentru dovedirea acestui adevăr este că Mântuitorul l-a auzit pe ucenicul Său zicând aceasta, l-a văzut statornic în credința că El este Domn și Dumnezeu și a socotit că nu trebuie să-l mustre²¹, ci îl laudă, cu toată dreptatea, pentru că a spus aceasta. Și poți vedea că ceea ce spune e adevărat. La sfârșitul Evangheliei le spune celor ce cred așa: *Mergând, învățați toate neamurile* (Mt. 28, 19). Iar dacă poruncește celui ce cugetă astfel să învețe toate neamurile și l-a arătat învățător al lumii întregi, arată că dorește să avem o astfel de credință. Căci El este cu adevărat Domn și Dumnezeu după fire, chiar și după ce S-a făcut Om. Observă că ucenicul, când l-a pipăit mâinile și picioarele și coasta, l-a adus mărturie, nedespărțind pe Emanuel în doi Fii, ci recunoscându-L ca Unul și Același în trup, căci Unul este Domnul Iisus Hristos, după Scripturi”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Douăsprezecea, cap. 1, în PSB, vol. 41, p. 1170-1171)

„Când zicem că *unul este Domnul* vorbind de Fiul, prin aceasta noi nu îndepărtăm pe Tatăl de la numele de Domn, după cum este Domn și Fiul, tot așa nu îndepărtăm nici pe Fiul de la numele de Dumnezeu, după cum Dumnezeu este Tatăl”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariile sau Tâlcuirea Epistolei întâi către Corinteni*, omilia XX, p. 204)

„Și a sfătuit *Domnul Dumnezeu pe Adam* (Fac. 2, 16).

Iată că și aici Scriptura folosește aceleași cuvinte ca mai sus: *Domnul Dumnezeu*, pentru ca prin repetarea acestor cuvinte să primim o învățătură precisă și să nu suferim pe cei care îndrăznesc să împartă aceste două nume: unul să-l dea Tatălui, iar pe celălalt Fiului. Pentru că ființa amândurora este una, de aceea și dumnezeiasca Scriptură dă, fără deosebire, același nume când Tatălui, când Fiului”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, Omilia XIV, III, în PSB, vol. 21, p. 159)

„Urmărește aceasta: *Este un singur Dumnezeu, Tatăl, din care sunt toate, și un singur Domn, Fiul, prin Care sunt toate* (I Cor. 8, 6). Astfel, dacă Tatăl ar fi fost numit ca unic Dumnezeu, atunci ar fi fost înlăturat Fiul de la dumnezeire, iar dacă Fiul ar fi fost numit ca unic domn, atunci ar fi fost exclus Tatăl de la domnie. Însă, prin afirmația *un singur Domn, Iisus Hristos*, Tatăl nu este exclus de la domnie. Așadar, nici Fiul nu este înlăturat de la dumnezeire când se spune că este un singur Dumnezeu, Tatăl.

Iar dacă s-ar găsi, din nou, unii care să susțină că Tatăl este numit Dumnezeu deoarece, chiar dacă și Fiul este Dumnezeu, nu este Dumnezeu în aceeași măsură în care este Tatăl, pentru a da rostirii așa ceva, se urmează premisele pe care ei înșiși le-au instituit – pe care noi nici măcar nu am îndrăzni să le rostim –, anume, că Fiul este numit singurul Domn, deoarece Tatăl nu este Domn în aceeași măsură în care Fiul este Domn. Iar dacă această ultimă afirmație este lipsită de evlavie, nici cea dintâi nu ar putea să aibă sens. Dar, așa cum denumirea *un singur Domn* nu îl exclude pe Tatăl

sfârșit, nu ne pot da totul. Trebuie să fie Cineva care poate da un sens persoanelor umane și lucrurilor din lume legate de om, socotindu-le în legătură cu El, ca factor absolut independent. (n. s. 2214, p. 1170)

²¹ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Toma, numindu-L pe Hristos Domnul și Dumnezeul suprem și unic, în mod articulat, Hristos nu L-a dezaprobat. Deci și El S-a socotit fiind Domnul și Dumnezeul cel unic. (n. s. 2215, p. 1171)

de la deținerea unei domnii desăvârșite și nici nu este o denumire atribuită numai Fiului, nici sintagma *un singur Dumnezeu* nu îl îndepărtează pe Fiul de la o adevărată și autentică dumnezeire și nici nu este proclamată numai în privința Tatălui.

Faptul că Fiul este Dumnezeu și că este Dumnezeu în aceeași măsură în care este Tatăl, rămânând, cu toate acestea, Fiu, reiese limpede din însăși atribuirea numelui de Tată. Căci, dacă acest nume de Dumnezeu ar fi aparținut numai Tatălui și nu ne-ar fi indicat un alt hypostas în afara primului hypostas al Celui nenăscut, ca și cum ar fi propriu numai acestuia și i-ar fi fost numele prin care este recunoscut, atunci ar fi fost inutilă specificarea denumirii de Tată. Ar fi fost de ajuns să spună *un singur Dumnezeu*, și noi am fi recunoscut despre cine este vorba; însă, tocmai pentru că numele de Dumnezeu este comun Tatălui și Fiului deopotrivă, dacă Pavel ar fi spus numai *un singur Dumnezeu* nu ar fi arătat despre cine este vorba. Din acest motiv a fost adăugat numele de Tată, pentru a lămuri că se vorbește despre primul hypostas, al Celui nenăscut, pe care nu ar fi fost suficient să îl indice prin folosirea denumirii de *Dumnezeu*, câtă vreme aceasta este comună în aceeași măsură și pentru Fiul”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Despre necunoașterea lui Dumnezeu*, cuvântarea V, p. 108-109)

„De altfel, așa cum voi arăta în cele ce urmează, nici numele de *Dumnezeu* nu este mai important decât cel de *Domn* și nici numele de *Domn* nu este mai puțin important decât acela de *Dumnezeu*. Pe tot parcursul Vechiului Testament, Tatălui i se spune fără întrerupere *Domn*: *Domnul Dumnezeul tău* (Deut. 6, 4) și, mai apoi: *Domnului Dumnezeului tău să i te închini și numai lui să-i slujești* (Deut. 6, 13); iarăși: *Mare este Domnul nostru și mare este tăria Lui și priceperea Lui nu are hotar* (Ps. 146, 5) și din nou *Să cunoască ei că numele Tău este Domnul. Tu singur ești Cel Preaînalt peste tot pământul* (Ps. 82, 19). Dacă, într-adevăr, atributul de *Domn* ar fi fost inferior celui de *Dumnezeu* și nevrednic de substanța aceluia, nu trebuia să se spună: *Să cunoască ei că numele Tău este Domnul*. Din nou, dacă faptul de a fi *Dumnezeu* ar fi superior celui de a fi *Domn*, și mai vrednic de cinstire decât acesta, nu trebuia ca Fiul, după acei oameni, fiind inferior, să fie invocat cu un nume care îi aparține Tatălui, și chiar unul care ar fi propriu numai aceluia. Dar lucrurile nu stau așa, nu, nicidecum, întrucât nici Fiul nu este inferior față de Tatăl, nici numele de *Domn* nu este mai prejos decât cel de *Dumnezeu*. Acesta este și motivul pentru care Scriptura se folosește de asemenea denumiri fără deosebire, aplicându-le deopotrivă și Tatălui, și Fiului.

Și, așa ați auzit că Tatăl este numit *Domn*, hai să vă arătăm acum și cum este numit Fiul *Dumnezeu*. *Iată, Fecioara va lua în pântece și va naște Fiu și vor chema numele Lui Emanuel, care se tâlcuiește: Cu noi este Dumnezeu* (Mt. 1, 23; cf. Is. 7, 14). Vezi cum, pe de-o parte, numele de *Domn* este folosit pentru Tatăl, iar pe de altă parte, numele de *Dumnezeu* este folosit pentru Fiul? Căci, așa cum acolo se spunea că *să cunoască ei că numele Tău este Domnul*, în același chip se spune aici *vor chema numele lui Emanuel*. Și iarăși: *Prunc S-a născut nouă, un Fiu S-a dat nouă și se cheamă numele Lui: Înger de mare sfat, Dumnezeu tare, biruitor* (Is., 9, 5). Și ia aminte laolaltă cu mine la înțelegerea de care dau dovadă profeții și la înțelepciunea lor spirituală”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Despre necunoașterea lui Dumnezeu*, cuvântarea V, p. 110-111)

„... Iisus Hristos ...”

„Numele *Iisus* nu este un nume elinesc, ci ebraic, care tâlcuit în limba greacă înseamnă *Sotir*, adică *Mântuitor*; și se numește *Mântuitor*, pentru că a mântuit pe poporul Său”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia II, II, în PSB, vol. 23, p. 30)

„Numele de *Iisus* și de *Mântuitor* erau foarte cunoscute la iudei. Și pentru că faptele viitoare ale Domnului *Iisus* aveau să fie neobișnuite, de aceea numele acesta a fost purtat și de altul, de *Iisus*

al lui Navi, preînchipuire a Domnului Iisus, ca de la început să se înlăture orice tulburare ce ar fi putut fi provocată de un nume nou. În Scriptură se spune că Iisus al lui Navi, urmând lui Moise, a dus pe poporul iudeu în pământul făgăduinței. Aceasta e preînchipuire. Iată acum și faptul! Iisus al lui Navi a dus poporul iudeu în pământul făgăduinței; Domnul Iisus a dus pe poporul Său în cer și la bunătațile cele cerești. Iisus al lui Navi, după moartea lui Moise, Domnul Iisus, după încetarea legii. Acela, conducător de popor, acesta, împărat.

Dar ca nu cumva când auzi numele Iisus să te rătăcești din pricina acestui nume, evanghelistul Matei a adăugat: *Iisus Hristos, Fiul lui David*.

Celălalt Iisus nu era din seminția lui David, ci din altă seminție”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia II, III, în PSB, vol. 23, p. 30)

„... Cuvântul *hristos*, adică uns, este plăcut, folositor și lipsit de batjocură”. (Teofil al Antiohiei, *Trei cărți către Autolic*, Cartea Întâi, XII, în PSB, vol. 2, p. 384)

„Iar spunând *Hristos*, nu dăm acest nume eternității dumnezeiești, ci trupului purtător de dumnezeire, Celui ce S-a arătat pe pământ și a petrecut cu oamenii, Celui odrăslit din feciorie, întru Care a locuit toată plinătatea dumnezeirii trupestă, făcându-se pârga noii frământături, prin care Cuvântul a îmbrăcat firea noastră făcând-o neîntinată, curățită de toate patimile concrescute în ea”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunțită la Cântarea Cântărilor*, omilia a XIII-a, în PSB, vol. 29, p. 295)

„... întrucât demnitatea împărătească stă mai presus de orice alt merit și de orice altă putere sau stăpânire, iar numele *Hristos* înseamnă în primul rând și mai cu seamă puterea împărătească (fiindcă *Hristos* se tâlcuiește *uns*, iar din istorie aflăm că mai înainte a fi cineva împărat trebuia să fie uns) și deoarece în demnitatea împărătească se cuprinde toată puterea celorlalte demnități ...” (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre desăvârșire, către monahul Olimpiu*, în PSB, vol.30, p. 457)

„... Nu se numește *Hristos* pentru Sine, sau ca fiind aceasta în mod ființial, cum este Fiu, ci ca Unul în mod excepțional față de altul. Căci nimeni nu este între hristoși ca El. Totuși, El se numește *Hristos* prin asemănarea cu noi. Căci numele Lui propriu și excepțional și care constituie realitatea specială este acela de Fiu, iar cel de *Hristos* îl are comun cu noi. Căci este *Hristos* fiindcă a fost uns, întrucât S-a făcut om²². Deci, dacă faptul că a fost uns îl vom vedea răspunzând trebuinței omenești, numele *Hristos* se înțelege prin asemănare cu noi, însă nu cum se înțelege numele de Fiu”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Patra, Cap. 4, în PSB, vol. 41, p. 446)

„... Fiul lui Dumnezeu ...”

„... Între persoanele Sfintei Treimi nu poate fi vorba de una mai mare și de alta mai mică, întrucât un singur izvor al dumnezeirii este Cel care ține în puterea Lui totul”. (Origen, *Despre principii*, Cartea Întâia, VII, 3, în PSB, vol. 8, p.77)

²² Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Numele de *Hristos* îl are Fiul lui Dumnezeu comun cu noi, pentru că înseamnă uns. Și a fost uns pentru că S-a făcut, ca om, plăcut lui Dumnezeu. Dar și oamenii pot primi această ungere, deci se pot numi *hristoși*, dacă se unesc cu El. Dar numai El este *Hristosul* prim, deci în mod articulat. Căci numai pentru că în El a fost uns primul om, pot fi unși și alții. Dar Fiul în sens propriu, ca Cel născut din Tatăl, este numai El. Noi putem să fim fii numai prin har, sau prin unirea cu El. El este *Hristosul* prin excelență ca om, pentru că este și Dumnezeu. Primind ungerea sau numele de *Hristos*, S-a făcut asemenea nouă; dar ca Fiu ne-a făcut El asemenea Lui, însă nu prin naștere, ci prin har. (n. s. 825, p. 446)

„Căci dacă poruncind dracilor, aceștia se supun, aceasta nu este faptă omenească, ci dumnezeiască. Sau cine, văzându-L pe El tămăduind bolile, cărora le este supus neamul oamenilor, Îl mai socotește pe El om și nu Dumnezeu? Căci curăța leproși, făcea șchiopii să umble, deschidea urechile surzilor, dădea vedere orbilor și alunga pur și simplu toate bolile și toată neputința de la oameni. Iar din acestea oricine putea vedea dumnezeirea Lui. Căci cine, văzându-L dând cuiva ceea ce-i lipsea prin naștere și deschizând ochii orbului din naștere, nu ar fi înțeles că Lui îi era supusă nașterea oamenilor și că El era făcătorul și ziditorul acesteia? Căci Cel ce dă ceea ce nu are omul din naștere, e vădit că e Domnul însuși al nașterii oamenilor²³. De aceea, când a coborât la noi la început Și-a plăsmuit trupul Său din Fecioara, ca să dea tuturor o probă nu mică a dumnezeirii Sale prin faptul că Cel ce L-a plăsmuit pe acesta este și făcătorul celorlalte trupuri”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. IV, XVIII, în PSB, vol. 15, p. 112)

„Au fost mulți regi și tirani pe pământ înainte de El; se istorisește despre mulți înțelepți și vrăjitori la caldeii și la egipteni și hinduși. Care dintre ei, nu zic după moarte, dar încă trăind a putut să-și impună atât de mult puterea, încât să umple tot pământul de învățătura lui și să întoarcă de la superstiția idolească o mulțime așa de mare, câtă a atras Mântuitorul nostru la El de la idoli? Filosofii elinilor au scris multe cărți părute convingătoare și cu mult meșteșug în cuvinte. Ce-au dovedit ele așa de mult ca crucea lui Hristos? Până la moartea lor sofismele lor păreau să aibă ceva convingător. Dar chiar când trăiau se contraziceau în cele ce socoteau că se impun ca adevărate în gândirea lor și se certau întreolaltă.

Dar e un fapt foarte minunat că Cuvântul lui Dumnezeu învățând prin cuvintele cel mai simple, a umbrat pe sofști și a golit de putere învățăturile lor, atrăgând pe toți la Sine și umplând bisericile Sale. Și ceea ce e uimitor este că pogorând la moarte ca om, a făcut de nimic vorbăria făloasă a înțelepților despre idoli. Căci a cui moarte a alungat demonii? Sau de moartea cui s-au înspăimântat dracii, ca de a lui Hristos?²⁴ De aceea unde se rostește numele Mântuitorului, de acolo se alungă orice demon.

Și cine a smuls așa de desăvârșit patimile sufletești din oameni, încât desfrânații s-au făcut feciorelnici, ucigașii n-au mai ținut sulitele în mână, iar cei stăpâniți de frică s-au îmbărbătat? Și peste tot, cine a înduplecat pe barbari și pe cei ce locuiau în țări păgâne să lepede furia și să cugete cele pașnice, dacă nu credința în Hristos și semnul crucii? Cine a încredințat pe oameni așa de mult despre înviere, ca crucea lui Hristos și însăși învierea Lui cu trupul? Cu toate că elinii au scornit atâtea minciuni, totuși n-au putut născoci învierea idolilor lor, nevenindu-le în minte nicidecum că e cu puțință ca după moarte să învie trupul din nou. Această închipuire le-ar fi fost de altfel aprobată, pentru că, cugetând astfel, ar fi dat pe față neputința idololatriei lor și ar fi recunoscut puterea lui Hristos, ca să se cunoască și din aceasta că e Fiul lui Dumnezeu. (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. VI, L, în PSB, vol. 15, p. 147-148)

„Care dintre oameni a învățat după moarte, sau chiar viețuind încă, despre feciorie, și n-a socotit că e cu neputință virtutea aceasta între oameni? Dar Mântuitorul nostru și Împăratul tuturor, Hristos, a pus atâta putere în învățătura Sa, despre aceasta, că și copiii care nu au ajuns la vârsta cunoscătoare a legii au făgăduit viața în feciorie, care e mai presus de lege. Cine dintre oameni a

²³ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: El completa ceea ce n-a dat în anumite cazuri nașterea. (n. s. 62b, p. 112)

²⁴ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Moartea lui Hristos a alungat demonii, pentru că prin ea aducându-Se ca dar lui Dumnezeu Tatăl și renunțând la Sine, a dat putere tuturor să depășească despărțirea egoistă și orgolioasă de Dumnezeu pentru că a fost cea mai mare coborâre (chenoză) a Celui mai presus de toate, a Fiului lui Dumnezeu făcut om ca să poată primi moartea noastră. Dracii, individuațiunile pervertite de extrema mândrie, și-au dovedit neputința față de această smerenie. (n. s. 111, p. 148)

putut străbate vreodată așa de departe, încât să ajungă și la sciți și la etiopieni, sau la perși, sau la armeni, sau la goți, sau la cei de care se spune că locuiesc dincolo de ocean, sau la cei ce sunt peste Hircania, sau la egipteni și caldei, care cred în vrăji și sunt peste măsură de superstițioși și de sălbatici în obiceiurile lor, ca să le propovăduiască despre virtute și feciorie și despre o credință protivnică idolilor, cum a făcut Domnul tuturor, Puterea lui Dumnezeu, Domnul nostru Iisus Hristos? Și El nu numai că le-a propovăduit prin ucenicii Săi, ci i-a și înduplecat în cugetul lor să lepede sălbăticia purtărilor și să nu se mai închine zeilor părinților lor, ci să-L recunoască pe El și prin El să creadă în Tatăl.

Odinioară închinându-se la idoli, elinii și barbarii se războiau între ei și erau cruzi cu cei de un neam și nu se afla cineva care să umble pe pământ, sau să străbată marea, fără să-și înarmeze mâna cu sulita, din pricina luptei neîmpăcate între ei. Toată viața lor o trăiau înarmați și sulita le slujea în loc de toiag și numai în ea le era ajutorul. Se închinau, cum am spus înainte, idolilor și aduceau demonilor jertfe; și totuși cei ce slujeau idolilor n-au putut fi îndreptați prin superstiția idolească. Dar când s-au mutat la învățătura lui Hristos, cugetarea li s-a străpuns cu adevărat în chip minunat, încât au lepădat cruzimea și nu se mai gândesc la lupte, ci în toate s-au făcut pașnici și plini de dorința de prietenie”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. VI, LI, în PSB, vol. 15, p. 147-148-149)

„Sau cine e Cel ce i-a unit întreolaltă spre pace pe cei ce se urau, dacă nu Fiul cel iubit al Tatălui, Mântuitorul de obște al tuturor, Iisus Hristos, Care prin dragostea Lui toate le-a răbdat pentru a noastră mântuire? De altfel despre această pace ce o va aduce El se proorocise de demult. Căci spusesese Scriptura: *Și-și vor preschimba săbiile lor în fiare de plug și sulitele lor în seceri și nu va mai ridica sabia un neam asupra altui neam și nu vor mai fi învățați să se lupte* (Is. 2, 4). Și nu e de crezut (ce s-a scris). Căci și acum barbarii care au sălbăticia purtărilor sădită în ei, cât timp jertfesc idolilor ce-i au, se înfurie unii împotriva altora și nu rămân nici un ceas fără sulită; când aud de învățătura lui Hristos, îndată se întorc de la războaie la lucrarea pământului și în loc de a-și înarma mâinile cu sulite, le întind la rugăciune; și peste tot, în loc de a se război între ei, se înarmează de acum împotriva diavolului și a dracilor, războindu-i pe aceștia cu fecioria și cu virtutea sufletului. Iată o dovadă a dumnezeirii Mântuitorului: ceea ce n-au putut învăța oamenii de la idoli au învățat de la El. Iar aceasta este o nu mică dovadă a neputinței și nimicniciei idolilor. Căci cunoscându-și dracii neputința lor, ațâțau odinioară pe oameni să se războiască între ei, ca nu cumva, încetând să se certe între ei, să se întoarcă împotriva dracilor.²⁵ Căci, fără îndoială neluptându-se între ei, ucenicii lui Hristos se rânduiesc prin purtările și faptele lor în frontul împotriva dracilor și pe aceștia îi alungă, iar pe căpetenia lor, diavolul, îl iau în răs, prin aceea, că în tinerețe trăiesc în curăție, în încercări rabdă, în dureri stăruiesc, când sunt ocărăți suportă, lipsurile le disprețuiesc și, ceea ce e minunat, disprețuiesc chiar și moartea, făcându-se martiri ai lui Hristos”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. VI, LII, în PSB, vol. 15, p. 149-150)

„Dar să mai arăt o dovadă foarte minunată a dumnezeirii Mântuitorului: care dintre oamenii de odinioară – fie el om simplu, sau vrăjitor, sau tiran, sau împărat – a putut lua sarcina să lupte împotriva întregii închinări la idoli și a toată oastea drăcească și a toată vrăjitoria și a toată înțelepciunea elinilor, care erau atât de tari și înfloreau și înfricoșau pe toți, și să se împotrivească cu o unică pornire tuturor, ca Domnul nostru, Fiul adevărat al lui Dumnezeu, Care dând pe față în chip nevăzut rătăcirea fiecăruia, îi atrage pe toți oamenii de la toate, încât unii calcă în picioare idoli cărora li se închinau, alții ard cărțile cu vrăjitoriile de care se minunau, iar în locul înțelepților aleg tâlcuirea Evangheliilor; pe cei cărora mai înainte li se închinau îi părăsesc, iar lui Hristos celui răstignit, de Care râdeau, I se închină, mărturisindu-L ca Dumnezeu; și așa numiții de ei zei sunt

²⁵ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Pacea între oameni arată prezența Logosului care toate le orânduiește și le armonizează, care scapă pe oameni de patima mândriei, lăcomiei, mâniei. (n. s. 113a, p. 150)

alungați cu semnul crucii, iar Mântuitorul cel răstignit e propovăduit în toată lumea, ca Dumnezeu și ca Fiul lui Dumnezeu; și zeii închinați la elini sunt defăimați de ei ca închipuiri spurcate, iar cei primesc învățătura lui Hristos au o viață mai curată ca aceea?

De sunt acestea și unele ca acestea omenești, să ne arate cine voiește, ca să ne convingem și noi, că unele ca acestea s-au produs și mai înainte. Iar de nu se arată și nu sunt acestea fapte omenești, pentru ce le resping necredincioșii fără nici o evlavie, nerecunoscând pe Stăpânul care le-a lucrat? Ei pătimesc ceva asemănător celui ce nu cunoaște pe Dumnezeu Făcătorul, din lucrurile zidirii. Căci dacă ar fi cunoscut, din puterea Lui arătată în toate, dumnezeirea Lui, ar fi cunoscut că și faptele prin trup ale lui Hristos sunt ale lui Dumnezeu Cuvântul. Iar cunoscându-L, *nu L-ar fi răstignit pe Domnul Slavei*, cum a zis Pavel (I Cor. 2, 8)”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. VI, LIII, în PSB, vol. 15, p. 150)

„Iar toate textele care-ți vorbesc de firea Lui trupească, cu care a lucrat mântuirea oamenilor, pe care ne-a arătat-o prin venirea Lui în trup, în care El spune că a fost trimis (Ioan, 3, 17), că nu poate să facă de la El nimic (Ioan, 5, 30), că a primit poruncă (Ioan 10, 18), și altele asemenea, să nu-ți dea pricini să micșoreze dumnezeirea Unuia-Născut. Pogorământul Fiului la slăbiciunea firii tale omenești nu-ți dă dreptul să micșorezi vrednicia Celui puternic, ci înțelege firea Lui așa cum se cuvine unui Dumnezeu, iar cuvintele pline de smerenie, spuse despre El, interpretează-le având în vedere întruparea Sa pentru mântuirea oamenilor. Dacă aș vrea să vorbesc acum cu de-amănuntul de lucrul acesta, aș putea aduce, uitând de mine însumi, o mulțime nesfârșită de dovezi”. (*Omilia și cuvântări*, omilia a XV-a, II, în PSB, vol. 17, p. 511)

„... Să mărturisim pe Fiul ca chipul lui Dumnezeu și Tatăl, neformat din unele însușiri trecătoare, nici numai împodobit cu demnități dumnezeiești, ci având ființial însușirile Celui ce L-a născut și fiind prin fire exact ceea ce se înțelege și Cel ce L-a născut, adică Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, Atotțiitorul, Creatorul, slăvit, bun, închinat și tot ce e unit cu cele spuse și care se cuvin lui Dumnezeu. Căci, arătându-L astfel în toate asemenea lui Dumnezeu și Tatăl, vom înfățișa adevărul cuprins în spusa Lui: *De nu va voi cineva să cinstească pe Fiul, nu-L cinstește nici pe Tatăl care L-a trimis pe El*²⁶”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Doua, cap. VIII, în PSB, vol. 41, p. 271)

„Nu se poate face despărțire, sau deosebire, între Hristos și Dumnezeu, fiindcă Dumnezeu este întreg în Hristos și Hristos este în întregime în Dumnezeu. Nu poate fi vorba de nici o desfacere, de nici o dezbinare. Mărturisirea e una atât de simplă, una atât de evlavioasă, una atât de sănătoasă: a adora, a iubi, a cinsti pe Hristos-Dumnezeu”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, „Despre Întruparea Domnului”, Cartea a III-a, cap. VII, 1-2, în PSB, vol. 57, p. 794)

„Căci nimeni nu mărturisește pe Dumnezeu, dacă nu-L mărturisește pe Hristos. De vreme ce în aceasta constă toată credința Bisericii și tot cultul în a-L mărturisi pe Iisus Dumnezeu adevărat, cine a putut să înlăture respectul și cultul Lui mai mult decât cel ce a tăgăduit în El ceea ce cinstim noi toți? Ferește-te deci, te rog, ferește-te să nu-ți poată zice chiar ție cineva antihrist. (...) Dacă-L mărturisești pe Iisus și nu-L tăgăduiești ca Dumnezeu, nimeni nu-ți poate zice antihrist. Dar dacă-L tăgăduiești, de ce te superi că-ți zice cineva antihrist? Tu însuși, îți spun, îți dai acest nume, dacă-L tăgăduiești pe Hristos Dumnezeu”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, „Despre Întruparea Domnului”, Cartea a V-a, cap. X, 2-3, în PSB, vol. 57, p. 828-829)

²⁶ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Numai dacă Hristos e chipul Tatălui în sensul că de aceeași ființă dumnezeiască, cel ce nu-L cinstește pe El nu cinstește nici pe Tatăl. Căci acela disprețuiește însăși ființa lui Dumnezeu, proprie și Tatălui. Dacă nu cinstesc pe fiul unui om, nu-l cinstesc nici pe tatăl lui. (n. s. 485, p. 271)

„Dacă mă va întreba elenul: *De unde se vede că Hristos este Dumnezeu?* (trebuie să ne închipuim că aceasta ne va întreba mai întâi, căci toate celelalte decurg din aceasta), nu-i voi aduce dovada din cer, nici din altele ca acestea. Într-adevăr, dacă îi voi spune că Hristos a zidit cerul, pământul, marea, n-are să primească spusa mea. Dacă îi voi spune că a înviat morți, că a vindecat orbi, că a izgonit demoni, nici pe asta n-are s-o primească. Dacă îi voi spune că a făgăduit împărăția cerurilor și bunătați negrăite, dacă îi voi vorbi despre înviere, nu numai că nu-mi va asculta cuvintele, ci va râde de mine. De unde dar să-l îndrum, mai ales dacă este un om fără carte și neînvățat? De unde din altă parte dacă nu din cele recunoscute îndeobște și fără împotrivire și de mine, și de el, din acelea despre care n-are nici cea mai mică îndoială. Căci, după cum am spus, nu are să se lase ușor convins dacă îi voi pune ca temei al dumnezeirii Sale facerea cerului și celelalte.

Care este dar lucrul despre care mărturisește și elenul că l-a făcut Hristos și pe care nu-l poate tăgădui deloc? Care? Că Hristos a sădit neamul creștinilor! Într-adevăr, nu va tăgădui că Hristos a întemeiat Biserica de pe toată fața pământului. Pe temeiul acestora vom face dovada puterii Lui și vom arăta că El este Dumnezeu; vom spune că nu stă în firea unui simplu om să cucerească într-un timp scurt atât de multă omenire, să cuprindă pământul și marea și să cheme pe oameni la astfel de lucruri, mai ales că ei erau stăpâniți de datini și obișnuințe nesocotite, dar, mai bine spus, stăpâniți de o răutate atât de mare. Și totuși, a avut tăria să elibereze neamul omenesc de toate acestea; nu numai pe romani, ci și pe perși, și, într-un cuvânt, toate neamurile barbare. A săvârșit acestea fără să Se folosească de arme, fără să cheltuiască bani, fără să pornească oștiri, fără să dezlănțuie războaie, ci numai cu unsprezece oameni la început, oameni fără vază, de jos, neînvățați, de rând, săraci, goi, flămânzi, neîncălțați, cu o singură haină. Dar pentru ce spun eu: a săvârșit? A putut să convingă atâtea seminții de oameni să cugete nu numai la cele din lumea aceasta, ci și la cele viitoare, să rupă legile strămoșești, să smulgă din rădăcină datinile cele vechi, înrădăcinate de atâta amar de vreme, și să sădească în locul lor altele, să-i abată de la niște reguli ușoare și să-i îndrepte spre niște dreptare grele, cele ale Lui; și să facă acestea, cu toate că toți îi declarau război, cu toate că a fost batjocorit să sufere crucea și o moarte plină de ocară. Nu va putea tăgădui elenul că n-a fost răstignit de iudei, că n-a îndurat de la ei nenumărate patimi, dar că în fiecare zi s-a răspândit tot mai mult predica. Și minunea stă nu numai aici, ci și acolo că Hristos înflorește până și la perși, cu toate că încă și acum perșii îi poartă război. Și sunt printre perși și azi popoare multe de mucenici; iar cei ce erau mai sălbatici chiar decât lupii, când au primit predica, au ajuns mai blânzi decât oile și cugetă la cele înalte despre nemurire, despre înviere și despre bunătațile cele negrăite.

Aceste fapte mari s-au săvârșit nu numai în orașe, ci și în pustie, în sate, la țară, în porturi și limanuri. S-au supus Celui răstignit cu multă credință nu numai oameni de rând, sau numai căpeteniile, ci chiar cei ce au fruntea încununată cu coroană”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Către iudei*, 1-2, în vol. *Cuvântări împotriva anomeilor. Către iudei*, p. 197-199)

„Nu numai prin cuvinte, ci și prin fapte să-L slăvim pe Dumnezeu neconținut, împreună cu Hristos, Dumnezeul nostru, că Lui se cuvine toată slava, cinstea și închinăciunea, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Cuvânt la calendă*, în vol. *Omiliile la săracul Lazăr. Despre soartă și Providență...*, p. 22)

„... Unul Născut Care din Tatăl S-a născut mai înainte de toți vecii ... născut iar nu făcut ...”

„Fiul lui Dumnezeu este născut mai înainte de întreaga creație, ca El să fie Tatălui sfetnic pentru creația Lui (Pilde 8, 27-30)”. (Herma, *Păstorul*, pilda IX, în PSB, vol. 1, p. 364)

„... Atunci când spunem un cuvânt, noi dăm naștere unui cuvânt nu prin sciziune, pentru ca să credem că se împuținează cuvântul din noi atunci când vorbim. Și, după cum vedem că dintr-un foc ia naștere alt foc, nemicșorându-se acela din care s-a făcut aprinderea, ci rămânând același, iar acela care a fost luat de el se pare că este același și că nu împuținează pe acela din care s-a aprins. De altfel, și cuvântul *Înțelepciune* îmi va fi o mărturie că acest Dumnezeu Însuși, Care S-a născut din Părintele tuturor, este și Cuvântul și Înțelepciunea și Puterea și Slava Celui ce L-a născut”. (Sf. Iustin Martirul și Filozoful, *Dialogul cu iudeul Tryfon*, Partea întâi, LXI, în PSB, vol. 2, p. 213-214)

„Și precum o rază când purcede de la soare este o parte din tot, deoarece soarele va rămâne în rază ca una ce a purces din el, la fel și substanța nu se desparte, ci se întinde, ca și lumina născută din lumină, materia creatoare rămâne veșnic întreagă, izvor nesecat ... Astfel și ceea ce a purces de la Dumnezeu este Dumnezeu și Fiul al lui Dumnezeu, amândoi fiind Unul și Același ... Dumnezeu din Dumnezeu (...) a pornit din izvorul Său fără să se fi rupt din el ... “. (Tertulian, *Apologeticul*, XXI, în PSB, vol. 3, p. 70)

„Cum ne-am putea închipui sau cum am putea crede că Dumnezeu-Tatăl ar fi putut să existe chiar și o clipită mărunță fără să nască (din veci) această Înțelepciune? Ori se va spune cumva că fie că Dumnezeu n-a putut naște această Înțelepciune înainte de a o zămisli și de aceea ea n-ar fi existat, ci că ar fi fost chemată la viață abia mai târziu, fie că de fapt Dumnezeu ar fi putut-o naște dar n-ar fi voit-o. Însă aceasta chiar și numai gândindu-ne am huli pe Dumnezeu. Or, e lucru limpede pentru oricine că amândouă aceste alternative ascund în sine un lucru nebunesc și nelegiuit. Căci nu se potrivește nici să spui că Dumnezeu a înaintat de la neputință la putință, dar nici că, având putința s-o facă, totuși ar fi neglijat ori ar fi amânat să nască Înțelepciunea! Acesta-i temeiul pentru care, din clipa în care L-am cunoscut pe Dumnezeu, L-am cunoscut ca Tatăl al Fiului Său cel Unul născut, căci Fiul S-a născut din Tatăl și din El Și-a primit ființa, desigur fără ca acest lucru să se fi petrecut într-un anume răstimp, fie că am gândi lucrurile cronologic, fie că mintea și le-ar putea imagina cumva, așa zicând, teoretic ca avându-și o existență logică. Așadar, trebuie să credem că Înțelepciunea S-a născut înainte de orice început, în orice chip ar putea fi conceput acesta”. (Origen, *Despre principii*, cartea întâia, II, 2, în PSB, vol. 8, p. 56-57)

„... *Dumnezeu este Lumină* (I In. 1, 5). Fiul cel Unul-Născut este așadar strălucirea acestei Lumini; pleacă din Ea, dar rămâne nedespărțit de Ea, așa cum pleacă raza din focarul luminos și *luminează toată făptura* (In. 1, 9)”. (Origen, *Despre principii*, Cartea I, VII, 2, în PSB, vol. 8, p. 62)

„Când învățăm deci că Fiul este din ființa Tatălui, și anume că e născut, iar nu făcut, atunci nu trebuie să ne ducem cu gândul la niște înțelesuri trupești ale fenomenelor naturale. Căci ființa Tatălui nu a fost împărțită, așa încât de la Tatăl să treacă să ajungă și la Fiul, și nici nu se naște printr-un fel de scurgere sau prin producere, așa cum se întâmplă cu pomii care rodesc, ci chipul nașterii dumnezeiești nu se poate explica și nici înțelege de cugetarea omenească. E un semn de cugetare nedemnă și senzuală să asemeni lucrurile veșnice cu cele stricăcioase și trecătoare și să crezi că Dumnezeu Se naște așa cum se nasc ființele trupești, câtă vreme în vederea dreptei credințe trebuie să cugetăm cu totul altfel, gândindu-ne că numai ființele muritoare se comportă așa, pe când în cazul lui Dumnezeu, Cel nemuritor, lucrurile stau cu totul altfel. Așadar, nici nu trebuie să tăgăduim nașterea dumnezeiască, dar când contemplăm pe Dumnezeu nu trebuie nici să ne întinăm cugetul cu noțiuni materiale”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, 52, III, în PSB, vol. 12, p. 218)

„... Fiul, Cel Unul-Născut; născut din Tatăl, Dumnezeu adevărat, desăvârșit din Cel desăvârșit; Icoana cea vie, Care reflectă în El pe Tatăl întreg ... ”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, 105, în PSB, vol. 12, p. 286)

„Ci (Fiul – n.a.) e Născutul lui Dumnezeu și, fiind propriu lui Dumnezeu Celui ce există pururea, există din eternitate. Căci e propriu oamenilor a naște în timp din cauza nedesăvârșirii firii; și e propriu lui Dumnezeu să aibă un Născut etern, pentru desăvârșirea eternă a firii²⁷”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul I, XIV, în PSB, vol. 15, p. 171)

„Dar și sfinții Lui ucenici ne învață că toate prin El și spre El s-au făcut și că fiind născutul cel bun din Cel bun și Fiul Lui adevărat este Puterea și înțelepciunea și Cuvântul Tatălui, nefiind acestea prin împărtășire, nici adăugându-I-se acestea din afară ca celor ce se împărtășesc de El și sunt înțelepțiți de El și făcuți puternici și cuvântători (raționali) în El, ci este înțelepciunea de Sine, Cuvântul (Rațiunea) de Sine, Puterea de Sine proprie a Tatălui, Lumina de Sine, adevărul de Sine, dreptatea de Sine, virtutea de Sine și pecetea și strălucirea și chipul și, pe scurt, rodul atotdesăvârșit al Tatălui și unicul Fiu, chipul întocmai al Tatălui”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Cuvânt împotriva elinilor*, XLVI, în PSB, vol. 15, p. 84)

„Dar nu trebuie întrebat nici cum e cuvântul din Dumnezeu sau cum naște Dumnezeu și care e modul nașterii lui Dumnezeu. Ar fi prost cineva dacă ar îndrăzni să întrebe astfel de lucruri, pentru că e un lucru negrăit și propriu firii lui Dumnezeu, cunoscut numai Lui și Fiului. La fel e prost a voi cineva să tâlcuiască aceasta în cuvinte. Aceasta e egal cu a întreba: unde e Dumnezeu și cum e Dumnezeu și cum e Tatăl? Dar precum a întreba de aceasta e un lucru lipsit de evlavie și e propriu celor ce nu cunosc pe Dumnezeu²⁸, așa nu se cuvine a întreba nici despre astfel de lucruri, nici despre nașterea Fiului, nici a coborî pe Dumnezeu și înțelepciunea Lui la măsura și la slăbiciunea noastră. Dar aceasta nu trebuie să ne facă să cugetăm contrar adevărului. Dacă nu află cineva răspuns întrebând despre aceasta, aceasta nu trebuie să-l facă să nu creadă celor scrise. Căci mai bine este ca cei ce nu pricep să tacă și să creadă, decât să nu creadă din pricina neînțelegerii. Căci cel ce nu pricepe poate să aibă întrucâtva iertare, pentru că cercetând s-a liniștit. Dar cel ce, nepricepând, își născocеște cele necuvenite și grăiește cele nevrednice de Dumnezeu rămâne cu osânda îndrăzelii neiertată. Căci cel dintâi poate avea din aceste taine neînțelese o mângâiere din Scripturi, ca să primească cum se cuvine cele scrise. Dar să înțeleagă ca o pildă cuvântul nostru; anume că, precum cuvântul propriu al nostru este din noi și nu un lucru din afară de noi, așa și Cuvântul propriu lui Dumnezeu este din El. Dar nu e făptură ca cuvântul oamenilor²⁹. Altfel ar trebui să cugetăm și pe Dumnezeu om³⁰”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al II-lea, XXXVI, în PSB, vol. 15, p. 271-272)

„Astfel și Ioan, teologhisind despre Fiul și cunoscând deosebirea cuvintelor, nu a zis: *La început s-a făcut, sau a fost creat*, ci *La început era Cuvântul*, ca prin expresia *era* să se cunoască totodată că e născut și să nu cugete cineva nici un interval între Tatăl și Fiul, ci să creadă că Fiul există pururea și etern”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al II-lea împotriva arienilor, LVIII, în PSB, vol. 15, p. 295)

²⁷ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: În Dumnezeu nu se poate produce o schimbare așa de mare ca nașterea în timp. Pentru că aceasta L-ar supune evoluției, sau unei legi a schimbării. El n-ar mai fi Dumnezeu în acest caz. (n. s. 25, p. 171)

²⁸ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cel ce cunoaște pe Dumnezeu Îl cunoaște ca fiind mai presus de cunoaștere. (n. s. 95, p. 271)

²⁹ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Pilda, simbolul, chipul îți dă un înțeles, dar nu cu totul adecvat. Este în ele un amestec de înțeles și neînțeles. (n. s. 97, p. 272)

³⁰ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cuvântul nostru seamănă cu al lui Dumnezeu, deci ne ajută să-L înțelegem pe Acela. Dar al nostru ține de făptură, pe când al lui Dumnezeu e necreat. Din acest punct de vedere e diferit ca înțeles de Cuvântul lui Dumnezeu. (n. s. 98, p. 272)

„... Ființa Tatălui este fără început și rădăcină și izvor al Fiului”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola despre sinoadele ce s-au ținut la Rimini, în Italia și la Seleucia, în Isauria*, XLV, în PSB, vol. 16, p. 159)

„Tatăl, principiul tuturor, cauza existenței existențelor, rădăcina a tot ce este viu. Din El a ieșit izvorul vieții, înțelepciunea, puterea, chipul întru totul asemenea nevăzutului Dumnezeu (Col. 1, 15), Fiul născut din Tată”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, XV, II, în PSB, vol. 17, p. 510)

„Este o identitate de ființă, pentru că Fiul este din Tatăl, nu făcut la poruncă, ci născut din fire; nu tăiat din Tatăl, ci, în timp ce Tatăl rămâne desăvârșit, Fiul strălucește desăvârșit”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, omilia a XXIV-a, IV, în PSB, vol. 17, p. 592)

„... *Unul-Născut, Dumnezeu, Care este în sânul Tatălui, Acela L-a făcut cunoscut*. Fiindcă, după ce a spus Unul-Născut și Dumnezeu, adaugă îndată: *Cel ce este în sânul Tatălui*, ca să se înțeleagă că Fiul e din El și în El prin fire, spunând, în loc de ființă, sân, din pilda văzută în trup”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea întâi, cap. 10, în PSB, vol. 41, p. 128)

„... Deoarece Cuvântul s-a ivit din Minte și strălucirea, din soare, cele ce nasc nu trebuie socotite că sunt golite de cele ce ies din ele, ci vom vedea și pe acelea existând în acestea și pe acestea în acelea. Căci mintea nu este niciodată lipsită de cuvânt (de rațiune), dar nici cuvântul (rațiunea) neavând în sine mintea care îi dă formă. Și pe una o vom înțelege asemenea celeilalte”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a IV-a, cap. 5, în PSB, vol. 41, p. 463)

„Ce limbă va putea explica nașterea negrăită a Fiului din Tatăl? Sau ce minte nu va obosi în aceasta? Că s-a născut din Dumnezeu și Tatăl, știm și credem. Dar modul acestui fapt este neînțeles de nici o minte, și orice cercetare este periculoasă, sau supusă greșelii”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a V-a, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 505)

„Dar Se slăvește și Tatăl, când arată că are un Fiu născut din El la fel cum este El³¹”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Fragmente din Cărțile VII și VIII, în PSB, vol. 41, p. 777)

„... *Am ieșit de la Tatăl* vom socoti că înseamnă: M-am născut și am strălucit din ființa Lui, primind existența și fiind cugetat în mod de Sine subsistent, fără să Mă despart întru nimic de El. Căci Tatăl este în Fiul, și Fiul, prin fire, în Tatăl”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a XI-a, cap. 2, în PSB, vol. 41, p. 1002)

„Într-adevăr, cunoașterea multor altor lucrări care sunt cu totul mai simple, depășește puterea omenească de înțelegere așa cum sunt cuvintele lui Pavel: *cele ce ochiul nu a văzut și urechile nu au auzit și la inima omului nu au ajuns, câte a pregătit Dumnezeu celor ce-L iubesc* (I Cor. 2, 9), ci și astrele, cum spune Dumnezeu lui Avraam *că nu poate să le numere* (Fac. 15, 5). Și încă zice: *Cine va putea număra nisipul mărilor și picăturile de ploaie* (Înț. Sir. 1, 2).

³¹ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă Dumnezeu n-ar avea un Fiu atotputernic ca și El, nu ar putea dovedi că e Dumnezeu adevărat, un Dumnezeu Care poate naște pe cineva la nivelul Lui. Dumnezeul gnosticilor, care nu poate naște decât *eoni*, sau zei inferiori, nu este un Dumnezeu atotputernic. Un tată omenesc care n-ar putea naște decât existențe inferioare ar fi un tată care decade prin actul nașterii. (n. s. 1473, p. 777)

Atunci cum ar putea cineva să cerceteze ipostaza lui Dumnezeu-Cuvântul, fără numai dacă, cuprins de o stare de nebunie, ar încerca acest lucru? Despre aceasta duhul profetic spune: *Iar neamul Lui cine-L va spune?* (Is. 53, 8).

Iată că însuși Mântuitorul nostru, sprijinind pe stâlpii tuturor celor ce sunt în lume – mă gândesc la Apostolii cei inspirați – S-a străduit să-i despovăreze de cunoașterea acestor lucruri spunându-le tuturor acestora că nu există (nu e posibilă) înțelegerea pe cale naturală, și că numai Tatălui îi este rezervată cunoașterea acestui mister divin, căci zice: *Nimeni nu cunoaște cine este Fiul, fără numai Tatăl și pe Tatăl nimeni nu-L cunoaște fără numai Fiul* (Mt. 11, 27). Despre acest lucru socotesc că zice Tatăl: *Taina Mea, Mie* (Is. 24, 16; Col. 1, 15)”. (Fericitul Teodoret, Episcopul Cirului, *Istoria Bisericească*, Cartea I, 4, 19-21, în PSB, vol. 44, p. 26)

„Pe lângă aceasta am primit³² și expresia *născut și nu făcut* fiindcă ceea ce este făcut, este o denumire comună a celorlalte fapte făcute prin Fiul, de la care Fiul nu are nimica asemănător (mai înainte de întrupare). De aci rezultă că El nu este o creatură, asemenea celor făcute prin El, ci substanța (ființa Sa) este mai presus decât toată făptura. Cuvintele dumnezeiești ne învață că această ființă S-a născut din Tatăl, felul nașterii fiind inexprimabil și neînțeles (nepătruns) de toată firea cea născută.

Tot așa și în ce privește expresia că Fiul este deoființă cu Tatăl, rațiunea care cercetează înțelege că nu e o deoființă după felul trupurilor și nici prin asemănare cu viețuitoarele muritoare, nici prin împărțirea ființei (substanței) sau despărțirea ei și nici prin vreo suferință, sau prin prefacere, sau înstrăinarea puterii Tatălui, căci ființa (firea) Tatălui nenăscut este străină de toate acestea”. (Fericitul Teodoret, Episcopul Cirului, *Istoria bisericească*, Cartea I, 12, 9-13, în PSB, vol. 44, p. 54)

„... Lumină din Lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat ...”

„După ce au spus *Lumină din Lumină* și ... au mărturisit că Fiul e *născut, iar nu făcut* din substanța ori din ființa Tatălui, ei (Părinții Sinodului de la Niceea) ... ”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, 52, II, în PSB, vol. 12, p. 217)

„... noi recunoaștem că Fiul Cel Unul-Născut e de aceeași ființă cu Tatăl, dar nu și cum ființa s-ar fi împărțit în două (Doamne ferește!), căci nu acesta a fost gândul acelui sinod iubit de Dumnezeu, ci susțineau doar că ceea ce este Tatăl ca ființă, același lucru trebuie atribuit și Fiului. Acest lucru este ceea ce ne-au dat ei să înțelegem atunci când s-au folosit de cuvintele *Lumină din Lumină*”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 226, III, în PSB, vol. 12, p. 470)

„... El este chiar lumina care se revărsă de sus, din dumnezeirea cea veșnică și fără început”. (Eusebiu de Cezareea, *Viața lui Constantin cel Mare*, Cuvântare, Prolog, 6, în PSB, vol. 14, p. 192)

„Deci cine va fi atât de fără minte, ca să se îndoiască despre Fiul că e pururea? Căci cine a văzut cândva lumina fără strălucirea luminii, ca să spună despre Fiul că *era cândva când nu era*, sau că *înainte de a Se naște nu era*³³. Iar ceea ce se spune în psalmul 144 către Fiul: *Împărăția Ta e împărăția tuturor veacurilor* nu îngăduie cuiva să cugete nici cel mai mic interval în care să nu fi fost Cuvântul. Căci dacă orice interval se măsoară în veacuri, iar Împăratul tuturor veacurilor și

³² De la Părinții participanți la primul Sinod Ecumenic de la Niceea, apărători ai Ortodoxiei – n.n.

³³ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă n-ar fi o Rațiune din veci, cum ar fi putut apărea peste tot o rațiune înțelegătoare? Iar acea Rațiune din veci nu poate fi decât personală, căci nu poate exista o raționalitate fără subiect. (n. s. 21, p. 169)

Făcătorul lor este Cuvântul, va fi numaidecât o nebulă ca nefiind înainte de El nici cel mai mic interval, să se spună că *era cândva când nu era Cel veșnic și că Fiul este din nimic*³⁴.

Însuși Domnul zice: *Eu sunt Adevărul* și nu zice: *Am fost făcut adevăr*, ci totdeauna zice *sunt*³⁵. (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul I, XII, în PSB, vol. 15, p. 168-169)

„Deci vedem pe Cuvântul pururea fiind, și fiind din Acela, și fiind propriu ființei Celui al Cărui Cuvânt este și neavând un înainte și un după El. E așa cum vedem și strălucirea din soare, ca fiind proprie lui și neîmpărțind, nici micșorând ființa soarelui, ci fiind și ea întreagă, dar și strălucirea desăvârșită și întreagă, nemicșorând ființa luminii, ci fiind ca ceva născut cu adevărat din ea. Așa vedem și pe Fiul, nu din afară, ci născut din Tatăl și pe Tatăl rămânând întreg, iar Chipul subzistenței Lui păstrând pururea asemănarea desăvârșită a Tatălui Lui și Chipul Lui, încât cel ce Îl vede pe El vede în El și subzistența al cărei Chip este. Căci din lucrarea Chipului cunoaștem cu adevărat dumnezeirea subzistenței Această învățând-o și Fiul, a spus: *Cel ce rămâne întru Mine, Acela face lucrările pe care le fac Eu* (In. 14, 12); și: *Eu și Tatăl una suntem*” (In. 10, 20), și: *Eu sunt întru Tatăl și Tatăl întru Mine* (In. 14, 10)”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al II-lea, XXXIII, în PSB, vol. 15, p. 268)

„Să iei, zice, din apa râului și s-o verși pe uscat. Și va fi apa pe care o vei lua din râu, sânge pe uscat (Ieș. 4, 9). Apa e chip sau semn al vieții. Căci este cu adevărat necesară spre aceasta și foarte folositoare celor de pe pământ. Deci Fiul, Viața adevărată, S-a născut ca dintr-un râu, din Tatăl care dă viață tuturor. Precum este lumină din lumină, așa este și Viață din Viață. Moise a fost învățat că Fiul nu stă de Sine, în afară de orice, ci este după fire din Dumnezeu și Tatăl”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, Cartea a II-a, 4, în PSB, vol. 39, p. 329)

„Iar Fiul este în Tatăl și din Tatăl nu fiind născut în afara Lui, sau în trup, ci existând în ființa Tatălui și strălucind din ea, ca strălucirea soarelui din acesta, sau asemenea căldurii naturale din focul de a cărui fire ține. Căci în aceste pilde se poate vedea cum una este născută din alta, dar coexistând pururea cu ea și fiind nedespărțită, în așa fel că fără una nu se poate vedea cealaltă în sine și păstrând rațiunea adevărată a firii aceleia. Căci, cum ar fi soarele fără strălucirea lui, sau strălucirea, neexistând soarele a cărui strălucire este? Sau cum ar fi foc, dacă ar fi lipsit de căldură, sau de unde ar fi căldura, dacă nu din foc, sau altceva care nu e străin de calitatea ființială a focului? Deci, precum în acestea existența unora în cele din care sunt nu contrazice coexistența ambelor, ci cele născute se arată pururea existând împreună cu cele ce le nasc și moștenitoare ale aceleiași firi cu acelea, așa e și cu Fiul³⁶”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea întâi, cap. 1, în PSB, vol. 41, p. 20-21)

„... Cuvântul Care luminează în mod negrăit din Tatăl, având nașterea proprie de sus, și existând ca dintr-un izvor din ființa Tatălui”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a II-a, cap. II, în PSB, vol. 41, p. 189)

³⁴ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Împăratul timpului trebuie să fie mai presus de timp, să nu fie supus timpului, să nu fie produs de timp. Căci în acest caz timpul ar fi împăratul. Nu e timp *înaintea* Lui, ci El este *mai înainte de orice timp*. Eternitatea timpului face ca toată realitatea să fie relativă, să se desfășoare în timp, să aibă în ea o neputință de a ajunge la o desăvârșire... (n. s. 22, p. 169)

³⁵ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: *Sunt* la prezentul permanent arată că nu a fost cândva când n-a fost, sau va fi, dar încă nu este, ci e veșnic. (n. s. 22a, p. 169)

³⁶ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: La Dumnezeu este o așa de mare unire după fire a Fiului născut din Tatăl cu Tatăl, încât Fiul rămâne pururea în Tatăl, fără să-și piardă nici unul proprietatea Lui: Tatăl, pe cea de Tată, Fiul, pe cea de Fiu. Fiul coexistă cu Tatăl, existând totodată în Tatăl, dar neconfundat cu El. (n. s. 18, p. 21)

„...Și obârșia Lui este dintru început, din zilele veacului (Mih. 5, 1). Prin obârșie indică aici ieșirea la existență (ipostatică) proprie Unuia-Născutului din ființa Născătorului ca o strălucire din lumină, înainte de tot veacul și ziua și clipa”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a V-a, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 506)

„Fiul e născut din Tatăl, Dumnezeu din Dumnezeu, Lumină din Lumină, și așa cum s-a mai spus, nimeni nu cunoaște nașterea Lui, decât numai Tatăl”. (Casiodor, *Istoria Bisericească tripartită*, Cartea a V-a, cap. VIII, în PSB, vol. 75, p. 172)

„... Cel de o ființă cu Tatăl ...”

„Poporul rostește (în acest imn) vechea formulă și nimeni n-a crezut vreodată că greșesc cei care zic: *Lăudăm pe Tatăl și pe Fiul și pe Sfântul Duh, Dumnezeu*”. (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, cap. 29, în PSB, vol. 12, p. 87)

„...vorbele *Fiul nu poate să facă nimic de la Sine* (In. 5, 29) dușmanii Domnului le iau ca să încurce mințile celor care îi ascultă. După părerea mea și acest text ne dă să înțelegem tocmai faptul că Fiul este de aceeași Ființă cu Tatăl. Și de fapt, dacă fiecare faptură cugetătoare poate face ceva prin ea însăși pentru că are libertatea să se decidă pentru mai rău ori pentru mai bine, pe când Fiul nu poate face așa ceva, însemnează că El nu-i faptură. Or dacă nu-i faptură, urmează că-i deoființă cu Tatăl. Mai mult, nici o faptură nu poate face tot ce vrea. Or Fiul a făcut tot ce a vrut în cer și pe pământ, așadar Fiul nu-i o faptură. Și mai mult, toate fapturile ori sunt alcătuite cu ajutorul contrariilor, ori sunt în stare să primească aceste contrarii. Or, Fiul e dreptatea însăși și e nematerial. Deci Fiul nu-i o creatură, iar dacă nu-i una dintre acelea, atunci e deoființă cu Tatăl”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 8, IX, în PSB, vol. 12, p. 139)

„După cum nu-i cu puțință ca cineva să-și închipuie c-ar exista vreo deosebire între lumină și lumină, între adevăr și adevăr, tot așa nu se poate concepe deosebire între ființa Celui Unul-Născut și între cea a Tatălui, din Care S-a născut”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 9, III, în PSB, vol. 12, p. 143)

„După ce au spus *Lumină din Lumină* și după ce au mărturisit că Fiul e *născut, iar nu făcut* din substanța ori din ființa Tatălui, ei (Părinții Sinodului de la Niceea) au adăugat la aceste declarații cuvântul *de o ființă*, vrând să arate prin aceasta că explicarea care s-ar da cuvântului *Lumină* pentru Tatăl s-ar potrivi și Fiului. Căci între o lumină adevărată și altă lumină adevărată nu există nici o deosebire. De aceea, întrucât Tatăl e o lumină fără început, iar Fiul e o lumină născută, cu alte cuvinte, întrucât și unul e lumină și celălalt e lumină, Părinții anume au spus *de o ființă* pentru ca să se vadă că și unul și celălalt se bucură de aceeași demnitate a firii, și nu s-a spus *de o ființă*, ca să se arate că cele două persoane sunt între ele ca frații, cum au gândit unii, ci deoarece cauza și ceea ce își ia începutul din ea sunt de aceeași fire, cu alte cuvinte sunt *de o ființă*”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 52, II, în PSB, vol. 12, p. 217)

„De aceea spunând în mod cuvenit înainte: *Eu și Tatăl una suntem* (In. 10, 30), a adăugat: *Eu sunt întru Tatăl și Tatăl întru Mine*, ca să arate identitatea dumnezeirii Lor și unitatea ființei.” (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al Treilea împotriva arienilor, III, în PSB, vol. 15, p. 328)

„Așa au înțeles și Părinții, mărturisind în Sinodul de la Niceea pe Fiul *de o ființă* cu Tatăl și *din ființa Tatălui*³⁷. Căci știau prea bine că o ființă creată nu poate spune: *Toate câte le are Tatăl ale Mele sunt* (In. 14, 10). Căci cel ce are început al facerii, nu are însușirea ca cel ce este și de a fi fost etern. Și de aceea, fiindcă Fiul le are acestea și toate cele spuse înainte că fiind ale Tatălui sunt și ale Fiului, e necesar ca ființa Fiului să nu fie creată, ci de o ființă cu Tatăl. Căci o ființă creată nu poate primi cele proprii lui Dumnezeu. Proprii Fiului sunt însă cele din care este cunoscut Dumnezeu, ca: atotțiitor, neschimbat și celelalte spuse înainte. Deci Dumnezeu nu Se arată de o ființă cu creaturile, având cele ce le au și creaturile, cum spun acești nesocotiți”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola a doua către același Episcop Serapion, împotriva celor care declară pe Fiul creatură*, V, în PSB, vol. 16, p. 72-73)

„... *Eu sunt întru Tatăl și Tatăl întru Mine* (In. 14, 9), a arătat veșnicia și deoființimea cu Tatăl.” (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola a doua către același Episcop Serapion, împotriva celor care declară pe Fiul creatură*, IX, în PSB, vol. 16, p. 77)

„Ai văzut cum descoperă Tatăl pe Fiul? Ai cum văzut cum descoperă Fiul pe Tatăl? Că *Nimeni nu cunoaște pe Tatăl decât Fiul și căruia va voi Fiul să-i descopere* (Mt. 11, 27). Deci nu poți cunoaște de la altul pe Fiul decât de la Tatăl, nici nu poți cunoaște de la altul pe Tatăl decât de la Fiul. Și din aceasta se vede deci că Fiul este de aceeași cinste și deoființă cu Tatăl”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LIV, II, în PSB, vol. 23, p. 623)

„Hristos n-a spus că va veni cu o slavă asemănătoare slavei Tatălui, ca să nu presupui iarăși deosebire între Tatăl și Fiul, ci a arătat precis că va veni *întru slava Tatălui Său*, ca să credem că au una și aceeași ființă”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LV, IV, în PSB, vol. 23, p. 638)

„... Cuvântul *deoființă* (*ομοούσιος*). Și pe acest cuvânt l-a explicat³⁸, zicând să nu se spună că este deoființă, în ce privește suferințele trupești, nici că a luat ființă din Tatăl prin despărțire, sau printr-o separație (tăiere), fiindcă nu este cu puțință ca firea cea imaterială, inteligentă și fără de trup, să fi luat pentru sine o suferință trupească. Astfel de învățături se cuvine să le medităm cu cuvinte dumnezeiești și negărite.

Prea înțeleptul și evlaviosul nostru împărat gândea astfel de lucruri, iar episcopii au compus această scrisoare în legătură cu adăugirea cuvântului deoființă (*ομοούσιος*).” (Fericitul Teodoret, Episcopul Cirului, *Istoria bisericească*, Cartea I, 12, 3, în PSB, vol. 44, p. 53)

„Tot așa și în ce privește expresia că Fiul este deoființă cu Tatăl, rațiunea care cercetează înțelege că nu e o deoființă după felul trupurilor și nici prin asemănare cu viețuitoarele muritoare, nici prin împărțirea ființei (substanței) sau despărțirea ei și nici prin vreo suferință, sau prin prefacere, sau înstrăinarea puterii Tatălui, căci ființa (firea) Tatălui nenăscut este străină de toate acestea.

Expresia deoființă cu Tatăl poate să precizeze că Fiul lui Dumnezeu nu are nici o asemănare cu creaturile cele născute și că este întru toate asemenea numai cu Tatăl, Carele L-a născut și că nu este din vreun alt ipostas, sau substanță, ci numai din Tatăl. Așa și mie însumi, când am cercetat (lămurit) acest fel (de interpretare) mi s-a părut că e bine să-l accept, fiindcă am aflat că unii episcopi dinainte, învățați și vestiți, și unii scriitori, în expunerea teologiei (învățăturii) despre Tatăl și despre Fiul au folosit expresia deoființă (*ομοούσιος*).” (Fericitul Teodoret, Episcopul Cirului, *Istoria bisericească*, Cartea I, 12, 9-13, în PSB, vol. 44, p. 54)

³⁷ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: În textul completat la Sinodul II din Constantinopol s-a spus *din ființa Tatălui* pentru a nu se da impresia că Fiul Se naște *din ființă* și nu din persoana Tatălui, lăsând impresia de panteism. (n.s. 141, p. 72)

³⁸ Sfântul Împărat Constantin cel Mare, pe baza hotărârii dogmatice a Sinodului I de la Niceea – n.n.

„Dar trebuie propovăduit că Fiul este de o ființă cu Tatăl, pentru că Fiul nu are nimic egal cu creaturile făcute de Dumnezeu, ci este asemănător prin toate felurile numai Tatălui care L-a născut și nu este din nici o altă substanță sau esență, ci din Tatăl. Și lucrul acesta ni s-a părut că trebuie consimțit că a fost bine interpretat: căci știm că și unii episcopi din bătrâni, și scriitori iscusiți și nobili, au folosit cuvântul de consubstanțialitate în învățătura despre Tatăl și Fiul, adică în raționamentul divin.” (Casiodor, *Istoria Bisericească tripartită*, Cartea a II-a, cap. XI, în PSB, vol. 75, p. 93)

„... Prin Care toate s-au făcut ...”

„... *Toate sunt de la El, prin El și în El* (Rom. 11, 36). Prin cuvintele *toate provin de la El*, Pavel a arătat că începutul existenței lumii este Dumnezeu. Cuvintele *prin El* arată că Dumnezeu susține lumea, iar *în El* arată că tot Dumnezeu este și scopul existenței”. (Origen, *Contra lui Celsus*, cartea a VI-a, cap. LXV, în PSB, vol. 9, p. 426)

„Scriptura spune că toate s-au făcut în El și prin El. Despre aceasta ne încredințează zicând: *El a zis și s-au făcut; El a poruncit și s-au zidit* (Ps. 32, 9). Tot despre aceasta ne asigură și marele Moise la începutul cărții despre facerea lumii, zicând: *Și a zis Dumnezeu: Să facem pe om după chipul și asemănarea Noastră* (Fac. 1, 26). Iar despre facerea cerului și a pământului și a tuturor, Tatăl a zis către Fiul: *Să se facă cerul și să-și adune apele, să se arate uscatul; și pământul să scoată iarbă și toată vietatea* (Fac. 1, 6, 9, 12, 20).

Din aceste cuvinte ar putea cineva să mustre pe iudei ca neînțelegând cu adevărat Scriptura. Căci ar putea întreba: *Cu cine vorbea Dumnezeu ca să dea poruncă?* Dacă porunca și vorbea celor ce se creau de către El, vorbirea ar fi fost de prisos. Căci acelea încă nu erau, ci urmau să fie. Dar nimenea nu vorbește celui ce încă nu este, nici nu poruncește și spune să se facă celui ce încă nu a fost făcut. Iar dacă Dumnezeu porunca celor ce vor fi, trebuia să zică: *Fă-te, cerule și fă-te, pământule și ieși verdeață; și fă-te, omule!* Dar El n-a făcut aceasta, ci a poruncit, zicând: *Să facem om; și să scoată verdeața*. Din acestea se vede că Dumnezeu a vorbit despre acestea cuiva apropiat. Deci e necesar să înțelegem prin aceasta pe cineva, căruia vorbindu-i s-au făcut toate. Dar cine ar fi Acesta, dacă nu Cuvântul Lui? Căci cui ar putea spune cineva că vorbește Dumnezeu, dacă nu Cuvântului Său? Sau Cine era împreună cu El când făcea toată ființa creată, dacă nu Înțelepciunea Lui, care zice: *Când făcea cerul și pământul, eram împreună cu El* (Pilde, 8, 27)”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Cuvânt împotriva elinilor*, XLVI, în PSB, vol. 15, p. 83-84)

„Căci precum lumina luminează toate prin strălucire, și fără strălucire nu s-a luminat ceva, așa și Tatăl a lucrat toate prin Cuvântul ca printr-o mână și fără El nu face nimic³⁹”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al Doilea împotriva arienilor, XXXI, în PSB, vol. 15, p. 265)

„*A zis Dumnezeu: «Să se facă luminători!».* Și a făcut Dumnezeu pe cei doi luminători (Fac. 1, 16).

— Cine a spus și cine a făcut?

³⁹ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: În Fiul se revelează lucrarea gânditoare interioară a Tatălui, cum se revelează în mână lucrarea interioară a omului; Gândirea e Fiul, prin Care Se revelează Tatăl Lui însuși. Tatăl nu poate gândi și lucra ceva fără acest al doilea Ipostas al gândirii și lucrării Sale. Dacă Cuvântul e revelarea în tot felul a Ipostasului-obârșie, totul se face prin Cuvântul ca revelare a Tatălui. (n. s. 84, p. 265)

— Nu înțelegi că în aceste cuvinte este vorba de două persoane? Că pretutindeni în istoria creației este semănată în chip tainic dogma teologiei”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, omilia a VI-a, II, în PSB, vol. 17, p. 133)

„Ce cuvânt va fi îndestulător, ce auz va putea cuprinde, ce timp ne va ajunge să spunem și să istorisim toate minunile Marelui Meșter?” (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, omilia a IX-a, III, în PSB, vol. 17, p. 174)

„Iudeii, nemaiaivând ce să spună, spun că multe sunt persoanele cărora Dumnezeu le-a adresat cuvânt; ei spun: *Îngerilor, care stau în jurul lui Dumnezeu, lor le-a spus: «Să facem pe om»*. Născocire iudaică! Basm ieșit din ușurătatea minții lor! Ca să nu primească o singură persoană, introduc mii! Îndepărtând pe Fiul, dau slujitorilor vrednicia de sfătuitoari! Fac din cei care sunt robi împreună cu noi domni ai creării noastre. Omul când ajunge la desăvârșire este ridicat la vrednicia îngerilor. Dar care creatură poate fi egală Creatorului?

Uită-te și la cuvintele care urmează:

După chipul nostru (Fac. 1, 26).

Ce spui în fața acestor cuvinte? Nu cumva unul și același este chipul lui Dumnezeu și al îngerilor? Că trebuie neapărat ca aceeași formă să aibă și Fiul și Tatăl. Negreșit înțelegem forma așa cum se cuvine lui Dumnezeu, nu în chip trupesc, ci în însușirea dumnezeirii.

Ascultă și tu, care ești din proaspăta tăiere împrejur, care profesezi iudaismul, făcând-o pe creștinul. Cui îi spune Dumnezeu: *După chipul nostru?* cui altcuiva decât *Celui Care este strălucirea slavei și chipul ipostasului* (Evr. 1, 3), *Care este chipul Dumnezeului celui nevăzut?* (Col., 1, 15). Deci propriei Sale icoane vii, Celui Care a spus: *Eu și Tatăl una suntem* (Ioan, 10, 30)”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, omilia a IX-a, VI, în PSB, vol. 17, p. 179)

„Lucrarea Tatălui – Care lucrează totul în toate – nu este nedesăvârșită, nici lucrarea Fiului nu prezintă lipsuri, dacă nu se desăvârșesc de Duhul. Pentru că Tatăl putea să creeze numai prin voință, lipsindu-se de (concursul) Fiului; însă a voit (să creeze) prin Fiul. Nici Fiul n-ar fi avut nevoie de colaborator, dacă acționa asemenea Tatălui, însă El a voit să desăvârșească prin Duhul. *Cerurile s-au făcut, (zice Psalmistul), cu Cuvântul Domnului și toate puterile cerești, cu suflarea gurii Lui* (Ps. 32, 6). Cuvântul nu trebuie înțeles ca o anume vibrație a aerului, emis prin organele vocale, nici Duhul ca o suflare a gurii, provenită din căile respiratorii, ci Cuvântul trebuie înțeles ca existând de la început cu Dumnezeu (Tatăl), El însuși fiind Dumnezeu, iar Duhul gurii lui Dumnezeu trebuie înțeles ca fiind *Duhul adevărului, Care de la Tatăl purcede* (In. 15, 26), Așadar, să înțelegi că există trei persoane: Domnul Care poruncește, Cuvântul Care creează și Duhul Care întărește. Iar *întărire*, ce altceva ar putea să însemne, dacă nu desăvârșirea în sfințenie, nestrămutarea și stăruința în bine? Sfințenia nu (se capătă) fără (ajutorul) Duhului”. (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, cap. 16, în PSB, vol. 12, p. 53)

„... la Dumnezeu cuvântul e în același timp lucrare și faptă. Pentru că tot ce s-a făcut cu socoteală și tot ce pleacă de la Dumnezeu, nimic nu-i fără chibzuință, fără rânduială ori la întâmplare. De aceea trebuie să credem că la temelia tuturor lucrurilor existente zace câte un temei rațional și creator chiar dacă acesta întrece cu mult puterea noastră de înțelegere”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Cuvânt apologetic la Hexaimeron*, în PSB, vol. 30, p. 97)

„... Dumnezeu, Meșterul Cel desăvârșit al tuturor, s-a folosit de Puterea proprie și atotfăcătoare, adică de Fiul, spre tot ce era de făcut: *Căci toate printr-Însul s-au făcut și fără de El nimic nu s-a făcut* (In. 1, 3). Prin El a creat la început și înainte de altele, cerul și pământul și le-a chemat spre ființă, deci nu au fost vreodată. Iar dacă cineva ar întreba: cum și de unde, va auzi de la noi ca adevărat acest cuvânt înțelept și foarte bun: *Cine a cunoscut gândul Domnului? Sau cine s-a făcut sfetnicul Lui* (Rom. 11, 34).

Dacă deci cineva ar voi să afle acestea, ar avea nevoie neîndoielnic și numaidecât de o minte și de o înțelegere ca cele proprii lui Dumnezeu⁴⁰”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea Întâia, 2, în PSB, vol. 39, p. 9)

„Ermia: Dar cum, zic ei, a creat Dumnezeu toate prin Fiul?

Sf. Chiril: Prin Cuvântul și Înțelepciunea și Puterea Lui. Căci Fiul este toate acestea Tatălui”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime*, cuv. IV, în PSB, vol. 40, p. 177)

„Căci toate sunt de la Tatăl prin Fiul în Sfântul Duh”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea Întâi, cap. 5, în PSB, vol. 41, p. 57)

„... Fiul, singur având împreună cu Tatăl puterea de-a chema la existență cele neexistente și de-a aduce ceea ce nu exista la existență printr-o putere negrăită”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea Întâi, cap. 9, în PSB, vol. 41, p. 103)

„Iar El va fi mâna Celui ce lucrează, care nu e înțeleasă altfel decât Acela, fiind de o ființă cu Acela și din Acela și în Acela, precum se poate vedea și în noi. Căci prin Fiul, ca printr-o mână a Tatălui, se fac toate. Aceasta o poți auzi când spune El însuși despre fapte: *Toate acestea Mâna Mea le-a făcut* (Is. 66, 2), adică toate au fost făcute prin Fiul, după sfintele Scripturi”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Zecea, capitolul al doilea, în PSB, vol. 41, p. 941)

„A știut Moise de ce s-a exprimat atât de frumos (și adevărat) când a zis: *a făcut Dumnezeu cerul și pământul*. Căci prin aceasta el n-a vrut să spună că ar urma cumva (ca lumea) să existe de la sine, căci n-a afirmat care-i cauza existenței lumii, ci că, în calitatea Lui de ființă atotbună, a făcut Dumnezeu ceea ce a găsit de cuviință că-i cel mai potrivit. Căci fiind înțelept, a făcut tot ce-i mai bun; și fiind atotputernic, a făcut tot ce era mai de preț. Cum ar fi putut lăsa lumea să fie o simplă umbră moartă, câtă vreme pe atunci nu exista nici un alt corp? Și apoi, cum s-ar putea desprinde vreo umbră din Dumnezeirea cea lipsită de trup? Și cum s-ar putea porni o strălucire materială dintr-o lumină nematerială?

În schimb, dacă te întrebi cum se răsfrânge în lume lumina dumnezeiască, atunci află că Fiul este chipul Dumnezeului Celui nevăzut. Și după cum este El Dumnezeu, tot așa este Dumnezeu și chipul Lui⁴¹. Dacă Dumnezeu e nevăzut, tot nevăzut este și chipul ... *Toate s-au făcut prin El și pentru El*. Și de ce *au fost făcute întru El*? Pentru că El este moștenitorul Tatălui, întrucât de la Tatăl întreaga moștenire a trecut asupra Lui, după cum zice Însuși Tatăl: *Cere de la Mine, și-Ți voi da neamurile moștenirea Ta* (Ps. 2, 8). Totuși această moștenire a trecut de la Tatăl asupra Fiului, iar de la Fiul s-a reîntors la Tatăl. Dar și apostolul ne-a dat să înțelegem în pasajul respectiv că Fiul este autor al tuturor acestor acțiuni, ca Unul care în măreția Lui le cuprinde pe toate, după cum le scrie el și romanilor despre Tatăl, zicând: *Pentru că de la El și prin El și întru El sunt toate* (Rom. 11, 26). În El s-a pornit începutul și izvorul ființei tuturor, adică din voința și din puterea lui Dumnezeu. Toate au izvorât din voința și puterea Lui, căci Dumnezeu-Tatăl Unul este și din El se trag toate, căci toate le-a creat așa zicând dintru ale Sale, creându-le de unde a voit: *prin El* e continuarea; *pentru El* e scopul; *din El* a dat materia; *prin El*, puterea care leagă și unește toate, adăugând *pentru El*, totul, pentru că, atâta timp cât vrea, totul durează și se menține și se îndreaptă spre ținta finală, toate izvorând din voința lui Dumnezeu și împlinindu-se după bună voirea Lui”. (Sf. Ambrozie al Milanului, *Hexameron*, I, 5, 18 - 19, în PSB, vol. 52, p. 35-36)

⁴⁰ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Ca să înțelegi de ce și cum face Dumnezeu ceva, trebuie să ai de fapt Mintea Lui. Dar aceasta înseamnă să-l ai pe El în tine. Numai Dumnezeu poate ști cum a putut face din nimic lumea. (n. s. 5, p. 9)

⁴¹ Cf. Evr. 1, 3, de fapt Fiul este chipul ipostasului Tatălui și nu *chipul ființei Lui*, căci ființa n-are chip – n.n.

„... Care pentru noi oamenii și pentru a noastră mântuire ...”

„... Cuvântul lui Dumnezeu s-a făcut om, ca și tu să afli de la om, că omul poate ajunge Dumnezeu”. (Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către eleni (Protrepticul)*, cap. I, 8.4., în PSB, vol. 4, p. 75)

„De ce să nu bagi în seamă că Dumnezeu pentru tine a luat asupra Lui ceea ce se potrivește cel mai puțin naturii Sale?” (Origen, *Omilii la Cartea Facerii*, Omilia IX, cap. II, în PSB, vol. 6, p. 45)

„... Dumnezeu Însuși, Care a venit pentru mântuirea neamului omenesc ...” (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a I-a, cap. LXVIII, în PSB, vol. 9, p. 93)

„... Scopul primei Lui veniri n-a fost ca să judece pe oameni, ci ca să-i învețe prin cuvânt și faptă ce trebuie să facă și ce nu, nu să pedepsească pe cei răi și să dea fericire celor buni, ci ca să vestească, în chip minunat și cu putere dumnezeiască, învățătura Sa la întreg neamul omenesc, așa după cum fusese prezis de către prooroci”. (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a II-a, cap. XXXVIII, în PSB, vol. 9, p. 131)

„Dar nici Iisus însuși și nici ucenicii Lui n-au cerut celor ce pășeau pe urmele Lui să ceară pur și simplu în divinitatea și în minunile Lui, fără ca El să fi luat asupra-Și, prin întrupare, fire omenească tocmai prin aceea că a luat asupra Lui din același trup care *pofteste împotriva duhului*. Dar ei au văzut cum puterea dumnezeiască a coborât în natura omenească și în realitatea omenească impunându-Se cu suflet și cu trup omenesc, pentru a colabora împreună, prin credință, spre mântuirea celor ce au credință în El”. (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a III-a, cap. XXVIII, în PSB, vol. 9, p. 188)

„... Dumnezeu-Cuvântul, Iisus, a fost trimis să fie doctor pentru cei slăbănogi, dascălul dumnezeieștilor taine pentru oamenii care, după ce s-au curățat de vechile patimi, nu vor să mai trăiască în păcate”. (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a III-a, cap. LXII, în PSB, vol. 9, p. 213)

„... aceasta a devenit adevărata cauză a coborârii – mai bine spus: ea a făcut necesară coborârea – pe pământ a Mântuitorului, Care veghează în pronia Sa asupra tuturor: căci nu putea fi găsit nimeni, nici un tămăduitor în stare să scoată cu adevărat lumea de sub puterea unor rele atât de mari și a unei asemenea grozăvii!” (Eusebiu de Cezareea, *Viața lui Constantin cel Mare*, Cartea V, 11.14., în PSB., vol. 14, p. 269)

„... nu vei crede că Mântuitorul a purtat trup în virtutea firii⁴², ci că fiind netrupesc prin fire și Cuvântul însuși, din iubirea de oameni și din bunătatea Tatălui Său, S-a arătat nouă, pentru a noastră mântuire, în trup omenesc”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, I, în PSB, vol. 15, p. 90)

⁴² Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Mântuitorul Hristos a avut trup nu pentru că era prin fire om; sau Fiul lui Dumnezeu S-a îmbrăcat în trup nu pentru că firea Lui dinainte de întrupare îl mâna fără voie la aceasta, printr-o lege sădită în El. Aceasta ar fi un fel de identificare monofizită sau panteistă, a lui Dumnezeu, cu lumea. (n. s. 4, p. 90)

„Noi am fost motivul pogorării Lui, și neascultarea noastră a făcut iubirea de oameni a Cuvântului ca Domnul să vină la noi și să Se arate între oameni. Pentru că noi am fost pricina întrupării Lui și pentru a noastră mântuire S-a lăsat mișcat de iubirea de oameni ca să Se sălășluiască în trup omenesc și să Se arate în el”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. I, IV, în PSB, vol. 15, p. 93)

„Văzând neamul rațional (cuvântător) pierdut și moartea împărățind asupra lui prin stricăciune, văzând amenințarea cu stricăciunea de pe urma neascultării stăpânind asupra noastră și că nu se cuvenea să se înlăture legea (morții) înainte de a se împlini, văzând că nu avea nici un înțeles să se piardă cele ce El însuși crease, mai văzând și răutatea covârșitoare a oamenilor, care crescuse pe încetul împotriva lor înșiși, încât ajunsese de nesuferit și, în sfârșit, văzând că toți oamenii erau supuși morții, – S-a milostivit de neamul nostru și S-a îndurat de neputința noastră. Și pogorând la stricăciunea noastră și nesuferind stăpânirea morții prin care se pierdea ceea ce a făcut și se nimicea lucrul Tatălui Său privitor la oameni, Își ia trup, un trup care nu e străin de al nostru. Căci nu a voit să fie simplu în trup, nici nu a voit să se arate numai. Căci ar fi putut, dacă ar fi voit, să-Și facă arătarea Sa printr-un alt trup mai mare. Ci îl ia pe al nostru, și pe acesta nu în chip simplu, ci din Fecioară neprihănită și neîntinată și neștiutoare de bărbat (I Pt. 1, 18), un trup curat și cu adevărat străin de unirea femeii cu bărbatul. Căci fiind puternic și făcător al tuturor, Își pregătește El însuși în Fecioara trupul ca templu și Și-l face propriu, ca pe o unealtă (organ), făcându-se cunoscut și locuind în el. Și astfel, luând din cele ale noastre un trup asemenea celui al nostru, l-a predat morții pentru toți, pentru că toți erau supuși stricăciunii morții, aducându-l (jertfă) Tatălui. Și o face aceasta cu iubire de oameni, pentru ca, murind toți în El (Rom. 6, 8), să se desființeze în El legea stricăciunii oamenilor (adică, împlinindu-se și istovindu-se în trupul Domnului până la capăt puterea ei, să nu mai aibă putere împotriva oamenilor asemănători), și să întoarcă spre nestricăciune pe oameni, întorși odinioară spre stricăciune, și să-i ducă din nou din moarte la viață mistuind, prin trupul pe care Și l-a însușit și prin harul învierii, moartea lor, asemenea unei trestii mistuite de foc”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. II, VIII, în PSB, vol. 15, p. 99-100)

„... vrând să folosească pe oameni, vine ca om, luându-Și un trup asemănător lor, pentru ca cei ce n-au voit să-L cunoască din purtarea de grijă și din cârmuirea tuturor să-L cunoască din cele de jos - înțeleg din faptele trupului, adică din faptele săvârșite prin trup - pe Cuvântul lui Dumnezeu în trup și, prin El, pe Tatăl Lui”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. III, XIV, în PSB, vol. 15, p. 107)

„Cu dreptate s-a cuvenit să îmbrace Mântuitorul trupul, ca, unindu-se trupul cu Viața, să nu mai rămână muritor în moarte, ci, ca unul ce a îmbrăcat nemurirea, să rămână nemuritor în înviere. Căci odată ce a îmbrăcat stricăciunea n-ar fi înviat dacă n-ar fi îmbrăcat Viața. Și iarăși moartea nu se arată în sine, ci numai în trup. De aceea a îmbrăcat El trupul, ca aflând moartea în trup, în el să o nimicească⁴³”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. VI, XLIV, în PSB, vol. 15, p. 141)

„De când au început oamenii să părăsească credința în idoli, dacă nu de când a venit Dumnezeu-Cuvântul cel adevărat la oameni? De când au început să înceteze pretutindeni vrăjitoriile, dacă nu de când S-a arătat pe pământ Mântuitorul? De când au început să fie disprețuiți așa numiții de poeți zei și eroi, ca niște simpli oameni muritori, dacă nu de când Domnul a săvârșit biruința asupra morții și de când a făcut nestricăcios trupul luat de El, înviindu-l din morți? De când

⁴³ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Ca să se întâlnească cu moartea, Cuvântul trebuia să o întâlnească într-un trup, adică acel trup trebuia să moară. Dar El fiind Viața, a îngăduit morții să lucreze numai până ce s-a produs ca moarte. Dar îndată după aceea, a scos trupul de sub efectul ei. (n. s. 102, p. 141)

a fost disprețuită înșelăciunea și nebunia dracilor, dacă nu de când Puterea și Cuvântul lui Dumnezeu, Care e și Stăpânul tuturor acestora, pogorând pentru slăbiciunea oamenilor, S-a arătat pe pământ? De când meșteșugul și școlile vrăjitoriei au început să fie părăsite, dacă nu de când s-a produs arătarea dumnezeiască a Cuvântului între oameni? Și peste tot, de când a înnebunit înțelepciunea elinilor, dacă nu de când Înțelepciunea cea adevărată a lui Dumnezeu S-a arătat pe pământ?⁴⁴

Căci odinioară toată lumea și tot locul erau amăgite de credința în idoli și oamenii nu se gândeau la nimic altceva decât să cinstească pe idoli ca zei. Dar acum, în toată lumea, oamenii părăsesc superstiția idolilor și aleargă la Hristos și, închinându-se Lui, cunosc prin El și pe Tatăl, pe care nu-L știau”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. VI, XLVI, în PSB, vol. 15, p. 143)

„El S-a întrupat, ca noi să fim îndumnezeiți”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. VI, LIV, în PSB, vol. 15, p. 151)

„Mântuitorul a venit ca să mărturisească și să primească moartea pentru noi și ca să învie pe oameni și să strice lucrurile diavolului. Aceasta este cauza (scopul) venirii Lui în trup”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al II-lea împotriva arienilor, LV, în PSB, vol. 15, p. 291)

„Pentru noi și mântuirea noastră, Cel Ce este în sânul Tatălui a primit să ia chip de rob, să îndure toate celelalte suferințe trupești, să se nască din femeie, să se nască din Fecioară, să stea nouă luni în pânțece, să fie înfășat, să fie socotit Iosif, logodnicul Mariei, tată al Său, să crească trupește puțin câte puțin, să se taie împrejur, să aducă jertfă, să flămânzească, să înseteze, să obosească și în sfârșit să sufere moartea, și nu o moarte oarecare, ci una socotită de ocară, adică moarte pe cruce; și pe toate acestea pentru noi și pentru mântuirea noastră le-a primit Creatorul universului, Cel neschimbat, Cel Ce a adus pe toate de la neființă la ființă, Cel Ce se uită pe pământ și-l face pe el de se cutremură (Ps. 103, 33) strălucirea slavei Căruia nici heruvimii, puterile acelea netrupești, nu pot s-o vadă, ci-și acoperă cu aripile fețele, arătându-ne minunea, pe Care Îl laudă neconținut îngerii, arhanghelii și miile de mii de îngeri; Acesta, pentru noi și mântuirea noastră, a primit să Se facă om, ne-a deschis calea unei îmbunătățite viețuiri și ne-a dat o învățătură îndestulătoare prin tot ce a făcut în trupul pe care l-a luat. Ce cuvânt de apărare ne mai rămâne, deci, când după ce s-au făcut atâtea pentru mântuirea noastră, noi ne pierdem vremea cu lucruri de nimic, trădându-ne mântuirea prin trândăvia noastră?” (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia la Facere*, omilia XXIII, VI, în PSB, vol. 21, p. 283-284)

„În cele din urmă, Dumnezeu a văzut că chiar după atâta purtare de grijă, oamenii tot mai au nevoie de multa și nespusa Lui iubire de oameni; a văzut că n-au avut nici o putere, nici patriarhii, nici profeții, nici minunile acelea nemaiîntâlnite, nici pedepsele, nici îndemnurile adresate fiecărui om, nici acele repetate robii; de aceea, îndurându-se de neamul nostru, a rânduit, să se nască din Fecioară și să ia chip de rob (Filip. 2, 7), Doctorul trupurilor și al sufletelor, Fiul Lui Cel Unul Născut, sculându-L ca să spun așa, din sânurile părintești, a rânduit să petreacă împreună cu noi și să sufere toate slăbiciunile noastre, pentru ca să poată ridica de la pământ la cer firea noastră care zăcea jos undeva din pricina mulțimii păcatelor. Fiul tunetului, minunându-se de lucrul acesta și

⁴⁴ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Sfântul Atanasie accentuează cu atâta putere aspectul cosmic al mântuirii, din necesitatea de a arăta că natura nu e una cu Dumnezeu și deci idoli n-au nici o justificare, pentru că ea e supusă lui Dumnezeu arătat în Hristos. Ea nu e Dumnezeu; dar Dumnezeu Cuvântul întrupat în om lucrează în calitatea de Stăpân al ei, pe care o are ca Persoană dumnezeiască, dar și ca Persoană a firii omenești. Prin aceasta El confirmă stăpânirea și superioritatea omului asupra naturii. Numai pe verticala omului ca persoană conștientă superioară naturii Se poate afla Dumnezeu ca Stăpân suprem al naturii. (n. s. 107, p. 143)

înțelegând covârșitoarea dragoste a lui Dumnezeu, arătată neamului omenesc, striga și spunea: *Așa a iubit Dumnezeu lumea* (In. 3, 16). Uită-te cât de mare minune cuprind aceste cuvinte! Spune *Așa*, gândindu-se la măreția celor ce vrea să ne spună.

De aceea își începe așa cuvântul său!

- Spune-ne Fericite Ioane, cum *Așa*? Spune-ne măsura, spune-ne măreția, învață-ne covârșirea cuvintelor pe care vrei să ni le spui!

- *Așa a iubit Dumnezeu lumea, încât pe Fiul Lui Cel Unul Născut L-a dat, ca tot cel ce crede în el să nu piară, ci să aibă viață veșnică.*

Ai văzut că aceasta e pricina venirii Fiului? A venit ca să găsească mântuire prin credința în El, cei care sunt pe calea pieirii”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XXVII, I, în PSB, vol. 21, p. 333-334)

„Că Fiul lui Dumnezeu nu S-ar fi smerit în zadar și în deșert atât de mult dacă n-ar fi vrut să ne înalțe pe noi. S-a născut după trup, ca tu să te naști după Duh; S-a născut din femeie, ca tu să încetezi de a mai fi fiu al femeii. Pentru aceasta Fiul lui Dumnezeu a avut o îndoită naștere: una asemenea nouă, și alta mai presus de noi. Pentru că S-a născut din femeie, Se aseamănă cu noi; dar pentru că nu S-a născut nici din sânge, nici din voința trupului sau a bărbatului, ci de la Duhul Sfânt, ne arată nașterea cea mai presus de noi, nașterea cea viitoare, pe care ne-o va dăruia nouă de la Duhul”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia II, 2, în PSB, vol. 23, p. 29)

„Întrebi de ce a luat Dumnezeu trup omenesc? Dar ia depărtează din om darurile date de Dumnezeu și ai să vezi că nu mai ai după ce să recunoști în om pe Ziditorul său. Căci doar după darurile primite se recunoaște binefăcătorul, așijderea după cele ce vedem că se întâmplă în lume, putem cunoaște firea Creatorului lumii. Iar dacă însușirea de căpetenie a Dumnezeirii e dragostea de oameni, atunci iată răspunsul la ceea ce cauți, iată pricina pentru care S-a întrupat Dumnezeu. Firea noastră slăbănogită, într-adevăr, avea nevoie de doctor, omul căzut de istoveală aștepta pe Cel ce-i va întinde mâna, cel ce-și pierduse viața aștepta pe Dătătorul ei, cel ce se depărtase de părtășia binelui avea nevoie de îndrumătorul care să-l readucă de unde plecase, tânjea după lumină cel ce zăcea la întuneric, cel căzut în robie își aștepta izbăvitorul, cel legat aștepta pe Cel care să-l dezlege, cel din jugul sclaviei, pe slobozitorul său. Erau aceste lucruri atât de mici și de neînsemnate, încât să nu poată îndemna pe Dumnezeu să coboare și să cerceteze pe oameni cum cercetează un doctor pe bolnavii săi, mai ales în starea nenorocită și vrednică de milă în care se găsea omenirea?” (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic sau despre învățământul religios*, cap. 15, în PSB, vol. 30, p. 309-310)

„Venirea Domnului pentru om s-a făcut – (pentru acela care) zăcea mort în groapa întunericului, a păcatului, a duhului celui necurat și a puterilor celor viclene – ca să-l învieze încă din acest veac și să-l aducă la viață, să-l curățească de toată întunecimea, să-l lumineze cu lumina Sa și să-l îmbrace cu veșmintele cele cerești ale divinității”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, omilia XXXIV, 2, în PSB, vol. 34, p. 242)

„... Cel ce pentru noi S-a făcut ca noi ...” (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, Cartea a II-a, 1, în PSB, vol. 39, p. 298)

„Fiindcă deci întâiul Adam nu a păstrat harul dat lui de Dumnezeu, ne-a trimis Dumnezeu Tatăl din cer pe al doilea Adam. Căci trimite spre asemănare cu noi pe Fiul Său cel neschimbat și nealterat prin fire și cu totul neștiutor de păcat ca, precum prin neascultarea celui dintâi am ajuns sub mânia dumnezeiască, așa, prin ascultarea Celui de al doilea, să scăpăm și de blestem și să înceteze și relele”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a II-a, cap. I, în PSB, vol. 41, p. 144)

„... Cuvântul lui Dumnezeu Și-a unit Sieși firea întreagă a oamenilor, ca să mântuiască omul întreg. Căci ceea ce n-a luat, nici n-a mântuit”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Fragmente din Cărțile 7 și 8, în PSB, vol. 41, p. 776)

„Căci Domnul Iisus Hristos de aceea a venit în lume, ca să ținuiască pe cruce patimile noastre și ca să ne dea iertare păcatelor. Întru moartea Lui ne-am îndreptat, pentru că prin sângele Lui a ajuns să se curățească întreaga lume”. (Sf. Ambrozio al Milanului, *Tâlcuiri la Sfânta Scriptură. Despre Iacob și despre viața cea fericită*, Cartea I, 17, în PSB, vol. 52, p. 254-255)

„Augustin⁴⁵, preot al cetății Hippo-Regius, zice: *Dar pentru ca oamenii să se nască din Dumnezeu, S-a născut mai întâi Dumnezeu dintre ei: Hristos Dumnezeu. Și Hristos la nașterea dintre oameni n-a căutat pe pământ decât mamă, fiindcă tată avea în cer, născut din Dumnezeu, prin Care suntem făcuți, și născut din femeie, ca prin El să ne facem, din nou*”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, „Despre Întruparea Domnului”, cartea a VII-a, cap. XXVII, 1, în PSB, vol. 57, p. 878)

„Pricina și unicul temei al minunatei Sale venitii la trup este singură mântuirea noastră”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea I, ep. 11, în PSB, vol. 81, p. 62-63)

„S-a făcut pentru noi ca noi”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea a II-a, 5, în PSB, vol. 81, p. 214)

„În cele din urmă, Dumnezeu a văzut că chiar după atâta purtare de grijă, oamenii tot mai au nevoie de multa și nespusa Lui iubire de oameni; am văzut că n-au avut nici o putere, nici patriarhii, nici profeții, nici minunile acelea nemaiîntâlnite, nici pedepsele, nici îndemnul adresat fiecărui om, nici acele repetate robii; de aceea, îndurându-se de neamul nostru, a rânduit, să se nască din Fecioară și să ia chip de rob (Filip. 2, 7), Doctorul trupurilor și al sufletelor, Fiul Lui Cel Unul Născut, sculându-L ca să spun așa, din sânurile părintești, a rânduit să petreacă împreună cu noi și să sufere toate slăbiciunile noastre, pentru ca să poată ridica de la pământ la cer firea noastră care zăcea jos undeva din pricina mulțimii păcatelor. Fiul tunetului, minunându-se de lucrul acesta și înțelegând covârșitoarea dragoste a lui Dumnezeu, arătată neamului omenesc, striga și spunea: *Așa a iubit Dumnezeu lumea* (In. 3, 16). Uită-te cât de mare minune cuprind aceste cuvinte! Spune *Așa*, gândindu-se la măreția celor ce vrea să ne spună.

De aceea își începe așa cuvântul său!

- Spune-ne, Fericite Ioane, cum *Așa*? Spune-ne măsura, spune-ne măreția, învață-ne covârșirea cuvintelor pe care vrei să ni le spui!

- *Așa a iubit Dumnezeu lumea, încât pe Fiul Lui Cel Unul Născut L-a dat, ca tot cel ce crede în el să nu piară, ci să aibă viață veșnică*.

Ai văzut că aceasta e pricina venirii Fiului? A venit ca să găsească mântuire prin credința în El, cei care sunt pe calea pieririi”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia la Facere*, omilia XXVII, I, în col. PSB, vol. 21, p. 333-334)

„Când profeții nimic nu au izbutit, când îngerii și arhanghelii, când întreaga natură văzută și nevăzută cu nimic nu puteau să ajute, atunci și el a economisit prezența Lui printre oameni, arătând prin aceasta, că faptul salvării omului avea nevoie de puterea dumnezeiască”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariile sau Explicarea Epistolei către Efeseni*, omilia III, p. 26)

⁴⁵ Notă Prof. N. Chițescu: Fericitul Augustin (354-430) episcop de Hippo-Regius (oraș în nordul Africii) cunoscut mai ales prin *Confesiunile* sale, a fost un reprezentant de seamă al literaturii și spiritualității creștine din Apus. Înainte de a deveni creștin a scris opere filosofice, iar după botez tratate teologice și polemice (*Împotriva maniheilor, pelagianilor, arienilor* etc.) (...). (n. s. 238, p. 878)

„Cel Unul-Născut, mai înainte de veci, Cel nepipăit, Cel curat, Cel netrupesc, a intrat în trupul meu cel văzut și stricăcios. Pentru ce? Pentru ca fiind văzut să mă învețe, și învățându-mă să mă povățuiescă spre ceea ce nu se vede. Pentru că oamenii dau mai multă crezare ochiului decât auzului, pentru că pun la îndoială ceea ce nu văd, pentru aceasta a îndurat ca să-L vedem cu trupul, ca să risipească îndoiala”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Cuvânt la Nașterea Mântuitorului nostru Iisus Hristos*, în vol. *Predici la sărbători împărățești și cuvântări de laudă la sfinți*, p. 26)

„A luat pentru mine toate cele cuvenite firii mele”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Cuvânt la vânzarea lui Iuda*, în vol. *Predici la sărbători împărățești și cuvântări de laudă la sfinți*, p. 76)

„Trebuie să ne minunăm și să ne înspăimântăm de măreția Întrupării care depășește orice înțelegere. Gândește-te ce lucru mare ar fi să vezi că se coboară soarele de pe cer, că aleargă pe pământ și că trimite razele sale tuturor celor de aici. Iar dacă s-ar întâmpla aceasta cu luminătorul acesta ceresc, toți s-ar înspăimânta văzând o astfel de minune. Gândește-te și socotește acum ce lucru mare este să vezi că Soarele dreptății sloboade din trupul nostru razele Sale și luminează sufletele noastre”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Cuvânt la ziua Nașterii Mântuitorului nostru Iisus Hristos, care era necunoscută atunci, dar a fost făcută cunoscută cu puțini ani înainte, de către unii care au venit din Apus și au vestit-o*, I, în vol. *Predici la sărbători împărățești și cuvântări de laudă la sfinți*, p. 8)

„După venirea lui Hristos, cei ce locuiesc pământul au ajuns din fiare, oameni, dar, mai bine spus, toți aceia care pășesc cu adevărat pe urmele Lui au ajuns din oameni, îngeri”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Cuvânt de laudă la Sfânta mare Muceniță Drosida și despre aducerea aminte de moarte*, II, în vol. *Predici la sărbători împărățești și cuvântări de laudă la sfinți*, p. 500)

„...nu s-a rușinat de noi Stăpânul întregii firi văzute și nevăzute, ci umilindu-Se pe Sine și luând asupra Sa pe omul căzut sub patimile de ocară și sub osânda dumnezeiască, s-a făcut întru toate asemenea nouă, afară de păcat (Evr. 4, 15), adică afară de patimile de ocară. El a luat toate pedepsele trimise asupra omului pentru păcatul neascultării de către hotărârea dumnezeiască: moartea, osteneala, foamea, setea și cele asemenea acestora, făcându-se ceea ce suntem noi, ca noi să ne facem ceea ce este El: Cuvântul trup s-a făcut (1 In. 1, 14), ca trupul să se facă Cuvânt; fiind bogat, s-a făcut sărac pentru noi, ca noi să ne îmbogățim cu sărăcia Lui (2 Cor. 8, 9); s-a făcut asemenea nouă din multa iubire de oameni, ca noi să ne facem asemenea Lui prin toată virtutea”. (Marcu Ascetul, *Epistolă către Nicolae Monahul*, cap. 9, în *Filocalia...*, vol. I, p. 323)

„Drept aceea să ne dăm pe noi înșine Domnului în întregime ca să-L primim pe El întreg. Să ne facem dumnezei pentru El. Căci pentru aceasta s-a făcut om, fiind Dumnezeu și stăpân prin fire”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Cuvânt ascetic*, cap. 43, în *Filocalia...*, vol. II, p. 50).

„Întruparea s-a făcut spre mântuirea firii create, iar patimile spre răscumpărarea celor ținuți de moarte, din pricina păcatului”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie*, sc. 36, în *Filocalia...*, vol. III, p. 354)

„Minune străină se întâmplă în cer și pe pământ, că Dumnezeu este pe pământ, și omul în ceruri”. (Talasie Libianul, *Despre dragoste*, suta întâi, cap. 98, în *Filocalia...*, vol. IV, p. 19)

„Ni s-a arătat prin suflet, trup și dumnezeire, ca să izbăvească din moarte și sufletul și trupul ca un Dumnezeu”. (Talasie Libianul, *Despre dragoste*, suta a patra, cap. 59, în *Filocalia...*, vol. IV, p. 37)

„Ce minune, fraților, ce coborâre de negrăit a iubirii față de noi, a Iubitorului de oameni Dumnezeu! Unirea pe care o are prin fire cu Tatăl Său făgăduiește să o aibă prin har și cu noi, dacă vrem; și noi o vom avea cu El la fel, dacă vom lucra poruncile Lui. Căci ceea ce are El prin fire cu Tatăl, aceea ne dă și nouă să avem cu El prin voință și prin har. Ce minune înfricoșătoare! Slava pe care a dat-o Tatăl Fiului ne-o dă și nouă Fiul prin harul dumnezeiesc. Și lucrul și mai mare e că, precum El este întru Tatăl și Tatăl este întru El, așa Fiul lui Dumnezeu este întru noi și noi, dacă voim, vom fi întru Fiul, prin har. Ce har nepătruns! Iubirea cu care Dumnezeu și Tatăl a iubit pe Unul - Născut Fiul Lui, aceeași, spune, va fi întru noi și Însuși Fiul lui Dumnezeu va fi întru noi. Și pe drept cuvânt! Căci odată ce s-a făcut rudenie cu noi prin trup și ne-a făcut pe noi împreună - părtași ai dumnezeirii Sale, ne-a făcut pe toți rudeniile ale Lui”. (Sf. Simeon Noul Teolog, *Cuvântări morale*, cuv. 6, în *Filocalia*..., vol. VI, p. 139)

„... S-a pogorât din ceruri ...”

„Căci S-a pogorât la smerenie și S-a arătat ca noi, nu ca să pătimească ceva din ale celor ce s-au obișnuit să facă nedreptăți, deci nu renunțând să fie Dumnezeu și Fiu cu adevărat, ci ca să ridice pe cel ce era în stare de rob și de creatură, adică pe noi, la slava care se află în mod propriu numai la El singur, făcându-ne fii ai lui Dumnezeu. Deci când e pus între noi, fiindcă S-a numit Întâiul Născut, nu-L forțăm să coboare la ceea ce e contrar firii Lui, departe de aceasta. Ci ne ridică mai degrabă El pe noi spre demnitatea cea mai presus de fire⁴⁶. Căci a declara că firea dumnezeiască și negrăită a fost forțată sau învinsă de creatură, cum n-ar fi cu totul absurd? Deci făcându-Se ca noi, nu înseamnă că va fi cândva ca noi, ca Unul ce-ar fi lepădat ceea ce-I este propriu, ci noi ne-am ridicat prin El mai presus de noi, depășind, prin cinstirea din partea Lui, măsura noastră, înălțându-ne spre ceea ce e sus și deasupra noastră”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime*, cuv. IV, în PSB, vol. 40, p. 152-153)

„... De dragul nostru, n-a ținut să rămână în demnități excelente și supreme, adică în chipul și egalitatea Tatălui, ci a ales golirea (chenoza) în trup, cu toate urmările ei normale și cuvenite, socotind această umilire ca nimic, numai ca să restabilească integritatea noastră, recreând firea de la început în El spre înnoirea vieții în Duhul⁴⁷”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime*, cuv. V, în PSB, vol. 40, p. 188)

„Dar chenoza (deșertarea, golirea) Îl coboară oarecum la ceea ce suntem noi, deși nu a fost silit Cel ce este împreună cu Tatăl, Împăratul tuturor, căci n-a fost silit vreodată Unul-Născut împotriva voii⁴⁸, ci mai degrabă prin voia Sa a primit deșertarea din iubire față de noi. Fiindcă S-a

⁴⁶ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Când Îl numim pe Hristos Întâiul născut, nu-L silim să coboare între noi, ci pe noi să ne ridicăm ca urmași ai Lui într-o viață în care e Întâiul dintre oameni, la o viață mai presus de firea noastră omenească. (n. s. 206, p. 153)

⁴⁷ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Îl admirăm pe Fiul lui Dumnezeu pentru că renunță pentru o vreme la strălucirea Lui supremă, luând chip de rob pentru a umple acest chip al nostru de strălucirea Lui dumnezeiască ... Dumnezeuul credinței creștine este într-adevăr Dumnezeuul supremei iubiri. El dă un sens pozitiv culminant existenței. Sensul acesta e formulat în trei învățături: a) un Dumnezeu al Treimii; b) Un Dumnezeu Creator al lumii; c) Fiul lui Dumnezeu făcut om. Se poate uni cu ei pentru veci, ca și cu frații Săi. Credința creștină vede pe Dumnezeu în culmea atotputerniciei și a iubirii, dar și valoarea culminantă a omului, creat pentru a fi unit cu Fiul lui Dumnezeu ca și cu un frate al Său. (n. s. 273, p. 188)

⁴⁸ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nu flămânzea de silă Hristos, nu pătimea fără voia Lui. Toate cele omenești, mărginirile, le suporta cu voia. Dar și în aceasta se manifesta puterea Lui dumnezeiască. Suporta cele omenești, afară de păcat. (n. s. 1939, p. 1031)

smerit pe Sine, cu voia, și nu din vreo necesitate. Căci s-ar dovedi că S-a întrupat împotriva voii Sale dacă ar fi cineva care-L poate stăpâni și i-ar porunci să meargă fără voie spre aceasta. Deci S-a smerit pe Sine de bunăvoie pentru noi. Fiindcă altfel nu vom fi niciodată fii după har și dumnezei, dacă Unul-Născut nu Și-ar fi însușit pentru noi și din pricina noastră smerenia, al cărei chip luându-l și noi prin împărtășirea de Duhul, devenim fii ai lui Dumnezeu și dumnezei. Deci, când spunem că a unit în oarecare mod omenescul cu Dumnezeirea, să nu te smintești, părăsind, cu neînțelegere, minunarea cuvenită măiestriei neasemănate pusă în cuvintele Lui, care păstrează pentru noi caracterul lor dublu, așa încât să vedem în același timp pe Dumnezeu și Omul, Care grăiește, împletind cu slava firii negrăite smerenia omenității, păstrând unirea armonioasă dintre cele două”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Unsprezecea, cap. 9, în PSB, vol. 41, p. 1031-1032)

„Căci dacă S-a smerit pe Sine, a disprețuit rușinea (Evr. 12, 2) și, făcându-Se om pentru tine, a luat micimea smereniei tale (Filip. 2, 8), mare fiind cinstea Celui ce a primit-o⁴⁹. Și mă mir că, auzind că S-a deșertat (fiindcă S-a deșertat pentru noi – Filip. 2, 7), nu te gândești la plinătate, ci, privind numai la smerenie, nu înțelegi înălțimea. Căci, cum S-ar fi deșertat, dacă n-ar fi fost desăvârșit ca Dumnezeu? Și în ce mod S-ar fi deșertat, dacă nu cugeți la înălțimile firii Lui negrăite? De aceea, fiind deplin și atotdesăvârșit, ca Dumnezeu, S-a deșertat pentru tine, pogorându-Se la asemănarea cu tine; și, fiind înalt, ca Fiul al lui Dumnezeu și din însăși ființa Tatălui, S-a smerit pe Sine Cel ce S-a coborât din înălțimile slavei dumnezeiești atât de mult, încât a cunoscut firea (noastră)⁵⁰”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Douăsprezecea, Cap. 1, în PSB, vol. 41, p. 1149-1150)

„.... Dumnezeu care a făcut firea, iar când s-a îmbolnăvit de patimi a tămăduit-o cu înțelepciune din iubirea cea către noi. *S-a deșertat pe Sine chip de rob luând* (Filip. 2, 7), unind-o pe aceasta cu Sine după ipostas. Astfel S-a făcut întreg ca noi, din noi, pentru noi, făcându-Se atât de mult om, cât să pară celor necredincioși că nu e Dumnezeu; dar a rămas totuși atât de mult Dumnezeu cât poate să cugete rațiunea negrăit, adevărată și binecredincioasă a celor credincioși. Și aceasta a făcut-o ca să surpe lucrurile diavolului și, redând firii puterile neprihănite, să reînnoiască puterea iubirii prin care oamenii să se unească cu El și între ei și să se opună iubirii egoiste, primul păcat și primul făt al diavolului, care este și se cunoaște la rândul ei ca fiind maica patimilor de după ea. Pe aceasta nimicind-o prin iubire, Cel ce S-a dat pe Sine ca dar vrednic de Dumnezeu, a nimicit prin ea și toată mulțimea de patimi care nu mai au după ea altă temelie sau cauză a existenței”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, Ep. 2, în PSB, vol. 81, p. 31)

„.... să vestim cu binecredincioșie și taina coborârii neschimbate pentru noi prin trup a Dumnezeului tuturor, mărturisind deodată pe Hristos cu adevărat Dumnezeu și om: Dumnezeu fiind în mod necauzat pentru Sine⁵¹, iar om făcându-Se pentru noi mai pe urmă. N-a părăsit ceea ce era pentru ceea ce S-a făcut, căci e neschimbat; nici n-a negat ceea ce S-a făcut pentru ceea ce era, căci

⁴⁹ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: În sine, micimea este un lucru de disprețuit. Dar când o ia cineva mărit, din iubire pentru cel mic, fapta acestei smeriri din iubire pentru cel mic devine o dovadă a înălțimii celui ce o săvârșește, iar când o face chiar Dumnezeu e o adevărată minune. (n. s. 2168, p. 1149)

⁵⁰ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Fiul lui Dumnezeu S-a pogorât atât de mult din înălțimea Sa de Dumnezeu, fără a înceta să fie Dumnezeu, încât a putut fi într-un fel simțit și *văzut*, prin trupul asumat, ca Dumnezeu de către cei ce purtau firea omenească. Desigur că au putut să-L vadă ca Dumnezeu pentru că le-a dat puterea Sa dumnezeiască... (n. s. 2170, p. 1150)

⁵¹ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Hristos ca Dumnezeu e necauzat și pentru Sine. Căci nașterea din Tatăl nu înseamnă că e cauza, ca toate cele create din nimic de o putere superioară lor. El e împreună cu Tatăl din veci. Tatăl nu a fost niciodată fără Fiul. Fiul ține de Tatăl. Existența din veci a Tatălui înseamnă existența din veci a Fiului....(n. s. 303, p. 144)

era de oameni iubitor. Pentru că numai Lui, Care este propriu-zis, Îi era cu putință din belșugul de putere să Se facă fără schimbare în mod neamestecat ceea ce nu era și să rămână propriu ceea ce era și ceea ce S-a făcut”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, Ep. 16, în PSB, vol. 81, p. 144-145)

„Căci a binevoit să Se facă El Însuși sămânța întrupării Sale, ca să Se facă și om cu adevărat și să arate, prin zămislirea fără de sămânță și prin nașterea nestricăcioasă și firea înnoită, dar nepătimind prin înnoire nici o micșorare. Căci taina aceasta a fost o coborâre (chenoză) de bună voie a lui Dumnezeu la oameni pentru bunătatea Lui. Dar această coborâre de bună voie prin trup n-a fost o cădere a Dumnezeirii (din dumnezeire). Căci a rămas ceea ce era, deși S-a făcut ceea ce nu era. Căci era neschimbabil. Și a păstra ceea ce S-a făcut, rămânând însă ceea ce era. Fiindcă era de oameni iubitor³²⁰”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, ep. 19, în PSB, vol. 81, p. 153-154)

„... și S-a întrupat de la Duhul Sfânt și din Fecioara Maria ...”

„Dumnezeul nostru Iisus a fost zămislit de Maria, după rânduiala lui Dumnezeu, *din sămânța lui David* (In. 7, 42; Rom. 1, 3; 2 Tim. 2, 8) și din Duhul Sfânt”. (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole* (către efeseni), cap. XVIII, 2, în PSB, vol. 1, p. 196)

„Venind Cuvântul în Sfânta Fecioară Maria, a venit în ea împreună cu El și Duhul; și Cuvântul S-a plăsmuit și Și-a format în ea trupul Său din Duhul⁵², voind să adune și să aducă prin Sine creația Tatălui și să împace toate întru Sine, *împăcând cele din cer și cele de pe pământ* (Col. 1, 20)⁵³”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola Întâia către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc și spun că Duhul Sfânt este creatură*, XXXI, în PSB, vol. 16, p. 64)

„... nașterea Lui, însă, e superioară nașterii noastre, pentru că s-a născut fără căsătorie. Nașterea este o naștere omenească, îi spune îngerul Fecioarei, pentru că ai să ai în pânțe; dar nașterea aceasta este mai cinstită decât o naștere omenească, pentru că se face fără împreunare. Îți spun asta ca să cunoști în ce se aseamănă și în ce se deosebește nașterea ta de celelalte nașteri.

Uită-te cu câtă înțelepciune au fost făcute toate! Superioritatea nașterii Fecioarei n-a dus la pierderea asemănării și înrudirii cu celelalte nașteri, dar nici asemănarea n-a pus în umbră superioritatea, ci prin fapte s-a arătat și una și alta. Pe de o parte se aseamănă întru totul cu nașterea noastră, iar pe de altă parte se deosebește întru totul”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XLIX, II, în PSB, vol. 22, p. 170)

„Nu merge (...) mai departe cu iscoditul! Nu căuta mai mult decât spun cuvintele evanghelistului! Nu te întreba: cum a lucrat Duhul Cel Sfânt această zămislire din Fecioară? Dacă

³²⁰ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cum S-ar fi arătat de oameni iubitor, dacă ar fi topit umanitatea pe care a asumat-o, sau n-ar fi rămas ca Dumnezeu izvorul vieții nemuritoare pentru aceasta? În panteismul monofizit nu poate exista iubire reală de oameni. Valorile cele cu adevărat mângâietoare ale umanității nu pot exista decât în relația dintre un Dumnezeu personal și omul ca persoană. Panteismul face iluzorii toate valorile care-l însufleșesc pe om și dau sens existenței. Prin această expunere Sf. Maxim afirmă deplinătatea firii omenești, contrar *hotărârii* lui Sergie pe care pare s-o aprobe în rândurile dinainte. (n. s. 320, p. 154)

⁵² Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Așa cum Duhul e în Cuvântul neîntrupat, așa trece și în trupul ce începe El să Și-l formeze. Astfel Cuvântul Își formează trupul, dar nu fără lucrarea Duhului. (n. s. 114, p. 64)

⁵³ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Lucrarea de mântuire începe odată cu începutul întrupării în pânțele Fecioarei. E o lucrare în care e prezentă iarăși întreaga Sfântă Treime plină de iubire în Ea însăși. (n. s. 115, p. 64)

nu ne putem explica chipul în care se plăsmuiește copilul când se naște în chip firesc, cum putem să ne explicăm, oare, o naștere săvârșită prin minunea Sfântului Duh? Ca să nu mai hărțuiești pe evanghelist, ca să nu te mai necăjești punând mereu aceste întrebări, scapă de orice nedumerire spunând: Dumnezeu a făcut minunea! Chiar evanghelistul spune așa: *Nu știu nimic mai mult; atât știu, că ceea ce s-a făcut, s-a făcut de la Duhul Sfânt.*

Să se rușineze dar cei care caută să pătrundă cu mintea lor nașterea cea de sus a Fiului! Dacă nimeni nu poate explica nașterea aceasta în timp din Fecioară, naștere cu nenumărați martori, prezisă cu atâția ani înainte, văzută și pipăită, cât de mare trebuie să fie nebunia acelor care iscodesc și încearcă să pătrundă cu mintea nașterea cea nespusă a Fiului din Tatăl? Nici arhanghelul Gavriil, nici Matei n-au putut să spună ceva mai mult, ci atât doar că S-a născut de la Duhul Sfânt; dar cum de la Duhul și în ce chip, nici unul din ei nu ne-a explicat. Nici nu era cu putință”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia IV, III, în PSB, vol. 23, p. 50)

„Se cădea să fie netulburat pântecul acela în care a pășit Creatorul universului! Se cădea să fie lipsit de orice frământare suflăască sufletul care a fost învrednicit să slujească unor taine atât de mare! Aceasta este pricina pentru care îngerul o vestește pe Fecioară înainte de zămislire, iar pe Iosif, atunci când avea să nască”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia IV, V, în PSB, vol. 23, p. 54)

„Noi nu tăgăduim că trupul Domnului a fost zămislit de Duhul Sfânt, dar afirmăm că trupul a fost zămislit în conlucrare cu Duhul și adăugăm că Fiul lui Dumnezeu și-a creat omul Său, aceasta spunând și mărturisind în *Scripturile Sfinte*, Însuși Duhul Sfânt: *Înțelepciunea și-a zidit casă* (Pilde 9, 1). Vezi, așadar, că a fost zidit și desăvârșit de Fiul lui Dumnezeu ceea ce s-a zămislit de către Duhul Sfânt. Nu pentru că una ar fi lucrarea Fiului lui Dumnezeu și alta cea a Duhului Sfânt, ci pentru că prin unitatea Dumnezeirii și a slavei, lucrarea Duhului este zidirea Fiului lui Dumnezeu este conlucrare a Duhului Sfânt. Dar, precum citim, nu numai Duhul Sfânt S-a coborât peste Fecioară, dar și puterea Celui Prea Înalt a umbrat-o, încât, fiindcă înțelepciunea însăși este plinătatea Dumnezeirii, înțelepciunea zidindu-și casă, nimeni să nu pună la îndoială că a fost de față toată plinătatea Dumnezeirii”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, „Despre Întruparea Domnului”, Cartea a VII-a, cap. XVII, 3-4, PSB, vol. 57, p. 869)

„... a fost luat din ființa noastră prin asumarea negrăită din sângele Prea Sfintei și Neprihănitei Născătoare de Dumnezeu, cu care unindu-Se Cuvântul lui Dumnezeu ca o sămânță, S-a făcut trup, neieșind din faptul de a fi Dumnezeu după ființă. Și S-a făcut om desăvârșit ca noi, afară numai de păcat”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea a Doua, Către Prea Cuviosul presbiter Gheorghe, 3, în PSB, vol. 81, p. 209)

„Noi spunem aceea că Hristos a luat din pânțec fecioresc trup curat, sfânt, neprihănit și necălcat de nici un păcat”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Cuvânt la ziua Nașterii Mântuitorului nostru Iisus Hristos, care era necunoscută atunci, dar a fost făcută cunoscută cu puțini ani înainte, de către unii care au venit din Apus și au vestit-o*, VI, în vol. *Predici la sărbători împărătești și cuvântări de laudă la sfinți*, p. 19)

„Se naște dintr-o Fecioară care nu știa de nuntă. Ea nici n-a ajutat la ce s-a întâmplat, nici n-a luat parte la ce s-a făcut. A fost numai o unealtă a tainicei puteri a lui Dumnezeu; atâta știa, numai cât aflase de la înger, când l-a întrebat: *Cum va fi mie asta, că nu știu de bărbat?* (Lc. 1, 34). Și îngerul i-a spus: *Vrei să știi? Duhul Sfânt se va pogori peste tine și puterea Celui Preaînalt te va umbri* (Lc. 1, 35).

- Dar în ce chip a fost cu Ea și puțin mai târziu din Ea?

- După cum un meșter face un vas prea bun și prea frumos când găsește un material foarte bun, tot astfel și Hristos, când a găsit sfânt, și trupul, și sufletul Fecioarei, Și-a făcut Lui Templu

însuflețit, plâsmuind Omul din Fecioară, în chipul în care a voit și îmbrăcându-Se cu el astăzi, S-a născut, fără să Se rușineze de urâciunea firii omenеști. Nu I-a adus ocară îmbrăcarea cu făptura mâinilor Sale, dar făptura mâinilor Sale a cules nespuse de mare slavă, ajungând îmbrăcăminte Plăsmuitorului”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Cuvânt la Nașterea Mântuitorului nostru Iisus Hristos*, în vol. *Predici la sărbători împăratești și cuvântări de laudă la sfinți*, p. 26)

„Se naște, dar, astăzi din Fecioara, biruind firea și depășind căsătoria. Se cuvine Cărmuitorului sfințeniei să Se nască dintr-o naștere curată și sfântă. Căci El este Cel ce odinioară a plăsmuit pe Adam din pământul feciorelnic, făcând din Adam pe femeie, fără de femeie. După cum Adam a adus pe lume pe femeie, fără de femeie, tot astfel astăzi Fecioara a născut bărbat, fără de bărbat”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Cuvânt la Nașterea Mântuitorului nostru Iisus Hristos*, în vol. *Predici la sărbători împăratești și cuvântări de laudă la sfinți*, p. 27)

„De s-ar fi născut dintr-o căsătorie obișnuită, cum m-am născut eu, minciună s-ar fi socotit de mulți Dumnezeuire Lui. Acum însă, pentru asta se naște din Fecioară, iar prin naștere păstrează neschimbat pântele Fecioarei, păstrează și fecioria nepăgubită, pentru ca felul străin al nașterii să-mi fie pricinuitoare de mare credință. De aceea, de mă va întreba cineva, fie elen, fie iudeu, cum Hristos, Dumnezeu fiind după fire, S-a făcut, mai presus de fire, om, voi spune: da, aducând ca mărturie a cuvintelor mele pecetea fără pată a fecioriei: în acest chip este Dumnezeu, pentru că a biruit rânduiala firii, în acest chip este plăsmuitor al pântecelui și descoperitor al fecioriei, pentru că felul nașterii I-a fost nepângărit și Și-a zidit Luiși negrăit templu, în chipul în care a voit”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Cuvânt la Nașterea Mântuitorului nostru Iisus Hristos*, în vol. *Predici la sărbători împăratești și cuvântări de laudă la sfinți*, p. 28)

„- Dar pentru ce Se naște din fecioară? Pentru ce păzește nevătămată fecioria?

- Pentru că altădată diavolul a înșelat pe Eva pe când era fecioară; de aceea, fiind fecioară Maria, Gavriil i-a binevestit. Înșelată fiind Eva, a născut cuvânt pricinuitoare de moarte, iar Maria, binevestită fiind, a născut pe Cuvântul în trup, de viață veșnică pricinuitoare nouă”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Cuvânt la Nașterea Mântuitorului nostru Iisus Hristos*, în vol. *Predici la sărbători împăratești și cuvântări de laudă la sfinți*, p. 31)

„Și S-a aflat în iesle Cel ce ține universul și S-a înfășat în scutece Cel Care Se îngrijește totdeauna de toți”. (Sf. Ioan Gură de Aur, în vol. *Despre Rai și Scriptură. Despre iubirea lui Dumnezeu pentru noi. Despre <<Șezut-a Împărăteasa de-a dreapta Ta>>*, p. 43)

„Nu se îngăduia din fire o astfel de naștere, dar ca Stăpân al firii a adus un chip străin de naștere, ca să arate că El, când se face om, nu Se naște ca un om, ci Se naște ca un Dumnezeu”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Cuvânt la Nașterea Mântuitorului nostru Iisus Hristos*, în vol. *Predici la sărbători împăratești și cuvântări de laudă la sfinți*, p. 27)

„Dar ce să spun, ce să grăiesc? Văd pe teslar și ieslea, văd pe prunc și scutecele, văd nașterea Fecioarei lipsită de cele de trebuință. Toate încărcate de sărăcie, toate pline de lipsă. Iată, bogăție în mare sărăcie! Cum a sărăcit pentru noi, când era bogat? Cum n-a avut nici pat, nici așternut, ci a fost aruncat în ieslea goală? O, sărăcie, izvor de bogăție! O bogăție nemăsurată, ce ai chip de sărăcie! În iesle stă, și zguduie lumea! În scutece se înfășoară, și va sfărâma legăturile păcatului. Încă n-a rostit cuvânt deslușit, și a și-nvățat pe magi, i-a și-ntors la credință.

Ce să spun, ce să grăiesc? Iată pruncul este înfășat în scutece și stă în iesle. De față-i și Maria, Fecioară și Mamă. De față-i și Iosif, așa numitul tată. El bărbat se zice, și Ea femeie se numește. Nume legiuite, dar goale de împreună-viețuire. Gândește-le până la cuvinte, și nu până la lucruri. El s-a logodit numai, dar Duhul Sfânt a umbrit”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Cuvânt la Nașterea*

Mântuitorului nostru Iisus Hristos, în vol. *Predici la sărbători împăratești și cuvântări de laudă la sfinți*, p. 31)

„Întrebare:

Cum trebuie înțeles cuvântul din Simbol? S-a întrupat de la Duhul Sfânt și din Maria Fecioară?

Răspuns:

Zic unii dintre sfinți că din Duhul Sfânt și-a luat sufletul ca din sămânță bărbătească, iar trupul și l-a format din sângele feciorelnic”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Întrebări, nedumeriri și răspunsuri*, î.15, în *Filocalia*..., vol. II, p. 212)

„Astăzi, Cel născut din Tatăl mai presus de minte și de cuvânt, pentru mine Se naște din Fecioară, tot mai presus de minte și de cuvânt. Atunci S-a născut din Tatăl după fire mai presus de veci, după cum știe Cel ce L-a născut. Astăzi se naște iarăși mai presus de fire, după cum știe harul Duhului cel Sfânt. Nașterea lui de sus adevărată este, iar nașterea de jos, fără de minciună. Cu adevărat din Dumnezeu, Dumnezeu S-a născut și cu adevărat Același, din Fecioară, om S-a născut. Sus, Singurul Unul-Născut din Cel Nenăscut, jos, Singurul Același Unul-Născut din singură Fecioara. Și după cum necucernic lucru este să te gândești la mamă, la nașterea de sus, tot astfel de hulă lucru este să te gândești la tată, la nașterea de jos. Tatăl a născut fără curgere, iar fecioara a născut fără stricăciune. Nici Dumnezeu n-a suferit curgere născând, căci a născut prin Duhul. Din această cauză nici nașterea Lui de sus nu este tâlcuită, nici nașterea Lui în vremurile din urmă nu rabdă iscodire.

Că a născut Fecioara astăzi, o știu! Că a născut Dumnezeu mai presus de timp, o cred! Dar chipul nașterii am învățat să-l cinstesc în tăcere și am primit ca prin cuvinte să nu iscodesc. Când e vorba de Dumnezeu, nu trebuie să căutăm la firea lucrurilor, ci să credem în puterea Celui ce le săvârșește. Legea firii este ca să nască femeia măritată, dar lucru mai presus de fire este ca să nască fecioară ce nu știa de nuntă și să rămână fecioară. Să se cerceteze, dar, cele după fire, iar cele mai presus de fire să se cinstească în tăcere. Nu ca pe un lucru tainic și vrednic de cinstit prin tăcere.

Iertați-mă, vă rog, că vreau să pun capăt cuvântului cu începutul. Sunt neîndemânatic pentru o cercetare mai adâncă și nu știu în ce chip și încotro să-ntorc cârma cuvintelor.

Ce să spun, ce să grăiesc? Văd pe Aceea ce a născut, văd pe Cel născut, dar nu văd și chipul nașterii. Se biruiește firea, se biruiește și hotarul rânduiei, acolo unde voiește Dumnezeu. Nu s-a săvârșit un lucru după fire, ci o minune mai presus de fire. Firea și-a încetat lucrarea ei și a lucrat voința Stăpânului. O, har netâlcuit!” (Sf. Ioan Gură de Aur, *Cuvânt la Nașterea Mântuitorului nostru Iisus Hristos*, în vol. *Predici la sărbători împăratești și cuvântări de laudă la sfinți*, p. 25-26)

„Pentru că nici păgânii, nici iudeii, nici ereticii nu credeau că Dumnezeu a născut pe Cuvântul fără sămânță și fără pătimire, de asta, când Se naște azi din trup pătimitor, a păstrat nepătimitor trupul cel pătimitor, ca să arate că, după cum atunci când S-a născut din fecioară, n-a stricat fecioria, tot astfel și Dumnezeu a născut Dumnezeiește ca Dumnezeu pe Dumnezeu-Cuvântul, rămânând neîmpuținată și neschimbată Sfânta Lui ființă”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Cuvânt la Nașterea Mântuitorului nostru Iisus Hristos*, în vol. *Predici la sărbători împăratești și cuvântări de laudă la sfinți*, p. 32)

„- Ce a zis îngerul?

Duhul Sfânt Se va pogori peste tine (Lc. 1, 35). Nu căuta rânduiala firii, îi spune îngerul, când ceea ce se face este mai presus de fire. Nu întreba de căsătorie și de durerile nașterii, când felul nașterii e mai presus de nuntă! Fecioara a întrebat: *Cum va fi mie aceasta de vreme ce nu știu de bărbat?* Tocmai de aceea va fi aceasta, pentru că nu știi de bărbat, i-a răspuns îngerul. Dacă ai fi știut de bărbat, n-ai fi fost învrednicită să slujești acestei slujiri. Deci, ceea ce te face să te îndoiești, aceea să te facă să crezi! N-ai fi fost învrednicită să slujești acestei slujiri, nu pentru că e rea

căsătoria, ci pentru că e mai bună fecioria. Calea pe care a venit Stăpânul în lume trebuie să fie mai măreață decât calea pe care am venit noi. A fost cale împărătească; iar Împăratul vine pe o cale mai măreață. Împăratul trebuia să fie părtaș și nașterii noastre, dar nașterea Sa trebuia să se deosebească de nașterea noastră. Și a împlinit și una, și alta: S-a născut ca noi, pentru că S-a născut din pânțece; dar mai presus de cum ne-am născut noi, pentru că S-a născut fără nuntă. Zămislirea și nașterea sunt în rânduiala firii omenești; dar nașterea fără împreunare este mai presus de firea omenească. Și s-au făcut aceste două ca să cunoști și desăvârșirea Celui născut, și părtășia Lui cu tine”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Să nu dăm în vileag păcatele fraților noștri și să nu-i blestemăm pe dușmani*, în vol. *Despre desfătarea celor viitoare. Să nu deznădăjduim. Nouă cuvântări la Cartea Facerii*, p. 38)

„... și S-a făcut om...”

„... El (Fiul lui Dumnezeu – n.n.) a venit, născându-Se om prin Fecioara Maria și rămânând astfel de-a pururea”. (Sf. Iustin Martirul și Filozoful, *Dialogul cu iudeul Tryfon*, Partea a II-a, CXIII, în PSB, vol. 2, p. 296)

„Puterea de admirație a minții omenești se simte cu totul depășită și puținătatea unei înțelegeri muritoare nu vede cum ar putea gândi și pricepe că această Putere atât de mare a măreției dumnezeiești, acest Cuvânt al Tatălui însuși, această Înțelepciune a lui Dumnezeu, prin Care a fost creat tot ce se vede și ce nu se vede, a fost în stare – trebuie s-o credem – să ia ființă în granițele strâmte ale acelui Om care S-a arătat în Iudeea, că Însăși Înțelepciunea lui Dumnezeu a intrat într-un pânțece femeiesc, S-a născut ca un prunc, a țipat ca sugarii care plâng”. (Origen, *Despre principii*, cartea a II-a, II, 6, în PSB, vol. 8, p. 142)

„Cât despre dogmele atinse în Simbolul credinței privitoare la întruparea Domnului, noi nici nu le-am pus în discuție și nici nu am argumentat acceptarea lor, pentru că depășesc puterea noastră de înțelegere, întrucât, după cum știm, în momentul în care ne atingem de simplitatea credinței atunci nu vom mai putea pune capăt discuțiilor, pentru că veșnic principiul contradicției ne va duce tot mai departe și vom tulbura continuu cugetele oamenilor de rând prin introducerea celor mai stranii idei”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 258, II, în PSB, vol. 12, p. 528)

„Mântuitorul accepta simțirile firii ca să dea siguranța unei întrupări reale, nu numai aparente, dar că toate simțămintele viciate, care tulbură liniștea vieții, El le-a respins ca nevrednice de dumnezeirea Sa cea nepătată (Rom. 8, 3). De aceea s-a spus că S-a născut *întru asemănarea trupului păcatului*. De aceea, chiar dacă a luat asupra-Și trupul nostru cu afecțiunile lui firești, El n-a săvârșit păcat. După cum moartea, care ne-a fost transmisă prin trupul lui Adam, a fost înghițită de dumnezeire, tot așa și păcatul a fost suprimat de dreptatea care era în Iisus Hristos. Când vom învia vom lua un trup care nu va fi supus morții și nici păcatului”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 261, III, în PSB, vol. 12, p. 539-540)

„Cel care s-a transformat și-a alcătuit un trup al Lui propriu, adică acest trup care a existat împreună cu natura divină condensată în el”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 262, II, în PSB, vol. 12, p. 541)

„Cuvântul dumnezeiesc și ceresc al lui Dumnezeu S-a arătat El însuși cu trup de om nedeosebindu-se de noi cu nimic în ce privește ființa acestui trup”. (Eusebiu de Cezareea, *Istoria Bisericească*, cartea I, II, 23, în PSB, vol. 13, p. 36)

„Avea un trup adevărat și nu prin nălucire⁵⁴. Domnul îmbrăcând trupul, l-a îmbrăcat pe acesta întreg cu toate pătimirile (afectele) lui, încât, precum spunem că trupul era al Lui, așa trebuie să se spună că și afectele trupului erau ale Lui, deși nu atingeau dumnezeirea Lui⁵⁵. Căci dacă ar fi fost trupul altuia, s-ar fi spus că și pătimirile erau ale aceluia⁵⁶. Dar dacă trupul a fost al Cuvântului (căci *Cuvântul trup S-a făcut*, In. 1, 14), e necesar să se spună că și afectele trupului erau ale Lui, al Căruia era și trupul. Iar fiind ale Lui afectele (pătimirile), cum sunt mai ales: a fi judecat, a fi biciuit, a înseta, crucea și moartea și celelalte slăbiciuni ale trupului, ale Lui sunt biruințele și harul. De aceea în mod consecvent și cuvenit se numesc acestea afecte (pătimiri) ale Domnului și nu ale altuia, ca și harul să ne poată fi dat de El. Și să nu ne facem închinătorii altuia, ci cu adevărat închinători ai lui Dumnezeu, pentru că nu chemăm nici Mântuitor pe nimenea dintre cei făcuți, nici vreun om comun, ci pe Fiul adevărat și Cel prin fire din Dumnezeu, Care S-a făcut și om”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al III-lea, XXXII, în PSB, vol. 15, p. 361-362)

„Dar când a binevoit să ia chip de rob, să primească pârga noastră, n-a luat închipuire de trup, nici aparență de trup, ci trup adevărat. De aceea a primit să vină cu toate cele ale noastre; să se nască din femeie, să fie prunc, să fie înfășat, să fie hrănit cu lapte și să sufere de toate celelalte, ca să se creadă adevărul întrupării și să se coasă gurile ereticilor. Pentru aceea a dormit în corabie, a călătorit, a ostenit, a îndurat toate cele omenești, ca prin fapte să poată fi încredințați toți oamenii. Pentru aceea a stat înaintea scaunului de judecată, a fost răstignit, a suferit, moartea cea plină de rușine și a fost pus în mormânt, ca prin toate să se învedereze întruparea Sa. Dacă n-a luat cu adevărat trupul nostru, atunci nici n-a fost răstignit, nici n-a murit, nici n-a fost îngropat, nici n-a înviat”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia LVIII, III, în PSB, vol. 22, p. 250-251)

„În Hristos ceva este necreat, iar ceva, creat. Și spunem că necreat în El este faptul de a fi etern, dinainte de veci și Făcător al tuturor lucrurilor; iar creat, trupul ce Și l-a plăsmuit asemenea trupului smereniei noastre, prin întruparea cea pentru noi”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunțită la Cântarea Cântărilor*, omilia XIII, în PSB, vol. 29, p. 290)

„După cum nici eonii cei de sus, nici cei de jos nu pot cuprinde și înțelege măreția lui Dumnezeu, tot așa nici lumile cele de sus, nici cele de pe pământ, nu pot să cuprindă cu mintea subțirimea lui Dumnezeu, cum s-a micșorat printre cei mici și slabi. Că precum de neînțeleasă este măreția Sa, tot așa și subțimea Sa”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, omilia XXXII, 7, în PSB, vol. 34, p. 238)

„Căci era Dumnezeu după fire și S-a făcut trup. În acestea constă întreaga taină a lui Hristos”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea a IV-a, 11, PSB, vol. 39, p. 144)

„Căci precum cărbunii sunt prin fire lemn, iar lemnul e întreg în ei, deși sunt plini de foc și au puterea și lucrarea lui, așa și Cuvântul, fiind foc, ca Dumnezeu, *S-a făcut om și S-a sălășluit între*

⁵⁴ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nu era un trup nălucă, căci în acest caz n-ar fi fost scăpat trupul nostru de patimi și de moarte. Dar Cuvântul nu era numai la aparență Subiectul lui, căci în acest caz s-ar fi întâmplat de asemenea o mântuire la aparență. Ci era cu adevărat trupul real al Lui, efectuându-se în el faptele mântuitoare reale ale Cuvântului, care se transmiteau prin el și asupra altora și asupra naturii. (n. s. 87, p. 361)

⁵⁵ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Erau ale Cuvântului întrupat, pentru că le trăia într-un mod imprimat de puterea dumnezeiască, sau erau ale Lui ca Subiect unitar, dar nu atingeau dumnezeirea Lui. (n. s. 88, p. 361)

⁵⁶ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă nu ar fi luat Fiul lui Dumnezeu însuși trupul, ci ar fi lucrat din afară asupra trupului, trupul Lui n-ar fi devenit izvorul de vindecare al tuturor, ci Cuvântul ar fi lucrat asupra oamenilor numai prin îndemnuri ca și în Vechiul Testament. Nepătimind în el Cuvântul însuși, nu l-ar fi ridicat din moarte. (n. s. 89, p. 361)

noi. Dar deși era văzut și om, ca noi, în înțeles iconomic, toată plinătatea Dumnezeirii locuia în El, după modul unirii. Prin aceasta arată că face și prin trupul Său lucrările cele mai demne de Dumnezeu”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Fragmente din Cărțile 7 și 8, în PSB, vol. 41, p. 783)

„Căci cine a cunoscut cum Se întrupează Dumnezeu, rămânând Dumnezeu? Și cum rămânând Dumnezeu adevărat este totodată om adevărat, arătându-Se pe Sine, ca fiind cu adevărat amândouă într-o subzistență naturală și prin fiecare din ele arătând pe cealaltă, neschimbându-Se prin nici una din ele? Acestea numai credința le cuprinde, cinstind prin tăcere pe Cuvântul, Căruia nu-I corespunde prin fire nici o rațiune a celor create”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, Partea întâi, 5e, în PSB, vol. 80, p. 62)

„... Taina întrupării dumnezeiești e nebunie și slăbiciune a lui Dumnezeu, după sfântul apostol Pavel (II Cor. 1, 3, 4; I Cor. 1, 24), și un joc al lui Dumnezeu, după minunatul și marele dascăl Grigorie, ca una ce depășește în chip supraființial toată rânduiala și armonia întregii firi, puteri și lucrări”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, Partea a II-a, 179, în PSB, vol. 80, p. 347)

„... A fost Unul și Același și înainte de trup și a rămas și după trup și din întruparea Cuvântului n-a avut nici un adaos al Sfintei Treimi, nici vreo micșorare a Ei”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea întâi, ep. 12, în PSB, vol. 81, p. 69-70)

„... S-a făcut om adevărat, nelipsindu-Se de nici una din cele ale noastre, afară de păcat, ci având toate cele după fire ale ființei noastre în mod neschimbat, câte le avem și noi, precum și cele ale ființei dumnezeiești fără de început”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea a II-a, *Scrieri*, 13, în PSB, vol. 81, p. 282)

„Cel ce este atât de mare, Cel ce este strălucirea slovei, Cel ce este chipul ipostasului Lui, Cel ce a făcut veacurile, Cel ce șade de-a dreapta Tatălui, Acela a voit și S-a silit, de a fi fratele nostru în toate și de aceea a lăsat pe îngeri și puterile cele de sus și la noi a venit și pe noi ne-a luat”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariile sau Explicarea Epistolei către Evrei*, omilia V, p. 101)

„Acelea pe care altădată patriarhii le doreau cu înfocare, profeții le preziceau, iar dreptii poșteau să le vadă (Matei 13, 17), acelea s-au împlinit și au luat astăzi sfârșit. Dumnezeu pe pământ S-a arătat în trup și cu oamenii a petrecut (Baruh 3, 38). Să ne bucurăm, dar, și să ne veselim, iubiților”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Cuvânt la ziua Nașterii Mântuitorului nostru Iisus Hristos, care era necunoscută atunci, dar a fost făcută cunoscută cu puțini ani înainte, de către unii care au venit din Apus și au vestit-o*, I, în vol. *Predici la sărbători împărătești și cuvântări de laudă la sfinți*, p. 7-8)

„Nu te întreba cum, căci unde va vrea Dumnezeu se biruieste rânduiala firii. A voit, a putut; S-a pogorât, a mântuit. La Dumnezeu toate merg mână-n mână. Astăzi Cel ce este Se naște, Cel ce este Se face ce nu era”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Cuvânt la Nașterea Mântuitorului nostru Iisus Hristos*, în vol. *Predici la sărbători împărătești și cuvântări de laudă la sfinți*, p. 23)

„Era întotdeauna ca Dumnezeu, ocărmuind lumea, dar astăzi a venit ca și om, și ca Dumnezeu: ca om, păstorind poporul, iar ca Dumnezeu, mântuind lumea”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Cuvânt la Nașterea Mântuitorului nostru Iisus Hristos*, în vol. *Predici la sărbători împărătești și cuvântări de laudă la sfinți*, p. 29)

„... ca să nu se creadă că nălucire este întruparea Sa, încredințează pe oameni despre întrupare nu numai prin vederea trupului Său, ci și prin aceea că a stat printre oameni multă vreme

și a trecut prin toate cele omenești. N-a venit pe pământ sub chip de bărbat desăvârșit și deplin, ci a stat și în pânțele fecioresc, ca să îndure și zămislirea, și nașterea, și hrănirea cu lapte, și creșterea, pentru ca să dea adevărate întruparea Sa și prin lungimea timpului, dar și prin schimbările proprii vârstei. Și n-a mărginit dovada întrupării Sale numai la atât, ci, după ce S-a îmbrăcat cu trup, îngăduie ca trupul Său să sufere toate scăderile firii: să flămânzească (Mt. 4, 2), să înseteze (Ion. 19, 28), să doarmă (Mt. 8, 24), să ostenească (In. 4, 6)". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Cuvânt la ceea ce s-a spus: „Părinte, dacă este cu puțință...”*, în vol. *Omiliile la săracul Lazăr. Despre soartă și Providență...*, p. 255-256)

„Întrebare:

Unii întreabă în ce înțeles se spune că Puterilor cerești le-a fost ascunsă taina întrupării Domnului (Efes. 3,10), după ce aflăm că proorociile despre Domnul s-au făcut prin îngeri, că zămislirea Lui e binevestită Fecioarei de Gavriil, și păstorii sunt învățați prin îngeri?

Răspuns:

Nu încapă îndoială că îngerii au știut despre întruparea viitoare a Domnului pentru mântuirea oamenilor. Ceea ce le-a rămas lor ascuns a fost modul necuprins al zămislirii Domnului, cum, fiind întreg în Tatăl și întreg în toate, și toate umplându-le, era întreg în pânțele Fecioarei". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Întrebări, nedumeriri și răspunsuri*, î. 42, în *Filocalia...*, vol. II, p. 225)

„... în întreg Fiul, care împlinea taina mântuirii noastre prin întrupare, se afla întreg Tatăl după ființă, nu întrupându-Se, ci binevoind să se întrupeze Fiul; și în întreg Fiul se afla întreg Duhul Sfânt după ființă, nu întrupându-Se, ci conlucrând cu Fiul la întruparea cea negrăită pentru noi". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie*, rp. 60, în *Filocalia...*, vol. III, p. 307)

„... cele ce țin de întruparea Ta covârșesc cu prisosință și mintea, și cuvântul, și tot auzul, și înțelegerea, Dumnezeu prea bune". (Calist Catafygiotul, *Despre unirea dumnezeiască*, cap. 71, în *Filocalia...*, vol. VIII, p. 450)

„... Și S-a răstignit pentru noi în zilele lui Pontiu Pilat și a pătimit și S-a îngropat ...”

„Oare de ce fusese nevoie de chinuri pentru suportarea morții? Voia desigur ca plecând să ducă până la capăt plăcerea răbdării". (Tertulian, *Despre răbdare*, III, în PSB, vol. 3, p. 184)

„Cununa aceasta de spini este dușman celor care uneltesc împotriva Domnului; și i-a împiedicat; cununa aceasta de spini este prieten celor care fac parte din Biserica Lui; și i-a înconjurat pe ei cu zid de apărare; cununa aceasta de spini este floare pentru cei ce cred în Cel Care a fost slăvit; dar cununa aceasta de spini însângerează și pedepsește pe cei care nu cred. Da, cununa aceasta de spini este simbol al faptei Lui de Stăpân; El a purtat pe capul și în mintea trupului Său toate răutățile noastre, cu care ne-am rănit. Că El, cu patima Lui, ne-a izbăvit de sminteli, de păcate și de niște spini ca aceștia. Nimicind pe diavol, Domnul întreabă pe bună dreptate, cu mândrie, zicând: *Unde-ți este, moarte, boldul?* (1 Cor. 15, 55)". (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea a II-a, cap. VIII, 74.2., în PSB, vol. 4, p. 273)

„El a fost preaslăvit, însă, când s-a suit pe cruce și a îndurat moartea. Vrei să știi cum a fost preaslăvit? El singur spunea: *Părinte, venit-a ceasul! Preamărește pe Fiul Tău ca și Fiul să Te preamărească* (In. 12, 1). Patimile Sale au fost, deci, pentru El o slavă, numai că această slavă n-a fost strălucitoare, ci smerită. Se spune doar despre El: *S-a smerit pe Sine până la moarte și încă*

moarte pe cruce (Filip. 2, 8)”. (Origen, *Omilii la Cartea Ieșirii*, omilia VI, cap. I, în PSB, vol. 6, p. 95)

„Iar dacă ar fi murit fără vreo boală și fără vreo durere, ascuns undeva și retras într-un colț oarecare, sau în loc pustiu, sau în vreo casă, și după aceea, arătându-se iarăși deodată, ar fi spus că S-a ridicat pe Sine din morți, s-ar fi părut tuturor că spune povești (mituri) și cu atât mai puțin ar fi fost crezut dacă ar fi vorbit despre înviere, nefiind nimeni care să mărturisească despre moartea Lui. Căci învierii trebuie să-i premerge moartea. Dacă deci moartea trupului ar fi avut loc undeva pe ascuns, nearătată fiind moartea și întâmplată fără martori, nearătată și fără martori ar fi fost și învierea Lui. Sau pentru ce, odată înviat, ar fi vestit învierea Sa, iar moartea ar fi căutat să o sufere pe ascuns? Sau pentru ce ar fi alungat pe draci în văzul tuturor și pe orbul din naștere l-ar fi făcut să vadă de față cu alții și apa ar fi prefăcut-o în vin la fel, ca să fie crezut că e Cuvântul lui Dumnezeu, iar trupul muritor nu l-ar fi arătat în văzul tuturor devenind nestricăcios, ca să fie crezut că El e Viața? Și cum ar fi avut ucenicii Lui îndrăzneala cuvântului despre învierea Lui, dacă nu ar fi putut spune că întâi a murit? Sau cum ar fi fost crezuți spunând că întâi a avut loc moartea, apoi învierea, dacă n-ar fi avut printre cei către care aveau îndrăzneala să grăiască, martori ai morții Lui? Căci dacă, săvârșindu-se chiar în văzul tuturor moartea și învierea Lui, fariseii de atunci n-au voit să creadă și au silit și pe cei ce au văzut învierea să o tăgăduiască, dacă acestea s-ar fi întâmplat pe ascuns, câte motive n-ar fi născocit aceia pentru necredința lor? Apoi cum s-ar fi dovedit sfârșitul morții și biruința asupra ei, dacă n-ar fi fost adus El la judecată și n-ar fi fost dovedit ca mort prin osândirea în fața tuturor, desființând apoi moartea prin nestricăciunea trupului?” (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. IV, XXII-XXIII, în PSB, vol. 15, p. 117-119)

„Dar trebuie să respingem prin apărarea noastră și alte obiecții care ar putea veni de la alții. Ar spune poate cineva și aceasta: dacă moartea Lui trebuia să se săvârșească în văzul tuturor ca să aibă martori și să se creadă și cuvântul despre învierea Lui, ar fi trebuit să-și caute cu cugetarea o moarte slăvită, ca să ocolească măcar ocara crucii. Dar și dacă ar fi făcut aceasta, tot ar fi dat prilej de bănuială, ca Unul ce n-ar fi avut putere împotriva oricărei morți, ci numai împotriva celei aflate de El prin cugetare. Și aceasta ar fi dat iarăși motiv necredinței în învierea Lui. De aceea nu l-a venit moartea trupului de la Sine, ci din uneltire, ca chiar moartea pricinuită Lui de alții să o desființeze. Căci precum un atlet viteaz, mare în cugetare și bărbăție, nu-și alege singur pe cei cu care se luptă, ca să nu lase bănuiala că îi e frică de vreunii, ci dă privitorilor puterea să-i aleagă, chiar dacă i-ar fi dușmănoși, pentru ca doborând pe cel asupra căruia s-au învoit ei, să fie crezut ca cel mai tare, la fel și Viața tuturor, Domnul și Mântuitorul nostru Iisus Hristos nu și-a ales El moartea trupului, ca să nu pară că Îi este frică de o alta, ci a primit să o rabde pe cea aleasă de alții și mai ales pe cea socotită de vrăjmașii Lui ca cea mai cumplită, mai de ocară și mai greu de răbdare, ca, desființând-o El și pe aceasta, să fie crezut că este Viața, iar stăpânirea morții să fie deplin înlăturată. Deci s-a petrecut ceva minunat și uimitor: chiar moartea de ocară, pe care au socotit-o ei să l-o pricinuiască, a fost trofeul (mijlocul de biruință) împotriva morții. De aceea nu a suferit nici moartea lui Ioan, prin tăierea capului, nici cea prin sfâșiere, a lui Isaia, ca să păzească și în moarte trupul întreg și să nu dea motiv celor ce voiesc să împartă Biserica”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. IV, XXIV, în PSB, vol. 15, p. 119)

„Minunează-te de iubirea de oameni a Cuvântului, că pentru noi e defăimat, ca noi să ne bucurăm de cinste”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. V, XXXIV, în PSB, vol. 15, p. 129)

„Flămânzii erau hrăniți, și Cel Care-i hrănea era prigonit și dușmănit; demonii erau alungați, și se uneltea împotriva Celui Care porunea demonilor; leproșii erau curățiți, șchiopii umblau, surzii auzeau și orbii vedeau, iar Binefăcătorul ea alungat. În cele din urmă au dat morții pe Cel care a

dăruit viața, au bătut cu bice pe Liberatorul oamenilor și au osândit pe Judecătorul lumii”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, omilia a XI-a, IV, în PSB, vol. 17, p. 462)

„Că a îndurat atunci cele mai mari ocări. Nu I-a fost batjocorit numai un mădular, ci tot trupul. Capul, cu cunună de spini, cu trestie, cu palmuiri; fața, cu scuipări; obrații, cu palme; tot trupul cu biciuiri, cu îmbrăcare cu hlamidă și închinăciuni fățarnice; mâna, cu trestia pe care I-au dat-o să o țină în loc de sceptru; în sfârșit, cu datul oțetului. Poate fi oare ceva mai cumplit decât acestea? Poate fi, oare, o ocară mai mare? Cele săvârșite atunci depășesc orice cuvânt. Ca și cum s-ar fi temut să nu lase ceva nefăcut din îndrăzneța lor faptă, iudeii săvârșesc totul; pe profeți i-au omorât cu mâinile lor, iar pe Hristos, pe temeiul hotărârii judecătorului; ajung ucigași și osândesc pe Hristos; Îl osândesc și cu gura lor și cu gura lui Pilat, spunând: *Sângele Lui asupra noastră și asupra copiilor noștri* (Mt. 27, 25). Tăbărăsc asupra Lui și-L ocărăsc; Îl leagă și-L târăsc; ei sunt vinovați că ostașii Îl ocărăsc; Îl pironesc, Îl înjură, își bat joc de El, Îl batjocoresc. Pilat n-a hotărât aceasta; dar ei fac toate acestea de la ei; ei sunt totul: și acuzatori și judecători și călăi”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LXXXVII, I, în PSB, vol. 23, p. 974)

„*Dat-au spre mâncarea Mea fiere și spre setea Mea M-au adăpat cu oțet* (Ps. 68, 25). Dar nici evanghelistul Ioan nu spune că a băut; că nu-i nici o deosebire între a gusta și a bea; amândouă cuvintele arată unul și același lucru.

Și totuși nebunia lor nu s-a oprit aici, ci, după ce L-au dezbrăcat, după ce L-au răstignit și după ce I-au dat oțet, merg mai departe; chiar când Îl văd atârnat pe cruce Îl ocărăsc și ei și cei ce treceau. Dar ceea ce era mai cumplit decât toate era că Hristos pătimea acestea sub învinuirea de amăgitor și înșelător, de îngâmfat, de om care s-a lăudat în zadar cu cele ce spunea. De aceea L-au și răstignit în fața întregului popor, ca să-L facă de râs înaintea tuturor celor ce-L vedeau; de aceea s-au slujit de mâinile ostașilor, ca furia lor să crească și prin această judecată publică.

Ce inimă n-ar fi muiat mulțimea care-L urma pe Iisus și plângea? Această mulțime, da, dar nu pe aceste fiare! De aceea și Domnul pe aceia îi învrednicește de răspuns, dar pe aceștia, nu!” (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LXXXVII, I-II, în PSB, vol. 23, p. 975)

„Căci deși a ajuns *mort ca un om*, a rămas viu prin firea dumnezeiască”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, 2, în PSB, vol. 39, p. 229)

„... Dar n-ai fost ținut de moarte, cum au socotit cei ce ți-au hotărât crucea, ci te-ai folosit de ea ca de un somn și ți-ai închis ochii pentru scurt timp⁵⁷”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea a VII-a, în PSB, vol. 39, p. 234)

„... Numai Hristos are, ca Dumnezeu, puterea să ne dăruiască toate bunătățile. Și foarte bine spune, în loc de: a fost răstignit, că a fost înălțat⁵⁸. Celor ce L-au ucis le-a ținut taina neînțeleasă,

⁵⁷ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Somnul nu e încetare totală a vieții și nu e decât pentru scurt timp. Așa a fost moartea lui Iisus. Ea nu L-a desființat. De altfel, nu desființa pe oameni nici înainte de El și nici pe păcătoșii de după El. Moartea lui Hristos a fost o predare de Sine Tatălui, întrucât a renunțat să lucreze prin trup un scurt timp, așa se întâmpla cu omul în somn. Dar rămânând viu cu sufletul și cu dumnezeirea, a putut readuce trupul la viață. Și a putut dovedi și mai mult puterea sufletului și a dumnezeirii asupra trupului. (n. s. 392, p. 234)

⁵⁸ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Hristos, prin răstignire, nu este înălțat numai fizic pe cruce, ci și spiritual. Căci Se înalță prin aceasta la suprema iubire de oameni și la predarea Lui ca om lui Dumnezeu. Prin renunțarea la viața pământească, dăruindu-Se lui Dumnezeu pentru oameni, Se unește la maximum cu Dumnezeu și cu oamenii, sau Se unește cu Dumnezeu, având alături și pe oamenii care se vor uni cu El. Înălțarea pe cruce e începutul înălțării ca om la cer, sau e înălțarea spirituală ca om la cer, sau la Dumnezeu-Tatăl. (n. s. 1482, p. 780)

căci nu erau în stare să o priceapă⁵⁹. Dar celor mai cuminți le-a dat puțința să înțeleagă că va pătimi din pricina tuturor și pentru toți. Și socotesc că cineva va putea zice – și foarte drept – că moartea pe cruce este înălțarea în renume și în slavă. Hristos e preaslăvit și pentru aceasta, aducând omenirii multe bunătați, prin care îi atrage pe oameni spre Sine, deci nu-i aduce altuia ca ucenici”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Fragmente din Cărțile 7 și 8, în PSB, vol. 41, p. 780)

„Ce spune deci cuvântul: *Ca bucuria Mea să fie în voi* decât că Unul-Născut S-a făcut ca noi, adică om, lipsit doar de păcat, voind să rabde și să pătimească toate câte I-a dat blestemata nebbie a iudeilor să încerce. Căci îl vom afla batjocorit și prigonit și supus la osânde grele, scuipat, bătut și biciuit, și, la urma tuturor, pironit din cauza noastră și pentru noi pe cruce. Dar toate aceste grele încercări nu L-au dus la o durere care să-L facă să nu îndure, ci L-au lăsat plin de bucuria și mulțumirea cuvenită Lui, deoarece a văzut mulțimea celor ce se mântuiesc, împlinind voia lui Dumnezeu-Tatăl. De aceea Și-a făcut necinstea bucurie și a socotit durerile o dulceată. Deși au fost multe și foarte crude îndrăznelile împotriva Lui, vom afla scris că Iisus Se veselea și a zis: *Te slăvesc pe Tine, Părinte, Doamne al cerului și al pământului, căci ai ascuns acestea de cei înțelepți și pricepuți și le-ai descoperit pruncilor. Da, Părinte, căci așa a fost bunăvoința înaintea Ta* (Mt. 11, 25-26). Auzi că, deoarece vedea odinioară înțelepțiți pe cei ce erau prunci și fără minte, aduce mulțumire pentru noi Tatălui, Care ne mântuiește? Dar să ne amintim și de timpul când străbătea ținutul samarinenilor și, obosit de călătorie, ședea lângă fântâna lui Iacov, precum s-a scris (In. 4, 6). O femeie I-a împlinit dorința de-a scoate apă și I-a spus cele cuvenite, iar mulțimea samarinenilor ce-L aștepta L-a făcut să uite de mâncarea necesară. Căci ce a spus către ucenicii care Îl îndemneau să se împărtășească de mâncare: *Mâncarea Mea este să fac voia Celui ce M-a trimis pe Mine și să săvârșesc lucrul Lui* (In. 4, 34)? Oare nu se vede și de aici că își făcea o plăcere și o bucurie din împlinirea voilor părintești, adică din readucerea la mântuire a celor alunecați în pierzanie? Nu e nici o îndoială”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a X-a, cap. al doilea, în PSB, vol. 41, p. 949-950)

„Căci I se aduce necinste pentru noi, deoarece El ridică păcatul nostru, după cuvântul Proorocului, și pentru noi suferă dureri (Is. 53, 4). Căci, precum a pricinuit desființarea morții, predând trupul Său morții, socotesc că la fel pălmuirea, prin care se împlinește necinstea lui Hristos, desființează necinstirea venită asupra noastră pentru neascultarea și păcatul răutății de la început. Căci cel de o valoare egală cu a tuturor Se lasă necinstit pentru toți, dar socotesc că s-ar cutremura toată creația dacă ar fi chemată la simțirea unei astfel de îndrăzneli. Căci Domnul slavei a fost pălmuț de mână lipsită de respectul evlaviei”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a IX-a, cap. 12, în PSB, vol. 41, p. 1087)

„A fost biciuit cu nedreptate, ca să ne scape pe noi de la pedeapsa dreaptă. A fost supus batjocurii și a fost pălmuț, ca noi să scăpăm de păcatul ce s-a sădit în noi. Căci cugetând drept, vom crede că toate pătimirile lui Hristos au fost pentru noi, având puterea să ne scape în chip binecuvântat de cele ce ni se întâmplă pentru despărțirea noastră de Dumnezeu. Căci precum Cel ce nu știa de moarte a ajuns să desființeze moartea tuturor (fiindcă Unul a murit pentru toți), așa e drept să înțelegem că Domnul a pățimit acestea toate pentru noi, ca să ne scape pe toți și de biciuiri, și de necinstire. Fiindcă în oarecare mod *prin rănilor Lui noi toți ne-am vindecat*, după cum s-a scris (Is. 53, 5). Căci toți eram rătațiți, fiecare pe calea lui, cum zice Proorocul Isaia (Is. 53, 6), și Domnul S-a jertfit pentru păcatele noastre și *a fost pedepsit pentru mântuirea noastră* (Is. 53, 5). Și-a dat spatele Său spre biciuiri și fața Sa spre pălmui, precum zice același (Is. 50, 6). Deci ostașii, luându-L pe Iisus ca pe un pretendent la tron, își bat joc de El în chip ostășesc. De aceea I s-a pus pe

⁵⁹ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Ei judecau trupest, nu vedeau cele spirituale. Căci nu vedeau pe Hristos decât ca om și nu puteau sesiza adâncimile Lui dumnezeiești. (n. s. 1483, p. 780)

cap o cunună de spini, care e semn al împărăției pământești. Iar cu mantia de purpură L-au îmbrăcat ca semn al porfirei regale, dar și ca pricină de batjocură, căci veneau către El, zicând: *Bucură-Te, regele iudeilor*.

Am aflat că unora le place să spună despre cununa de spini că înseamnă și mulțimea închinătorilor la idoli care va fi ridicată de Hristos ca într-o diademă, prin credință în El. Aceasta reprezintă neamurile care poartă încă spini, arătându-se că nu poartă roadele credinței, ci se fac mai degrabă hrană a focului atotconsumator, cum se întâmplă și cu grămada de buruieni din câmpuri și cu spinii care cresc fără să fie cultivați. Iar mantia de purpură spun că arată împărăția lui Hristos, care se va întinde peste întreaga lume. Vom admite orice interpretare care nu se bate de la adevăr și care nu va fi considerată ca nefolositoare. Deci nu trebuie respins nici acest mod de înțelegere, care are în sine o semnificație adâncă”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a XII-a, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 1103-1104)

„Deci după ce a luat oțelul, Iisus a zis: *Săvârșitu-s-a, și plecându-și capul, și-a dat duhul* (In. 19, 30).

După ce s-a adăugat și acest chin la celelalte, Mântuitorul zice: *Săvârșitu-s-a*, adică măsura necredinței iudeilor și mărimea excesivă a urii împotriva Lui. Căci ce lăsaseră iudeii neîncercat? Ce n-a fost gândit din cele ce au înaintat până la capătul neomeniei? Ce mod de lovituri a rămas nefolosit, ce ultimă ocară n-au folosit?” (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a XII-a, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 1128-1129)

„Precum moartea nu s-ar fi desființat dacă n-ar fi murit Mântuitorul, așa trebuie să se gândească și despre patimile trupului. Căci dacă nu S-ar fi temut, firea Lui omenească nu s-ar fi eliberat de teamă. Dacă nu S-ar fi întristat, firea nu s-ar fi izbăvit de întristare. Dacă nu S-ar fi tulburat și speriat firea Lui omenească, nu ar fi ajuns vreodată liberă de ele. Și pentru toate cele ce se întâmplă omenește, vei afla potrivitându-se aceeași rațiune din Hristos. Patimile omenești ale trupului se mișcă nu ca să stăpânească în El așa cum stăpânesc în noi, ci ca să se desființeze, prin puterea Cuvântului sălășluit în trup, firea lui omenească, ridicându-se la o stare mai bună”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Fragmente din Cărțile 7 și 8, în PSB, vol. 41, p. 778)

„De ce S-a răstignit? Zice; *desigur că nu din cauza păcatelor Lui, și dovada se desprinde din învierea Lui. Pentru că dacă ar fi fost păcătos, cum ar fi putut să învie?! Dar dacă a înviat, e vizibil că nu a avut păcat; și dacă n-a fost păcătos, pentru ce a fost răstignit? Pentru alții; și dacă a fost răstignit pentru alții, desigur că a înviat*”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia la Epistola către Romani a Sfântului Apostol Pavel*, omilia IX, p. 150)

„- Pentru care pricină a fost jertfit? Pentru ce?

- Ca să împace cerul cu pământul, ca să te facă prieten cu îngerii, ca să te împace cu Dumnezeu totul, ca să te facă prieten cu El, pe tine, care-I erai vrăjmaș și potrivnic”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia I la Vînzarea lui Iuda*, VI, în vol. *Predici la sărbători împărătești și cuvântări de laudă la sfinți*, p. 57)

„Pentru că Paștile nostru, Hristos, pentru noi S-a jertfit (I Cor., 5, 7).

- Spune-mi, unde S-a jertfit?

- În vârful Crucii. Nou este jertfelnicul acestei jertfe, pentru că și jertfa este nouă și plină de mirare. Același a fost, și jertfă, și preot. Jertfă, după trup, iar preot, după duh. Același a și adus, dar S-a și adus, după trup. Ascultă că pe amândouă acestea le-a arătat Pavel: *Orice arhiereu*, spune el, *luat dintre oameni, este pus de oameni* (Evr., 5, 1). De aceea, trebuie să aibă și el ceva de adus. Iată, El se aduce pe Sine. Iar în alt loc zice că *Hristos S-a adus o dată jertfă, ca să ridice păcatele multora* (Evr., 9, 28). *Se va arăta celor ce-L așteaptă spre mântuire*. Iată aici Pavel spune că a fost

adus, iar dincolo spune că S-a adus pe Sine. Ai văzut că a fost și jertfă, și preot, iar Crucea a fost jertfelnic?

- Dar pentru ce nu s-a adus jertfa aceasta în templu, ci în afară de oraș și de ziduri?
- Ca să se împlinescă acele cuvinte care spun: *Cu cei fără de lege s-a socotit* (Isaia 53, 12).
- Dar pentru ce a fost jertfit pe vârful Crucii, și nu sub un acoperiș?

- Ca să curățească și văzduhul. Pentru asta a fost jertfit în vârful Crucii. Nu sub bolta acoperișului, ci sub bolta cerului. Când Oaia era jertfită în vârful crucii, atunci văzduhul se curăța, dar se curăță și pământul, căci Sângele din coasta Lui se picura pe el. Mai mult din această cauză nu S-a jertfit sub acoperiș, de asta nu s-a jertfit în templul iudaic, ca nu cumva evreii să tragă în folosul lor jertfa și nici să nu creadă că jertfa s-a adus numai pentru poporul acela. De asta S-a jertfit în afară de oraș și de ziduri, ca să afli că jertfa este universală, că jertfa este pentru tot pământul, ca să afli că jertfa aceasta este o curățire universală, nu una parțială, ca pe vremea iudeilor. Dumnezeu poruncise iudeilor să lase la o parte tot pământul și să aducă jertfă și să se roage numai într-un singur loc, tocmai pentru că tot pământul era necurat, din pricina fumului, a grăsimii arse și a tuturor celorlalte întinăciuni de la jertfele elenilor, aduse pe pământ”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia I la Cruce și la tâlhar*, I, în vol. *Predici la sărbători împărătești și cuvântări de laudă la sfinți*, p. 88-89)

„- Pomenești, tâlhare, Împărăția cerurilor, te întreb, ce ai văzut? N-ai văzut decât piroane și cruce.

- Da, răspunde tâlharul, dar Crucea este semn al Împărăției. De asta îl numesc Împărat, pentru că Îl văd răstignit. Este de datoria unui împărat să moară pentru supușii lui. El Însuși a spus: *Păstorul cel bun sufletul Lui Își pune pentru oi* (In. 10, 11). Așadar, și împăratul cel bun își pune sufletul pentru supușii Lui. Din această cauză Îl numesc Împărat, pentru că Și-a pus sufletul Lui”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia I la Cruce și la tâlhar*, III, în vol. *Predici la sărbători împărătești și cuvântări de laudă la sfinți*, p. 93)

„Poți vedea nespusa iubire de oameni a lui Hristos nu numai de la Cruce, ci și din cuvintele rostite pe Cruce. Era pironit pe cruce, batjocorit, luat în râs și scuipat, dar zicea: *Tată, iartă-le lor păcatul, că nu știu ce fac* (Lc. 23, 34). Cel răstignit Se roagă pentru cei ce-L răstignesc. Și doar ei grăiau împotriva, zicând: *De ești Fiul lui Dumnezeu, pogoară-Te de pe cruce, și vom crede în Tine* (Mt. 27, 40-42). Dar tocmai pentru asta nu Se pogora de pe Cruce, pentru că este Fiul lui Dumnezeu, căci pentru asta a venit, ca să Se răstignească pentru noi.

Pogoară-Te de pe cruce, și vom crede în Tine. Acestea sunt cuvinte și pretext de necredință. Învierea lui Lazăr, aflat într-un mormânt acoperit cu piatră, era o faptă mai mare decât pogorârea de pe cruce. Într-adevăr, era o faptă mult mai mare să scoată din mormânt pe Lazăr mort după patru zile și legat cu fâșii decât să Se pogoare de pe cruce.

Iudeii ziceau: *De ești Fiul lui Dumnezeu, mântuiește-te pe Tine Însuși!* (Mt. 27, 40), iar El făcea totul ca să-i mântuiască pe cei ce-L acuzau, zicând: *Iartă-le lor păcatul, că nu știu ce fac* (Lc. 23, 34)”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia I la Cruce și la tâlhar*, V, în vol. *Predici la sărbători împărătești și cuvântări de laudă la sfinți*, p. 96)

„Răstignirea este în ea însăși un lucru de ocară, dar Hristos o numește slavă, pentru că s-a făcut pentru cei iubiți”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia I la Rusalii*, III, în vol. *Predici la sărbători împărătești și cuvântări de laudă la sfinți*, p. 205)

„(...) Crucea a suferit-o în mijlocul orașului, în mijlocul praznicului, în mijlocul poporului iudeilor, în fața ambelor tribunale, al iudeilor și al romanilor, când sărbătoarea i-a adunat pe toți, în mijlocul zilei, în văzul comun al lumii întregi. Și pentru că numai cei prezenți vedeau ceea ce se făcea a poruncit soarelui care s-a ascuns să vestească în toată lumea îndrăzneala lor”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Scrisori din exil. Către cei ce se scandalizează de fărădelegile și persecuțiile comise și*

despre Pronia lui Dumnezeu, XVII, 9-10, în vol. *Scrisori din exil. Către Olimpiada și cei rămași credincioși. Despre deprimare, suferință și Providență...*, p. 316)

„A fost răstignit în vârful crucii, a fost scuipat, a fost palmuit, a fost lovit peste obraz, a fost batjocorit, a fost îngropat de milă și a fost pecetluit mormântul Lui. A suferit toate acestea pentru tine, pentru ca să-ți poarte de grijă, pentru ca să piardă tirania păcatului, pentru ca să surpe cetățuia diavolului, ca să taie nervii morții, ca să ne deschidă porțile cerului, ca să piară blestemul, ca să fie dezlegată osânda cea dintâi, ca să înveți răbdarea, ca să nu te întristeze nimic din cele din viața de aici, nici moartea, nici ocară, nici insultele, nici batjocura, nici bătaia, nici uneltirile dușmanilor, nici ura, nici atacurile, nici calomniile, nici părerile proaste ale altora, nici altceva dintre acestea. Fiul lui Dumnezeu a venit și a luat parte cu tine la toate acestea, și pe toate le-a biruit cu covârșire, ca să-ți arate și să te învețe să nu te temi de nici una dintre acestea”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Cuvânt către cei ce s-au poticnit în fața împrejurărilor vitrege ale vieții și din pricina prigonirii și tulburării poporului...*, 8, în vol. *Despre desfătarea celor viitoare. Să nu deznădăduim. Nouă cuvântări la Cartea Facerii*, p. 240)

„El prin moartea Sa a omorât moartea ..”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Epistola către Romani a Sfântului Apostol Pavel*, omilia XXV, p. 465)

„... moartea suferită de El a fost cea mai necinstită, cea mai plină de batjocură, cea mai blesemată. Căci *Blesemat este cel spânzurat pe lemn* (Gal. 3, 13). De aceea s-au hotărât iudeii să-L răstignească pe lemn, pentru ca astfel să-L facă de batjocură. De aceea au fost răstignit cu El și doi tâlhari, pentru ca astfel să se facă părtaș lor și să se plinească ceea ce s-a zis: *și cu cei făcători de rele a fost numărat* (Is. 53, 12). Dar cu atât mai mult strălucește adevărul și cu atât mai mult devine luminat! Când atâtea uneltiri se fac dușmani slavei Lui, atunci minunea și mai mult strălucește și se arată mai mare. Ei nu considerau lucru urât a-L ucide, ci a-L ucide într-un asemenea mod pentru a-L arăta mai vrednic de dispreț decât toți, la aceasta se gândeau; însă, cu toate acestea, nimic n-au făcut. Astfel, deși amândoi tâlharii erau niște pângăriți – deși mai la urmă unul dintre ei s-a schimbat – ei chiar de pe cruce își băteau joc de El și nici conștiința propriilor lor păcate, nici faptul că erau și ei în aceeași situație și nici că pătimeau la fel ca și El nu le-au oprit răutatea; lucru, de altfel, recunoscut și de unul dintre ei când a grăit celuiilalt pentru a-l face să tacă: *Nu te temi tu de Dumnezeu, că ești în aceeași osândă?* (Lc. 23, 40), ceea ce dovedește marea lor răutate.

Pentru aceasta, și Dumnezeu L-a preainălțat și I-a dăruit Lui nume, care este mai presus de orice nume (Filip. 2, 9)”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Epistola către Filipeni*, omilia a VIII-a, p. 136-137)

„Ca prin moarte, zice, să surpe pe acela ce are stăpânirea morții, adică pe diavolul. Aici arată ceea ce este minunat, că adică prin aceea ce diavolul a stăpânit, prin aceea a fost biruit, și arma cea puternică ce o avea cu sine, adică moartea, prin aceasta chiar l-a rănit Hristos, ceea ce învederează marea putere a învingătorului. Ai văzut cât bine a făcut moartea?” (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariile sau Explicarea Epistolei către Evrei*, omilia IV, p. 92)

„... Și a înviat a treia zi după Scripturi ...”

„În același timp nu a răbdat ca templul sau trupul Său să rămână mult timp așa, ci arătându-l mort numai prin pătrunderea morții în el, l-a înviat îndată, a treia zi, purtând ca trofeu al biruinței

Sale asupra morții nestrăciunea și nepătimirea dobândită în trupul Său⁶⁰. Căci putea să ridice trupul chiar îndată din moarte și să-l arate viețuind iarăși. Dar Mântuitorul nu a făcut aceasta, rânduind cu înțelepciune și acest lucru de mai înainte⁶¹. Căci ar fi putut zice cineva că El nici nu a murit, sau că moartea nu L-a cuprins deplin, dacă s-ar fi arătat îndată înviat. Sau dacă moartea și învierea s-ar fi petrecut în același moment, ar fi rămas nevăzută însușirea nestrăciunii⁶². De aceea trebuia să se arate trupul mort. Deci a înviat trupul Său numai a treia zi, ca să se arate moartea în trupul Său. Dar nu l-a lăsat mult timp în această stare, ca nu cumva să nu fie crezut că l-a înviat, socotindu-se că în acest timp ar fi ajuns la o stricăre deplină, deci că nu mai poartă același trup, ci altul”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. IV, XXVI, în PSB, vol. 15, p. 121)

„La înviere s-a risipit sfatul neamurilor, al lui Pilat și al ostașilor; au fost risipiți toți câți au lucrat cele împotriva crucii. Au fost lepădate sfaturile conducătorilor, ale arhierilor, ale cărturarilor și ale împăraților poporului. Învierea a distrus toate planurile lor”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, omilie la Psalmul XXXII, VI, în PSB, vol. 17, p. 255)

„El, care este începătura celor adormiți, Se face întâi născut din morți pentru ca să deschidă trupului drumul învierii”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre desăvârșire, către monahul Olimpiu*, în PSB, vol. 30, p. 470-471)

„... El n-a rămas între morți, ci a înviat pe moarte călcând, și a ieșit din mormânt. Aceasta au crezut-o cu adevărat cei ce prin credință L-au aflat pe Cel ce-a murit pentru noi, ca să treacă și la viață pentru noi”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, Cartea Întâi, 5, în PSB, vol. 39, p. 265)

„... Și iarăși puțin și Mă veți vedea, deoarece a treia zi va învia, după ce a vestit și duhurilor din închisoare. Iubirea de oameni s-a arătat desăvârșită și prin aceasta, El mântuind nu numai pe cei ce viețuiau pe pământ, ci vestind iertarea și celor coborâți și ținuți în întunericul ascunzimirilor fără fund⁶³, precum s-a scris (I Pt. 3, 19)”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Unsprezecea, cap. 2, în PSB, vol. 41, p. 995)

„...Desființând prin înviere stăpânirea morții, nu Și-a procurat învierea Sieși, întrucât este Cuvântul și Dumnezeu, ci ne-a dat această binecuvântare nouă, prin Sine și în Sine (căci toată firea omului era în Hristos, strânsă de legăturile morții)”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Unsprezecea, cap. 12, în PSB, vol. 41, p. 1064)

⁶⁰ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Libertatea de patimi a fost condiția care a făcut pe Cuvântul întrupat în stare să Se aducă în mod deplin Tatălui, prin renunțarea la viața pentru Sine sau prin moarte. Dar aceasta a însemnat în același timp înlăturarea piedicilor ce stăteau în calea înălțării Lui, și în El și a noastră, la ceruri. (n. s. 74, p. 121)

⁶¹ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Numai rămânând trupul o vreme după moarte, ca trup mort, s-a putut vedea că moartea nu a fost urmată de o stricăciune în trupul Său, fiind oprită de Dumnezeu-Cuvântul să se actualizeze, odată ce Domnul a rămas fără păcat sau nedespărțit de Tatăl. (n. s. 74a, p. 121)

⁶² Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Iar neputrezirea arată prezența dumnezeirii în trup chiar în timpul morții Lui cu trupul. Și aceasta oprea actualizarea stricăciunii. Totuși dumnezeirea nu și-a revărsat puterea în trup ca să-l oprească și de la moarte. Trebuia să primească moartea ca să o învingă. Odată suportând moartea în trupul Său, nu mai trebuia să arate că rabdă și stricăciunea ce-i urmează. Dovedindu-Și puterea Sa prin înviere, a dovedit că ar fi putut învinge și stricăciunea actualizată. (n. s. 75, p. 121)

⁶³ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nu puteau fi în lumina feței Tatălui nici cei buni din Vechiul Testament, până ce Fiul lui Dumnezeu nu va învinge moartea, arătând Tatălui trupul Său jertfit. (n. s. 1870, p. 995)

„...Rupând legăturile morții, El S-a întors la viața care era a Sa ca Dumnezeu. Fiindcă nu era cu puțință ca El să fie stăpânit de moarte, căci, fiind Viața prin fire, cum ar fi putut suporta stricăciunea? Iar Cel în Care *trăim și ne mișcăm și suntem* (Fap. 17, 28), cum ar fi putut fi supus legilor firii noastre și n-ar fi dat mai degrabă viață, ca Dumnezeu, firii care are nevoie de viață?” (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Douăsprezecea, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 1138)

„... Fericitul Evanghelist Ioan ne vestește și timpul învierii, zicând: *În ziua întâi a săptămânii (duminică), Maria Magdalena a venit la mormânt dis-de-diminează, fiind încă întuneric*. Matei amintindu-ne același fapt, a spus că învierea a avut loc după ce s-a făcut seară adâncă⁶⁴. Dar socotesc că, nefiind nici un dezacord între purtătorii de Duh, nu prezintă nici timpul învierii în mod diferit. Căci, dacă ar voi cineva să înțeleagă sensul celor spuse de ei, va vedea că au același sens cuvintele lor. Dimineța adâncă și seara adâncă se reduc, cum socotesc eu, la același înțeles și se întâlnesc la punctul cel din mijloc al nopții. Deci nu e nici un dezacord între ei. Unul, începând de la sfârșitul nopții, iar celălalt, de la începutul ei, se întâlnesc la mijloc, adică, precum am spus adineauri, la sfârșitul nopții”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Douăsprezecea, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 1139)

„Și precum se spune despre Tatăl: *Cel ce nu și-a cruțat pe propriul Său Fiu, ci l-a predat pentru noi toți*, așa se spune și despre Fiul: *El S-a dăruit, fiindcă a vrut*. Și de aceea este arătată în toate o singură voință, a Tatălui și a Fiului, pentru ca să învățăm că în însăși minunea învierii Domnului a fost o singură lucrare”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, Partea I, Întâia convorbire cu părintele Isaac, cap. XXXIV, 12, în PSB, vol. 57, p. 473)

„După pilda profetului Iona⁶⁵, Domnul a prezis că Fiul Omului va fi trei zile și trei nopți în inima pământului și totuși, după a șasea a sabatului, în care a fost răstignit, n-a fost între cei morți decât o zi și două nopți; atunci care este adevărul cuvântului dumnezeiesc și cum se află el? De bună seamă, este folosită aici figura numită sinecdocă, adică după ziua în care a fost răstignit a trecut o noapte și ziua următoare, iar în cealaltă noapte a înviat. Și astfel, adăugându-se și noaptea care a precedat zilei sale și ziua care a urmat nopții sale, se cunoaște că nu lipsește nimic timpului întreg, care se umple de la partea sa. Sunt pline Scripturile Sfinte de aceste exemple de socoteală, dar nu este loc să le amintim pe toate. Astfel, când zice psalmul: *Ce este omul că-Ți amintești de el* (Ps. 8, 4), prin parte se-nțelege totul, fiindcă printr-un singur om se arată tot neamul omenesc”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, Despre Întruparea Domnului, Cartea a VI-a, cap. XXIII, 3-4, în PSB, vol. 57, p. 853-854)

„... A murit în chip văzut, pe cruce, pentru ca nimeni să nu poată spune că s-a sustras de bunăvoie de la privirea oamenilor și că s-a arătat apoi mort, dar fără să fi murit de fapt, apărând din nou atunci când a vrut, și istorisind mai târziu minunea învierii Sale din morți. Dar socot că atitudinea de mai târziu a ucenicilor Lui are o putere de dovedire cu totul sigură: cu primejdia pierderii vieții, ei s-au dăruit cu totul unei propovăduiri pe care n-ar fi susținut-o cu atâta tărie dacă ar fi pus în circulație numai de la ei zvonul că Iisus a înviat din morți. Ba mai mult: conformându-se acestei învățături, apostolii nu numai că au pregătit și pe alții să disprețuiască moartea, ci ei înșiși au fost cei dintâi care au făcut-o”. (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a II-a, Cap. LVI, în PSB, vol. 9, p. 147)

⁶⁴ Notă Pr. Stăniloae: Textul grec exact: *Sâmbătă târziu, când se lumina de ziuă, spre întâia zi a săptămânii* (Mt. 28, 1). (n. s. 2153, p. 1139)

⁶⁵ Notă Prof. Nicolae Chițescu: Cf. Matei 12, 40. (n. s. 157, p. 853)

„... Mântuitorul a lucrat atâtea între oameni în fiecare zi, încât convinge în chip nevăzut în toate părțile, între elini și între barbari, atâtea mulțime să treacă la credința în El și să asculte de învățătura Lui. Iar dacă e așa, cine se va mai îndoi acum în cugetul său că a avut loc învierea lui Hristos și că e viu Hristos, mai bine-zis, că El însuși este Viața? Oare e fapta unui mort să străpungă cugetarea oamenilor, încât să-i facă să se lepede de legile părinților și să cinstească învățătura lui Hristos? Sau dacă nu e lucrător – lucru propriu celui mort – cum poate face pe cei vii și lucrători să se oprească din lucrarea lor dinainte, încât desfrânatul să nu mai desfrâneze, iar ucigașul să nu mai ucidă, cel ce nedreptătea să nu mai nedreptățească și cei lipsiți de dreapta credință să se facă dreptcredincioși? Cum, dacă n-a înviat, ci e mort, pe cei numiți de necredincioși zei mincinoși și pe dracii cărora li se aduce închinare, îi alungă, îi urmărește și-i surpă?” (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. IV, XXX, în PSB, vol. 15, p. 125)

„... ce sfârșit trebuia să aibă trupul Său, odată ce S-a sălășluit în el Cuvântul? Să nu moară nu se putea, odată ce era muritor și avea să fie adus prin moarte jertfă pentru toți, motiv pentru care Și 1-a și alcătuit Mântuitorul. Dar să rămână mort iarăși nu era cu puțință, odată ce s-a făcut templul Vieții⁶⁶. Deci a murit ca muritor, dar a înviat pentru Viața din El. Iar dovada învierii Lui sunt faptele Lui”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. IV, XXXI, în PSB, vol. 15, p. 127)

„Îndrăznirea fericitului Petru este cea mai grăitoare dovadă a învierii! Ce dovadă mai mare decât aceasta poți să ai, când cel care înainte de răstignire nu putea îndura amenințarea unei slujnice (In. 18, 17), iar acum el singur se ridică cu atâtea îndrăznire împotriva întregului popor iudeu? Și, în fața unei atât de mari mulțimi infuriate, le grăiește cuvinte, care le putea ațâța și mai mult mânia”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XXVIII, VI, în PSB, vol. 21, p. 360)

„Oamenii care Îl luaseră în râs pe Hristos pe când trăia, după moartea Lui atât de mult au fost zguduiți, încât au fost în stare să și moară pentru El cu dragă inimă. Aceasta mai cu seamă arată puterea învierii Lui. Acesta a fost și motivul pentru care au fost păstrate pentru mai târziu faptele cele mai strălucite ale lui Hristos, pentru ca dovada scoasă din ele să fie mai presus de orice îndoială. Dacă noi uităm, după ce-au murit, pe cei pe care i-am admirat pe când erau în viață, te întreb cum au putut mai târziu cei care-și bătuseră joc de Hristos pe când trăia să-L socotească Dumnezeu, dacă Hristos ar fi fost un om ca toți oamenii? Cum au putut primi chiar să moară pentru El, dacă n-ar fi avut dovada clară a învierii Lui?” (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia V, III, în PSB, vol. 23, p. 71)

„Că precum Iona, le spune Hristos, a fost în pântecele chitului trei zile și trei nopți, tot așa va fi și Fiul Omului în inima pământului, trei zile și trei nopți (Mt. 12, 40).

Nu le-a spus pe față că va învia. Ar fi râs de El. A lăsat să se înțeleagă asta, pentru ca ei să creadă că Domnul știa mai înainte de învierea Sa. Că fariseii știau într-adevăr că Domnul va învia se vede de acolo că au spus lui Pilat: *Amăgitorul Acela a spus încă pe când era viu: După trei zile voi învia* (Mt. 27, 3), cu toate că ucenicii nu cunoșteau aceasta; că ei, înainte de înviere, erau mai nepricepuți decât fariseii; de aceea fariseii s-au și osândit pe ei înșiși.

Vezi cât de precis vorbește Domnul de învierea Sa, deși face numai aluzie la ea? N-a spus: în pământ, ci: în inima pământului, ca să arate și mormântul și ca nimeni să nu spună că moartea a fost aparentă. A îngăduit să stea trei zile în mormânt, ca să dea adevărare că a murit. Moartea Lui nu este adevărată numai prin răstignirea pe cruce, nici numai prin faptul că toți au văzut că Și-a dat duhul, ci

⁶⁶ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Sfântul Atanasie deduce învierea chiar din întrupare. Cuvântul lui Dumnezeu a luat trupul ca să-1 scape de moarte, adică să-1 învie. Creștinismul apusean a tras o altă concluzie: 1-a luat ca să poată satisface prin jertfă, ca om, onoarea dumnezeiască jignită de oameni; atâtea tot. (n. s. 82, p. 127)

și prin timpul zilelor cât a stat în mormânt. Despre înviere aveau să dea mărturie toate evenimentele de mai târziu; dar moartea Sa pe cruce ar fi fost pusă la îndoială dacă n-ar fi fost atunci multe semne și minuni care să dea mărturie; iar dacă ar fi fost pusă la îndoială moartea pe cruce, s-ar fi pus la îndoială și învierea. Din pricina aceasta Domnul numește moartea Sa: semn. Dacă n-ar fi fost răstignit, n-ar fi fost dat semnul. De aceea citează simbolul, pe Iona, ca să fie crezut adevărul. Spune-mi, închipuire a fost șederea lui Iona în pântecele chitului? N-o poți spune! Prin urmare n-a fost închipuire nici șederea lui Hristos în inima pământului. Că nu e cu putință ca simbolul să fie adevăr, iar adevărul, închipuire”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XLIII, I, în PSB, vol. 23, p. 510)

„Atât de mare este puterea Celui răstignit, că după atâta bătaie de joc, după atâta batjocură, sutașul și mulțimile s-au pocăit. Unii spun că sutașul acesta, întărindu-se mai pe urmă în credință, a murit mucenic⁶⁷”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LXXXVIII, II, în PSB, vol. 23, p. 984)

„Trebuia să se creadă că Hristos a murit, că a fost îngropat și că a înviat. Și despre toate acestea dușmanii Lui ne fac dovada. Uită-te că înseși cuvintele lor ne dau mărturie de toate acestea. Ei spun: *Ne-am adus aminte că amăgitorul acela, încă fiind viu*; deci a murit; *După trei zile Mă voi scula. Poruncește dar să se întărească mormântul*; deci a fost înmormântat; *Ca nu cumva să vină ucenicii Lui să-L fure*; deci, dacă va fi întărit mormântul, nu se va putea face nici o viclenie. Nici una. Prin urmare dovada învierii a ajuns de necontestat tocmai prin cele propuse de voi, nu s-a făcut nici o viclenie, pentru că mormântul a fost pecetluit. Iar dacă nu s-a făcut nici o viclenie și s-a găsit mormântul gol, atunci negreșit a înviat. Ai văzut cum arhierii și bătrânii poporului, chiar fără voia lor, au luptat pentru dovedirea adevărului?

Tu însă uită-mi-te la dragostea de adevăr a ucenicilor! Nu ascund nimic din cele spuse de dușmani, chiar dacă spun lucruri de ocară. Iată Îl numesc pe Hristos *amăgitor* și nu o trec sub tăcere.

Cuvintele spuse de arhierii și de fariseii lui Pilat arată și cruzimea lor, că nici la moartea Lui n-au pus capăt mâniei, dar și curățenia și dragostea de adevăr a ucenicilor”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LXXXIX, I, în PSB, vol. 23, p. 990)

„- Aveți strajă! Întăriți cum știți! Și pecetluind mormântul, l-au întărit cu strajă (Mt. 27, 65-66).

Pilat n-a lăsat pe ostași să pecetluiască ei singuri mormântul; aflase ce e cu Hristos și nu voia să le dea vreun ajutor; dar, ca să scape de ei, le-a îngăduit și aceasta, spunându-le: *Pecetluiți voi mormântul cum voiți, ca să nu puteți învinui pe alții*. Dacă ostașii ar fi pecetluit ei singuri mormântul, arhierii și cărturarii ar fi putut spune - chiar dacă ar fi fost spusele lor neadevărate și mincinoase; și cum nu le-a fost rușine să spună altele, ar fi putut spune și asta - că ostașii, îngăduind să fie furat trupul, ar fi dat prilej ucenicilor să plăsmuiască cuvântul despre înviere. Așa însă, întărind ei înșiși mormântul, nu mai puteau să spună asta.

Ai văzut cum se sârguiesc arhierii și fariseii să pună fără voia lor în lumină adevărul? Ei s-au dus la Pilat, ei i-au cerut, ei au întărit mormântul cu strajă, ca să fie unii altora și învinuitori și martori ai adevărului. Când L-au furat ucenicii? Sâmbăta? Dar cum, când nu le era îngăduit să se apropie sâmbăta de mormânt? Dar chiar dacă ar fi făcut-o călcând legea, cum ar fi îndrăznit să se apropie când ei erau atât de fricoși? Cum ar fi putut convinge poporul? Ce-ar fi trebuit să spună? Ce-ar fi trebuit să facă? Cu ce tragere de inimă ar fi putut lua apărarea unui mort? Ce răsplată ar fi așteptat? Pe când trăia, au fugit îndată ce L-au văzut prins. Ar fi avut, oare, curajul să vorbească despre El după moartea Lui, dacă n-ar fi înviat? Cum s-ar putea susține așa ceva? Se vede de aici că ucenicii nici n-ar fi voit, nici n-ar fi putut să plăsmuiască învierea, dacă Hristos n-ar fi înviat.

⁶⁷ Notă Pr. Fecioru: Numele lui este Longhin, prăznuit la Biserică la 16 octombrie. (n. s. 23, p. 984).

Hristos le vorbise ucenicilor mult despre înviere, le vorbise adeseori, până într-atâta, că chiar iudeii au zis că Hristos spusese: După trei zile voi învia. Deci dacă n-ar fi înviat, ucenicii s-ar fi socotit negreșit înșelați; și văzându-se atacați din pricina Lui de tot poporul și ajunși fără de casă și fără de masă, I-ar fi întors spatele și n-ar fi voit să-I încununeze fruntea cu o astfel de slavă, pentru că fuseseră înșelați și aruncați, din pricina Lui, în cele mai mari primejdii. Nici nu mai este de dovedit! Dacă n-ar fi fost adevărată învierea, nici n-ar fi putut s-o plăsmuiască. Pe ce s-ar fi întemeiat? Pe talentul lor oratoric? Dar erau niște oameni neînvățați! Pe mulțimea banilor? Dar nu aveau nici toiag, nici încălțăminte. Pe faima neamului? Dar erau oameni de jos și din oameni de jos. Pe măreția locului lor de naștere? Dar erau niște sate neînsemnate. Pe mulțimea numărului lor? Dar nu erau mai mult de unsprezece oameni și aceștia împrăștiați. Pe făgăduielile învățătorului? Care făgăduieli? Dar dacă n-a înviat, nici făgăduielile nu mai puteau fi vrednice de credință. Cum ar fi putut înfrunta un popor înfuriat? Dacă duhovnicul apostolilor n-a putut înfrunta cuvintele unei femei care stătea la poartă, și dacă toți ceilalți ucenici s-au împrăștiat când L-au văzut legat, cum s-ar mai fi gândit să meargă până la marginile lumii și să sădească o învățătură plăsmuită despre înviere? Dacă Petru n-a putut înfrunta amenințarea unei femei, iar ceilalți ucenici au fugit la vederea lanțurilor, cum ar fi putut înfrunta pe împărați, pe dregători și popoare, care aveau și săbii și grătare și cuptoare aprinse și-i amenințau cu mii și mii de primejdii de moarte în fiecare zi, dacă nu s-ar fi putut bucura de puterea și ajutorul Celui înviat? Minuni asemănătoare făcuse Domnul; înviase atâția morți; dar nici una din aceste minuni nu i-a făcut pe iudei să se rușineze, ci au răstignit pe Săvârșitorul lor. Aveau, oare, să creadă popoarele în învierea lui Hristos numai pe spusele ucenicilor? Nu! Lucrul acesta nu se poate, nu se poate! Că pe toate le-a lucrat puterea Celui înviat!”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LXXXIX, I, în PSB, vol. 23, p. 991-992)

„Și Hristos a înviat mai devreme, ca să nu poată spune arhierii că nu Și-a împlinit cuvântul și că a fost furat. N-a fost un lucru lipsit de valoare că a înviat mai devreme; dar dacă învia mai târziu, ar fi fost pusă la îndoială învierea. Ce n-ar fi putut să zică și să răzică, deși pe nedrept, dacă Hristos n-ar fi înviat atunci când ostașii stăteau la mormânt și păzeau mormântul, ci după trei zile, după plecarea ostașilor? Pentru aceea deci Hristos a înviat înainte de împlinirea celor trei zile. Trebuia să învieze atunci când ostașii erau acolo, când păzeau mormântul; trebuia deci să învieze chiar înăuntrul celor trei zile. Dacă ar fi înviat după trecerea celor trei zile și după plecarea ostașilor, învierea ar fi putut fi pusă la îndoială. De aceea a și îngăduit să se pecetluiască mormântul așa cum voiau și să pună de pază și ostași. Și nu le-a păsat arhierilor și fariseilor că fac asta sâmbăta, că lucrează; ei aveau ochii îndreptați numai într-o singură parte: să-și împlinească răutatea lor. Nădăjduiau că prin asta vor birui. Dar fapta aceasta a lor era semnul celei mai mari nechibzuințe. Semn că erau zguduiți de o puternică frică. Cei care L-au prins când era viu se tem de El când e mort. Și ar fi trebuit, dacă Hristos era un simplu om, să prindă curaj, acum când e mort. Dar ca să afle arhierii și fariseii că cele ce a pățimit Hristos, pe când trăia, le-a pățimit de bună voie, iată că Domnul îngăduie să I se pună pecete, piatră și strajă; dar n-au putut să-L țină în mormânt. Un singur lucru reușesc să facă: să facă cunoscut mormântul și să fie crezută prin aceasta învierea”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LXXXIX, II, în PSB, vol. 23, p. 992-993)

„Iar dacă Hristos nu S-a sculat, zadarnică este credința voastră (1 Cor. 15, 17). Neconținut el pune învierea lui Hristos împreună cu ceea ce este lămurit și mărturisit de toți, făcând prin aceasta puternic și lămurit ceea ce se părea a fi îndoielnic și neputincios; *încă sunteți în păcatele voastre*, zice. Că dacă nu s-a sculat, atunci nici nu a murit; iar dacă nu a murit, nici păcatul nu l-a dezlegat – căci moartea Lui a fost dezlegarea de păcate. *Iată, zice, mielul lui Dumnezeu, care ridică păcatul lumii* (In. 1, 29). Dar cum îl ridică? Prin moarte. Pentru aceea l-a și numit miel, ca cel ce urma a fi omorât. *Dar dacă nu a înviat, apoi nici nu a fost omorât și nici păcatul nu s-a dezlegat, iar dacă nu s-a dezlegat, atunci este în ființă încă, și dacă încă ființează, apoi atunci în zadar am propovăduit; dar dacă în zadar am propovăduit, atunci și voi în zadar ați crezut că v-ați izbăvit de păcat*. De altminteri, dacă El nu a înviat, apoi moartea rămâne nemuritoare. Dacă și El a fost stăpânit de

moarte și nu i-a dezlegat durerile, atunci cum a putut izbăvi pe alții, în vreme ce El era stăpânit de moarte?” (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariile sau Tâlcuirea Epistolei întâi către Corinteni*, omilia XXXIX, p. 420)

„A înviat Hristos, și cu El a înviat întreaga lume. El a înviat sfărâmând legăturile morții”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Cuvânt la Înviere*, III, în vol. *Predici la sărbători împărătești și cuvântări de laudă la sfinți*, p. 143)

„... Și S-a înălțat la ceruri și șade de-a dreapta Tatălui...”

„Ne-a înnoit deci nouă Domnul Iisus Hristos cale proaspătă și vie, cum zice Pavel, neintrând în sfinte făcute de mâini, ci în cerul însuși, spre a Se arăta feței lui Dumnezeu pentru noi⁶⁸. Căci nu ca să Se arate pe Sine feței lui Dumnezeu-Tatăl S-a suit Hristos. Căci era și este și va fi totdeauna în Tatăl și în ochii Celui ce L-a născut, fiindcă El este Cel de Care Se bucură Tatăl totdeauna. Dar Cuvântul neînvelit odinioară în umanitate⁶⁹ S-a suit acum pentru a Se arăta în mod neobișnuit și minunat ca om. Aceasta a făcut-o pentru noi, și în favoarea noastră, Fiul în putere aflându-Se și ca om, ca să audă și cu trupul: *Șezi de-a dreapta Mea* (Ps. 109, 1), și să transmită slava filiației Sale întregului neam omenesc. Căci este unul dintre noi, întrucât S-a arătat ca om de-a dreapta lui Dumnezeu-Tatăl, deși este mai presus de toată creația și de o ființă cu Tatăl Său, ca Cel ce S-a născut Dumnezeu din Dumnezeu și cu adevărat Lumină din Lumină. Deci S-a arătat ca om pentru noi Tatălui, ca pe noi, cei ce am căzut de la fața Lui pentru vechea neascultare, să ne așeze iarăși în fața Tatălui. A voit, ca Fiu, ca și noi să ne numim fii și copii ai lui Dumnezeu pentru El”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Noua, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 835)

„Dar Unul-Născut ne-a adus folos și în alte moduri întrupându-Se. Căci a zdrobit stăpânirea morții, a luat puterea păcatului, ne-a dat tăria să călcăm peste șerpi și scorpii și peste toată puterea vrăjmașului. Se potrivea deci foarte mult ca să ne îndemne pe noi sau pe sfinții Săi ucenici să socotim că e dulce și plăcut și vrednic de toată prețuirea să fim totdeauna împreună cu El, Dătătorul atâtor bunătăți, arătându-Se continuu prezent și conviețuind cu noi. Dar Lui nu I s-a părut cu totul folositor să rămână timp atât de îndelungat în chipul smereniei, primit cu folos pentru iubirea față de noi, precum am spus înainte. Ci trebuia mai degrabă, o dată ce a ajuns la sfârșit iconomia cea pentru noi, ca El să Se întoarcă la slava proprie Lui și să Se întoarcă cu trupul asumat pentru noi la egalitatea cu Dumnezeu-Tatăl, pe care nu răpire socotind-o (căci o avea ca pe un bine propriu), S-a pogorât la lipsa noastră de slavă. Căci în timp ce era pe pământ, deși era Dumnezeu adevărat și Domnul tuturor, a socotit că aceasta nu va fi nici unuia dintre noi de un folos mai mare la față de cei ce nu știau de slava Lui. A fost palmuit, scuipat și răstignit și a suportat batjocura necredinței iudeilor, care îndrăzneau să spună: *Dacă ești Fiul lui Dumnezeu, coboară-Te de pe cruce!* (Mt. 27, 40). Deci, după ce a împlinit taina cu privire la noi, S-a înălțat iarăși la Dumnezeu-Tatăl cel din ceruri, odată trecut fiind timpul smereniei și vremea deșertării de bunăvoie. S-a arătat acum ca

⁶⁸ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: A intrat dincolo de locașurile îngerești, dincolo de cer, în fața lui Dumnezeu-Tatăl, ca om, pentru a arăta fața omenească lui Dumnezeu-Tatăl, ca față a omului iubită în gradul suprem. Ce s-a spus înainte despre cer, ca creație nouă, trebuie precizat ca cer plin de Dumnezeu, având în el și ceea ce-i mai presus de creație. (n. s. 1583, p. 835)

⁶⁹ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Fiul Se arată acum Tatălui cu o față omenească. Se vede calitatea Lui de Fiu și prin fața omenească. Urcă și cu umanul la înălțimea dragostei Lui filiale față de Tatăl. Câtă valoare se dă prin aceasta umanului! Tatăl Se bucură de fața omului ca de fața Fiului Său. (n. s. 1585, p. 835)

Dumnezeu Puterilor de sus, căci nu a ignorat cerul pe Stăpânul tuturor, Care Se urca. Celor ce stăteau la porțile de sus li s-a poruncit să-L primească în calitate de Domn al Puterilor, deși Se înalță cu trupul. Porunca aceasta le-o dădea Duhul⁷⁰, zicând: *Ridicați, căpetenii, porțile voastre și vă ridicați porțile cele veșnice, și va intra Împăratul slavei* (Ps. 23, 7). Căci înțelepciunea de multe feluri a lui Dumnezeu, pe care a arătat-o în Hristos, precum zice Pavel, S-a făcut cunoscută Începătoriilor și Stăpâniilor (Efes. 3, 10). Căci întorcându-Se la Tatăl, deși Acesta este înțeles mai mare ca El prin aceea că a rămas în cele ce era pururea, iar Fiul a suportat deșertarea deoarece S-a pogorât la chipul de rob, S-a întors iarăși la slava proprie, auzind: *Șezi de-a dreapta Mea până ce voi pune pe vrăjmașii Tăi așternut picioarelor Tale* (Ps. 109, 1). Deci, ca să nu pară că își atribuie o cinste mai mare și că Tatăl și Dumnezeu cel din ceruri îl primește pe Fiul nu de bunăvoie să șadă de-a dreapta Sa, Tatăl însuși e înfățișat zicând: *Șezi de-a dreapta Mea*. Însă nici să nu zică cineva, având minte, că Tatăl a dat o cinste secundară Fiului, punându-L de-a dreapta, ci să cugete mai degrabă aceasta: Trebuia să fie cu adevărat la dreapta și să aibă un loc nebănuț de nici o micșorare, nu Tatăl, ci mai degrabă Fiul, pentru deșertarea și supunerea de bunăvoie, încât să nu fie nesocotit de cei ce nu puteau înțelege taina referitoare la El. De aceea Tatăl nu poate fi socotit de-a dreapta, ca să se păstreze egalitatea Lui cu Fiul⁷¹. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Zecea, Capitolul Întâi, în PSB, vol. 41, p. 910-911)

„Precum, fiind Viața după fire, se spune că a murit și a înviat pentru noi, așa, văzând pururea pe Tatăl Său și fiind văzut de către Tatăl Său, se spune că S-a înfățișat Lui acum, adică după ce S-a făcut om, nu pentru Sine însuși, ci pentru noi, ca om și ca Cel ce avea de împlinit ceea ce mai lipsea din iconomia pentru noi. Astfel Hristos a urcat pentru noi și dincolo de ceruri, ca primul dintre noi și ca pârga noastră, căci a intrat dincolo de ele pentru noi, ca Înainte-Mergător, cum zice undeva și dumnezeiescul Pavel (Evr. 6, 20). Ca om se înțelege că este încă Arhiereu, Mângâietor al sufletelor noastre și jertfă de ispășire pentru păcatele noastre (I In. 2, 1-2), iar ca Dumnezeu și Domn după fire, este împreună-Șezător cu Tatăl Său, dar slava de la Acesta va trece și la noi. De aceea și Pavel a zis despre Tatăl: *Și împreună cu El ne-a sculat și împreună ne-a așezat întru ceruri, în Hristos Iisus* (Efes. 2, 6). Săvârșite fiind deci cele de pe pământ, trebuia să îplinească ceea ce mai lipsea, adică să urce la Tatăl. De aceea, zice: *Vă este de folos ca să Mă duc Eu. Căci dacă nu Mă voi duce, Mângâietorul nu va veni la voi*”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Zecea, capitolul al doilea, în PSB, vol. 41, p. 982-983)

„Și a dispărut de la ochii noștri, ca să ne întoarcem la inimă și să-L găsim, căci s-a depărtat și *iată este aici* (Mt. 24, 2-3). Nu a voit să fie mai mult cu noi și totuși nu ne-a părăsit. Căci S-a retras acolo de unde nu S-a retras, căci lumea prin El a fost făcută și în această lume era și a venit în această lume pentru ca să mântuiască pe păcătoși (In. 6, 33)”. (Fericitul Augustin, *Confessiones - Mărturisiri*, cartea a IV-a, XII, (19), în PSB, vol. 64, p. 110)

„.... murind, înviind și înălțându-Se la ceruri și șezând în trup la dreapta lui Dumnezeu-Tatăl. Aceasta, pentru ca și noi, murind, să nădăjduim sigur că vom învia și vom viețui o viață desăvârșită despărțită de toată moartea și de toată coruperea și ne vom înălța la ceruri și vom primi cinstea și slava cea întru Dumnezeu și Tatăl prin mijlocirea Fiului însuși și petrecerea fericită și veșnică împreună cu El”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, partea a doua, 112a, în PSB, vol. 80, p. 285)

⁷⁰ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Hristos nu Se întoarce la Tatăl numai ca Dumnezeu, ci și ca om. Pentru aceasta S-a și pogorât, făcându-Se om, ca să Se întoarcă și ca om la Tatăl. De aceea se miră îngerii și întreabă: Cum poate fi împăratul slavei îmbrăcat în umanitate? Iar Cel ce le poruncește să deschidă porțile cerului, și ca om, este Duhul lui Hristos, de o ființă cu El ca Dumnezeu, dar Care a făcut umanitatea Lui transparentă prin înviere, arătându-Se în mod clar prin ea Fiul ca Dumnezeu. (n. s. 1732, p. 911)

⁷¹ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă L-ar fi pus Fiul pe Tatăl la dreapta, S-ar fi socotit că e mai mic decât Tatăl, bucurându-Se de atenția Tatălui, întemeiată pe motivul smereniei asumate de El prin întruparea ca om. (n. s. 1734, p. 911)

„A șezut de-a dreapta Sa; și care cuvânt ar putea reprezenta aceasta? Pe cel de pe pământ, pe cel mai fără de glas decât peștii, pe cel ce a fost jucăria demonilor, privește unde l-a ridicat. Cu adevărat că aceasta e măreția cea prea înaltă a puterii Lui. Și privește încă unde l-a ridicat: *în ceruri*, zice, și l-a făcut superior întregii naturii create, *mai presus decât toată începătoria și stăpânirea*. Cu adevărat că pentru cunoștința sa exactă, noi avem nevoie de ajutorul Duhului și de o judecată înțeleaptă, cu adevărat că e necesitate de Revelație. Înțelegi, câtă depărtare e între natura omului și cea a lui Dumnezeu și cum din această înjosire l-a ridicat la acea cinste. Nu a zis în mod simplu sus, ci *mai presus*, adică nu a întrecut numai cu o treaptă, sau două, sau trei. Decât puterile de sus Dumnezeu este mai presus, altfel că l-a ridicat acolo pe cel dintre noi; din cel mai înjosit loc l-a ridicat la cea mai înaltă stăpânire, de unde nu mai este altă cinste mai mare. *Decât toată începătoria*, zice, adică nu acestora numai, sau numai acelor, ci decât *toată începătoria și stăpânirea, și puterea, și domnia, și decât tot numele ce se numește*, adică orice în ceruri, decât toate e mai presus”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariile sau Explicarea Epistolei către Efeseni*, omilia III, p. 26)

„Nu pe îngerii a luat cândva Dumnezeu după cum zice în epistola către Evrei, *ci sămânța lui Avraam* (Evr. 2, 16). Nu a luat nici începătoriile, nici stăpânirile, nici domniile și nici vreo altă putere oarecare, ci natura noastră a luat-o, și a așezat-o de-a dreapta Lui. Și ce zic, a așezat-o? Așternut i-a făcut Lui, și toate a supus sub picioarele Lui”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariile sau Explicarea Epistolei către Efeseni*, omilia III, p. 28)

„Căci cu adevărat mare și minunat și plin de uimire este acest fapt, ca trupul cel luat de noi să șadă sus de-a dreapta lui Dumnezeu, și să fie închinat de îngeri, de arhangheli, de Serafimi și de Heruvimi. Aceasta de multe ori având-o eu în minte, rămân uimit și mari lucruri îmi închipuiesc de neamul omenesc, căci mari și strălucite văd începutul și osârdia lui Dumnezeu pentru natura noastră”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariile sau Explicarea Epistolei către Evrei*, omilia V, p. 100)

„A adus Stăpânul pârga firii noastre, așa cum a luat-o. Hristos a făcut ceea ce face un plugar cu ogoarele sale încărcate de spice. După cum acesta ia câteva spice, le face snop și le aduce lui Dumnezeu, și prin aceste câteva spice binecuvintează tot lanul, tot așa și Hristos, a făcut să fie binecuvântat tot neamul nostru prin acel singur Trup al Lui, prin acea pârgă.

Dar pentru ce n-a adus toată firea?

Pentru că nu înseamnă că aduci pârgă dacă aduci întregul, ci dacă aduci puțin, iar prin acest puțin faci să se binecuvinteze întregul”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Cuvânt la Înălțarea Domnului*, II, în vol. *Predici la sărbători împărătești și cuvântări de laudă la sfinți*, p. 161-162)

„A adus, deci, Tatălui pârga firii noastre. Și așa de mult S-a minunat Tatăl de acest dar, și din pricina vredniciei Celui ce l-a adus și din pricina neprihănirii darului adus, că L-a primit cu mâinile Lui, a pus alături de El darul și a zis: *Șezi de-a dreapta Mea* (Ps. 109, 1).

- Cărei firi a zis Dumnezeu: *Șezi de-a dreapta Mea*?

- Aceleia care a auzit: *Pământ ești și în pământ te vei întoarce* (Fac. 3, 19).

- Dar nu era de ajuns că a depășit cerurile? Nu era de ajuns că stă cu îngerii? Nu era nespūsă și această cinste?

- Nu. Ci a depășit Îngerii, a lăsat în urmă pe Arhangheli, a trecut dincolo de Heruvimi, s-a suit mai sus de Serafimi, a trecut de Începătorii și nu s-a oprit până nu s-a așezat în tronul cel dumnezeiesc. Nu vezi câtă depărtare este de la cer la pământ? Dar, mai bine spus, să o luăm mai de jos. Nu vezi cât de mare este depărtarea de la iad la pământ? De la pământ la cer? De la cer, la cerul cel mai de deasupra? De la acela până la Îngerii, până la Arhangheli, până la Puterile cele de sus, până la Tronul cel împărătesc? Și Stăpânul a urcat firea noastră la toată această depărtare, la această

înălțime. Uită-te unde stătea jos și unde a fost urcată! Nici nu se putea urca mai sus de unde a urcat Domnul. Aceasta a vrut să arate Pavel în cuvintele: *Cel ce S-a pogorât este Acela Care S-a și suit* (Efes. 4, 10).

- Și unde S-a pogorât?

- *În cele mai de jos ale pământului* (Efes. 4, 9) și S-a suit mai presus de toate cerurile (Efes., 4, 10).

Află cine s-a urcat sau ce fire s-a urcat și cum era această fire înainte de urcare”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Cuvânt la Înălțarea Domnului*, III, în vol. *Predici la sărbători împărătești și cuvântări de laudă la sfinți*, p. 162-163)

„Oare ucenicii n-aveau ochi? Oare nu vedeau ce se petrece? Oare n-a spus Evanghelistul că S-a înălțat în văzul lor? Pentru ce, dar, au mai venit îngerii ca să-i învețe că S-a înălțat la cer?

- Pentru două motive. Unul, pentru că ucenicii se întristau totdeauna când se despărțeau de Hristos. Că se întristau, o știm din cuvintele lui Hristos. Ascultă ce le spune: *Nimeni dintre voi nu Mă întreabă: Unde te duci? Dar pentru că am spus acestea, întristarea a umplut inima voastră* (In. 16, 5-6). Dacă e greu să ne despărțim de prietenii și rudele noastre, cum oare să nu se fi întristat ucenicii când au văzut că se despart de Mântuitorul, de dascălul Cel purtător de grijă, Cel iubitor de oameni, Cel blând, Cel bun? Cum nu s-ar fi mâhnit? Îngerii au stat deci ca să-i mângâie pe ucenici de durerea pricinuită de înălțarea Lui cu venirea Lui din nou. Acest Iisus, spune îngerul, *care S-a înălțat de la cer, așa va veni. V-ați întristat*, le spune, *că S-a înălțat? Dar nu vă mai întristați! Va veni iarăși*. Ca să nu facă ucenicii ceea ce a făcut Elisei când a văzut că se înalță dascălul lui, sfâșiindu-și haina (IV Reg. 2, 12), - că nici nu avea pe cineva lângă el care să-i spună că Ilie va veni iarăși -, deci, ca să nu facă și ei ceea ce a făcut Elisei, de aceea au venit îngerii, ca să le mângâie tristețea. Aceasta este cea dintâi cauză a venirii îngerilor. A doua cauză, nu mai mică decât cea dintâi, este aceea pentru care îngerul a adăugat cuvintele: *Care S-a înălțat*.

- Care este, dar, cauza aceasta?

- Înălțarea la cer. Distanța era mare și puterea privirii noastre nu este în stare să urmărească un trup care se înalță până la ceruri. După cum o pasăre care zboară în înălțime se ascunde privirii noastre cu atât mai mult cu cât se înalță mai sus, tot astfel și trupul Acela, cu cât Se înalță mai sus, cu atât mai mult se ascundea, din pricină că slăbiciunea ochilor nu-l putea urmări până la o distanță așa de mare. Deci, îngerii au stat ca să-i învețe pe ucenici despre Înălțarea la cer, ca nu cumva să creadă că S-a înălțat la cer Ilie. Dar pentru că S-a înălțat cu adevărat la ceruri, de aceea îngerii au spus: *Cel ce S-a înălțat de la voi la cer*. Îngerii n-au adăugat aceste cuvinte fără rost. Ilie s-a înălțat la cer, deși era rob; Iisus S-a înălțat la cer, căci era Stăpân. Ilie în căruță de foc; Iisus pe un nor. Când trebuia să cheme pe rob, a fost trimis tron împărătesc. Dar nu numai tron împărătesc, ci chiar tronul cel părintesc. Că și despre Tatăl a spus Isaia: *Iată, Domnul stă pe nor ușor* (Is. 19, 1). Așadar, pentru că Tatăl stă pe nor, pentru aceea a trimis și Fiului norul. Ilie, când s-a înălțat, a lăsat cojocul pe Elisei; iar când Iisus S-a înălțat, a lăsat peste ucenici daruri; n-a făcut numai un profet, ci mii de Elisei; dar, mai bine spus, cu mult mai mari și mai străluciți decât Elisei”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Cuvânt la Înălțarea Domnului*, V, în vol. *Predici la sărbători împărătești și cuvântări de laudă la sfinți*, p. 167-168)

„Mai înainte, când mă uitam la cer și mă gândeam la puterile cele fără de trupuri, vedeam mai bine nimicnicia noastră din comparația cu puterile cele de sus; acum însă, când voim să ne vedem noblețea noastră, ne uităm sus în cer, chiar la Tronul cel împărătesc, căci acolo șade pârga noastră”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia I la Rusalii*, V, în vol. *Predici la sărbători împărătești și cuvântări de laudă la sfinți*, p. 212)

„... auzind de tron și de locul de la dreapta, nu înțelegi că ar fi vorba de vreun tron ori de înscrierea într-un spațiu anume, ci, din denumirea de tron și din relația existentă prin ocuparea

locului din dreapta, ajungi să înțelegi lipsa unei deosebiri și egalitatea în privința slavei”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Despre necunoașterea lui Dumnezeu*, cuvântarea IV, p. 94)

„... Și iarăși va să vină cu slavă...”

„Să ne trezim, cât putem, prea iubiți frați, din somnul vechii neputințe în care am căzut și să veghem la păstrarea și îndeplinirea învățăturilor Domnului. Să fim așa cum ne-a poruncit El zicând: *Să fie mijlocul vostru încins și opaițele aprinse și voi asemenea oamenilor care așteaptă pe stăpânul lor când vine la nuntă, pentru ca, de îndată ce el a venit și a bătut, ei să-l deschidă. Fericiți vor fi acele slugi pe care Domnul, când va veni, le va găsi veghind* (Lc. 12, 35-37). Trebuie să fim încinși, ca nu cumva, când va veni ziua plecării, să ne găsească nepregătiți. Să lumineze și să strălucească făclia noastră în fapte bune (Mt. 5, 16), ca să ne conducă la lumina seninătății eterne, din această noapte a veacului. Să așteptăm întotdeauna cu grijă și supraveghere sosirea pe neașteptate a Domnului, pentru ca, atunci când El va bate, să veghem în credința noastră, care va primi de la Domnul răsplata vegherii”. (Sf. Ciprian, *Despre unitatea Bisericii ecumenice*, XXVII, în PSB, vol. 3, p. 452)

„Vei cunoaște astfel și a doua Lui slăvită și cu adevărat dumnezeiască arătare, când nu va mai veni întru micșorare, ci întru slava Sa; când nu va mai veni întru smerenie, ci întru mărirea Sa; când nu va mai veni ca să pătimească, ci ca să dăruiască tuturor rodul Crucii Sale, adică învierea și nestricăciunea; când nu va mai fi judecat, ci va judeca pe toți, potrivit cu cele ce le-a făcut fiecare prin trup, fie bune, fie rele; când celor buni li se va rândui împărăția cerurilor, iar celor ce au făcut cele rele, focul veșnic și întunericul cel mai dinafară”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. VI, LVI, în PSB, vol. 15, p. 153)

„Nu trebuie să înțelegem venirea Domnului local și trupește, ci s-o așteptăm în slava Tatălui, deodată în toată lumea”. (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile morale*, reg. 68, în PSB, vol. 18, p. 162)

„După cum fulgerul iese de la răsărit și se arată până la apus, așa va fi și Venirea Fiului Omului. Că unde va fi stârvul, acolo și vulturii.

- Cum se arată fulgerul?

- Fulgerul n-are nevoie de vestitor, n-are nevoie de predicator, ci se arată într-o clipită de ochi și celor ce stau în case și celor din cămări, pe fața întregului pământ. Așa va fi și Venirea lui Hristos: se va arăta dintr-o dată pretutindeni prin strălucirea slavei Sale.

Vorbește apoi și de un alt semn: *Unde va fi stârvul, acolo și vulturii*. Prin aceste cuvinte arată mulțimea îngerilor, a mucenicilor, a tuturor sfinților”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, LXXVI, III, în PSB, vol. 23, p. 864-865)

„Domnul va veni cu putere și slavă multă. Aduce crucea, ca păcatul iudeilor să se osândească prin el însuși. O aduce întocmai ca un om care fiind lovit cu o piatră arată piatra sau haina însângerată.

Va veni pe nori, așa cum S-a înălțat; și semințiile văzând aceasta vor plânge. Nenorocirea lor însă nu se va mărgini numai la plânsete, ci plânsul va fi ca să-și pronunțe ele însele sentința, ca să se osândească singure”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, LXXVI, III, în PSB, vol. 23, p. 866)

„Căci va pogorî din cer în cursul nopții, când lumea doarme în oarecare fel, răsuflând din ea păcatul. De aceea și zice către noi: *Privegheați dar, că nu știți ceasul în care vine Domnul vostru* (Mc. 13, 35). Dar ne învață ceea ce s-a spus și în parabola despre fecioare. Căci zice că cinci sunt

cele înțelepte și cinci, cele bune. Dar, întârziind Mirele, au ațipit și au dormit toate. Însă la mijlocul nopții s-a făcut strigare: *Iată Mirele, ieșiți întru întâmpinarea Lui* (Mt. 25, 1 ș.u.). Vezi cum ni se vestește Mirele la mijlocul nopții? Iar ce este strigarea și modul întâmpinării, ne va lămuri dumnezeiescul Pavel, spunând odată că *Însuși Domnul, întru poruncă, la glasul arhanghelului și întru trâmbița lui Dumnezeu, Se va pogori din cer* (I Tes. 4, 16); iar altădată, despre sfinții ce se vor scula: *Și noi, cei vii, care vom fi rămas, vom fi răpiți împreună cu ei în nori, întru întâmpinarea Domnului în văzduh, și așa pururea cu Domnul vom fi* (I Tes. 4, 17). Iar faptul că ucenicii sunt loviți de spaimă, deși văd venind pe Domnul, și că ei se află în osteneală și priveghere arată că El va veni ca Judecător pentru toți și va înspăimânta pe toți, chiar și pe cel drept, fiind și el încercat, ca prin foc, deși vede mai înainte pe Cel ce va veni, și nu se va obosi în ostenelele pentru virtute, ci se va hrăni prin trezvie și bună priveghere”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a III-a, cap. IV, în PSB, vol. 41, p. 335-336)

„Dar și din cele spuse prin pilda fecioarelor, a arătat și mai limpede care sunt cei ce nu cunosc ziua și ceasul. Căci zice: *Privegheați, deci, că nu știți ziua sau ceasul* (Mt. 25, 13). Cel ce cu puțin înainte zisese: *Nimenia nu știe, nici Fiul* (Mt. 24, 36), acum n-a zis: *Eu nu știu*, ci: *Voi nu știți*. Astfel întrebând ucenicii despre sfârșit, bine a spus atunci: *Nici Fiul nu știe*. Căci atunci a spus-o trupește (omenește) din pricina trupului, ca să arate că în calitate de om nu știe. Fiindcă e propriu oamenilor să nu știe. Dar întrucât e Cuvântul și El este Cel ce vine și El este Judecătorul și El Mirele, știe când și în ce ceas vine și când va zice: *Deșteaptă-te cela ce dormi și te scoală din morți și te va lumina Hristos* (Efes. 5, 14).

Căci precum, făcându-Se om, flămânzește și însetează și pătimizește cu oamenii, așa împreună cu oamenii, ca om, nu știe. Dar dumnezeiește, fiind Cuvântul și înțelepciunea întru Tatăl, știe și nu e nimic care să ignore. Așa și despre Lazăr întreabă omenește Cel ce, plecând spre el, îl scoală, știind de unde să strige sufletul lui Lazăr. Și a fost mai mare lucru că știa unde e sufletul, decât unde e așezat trupul. Dar a întrebat omenește, ca să-l învie dumnezeiește”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al III-lea, XLVI, în PSB, vol. 15, p. 376)

„Deci știa Fiul, fiind Cuvântul. Aceasta a indicat-o, zicând: *Știu, dar nu e al vostru să cunoașteți*. Dar pentru voi, șezând în munte, am spus spre folosul vostru și al tuturor: *Nici Fiul nu știe*. Căci e de folos vouă să auziți aceasta și despre îngeri și despre Fiul pentru viitorii amăgitori, ca chiar dacă demonii se vor preface în îngeri și vor încerca să vă vorbească despre sfârșitul lumii să nu-i credeți, deoarece ei nu cunosc aceasta. La fel, dacă Antihrist, prefăcându-se în Hristos va zice: *Eu sunt Hristos* și va încerca și el să vorbească despre ziua aceea și despre sfârșit, ca să rățăcească pe cei ce-l aud, amintindu-vă de cuvântul Meu că nici Fiul nu știe, să nu-i credeți”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al III-lea, XLIX, în PSB, vol. 15, p. 379)

„Spune-mi, te rog, sunt, oare, cuvintele acestea ale unui om care nu știe? Dacă spui că nu știe ziua Parusiei Lui, pentru că a spus: *Nici Fiul nu o știe*, ce ai să spui când acum a spus: *Cine este oare?* (Mt. 24, 45 – n.n.). Sau spui că și aceste cuvinte le-a spus tot pentru că nu știa? Departe cu astfel de gânduri! Nici un ieșit din minți n-ar susține asta; deși dincolo ar putea spune pricina, dar aici nici atât. Când îl întreabă Hristos pe Petru: *Petre, Mă iubești?* (In. 21, 15), îl întreabă, oare, pentru că nu știa? Sau când întreabă: *Unde l-ați pus?* (In. 11, 34), întreabă pentru că nu știa? Veți găsi în Scriptură că și Tatăl grăiește așa; că El zice: *Adam, unde ești?* (Fac. 3, 9); și: *Strigarea Sodomiei și Gomorei s-a înmulțit spre Mine; coborându-Mă voi vedea ce fac după strigarea care vine la Mine; iar de nu, să știu* (Fac. 18, 20-21); iar în altă parte zice: *Dacă ar auzi, dacă ar înțelege!* (Iez. 2, 5); în sfârșit, în Evanghelia spune: *Poate se vor rușina de Fiul Meu* (Mt. 21, 37). Sunt, oare, toate aceste cuvinte, cuvinte de neștiință? Tatăl nu le-a spus pentru că nu știa, ci pentru a rândui cele ce erau cu cuviință. Cu Adam, ca să-l facă să-și spună păcatul; cu sodomienii, ca să ne învețe să nu osândim niciodată înainte de a cerceta lucrurile; cu profetul, ca să nu creadă oamenii fără judecată că o prezicere duce neapărat la săvârșirea păcatului prezis; cu pilda din Evanghelia, ca

să arate că ar trebui să facă asta, să se rușineze de Fiul. Aici, în cazul nostru, a spus-o și ca ucenicii să nu mai iscodească, să nu mai caute să afle, dar și ca să arate că o astfel de cunoștință e o cunoștință rară și de mult preț”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, LXXVII, III, în PSB, vol. 23, p. 876-877)

„... Să judece vii și morții...”

„Știți că vine ziua judecății, ca un cuptor care arde (Mal. 4, 1); și se vor topi unele ceruri (Is. 34, 4) și tot pământul ca plumbul topit în foc; și atunci se vor arăta faptele cele ascunse și văzute ale oamenilor”. (Sf. Clement Romanul, *Omilie, numită a doua Epistolă către Corinteni*, cap. XVI, în PSB, vol. 1, p. 120)

„Domnul va judeca lumea cu nepărtinire (1 Pt. 1, 17). Fiecare va primi după cum a lucrat. Dacă a fost bun, dreptatea lui va merge înaintea lui; dacă a fost rău, plata răutății este înaintea lui”. (Barnaba, *Epistola*, cap. IV, 11, în PSB, vol. 1, p. 140)

„... Suntem convinși că în fața lui Dumnezeu nimic nu va rămâne necercetat și că trupul care a servit poftelor nebunești și fără de frâu ale sufletului va fi judecat și el împreună cu sufletul”. (Atenagora Atenianul, *Solie în favoarea creștinilor*, XXXVI, în PSB, vol. 2, p. 504)

„... Trebuie să știm că vom fi judecați la înfricoșatul județ al lui Dumnezeu nu numai în legătură cu problemele de credință, ca și cum n-am mai avea să dăm seama și despre viața noastră întreagă, după cum nici să nu credem că nu vom fi judecați numai despre felul în care viețuim, fără să fim cercetați și în legătură cu cele ale credinței”. (Origen, *Convorbirile cu Heraclide*, în PSB, vol. 8, p. 330)

„... Nu numai cuvintele și faptele, ci și gândurile noastre vor fi judecate”. (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a IV-a, cap. LIII, în PSB, vol. 9, p. 277)

„La ziua răsplății fiecare va ajunge să-și recunoască singur roadele faptelor proprii”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 97, în PSB, vol. 12, p. 275)

„... rușinea e cea mai aspră dintre pedepse. Ea va rămâne în picioare și la Dreapta Judecată - așa am înțeles - pentru că unii vor învia pentru o viață veșnică, alții pentru o rușine și batjocură veșnice”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 260, IV, în PSB, vol. 12, p. 534)

„Atunci când vom da răspuns de faptele săvârșite în viață, natura focului se va împărți, pe de o parte în lumină, spre desfătarea celor drepti, iar pe de altă parte în durere arzătoare, rânduită celor osândiți”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, omilia a VI-a, III, în PSB, vol. 17, p. 134)

„Cei care au întors spatele dumnezeieștii învățături, cei care n-au iubit frumosul și binele, cei care au respins dogmele învățătoarești ale înțelepciunii, puși în comparație și față în față cu cei din aceeași generație, care s-au distins prin grija lor față în față cu cei din aceeași generație, care s-au distins prin grija lor față de cele bune și frumoase, vor lua o pedeapsă mai grea, tocmai datorită comparației unora cu alții”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, omilie la Psalmul VII, V, în PSB, vol. 17, p. 198)

„Socot, însă, că nu vom fi judecați la fel toți cei care am luat de la Dreptul Judecător trupul acesta pământesc, pentru că cele ce vin din afară peste fiecare din noi, care sunt foarte mult diferite, fac să se schimbe judecata. Că păcatele sau ne sunt grele când le facem cu propria noastră voie sau ne sunt ușoare când săvârșirea lor n-a stat în puterea noastră, ci un concurs de împrejurări ne-au silit să le facem fără voia noastră. Să presupunem că vine la judecată desfrânarea. Unul a făcut acest păcat, pentru că de la început a trăit într-o casă cu moravuri desfrânate: s-a născut din părinți desfrânați, a fost crescut înconjurat de obiceiuri rele, de beții, de chefuri și de istorisiri rușinoase; un altul a avut multe exemple care-l îndemneau la fapte bune: educația, profesorii, auzirea cuvintelor dumnezeiești, lecturi mântuitoare, sfaturile părinților, povestiri cu pilde de curățenie și cuminenie, un trai înfrânat; mai târziu acesta este târât în același păcat ca și celălalt. Când va da socoteală de faptele săvârșite în viață, nu va merita, oare, unul ca acesta o pedeapsă mai grea decât cel dintâi? Unul va fi învinuit numai de prilejurile de mântuire, care au fost semănate în sufletul lui și de care nu s-a folosit în chip sănătos; celălalt, pe lângă aceasta, va fi învinuit și pentru că, având ajutoare ca să se mântuie, s-a pierdut singur și din pricina neînfrânării și din pricina unei neglijențe de foarte scurtă durată. La fel și cel care a fost crescut dintru început în buna credință, care a evitat orice învățătură ce strică dogmele despre Dumnezeu, care a fost crescut în legea lui Dumnezeu care înfierează orice păcat și îndeamnă la virtute, nu va avea, dacă trece de idololatrie, același cuvânt de apărare ca cel care a fost născut din părinți păgâni și dintru început a trăit între neamurile care învață idololatria”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, omilie la Psalmul VII, V, în PSB, vol. 17, p. 198-199)

„Într-un chip va judeca pe iudeu și în alt chip pe scit. Unul se reazemă pe lege, se laudă cu Dumnezeu și cearcă pe cele ce sunt în dezacord cu credința lui; a fost catehizat de lege, i-au sunat la ureche mereu ideile cele de obște, a învățat cărțile profetice și cărțile legii; ei bine, dacă unul ca acesta este găsit că săvârșește fărădelegi, i se vor socoti cu mult mai grele păcatele. Sciții sunt nomazi, crescuți în moravuri sălbatice și neomenești, obișnuiți să se poarte aspru unii cu alții, nu-și pot stăpâni mânia, se pornesc lesne cu supărări unii pe alții, sunt obișnuiți să judece certurile dintre ei cu sabia, pentru că sunt învățați ca prin sânge să pună capăt luptelor. Ei bine, dacă sciții se vor purta unii cu alții omenoși și îngăduitori, atunci, prin aceste purtări ale lor, ne vor face nouă și mai grea pedeapsa”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, omilie la Psalmul VII, V, în PSB, vol. 17, p. 199)

„Dacă judecata lui Dumnezeu ar fi toată numai judecată și ne-ar fi răsplătit automat după vrednicia faptelor pe care le-am făcut, ce nădejde ar mai fi? Cine dintre noi toți s-ar mai fi mântuit? Dar așa, *Domnul iubește milostenia și dreptatea* (Ps. 32, 5). Că Domnul face din milostenie ajutor de judecător; o ridică pe tronul dumnezeiesc de judecată și așa judecă pe fiecare. Că spune Scriptura: *Dacă Te vei uita la fărădelegi, Doamne, Doamne, cine va suferi?* (Ps. 129, 3). Deci, nici milostenia fără judecată și nici judecata fără milă. Dumnezeu, înainte de judecată, iubește milostenia; după milostenie, vine la judecată. Acestea sunt unite una cu alta: mila cu judecata. Asta, pentru ca nu cumva mila, fiind singură, să se îngâmfe și nici judecata, tot singură, să ducă la deznădejde”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, omilie la Psalmul XXXII, III, în PSB, vol. 17, p. 250)

„Cei care au făcut fapte rele vor învia spre ocară și rușinare, pentru că văd în ei înșiși rușinea și chipurile păcatelor. Și poate că rușinea să fie mai groaznică decât întunericul și decât focul cel veșnic în care au să locuiască veșnic păcătoșii, având neconținut în ochi urmele păcatului săvârșit în trup, urme care rămân pururi în amintirea sufletului lor, ca o vopsea ce nu se poate șterge. Puțini vor fi aceia care, apropiindu-se de lumina cea adevărată și descoperindu-li-se faptele, vor putea să plece de acolo, după descoperirea faptelor lor ascunse, cu fețele nefăcute de rușine”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, omilie la Psalmul XXXVI, IV, în PSB, vol. 17, p. 267-268)

„... atunci va sta de față toată făptura tremurând de arătarea Lui slăvită, iar noi avem să ne înfățișăm unul câte unul, ca să ni se cerceteze faptele, pe care le-am săvârșit în viață”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, omilie la Psalmul XXXVI, VIII, în PSB, vol. 17, p. 273)

„Cu ce măsură măsurăți, vi se va măsura (Mt. 7, 2). Ai necăjit pe fratele tău? Primește la fel! Ai răpit averile celor mai lipsiți decât tine, ai lovit săraci, ai rușinat pe cineva cu ocări, ai calomniat, ai spus minciuni, ai stricat casele altora, ai jurat strâmb, ai mutat hotarele moștenite de la părinți (Prov. 22, 28), ai tăbărât pe averile orfanilor, ai împilat pe văduve, ai preferat plăcerea de aici în locul bunătăților făgăduite, primește-ți răsplata acestor fapte! Ceea ce seamănă fiecare, aceea și culege (Gal. 6, 8). Iar dacă ai făcut fapte bune, primește răsplăți înmulțite și pentru acelea! Că Tu vei răsplăti fiecăruia după faptele lui”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, omilie la Psalmul LXI, V, în PSB, vol. 17, p. 338)

„... acolo nu se poate tăgădui nimic, ci chiar gura cea mai nerușinată este astupată. Însăși faptele vor da mărturie împotriva fiecărui om; nu vor de glas, dar se vor înfățișa așa cum le-am săvârșit”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, omilia a VII-a, VI, în PSB, vol. 17, p. 417)

„Va învia și trupul cel topit în sicriu, iar sufletul însuși, care prin moarte s-a despărțit de trup, va locui iarăși în trup și va fi martor nemincinos al celor săvârșite în viață; nu le vor mărturisi alții, ci însăși conștiința noastră le va mărturisi. Și fiecăruia i se va măsura de dreptul Judecător după merit”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, omilia a VIII-a, VIII, în PSB, vol. 17, p. 433)

„... judecata viitoare, care va avea loc fie sub pământ, fie în altă parte”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, omilia a XXII-a, VI, în PSB, vol. 17, p. 577)

„... Se judecă mai grav cei care nu se pocăiesc acum decât cei care au fost judecați înainte de Evanghelie”. (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile morale*, reg. 1, în PSB, vol. 18, p. 101)

„... fericitul Pavel, care spune: *Toți câți au păcătuit fără lege, vor și pieri fără lege; și toți câți au păcătuit în lege, vor fi judecați prin lege* (Rom. 2, 12). Înțelesul acestor cuvinte este acesta: Nu vor primi aceeași pedeapsă cei dinainte de darea legii și cei de după darea legii, ci vor suferi mai grea pedeapsă cei care au păcătuit după ce a fost dată legea. *Toți câți au păcătuit fără lege, vor și pieri fără lege*, adică mai ușoară le va fi pedeapsa acelor care n-au avut învățătura și ajutorul legii. *Și toți câți au păcătuit în lege, vor fi judecați prin lege*, adică cei care au făcut aceleași păcate, dar nu s-au înțeleptit, cu toate că au avut legea dascăl, vor primi și mai mare pedeapsă”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XVIII, I, în PSB, vol. 21, p. 207-208)

„*Toți câți au păcătuit fără lege, fără lege vor și pieri*, – adică vor fi pedepsiți mai ușor, pentru că n-au avut legea care să-i și amenințe, să-i și îndrepte – *Și toți câți au păcătuit în timpul legii, vor fi judecați după lege* (Rom. 2, 12); aceia, spune Pavel, care au săvârșit aceleași păcate după ce au primit ajutorul dat de lege, vor fi pedepsiți mai greu și mai cumplit. Și pe bună dreptate, pentru că nu i-a cumințit și nu i-a făcut mai buni, nici legea, nici pedeapsa dată altor păcătoși”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilie XIX, VI, în PSB, vol. 21, p. 231-232)

„Da, vom da socoteală de păcatele săvârșite cu voie și fără de voie ... Vom da socoteală de cele făcute cu știință și de cele făcute cu neștiință”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia VI, VI, în PSB, vol. 23, p. 85-86)

„Dacă nu-ți poți dovedi pe altă cale existența judecății viitoare, atunci gândește-te la cele ce se petrec în casa ta și vei vedea cât de absurd este acest gând! De ai fi neomenos și crud și mai sălbatic decât fiarele, n-ai vrea la moartea ta să lași nerăsplătit pe un rob credincios, ci îi vei da și bani și

libertate. Și pentru că atunci când pleci din lume, nu mai poți să-i faci vreun bine, îl recomanzi moștenitorilor tăi, îi rogi, faci totul ca să nu rămână robul nerăsplătit. Dacă tu, un rău, ești atât de bun și milostiv cu sluga ta, oare Dumnezeu, bunătatea nemărginită, iubirea nespusă de oameni, blândețea cea nemăsurată, va lăsa neîncununați și nerăsplățiți pe slujitorii Săi, pe Petru, pe Pavel, pe Iacov și Ioan, pe cei care pentru El au flămânzit în fiecare zi, au fost întemnițați, biciuiți, înecați, dați fiarelor sălbătice, omorâți, pe cei ce au suferit atâtea necazuri, pe care nu-i cu puțință să le numeri? Președintele jocurilor olimpice laudă și încununează pe luptătorii învingători, stăpânul sluga sa, împăratul pe ostași și, într-un cuvânt, fiecare răsplătește pe cel care-l slujește, cu darurile cu care poate; și, oare, numai Dumnezeu să nu răsplătească cu nici un bine, mare sau mic, pe cei care au îndurat pentru El atâtea, sudori și osteneli? Oare dreptii și binecredincioșii, cei care au săvârșit toate virtuțile vor sta la un loc cu desfrânații, cu cei ce și-au ucis părinții, cu cei ce-au ucis oameni, cu jefuitorii de morminte? Poate, oare, mintea să gândească așa ceva? Dacă nu-i nimic după ce plecăm de aici, ci totul se mărginește la cele din lumea aceasta, atunci aceeași soartă o au și unii și alții; dar, mai bine spus, nu aceeași; că dacă, după cuvântul tău, toți au aceeași soartă după ce mor, totuși aici pe pământ unii trăiesc bine toată viața, iar alții se chinuie. Care tiran ar face așa, care om ar fi atât de crud și nemilos încât să nutrească astfel de gânduri față de slugile și de supușii săi?

Ai văzut cât de absurdă este tăgăduirea existenței judecății viitoare?”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XIII, V, în PSB, vol. 23, p. 162-163)

„Atunci nu va mai fi nevoie nici de documente, nici de dovezi, nici de martori. Cel Care va judeca va fi totul: și martor și dovadă și judecător. El le știe bine pe toate, că *toate sunt goale și descoperite înaintea ochilor Lui* (Evr. 4, 13). Nu se va vedea atunci nici bogat, nici sărac, nici puternic, nici slab, nici înțelept, nici neînțelept, nici rob, nici liber, ci toate aceste măști vor dispărea și se vor cerceta numai faptele fiecăruia. Dacă la tribunalele acestea de pe pământ, când este judecat cineva pentru împilare sau crimă, oricine ar fi, fie el prefect, consul, orice, i se iau toate demnitățile și vinovatul primește cea mai grea pedeapsă, cu mult mai mult va fi aceasta atunci”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LVI, IV, în PSB, vol. 23, p. 654)

„Și doar ne vom înfățișa înaintea scaunului de judecată al lui Hristos și vor fi cercetate cu de-amănuntul toate faptele noastre! Iar dacă cineva nu crede în judecata viitoare, să se uite la cele ce se petrec pe pământ, la cei din închisoare, la cei din ocne, la cei ce dorm pe băligar, la cei îndrăciți, la cei nebuni, la cei ce se luptă cu boli de nevindecat, la cei ce se zbat neconținut în sărăcie, la cei ce trăiesc flămânzi, la cei zdrobiți de dureri fără margini, la cei robiți. N-ar suferi aceștia acestea acum, de nu i-ar aștepta osândă și chin și pe ei și pe toți ceilalți care ar săvârși aceleași păcate. Iar dacă unii n-au suferit aici pe pământ nici o pedeapsă, apoi aceasta să-ți fie semn că trebuie să fie ceva după plecarea lor de aici. Că Dumnezeu, Același Dumnezeu pentru toți, n-ar putea pe unii să-i pedepsească, iar pe alții, care au săvârșit aceleași păcate sau chiar mai grele, să-i lase nepedepsiți, dacă nu i-ar pedepsi pe lumea cealaltă”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LXXVI, V, în PSB, vol. 23, p. 870)

„Mai întâi îi va despărți și-i va face cunoscuți după locul în care stau: la dreapta și la stânga; apoi și după nume va arăta felul de viețuire a fiecăruia, că pe unii îi numește țapi, iar pe alții oi. Îi numește pe unii țapi, ca să arate că sunt fără de rod; că țapii n-aduc nici un rod; pe alții îi numește oi, din pricina câștigului mare adus de oi, că mult câștig aduc oile: și lână și lapte și miei; țapul n-aduce acest câștig. Animalele necuvântătoare sunt roditoare și neroditoare prin firea lor. Oamenii sunt roditori și neroditori prin voință; de aceea sunt unii osândiți, iar alții încununați. Dar nu-i osândește până ce nu-i judecă mai întâi. De aceea îi și așază înaintea Lui și le spune păcatele. Ei vor grăi cu blândețe, dar nu le e de nici un folos acum blândețea. Și pe bună dreptate, că au trecut cu vederea milostenia, fapta aceea atât de mult iubită de Dumnezeu. Profeții neîncetat spuneau aceasta: *Milă voiesc, și nu jertfă* (Osea 6, 6), iar Legiuitorul, prin toate, spre milostenie i-a îndemnat și cu cuvântul și cu lucrul. Însăși firea oamenilor tot asta îi învață.

Uită-te la ei! Nu sunt lipsiți de o faptă bună sau două, ci de toate faptele bune. Nu numai că nu L-au hrănit pe Hristos, pe când era flămând, nici nu L-au îmbrăcat când era gol, dar n-au făcut nici ce era mai ușor: nu L-au cercetat când era bolnav. Și uită-te ce ușoare porunci a dat! N-a spus: În temniță eram și nu M-ați eliberat! Bolnav eram și nu M-ați vindecat! Nu! Ci a spus: *Nu M-ați cercetat și: N-ați venit la Mine*. Nici când le-a poruncit sa-L hrănească pe când era flămând, porunca Lui n-a fost împovăraătoare. Nu le cerea masă bogată și scumpă, ci atât cât era de trebuință, hrana cea de nevoie; și le-o cerea în haină de cerșetor. Deci toate sunt în stare să-i pedepsească. Era puțin ce le cerea. O pâine. De plâns era cel ce cerea. Un sărac. Spre milă îi împingea firea celui ce cerea. Era om. De dorit era făgăduința. Făgăduise împărăția cerurilor, înfricoșătoare era pedeapsa. Amenințase cu gheena. Mare era vrednicia Celui Ce primea milostenia. Dumnezeu o primea prin mâinile săracilor. Covârșitoare era cinstea. Promise Dumnezeu să Se coboare atât de mult. Drept era datul. Primea din averile Sale”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LXXIX, I, în PSB, vol. 23, p. 896)

„Apoi, ca să vezi ... cât e de dreaptă judecata, Domnul îi laudă mai întâi pe cei care au făcut fapte bune și spune: *Veniți, binecuvântații Părintelui Meu, de moșteniți împărăția cea pregătită vouă de la întemeierea lumii, că am flămânzit și Mi-ați dat să mănânc și toate celelalte*. Dar ca să nu spună cei osândiți: Nu aveam cu ce face milostenie, Hristos îi osândește, punându-le în față pe ceilalți oameni care au fost în aceeași stare ca și ei; așa precum le osândește pe fecioarele cele bune, punându-le în față pe fecioarele cele înțelepte, cum osândește pe sluga care se îmbăta și se îmbuiba, punându-i în față sluga cea credincioasă, cum osândește pe cel ce a ascuns talantul în pământ, punându-i în față pe cel ce a adus încă doi talanți, Hristos osândește pe fiecare om păcătos punându-i în față pe cei ce au făcut fapte bune”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LXXIX, II, în PSB, vol. 23, p. 897)

„Vremea învierii, atunci când se vor preaslăvi trupurile lor, prin lumina cea negrăită, care de acum se află între ei, adică prin puterea Duhului, care le va fi atunci îmbrăcăminte, mâncare, băutură, bucurie, veselie, pace, veșmânt și viață veșnică. Că Duhul Cel dumnezeiesc, pe care de acum s-au învrednicit a-L primi întru ei, va fi atunci frumusețea și strălucirea (lor) cerească”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, omilie V, 9, în PSB, vol. 34, p. 119)

„Într-adevăr, Dumnezeu este drept și drepte sunt judecățile Sale (Ps., 118, 137) și *la El nu este părtinire* (Rom. 2, 11). El va judeca pe fiecare în raport cu bunurile pe care El le-a pus, în mod diferit în natura umană, fie că sunt bunuri trupești sau spirituale, fie că constau din cunoașterea prudentă sau discernământ. Când va judeca pe fiecare, va cere roadele virtuții și va răsplăti faptele fiecăruia după dreptate. *Cei puternici amarnic se vor pedepsi, iar cei mici vor avea parte de milă* (Pilde 6, 6 și 8). Domnul zice: *Robul care a cunoscut voia stăpânului său și nu s-a pregătit, nici n-a făcut voia Lui, mult se va bate; pe când cel care n-a cunoscut-o dar a făcut lucruri vrednice de bătaie, va fi bătut puțin și oricui i s-a dat mult, mult i se va cere* (Lc. 12, 47-48)”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, omilie XXIX, 6, în PSB, vol. 34, p. 228)

„După cum chipul cel divin al Duhului imprimat încă de acum înlăuntrul sfinților, va da și trupului acestora chip dumnezeiesc și ceresc, tot așa și vâlul duhului celui lumesc, care acoperă sufletul celor păcătoși, urât de patimi, va arăta și trupul lor întunecat și plin de toată rușinea”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte șapte omilii*, Cuvânt despre libertatea minții, 25, în PSB, vol. 34, p. 347)

„Ziua judecății este asemenea zilei încununării unei armate, în care nu poate fi vorba nici de întârzierea celor veniți mai pe urmă, nici de graba celor dintâi (Ezdra IV, 5, 42). Într-adevăr, ziua încununării este așteptată de toți, pentru ca în ziua aceea, cei învinși să roșească, iar victorioșii să primească așteptata cunună a biruinței”. (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre binefacerile morții*, X, 46, în PSB, vol. 52, p. 492)

„Singurul cântar pentru noi este acela al meritelor și în cântărirea faptelor, bune sau rele, greutatea se lasă într-o parte sau alta. Dacă se înclină către cele rele, este vai de făptaș, iar dacă, dimpotrivă, către cele bune, iertarea este aproape. Nimeni nu este fără de păcat, dar când precumpănește binele, păcatele se ușurează, se umbresc, se spulberă. Așadar, în ziua judecății, faptele noastre ori ne ajută, ori ne aruncă în prăpastie, ca și cum ne-ar fi piatră legată de gât”. (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, scrisoarea a II-a, 16, în PSB, vol. 53, p. 31-32)

„Închipuie-ți pe un împricinat învinuit și dovedit de crimă, nu aducând temeiuri de apărare, ci așternându-se la picioarele judecătorului și rugându-l. Judecătorul îi va răspunde: Nu pot să fac de la mine nimic. La judecată dreaptă, nu puterea are cuvântul. Nu te judec eu, faptele tale te judecă; ele te acuză, ele te condamnă. Te judecă legile pe care ca judecător nu le schimb, ci le păzesc. N-aduc nimic de la mine; dimpotrivă, judecata pleacă de la tine și ajunge tot la tine. Judec după ceea ce aud, nu după ceea ce voiesc. De aceea este adevărată judecata mea, fiindcă nu mă supun voinței, ci dreptății”. (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, scrisoarea a LXXVII-a, 11, în PSB, vol. 53, p. 307-308)

„... se vor așeza tronurile și Cel Vechi de zile Se va așeza și se vor deschide cărțile care au scris în ele faptele și cuvintele și gândurile noastre în chip credincios și nemincinos; când mii de mii de îngeri vor sluji Lui și zeci de mii de zeci de mii vor sta în jurul Lui și amenințarea focului arzător se va întinde peste tot și va înconjura toate și va topi munții ca ceara. *Căci râu de foc, zice, curgea înaintea Lui* (Dan. 7, 9-10); când tartarul și prăpastia largă și de neînchipuit și întunericul cel mai din afară și viermele cel neadormit se vor arăta fiind de față (Ps. 96, 3; Lc. 16, 26; Mt. 25, 39; Mc. 9, 43). Și pe deasupra frica va atârna din văzduh peste toți care așteaptă sfârșitul. Iar îngerii mâniei vor răspândi foc, gata spre pedepsirea a toată fărădelegea. Pe lângă aceștia toată zidirea pământească și cerească, cea din îngeri și din Puterile mai presus de îngeri și cea din oameni va sta de față așteptând cu cutremur arătarea înfricoșătoare a judecății dumnezeiești. În fața tuturor se vor citi faptele noastre ale tuturor și se vor dezgoli toate cele ascunse, ca să-și cunoască astfel toți unii altora păcatele, ca și fiecare pe ale sale, citind fără amăgire cartea conștiinței sale: *Mustra-te-voi, zice, și voi pune înaintea feței tale păcatele tale* (Ps. 49, 22). Și iarăși: *Înconjura-i-va pe ei sfaturile lor* (Ps. 7, 2).

Și iată Omul și opera Lui, judecător prea înțelept, având în față oștile înfricoșătoare și mărețe ale cetelor îngerești, se așază pe scaunul înalt, strălucind de toată dreptatea și împărțind fiecăruia prin hotărâre adevărată și dreaptă cele potrivite vredniciei lui; dându-le cu blândețe celor ce stau de-a dreapta prin faptele cele bune Împărăția gătită lor de la întemeierea lumii, iar pe cei ce, pentru lipsa faptelor bune au primit starea de-a stânga, respingându-i cu mânie în focul cel veșnic, gătit diavolilor și îngerilor lui”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, ep. 1, în PSB, vol. 81, p. 19-20)

„Căci judecata aceea este cea din urmă și singura și cu adevărat înfricoșătoare și dreaptă. E cu atât mai dreaptă cu cât e mai înfricoșătoare, sau poate de aceea e mai înfricoșătoare pentru că e cu totul dreaptă. Și închide în ea, prin dreapta hotărâre a lui Dumnezeu, toate veacurile⁷²”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, ep. 1, în PSB, vol. 81, p. 20)

„Căci atunci a ajuns fiecare cunoscătorul adevărat al greșelilor sale, când s-au arătat și vor apărea în ele însele descoperite faptele sale, libere de orice acoperământ al amăgirii. Dreaptă e judecata Ta, Dumnezeule! Ne-ai chemat și nu Te-am ascultat! Ne-ai adresat cuvinte și nu le-am dat

⁷² Tâlcuirea Pr. Stăniloae: O judecată care n-ar fi deplin dreaptă n-ar fi chiar atât de înfricoșătoare, pentru că s-ar mai putea aștepta o revizuire a hotărârilor ei, pentru că cel condamnat ar mai avea mângâierea că nu e chiar așa de rău precum a fost socotit. (n. s. 26, p. 20)

atenție, ci am făcut fără putere sfaturile Tale. De aceea pe drept a venit asupra noastră pieirea și nimicirea și amăgirea și necazul și împresurarea, și acum te chemăm noi și nu ne auzi. Cerem de la Tine și nu aflăm milă. Căci nici noi nu Ți-am auzit cuvintele. Nici n-am arătat milă aproapelui. Că cei ce am urât înțelepciunea și n-am ales frica de Tine, nici n-am voit să ținem seama de sfaturile Tale, secerăm roadele cuvenite ale semințelor noastre și suntem plini de nebunia noastră. Ne-a orbit amăgirea vieții și n-am cunoscut tainele lui Dumnezeu, nici n-am nădăjduit într-o plată a evlaviei. De aceea am fost părăsiți pe cărările fărădelegii și am străbătut pustii neumblate (necunoscute de supravegherea dumnezeiască), iar calea Domnului n-am cunoscut-o (Ps. 118, 37). Iar acum ce folos ne-a adus mândria? Ce ne-a adus bogăția împreună cu îngâmfarea? S-au mistuit toate acestea ca umbra și au trecut ca o veste și ca o corabie ce străbate valurile apei și a cărei trecere nu lasă urme, nici nu-și întipărește chipul în unde; care ca o pasăre ce străbate aerul nu lasă nici un semn al zborului ei (Înț. 5, 7). Toate acestea au trecut. Ele nu ne lasă decât acest foc spre o moștenire rămasă pentru toți vecii.

Dreaptă e judecata lui Dumnezeu! Nu vom înceta să spunem niciodată aceleași lucruri. Am fost chemați și n-am ascultat. Am fost sfătuiți și n-am luat aminte. Eram învățați în fiecare zi despre aceleași pedepse ce ne așteaptă și disprețuiam cele spuse. Nu ne-au întristat câtuși de puțin cuvintele despre acestea. Căci altfel nu ne-ar întrista acum aceste lucruri atât de tare. Ni se păreau aiureli cele ce acum ne strâmtorează viața, iar atunci ni se spuneau des. O, nepăsare! O, amăgire! O, sfaturi rele! O, negustori vicleni! O, minunea dreptei hotărâri a lui Dumnezeu despre acestea cu privire la noi! Cum ne-a răsplătit cu chinul potrivit fiecărui fel de păcate! Pentru ticăloasa și vrednica de osândă plăcere a trupului am fost judecați cu dreptate să avem parte de gheena înfricoșătoare”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, ep. 1, în PSB, vol. 81, p. 20-21)

„Va veni cu adevărat timpul când va suna o trâmbiță înfricoșătoare, scoțând un sunet ciudat; și tot ce vedem se va desface, căzând din rânduiala ce se vede acum. Și lumea văzută va trece, primindu-și sfârșitul. Și se va arăta lumea celor cugetate, ascunse acum, descoperind tainele cu totul străine ochilor și urechilor și înțelegerii. Și trâmbița care va suna potrivit poruncii dumnezeiești va scula din moarte nenumărate milioane de trupuri omenești deodată ca dintr-un somn, aducându-le la cercetare. Iar Dumnezeu va da fiecăruia răsplătirile drepte ale celor făcute în trup, fie bine, fie rău, dând tuturor marea și înfricoșătoarea și cea din urmă încheiere”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, ep. 1, în PSB, vol. 81, p. 26)

„... scaunele vor fi puse în față și Cel vechi de zile Se va așeza (Dan. 7, 9) și cetele nesfârșite ale sfinților îngeri și arhangheli vor sta de față, slujind cu frică și cutremur; și toată firea va fi adusă la cercetare și cărțile care vor avea scrise în ele, în toată amănunțimea, faptele, cuvintele și gândurile noastre, se vor deschide, dezgolindu-se prin ele tuturor toate cele săvârșite de noi în toată zidirea⁷³, ca să-și cunoască atât unii altora păcatele, cât și fiecare pe ale sale, citind fără putință de înșelare cartea conștiinței sale; în care cei ce vor sta de-a dreapta vor primi negrăitele bunătăți făgăduite, iar cei ce vor primi locul de-a stânga, focul veșnic și întunericul cel mai din afară și viermele neadormit și scrâșnirea dinților și plânsul neîncetat și rușinea fără margini, de care va suferi mai mult cel osândit la chinul fără sfârșit decât de toate celelalte feluri de pedeapsă”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, ep. 4, în PSB, vol. 81, p. 43)

„Să ne gândim la ceasul înfricoșat al răspunsului ce va trebui dat în fața înfricoșătorului și temutului scaun al lui Hristos, când toată puterea cerurilor și toată mulțimea oamenilor începând de

⁷³ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Vom fi osândiți nu numai pentru relele ce ni le-am făcut unii altora și prin aceasta nouă înșine, ci și pentru batjocorirea naturii date nouă de Dumnezeu ca mediu de comunicare și întrajutorare curată. Spurcând-o pe ea, ne-am spurcat pe noi. Și viceversa. Am făcut-o mediu de ispitire a noastră și a altora. Am făcut-o mijloc de a ne arăta lăcomia și mândria față de alții, de a le face rău lor și de a ne înrăi pe noi înșine. (n. s. 79, p. 43)

la întemeierea veacului va privi toate ale fiecăruia, până la gândul simplu, când pe unii îi va primi pentru strălucirea faptelor în lumina negrăită a Sfintei și strălucitoarei Treimi, Care va străluci mai limpede celor ce O pot privi și primi, pentru curăția sufletului”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, ep. 24, în PSB, vol. 81, p. 164)

„Atunci nu va mai fi nevoie nici de documente, nici de dovezi, nici de martori. Cel Care va judeca va fi totul: și martor și dovadă și judecător. El le știe bine pe toate, că *toate sunt goale și descoperite înaintea ochilor Lui* (Evr. 4, 13). Nu se va vedea atunci nici bogat, nici sărac, nici puternic, nici slab, nici înțelept, nici neînțelept, nici rob, nici liber, ci toate aceste măști vor dispărea și se vor cerceta numai faptele fiecăruia. Dacă la tribunalele acestea de pe pământ, când este judecat cineva pentru împilare sau crimă, oricine ar fi, fie el prefect, consul, orice, i se iau toate demnitățile și vinovatul primește cea mai grea pedeapsă, cu mult mai mult va fi aceasta atunci”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia la Matei*, omilia LVI, IV, în col. PSB, vol. 23, p. 654)

„Vom da seamă până și de cele mai mici dintre păcate, precum și pentru meritele noastre, mari sau mici, va fi cea mai exactă cercetare. Vom da seamă și de privirile cele desfrânate, și de cuvintele cele zadarnice, și de râsul cel prostesc, și de beția cea aiuritoare. Vom lua plată chiar și pentru un pahar cu apă rece, ba și numai pentru o picătură”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia la Epistola către Romani a Sfântului Apostol Pavel*, omilia XXXI, p. 548)

„... cei împreună-robi cu noi, și care au izbutit în faptele cele bune, vor osândi atunci pe toți cei ce au rătăcit calea: cel milostiv pe cel crud și nemilostiv, cel bun pe cel viclean, cel blând pe cel aspru, cel ce voiește binele altuia pe pizmuitor, iubitorul de înțelepciune pe iubitorul de slavă deșartă, cel harnic pe cel trândav, cel întreg-cugetător pe cel desfrânat. Așa va face Dumnezeu la judecata noastră și așa va orândui pentru fiecare ceată, pe unii laudându-i și pe alții pedepsindu-i. Însă să nu fie ca vreunul din cei de față să se găsească printre cei pedepsiți și necinstiți, ci printre cei încununăți și care se bucură de Împărăția Cerurilor”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariile sau Tâlcuirea Epistolei întâi către Corinteni*, omilia II, p. 21)

„Singură prezența Lui (a lui Hristos – n.n.) va fi pentru unii lumină, iar pentru alții pedeapsă”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariile sau Explicarea Epistolei II către Tesaloniceni*, omilia III, în vol. *Comentariile sau Explicarea Epistolei către Coloseni, I și II Tesaloniceni*, p. 307)

„Aici, în tribunalele acestea de jos, dreptii sunt osândiți, nedreptii scapă, vinovații – eliberați, iar nevinovații pedepsiți. Judecătorii, cu voie sau fără voie, de multe ori greșesc când judecă, sau se înșeală pentru că nu știu de partea cui e dreptatea, sau dau hotărâri nedrepte, cu bună știință, pentru că sunt cumpărați cu bani. La tribunalul de sus nu se întâmplă așa, căci Dumnezeu este judecător drept, iar judecata Lui ca lumina iese și nu-i umbrită nici de întuneric, nici de neștiință”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia I la Cruce și la tâlhar*, III, în vol. *Predici la sărbători împărătești și cuvântări de laudă la sfinți*, p. 92)

„... A Cărui Împărăție nu va avea sfârșit ...”

„... Prea iubiți frați, împărăția lui Dumnezeu poate fi Hristos Însuși, pe care-L dorim zilnic să vină, a cărui sosire voim să se înfăptuiască fără zăbavă. Căci după cum El Însuși este învierea, fiindcă în El înviem și noi, la fel se poate înțelege El Însuși ca împărăție a lui Dumnezeu, fiindcă în

El vom avea să împărțim”. (Sf. Ciprian, *Despre rugăciunea domnească*, XII, în PSB, vol. 3, p. 471)

„... Pentru a fi plăcuți întotdeauna în împărăția Lui ne facem mai înainte plăcuți în această lume”. (Sf. Ciprian, *Despre gelozie și invidie*, XVIII, în PSB, vol. 3, p. 504)

„Sub acoperământul Tatălui, al Fiului și al Duhului Sfânt se va odihni sufletul care va fi aflat pacea trupului și a duhului”. (Origen, *Omilii la Cartea Numerii*, omilia XXI, cap. IV, în PSB, vol. 6, p. 195)

„... În casa lui Iisus intră numai cine-i cu adevărat ucenicul Său, intră numai cine cugetă așa cum cugetă Biserica și care viețuiește așa cum se viețuiește în Biserică”. (Origen, *Convorbirile cu Heraclide*, în PSB, vol. 8, p. 336)

„... acolo unde nu mai este schimbare, nici a trupului, nici a sufletului – pentru că nu este nici schimbare de gândire, nici schimbare de părere și nici împrejurarea nu mai clinește statornicia și netulburarea gândurilor – acolo este țara celor vii cu adevărat, care sunt întotdeauna la fel cu ei înșiși. Profetul spune că mai ales în țara aceea vom putea să bineplăcem Dumnezeu universului, pentru că acolo nimic din cele din afară nu ne va mai întrerupe de la scopul slujirii celei adevărate și de aceeași cinste cu îngerii. *Să ne nevoim, spune apostolul, ca fie petrecând în trup, fie ieșind din trup, să fim bineplăcuți Lui*. Țara aceea este țara celor vii, în care nu-i noapte, nu-i vis, amăgirea morții; nu-i boală, nu-i suferință, nu-s spitale, nu-s tribunale, nu-s neguțătorii, nu-s meserii, nu-s bani, nu-i conducerea celor răi, nu-i pricină de războaie, rădăcina vrăjmășiei, ci e țara celor vii, nu a celor care mor din pricina păcatelor, ci a celor ce trăiesc viața cea adevărată, viața în Hristos Iisus”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, omilia la Psalmul CXIV, V, în PSB, vol. 17, p. 344)

„Cum va putea, oare, limba omenească să enumere binefacerile pe care ni le-a făcut nouă Dumnezeu? Dacă binefacerile acestea sunt atât de multe și așa de mari, apoi cu mult mai mari și cu mult mai cu neputință de rostit prin cuvânt sunt bunătățile făgăduite celor ce au mers pe calea virtuții, după mutarea lor de aici în veacul viitor! Fericitul Pavel, ca să ne înfățișeze în câteva cuvinte măreția lor covârșitoare, spune: *Acelea pe care ochiul nu le-a văzut și urechea nu le-a auzit și la inima omului nu s-au suit, pe acelea le-a gătit Dumnezeu celor ce-L iubesc pe El* (I Cor. 2, 9). Ai văzut ce daruri covârșitoare? Ai văzut că binefacerile Lui depășesc orice înțelegere? Că spune Pavel: *La inima omului nu s-au suit*”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XXVII, II, în PSB, vol. 21, p. 334)

„În asta stă împărăția cerurilor, în asta stă desfătarea bunătăților, în asta stau mii și mii de bunătăți, în a ajunge vrednici ca să-L iubim pe Dumnezeu în chipul în care trebuie iubit”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia LV, III, în PSB, vol. 22, p. 217)

„Atunci dreptii vor străluci ca soarele (Mt. 13, 43), dar, mai bine spus, mai mult decât soarele. A spus atâtă, nu pentru că atâtă va fi lumina lor, ci pentru că nu cunoaștem o lumină mai strălucitoare decât a acestui astru; a vrut să înfățișeze strălucirea viitoare a sfinților cu ajutorul unei străluciri cunoscute nouă. Pentru că și pe munte, când evanghelistul a spus că *a strălucit ca soarele*, pentru aceeași pricină a grăit așa. Că lumina de pe Tabor era mai mare decât lumina soarelui, au arătat-o ucenicii care au căzut cu fețele la pământ. Dacă n-ar fi fost o lumină neamestecată, ci una la fel cu a soarelui, n-ar fi căzut la pământ, ci ar fi putut-o suferi cu ușurință.

Dreptii, dar, vor străluci atunci ca soarele; și mai mult decât soarele”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LVI, IV, în PSB, vol. 23, p. 654)

„Acum însă, în fața întregii omeniri, la arătarea slavei aceleia nespuse, Domnul te va proclama și te va încununa, te va numi hrănitorul Lui și găzduitorul Lui. Nu Se rușinează să grăiască așa. Vrea să-ți facă mai strălucitoare cununa”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia la Matei*, omilia LXXIX, II, în PSB, vol. 23, p. 899)

„... sunt multe locașuri la Tatăl (In. 14, 2), deoarece răsplata se pregătește tuturor după măsura alipirii la bine și a depărtării de rău a fiecăruia. Unul este la începutul mișcării mai bune, ca unul ce a ieșit de curând ca dintr-un adânc de viață în răutate, la împărțășirea de adevăr. Altul a primit, prin sânguință, un spor al binelui. Altul a crescut mai mult prin dorirea celor bune. Iar unul e la mijlocul urcușului spre cele înalte. Altul a trecut prin mijloc. Sunt apoi unii care s-au ridicat și peste aceștia. Alții i-au întrecut și pe aceia. Și iarăși alții se întind și peste aceștia, pe drumul de sus. Și peste tot Dumnezeu primește pe fiecare în cetatea lui proprie, după varietatea felurii a voii lui, împlinind pe toți după vrednicia lor și dând celor mai mulți răsplățile bunătăților, dar măsurându-le și celor mai mici”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunțită la Cântarea Cântărilor*, omilia XV, în PSB, vol. 29, p. 325-326)

„... va fi Dumnezeu toate în toți cei ce prin unirea între ei se vor împărțăși împreună de bine, în Hristos Iisus Domnul nostru”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunțită la Cântarea Cântărilor*, omilia XV, în PSB, vol. 29, p. 330)

„Ci fiindcă numirea de împărăție e ceva mare și mai presus de toate cele râvnite între oameni în viață, de aceea s-a folosit de această numire pentru a da de înțeles prin ea bunătățile cele mai presus de toate. Căci dacă ar fi fost ceva mai sus între oameni decât împărăția, ar fi înaripat sufletul auzitorului prin numirea aceleia spre dorirea negrăitei fericiri. Pentru că nu e cu puțință a se descoperi oamenilor, prin numirile lor proprii, acele bunătăți care sunt mai presus de simțurile și de cunoștința omenească. *Căci nici ochiul, zice, nu le-a văzut, nici urechea nu le-a auzit, nici la inima omului nu s-a suit* (I Cor. 2, 9). Dar pentru ca fericirea nădăjduită Să nu rămână în afară de orice presupunere, ni se dă să auzim despre cele negrăite atât cât putem să cuprindem după smerenia firii noastre”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre fericiri*, cuvântul II, în PSB, vol. 29, p. 343)

„... bunătățile făgăduite celor ce vor viețui cum se cuvine, nu sunt de natură să poată fi exprimate prin cuvinte. Căci cum s-ar putea descrie ceea ce ochiul n-a văzut, urechile n-au auzit și la inima omului nu s-a suit? (I Cor. 2, 9)”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic sau despre învățământul religios*, cap. 40, în PSB, vol. 30, p. 345-346)

„Este cu neputință să intre cineva în cetatea sfinților, să se odihnească și să domnească în veci, la nesfârșit, cu împăratul, evitând suferințele, calea cea strâmtă, aspră și cu multe încercări”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, omilia XII, 5, în PSB, vol. 34, p. 144)

„... cei dreپți vor petrece în împărăție, în lumină și slavă, nimic altceva văzând decât pe Hristos stând totdeauna în slavă de-a dreapta Tatălui”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, omilia XVII, 4, în PSB, vol. 34, p. 179)

„Noi ne vom odihni în Dumnezeu, în împărăția Sa, iar Dumnezeu Se va odihni în noi în veci”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, omilia XIX, 9, în PSB, vol. 34, p. 191)

„Să presupunem, de asemenea, că există o grădină cu pomi fructiferi și binemirositori, cu multe locuri încântătoare, pline de frumusețe, de balsam și de odihnă și că oricine trece pe acolo se desfătează și se odihnește; la fel este cu sufletele în Împărăția (cerurilor). Toate se bucură și se veselesc, (toate) sunt împărați, domni și Dumnezeu. Pentru că s-a scris: *Împărat al împăraților și*

Domn al Domnilor (Apoc. 17, 14)”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, omilia XXVII, 3, în PSB, vol. 34, p. 215)

„Când un suflet credincios și iubitor de adevăr privește la bunurile veșnice, rezervate celor drepti și la binefacerile cele negrăite din viitor ale harului, se socotește nevrednic – cu (tot) zelul, munca și truda sa – de promisiunile cele de negrăit ale Duhului. Acesta este *cel sărac cu duhul*, pe care Domnul l-a fericit (Matei, 5, 3). Acesta este cel ce *flămânzește și se însetoșează de dreptate* (Matei, 5, 6). Acesta este *cel cu inima zdrobită* (Ps., 50, 19). Cei ce au o astfel de hotărâre, un astfel de zel, cei ce doresc virtutea și stăruiesc în acest dar până la sfârșit, vor putea să obțină cu adevărat Împărăția veșnică”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, omilia XXIX, 7, în PSB, vol. 34, p. 228 – 229)

„La învierea trupurilor – ale căror suflete mai înainte au fost înviate și mai înainte au fost preaslăvite – atunci și trupurile vor fi luminate și slăvite, cu slava și lumina cu care sufletul încă de acum este luminat și preaslăvit, pentru că Domnul este casa, cortul și cetatea lor. Ei vor fi îmbrăcați cu un cort ceresc – care nu este făcut de mână – cu slava luminii cerești, devenind fii ai luminii (In. 12, 36); ei nu vor mai privi unul la altul cu ochi viclean, pentru că viclenia va fi îndepărtată. Nu va mai fi atunci bărbat sau femeie, rob sau slobod (Gal. 3, 28), toți se vor transforma în natură divină, vor deveni *Hristoși* dumnezei, și fii ai lui Dumnezeu. Atunci fratele va adresa cuvânt de pace unei surori, fără să se rușineze, pentru că toți vor fi una în Hristos (Gal. 3, 28). Odihnindu-se toți într-o singură lumină, vor privi unul către altul și această privire îi va face să strălucească iarăși, în adevăr, în contemplarea adevărată a luminii celei de negrăit!

Astfel, aceștia se văd unii pe alții în multe chipuri, în glorii divine multiple și variate, fiecare privește cu uimire la slava celui alt și se bucură cu bucurie de negrăit. Vezi tu, cât de neînțeleasă și de negrăit este slava lui Dumnezeu; (este plină) de o lumină de negrăit, de taine veșnice și de bunuri nenumărate. După cum în lumea cea văzută nimeni nu poate să cunoască (toate) plantele de pe pământ, semințele și varietatea florilor; să măsoare și să știe toată bogăția pământului; după cum nici un om nu poate cunoaște (toate) vietățile care trăiesc în mare, numărul lor, speciile și deosebirea dintre ele, nici volumul și întinderea apelor; după cum este peste putință să cunoască cineva numărul păsărilor (care zboară) în aer, speciile cu varietățile lor; sau după cum este imposibil să cunoască cineva mărimea cerului, locul și drumul stelelor, tot așa este imposibil a spune și a cunoaște bogăția – fără margini și de necuprins cu mintea – a creștinilor. Și dacă aceste creaturi sunt atât de mari și de neînțelese de oameni, cu cât mai mare (și de necuprins cu mintea) este Cel ce le-a făcut pe ele. De aceea, se cuvine să se bucure și să se veselească cineva că o astfel de bogăție și moștenire s-a pregătit pentru creștini, (atât de mare) că nimeni nu poate s-o exprime și s-o descrie. Se cuvine, deci, să fie îmbrățișată cu zel și smerenie lupta creștinilor, pentru a dobândi acea bogăție. Pentru că moștenirea și partea creștinilor este *Însuși Dumnezeu*”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, omilia XXXIV, 2-3, în PSB, vol. 34, p. 242-243)

„Trebuie să credem că morții, la înviere, vor fi slăviți cu slavă diferită, conformă cu faptele pe care le-au săvârșit și cu părtășia lor, încă de pe acum, la Duhul cel dumnezeiesc, care locuiește în ei”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte șapte omilii*, Cuvânt despre răbdare și discernământ, 10, în PSB, vol. 34, p. 307)

„Dar în orice măsuri s-ar afla, viața sfinților se va afla într-o strălucire și se va veseli și se va îngrășa de bunătățile de la Dumnezeu ...⁷⁴”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh și Adevăr*, Cartea a Șaptesprezecea, în PSB, vol. 38, p. 590)

⁷⁴ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Varietatea în fericire și în strălucire va fi potrivită cu numărul celor ce vor ajunge la viața viitoare într-o fericire, lângă Hristos, a Căruia lumină iubitoare îi va umplea pe măsura apropierii duhovnicești de El, sporită în viața pământească. Dar cei mai fericiți în iubirea gustată, nu se vor simți

„Pentru că precum felurită este viața sfinților, așa e și a cununilor, Dumnezeu măsurând răsplata potrivit cu faptele fiecăruia”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh și Adevăr*, Cartea a Șaptesprezecea, în PSB, vol. 38, p. 612)

„... Hristos, prin Care și în Care duși în Împărăția cerurilor, vom primi fericirea prelungită în veacurile fără sfârșit, trăind o viață curată, cuviincioasă, și eliberată de orice vină”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la a doua Lege*, 1, în PSB, vol. 39, p. 456-457)

„Dar celor ce au un cuget sincer față de El și păstrează o iubire neslăbită, nu e potrivit să li se spună: *Nu Mă veți afla*. Căci El era și va fi cu ei totdeauna⁷⁵”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Noua, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 820)

„Că cei ce s-au nevoit într-o viață de Dumnezeu iubitoare și superioară, vor fi neîncetat cu Hristos, privind adică frumusețea Lui dumnezeiască și negrăită⁷⁶”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Noua, Capitol unic, în PSB, vol. 41, p. 885)

„În acel bine se găsește odihna netulburată, lumina nemuritoare, harul veșnic, moștenirea sfântă a sufletelor și o liniște fără de griji, nu supusă morții, ci scăpată de moarte; acolo nu e nici lacrimă, nici plânset – căci cum să fie plânset, acolo unde nu este cădere? –; acolo se găsesc sfinții tăi, scutiți de rătăcirii și griji, de nechibzuință și ignoranță, de frică și de groază, de poftă și de toate impuritățile și patimile trupești; acolo e tărâmul celor vii”. (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre binefacerile morții*, X. 55, în PSB, vol. 52, p. 498)

„Dumnezeu luând loc în toți îndeobște și în fiecare în parte”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea a Doua, Către Prea Cuviosul presbiter Marin, 10, în PSB, vol. 81, p. 187)

„Și dincolo de viețuirea și mărturisirea fericită de aici, Se va dăruia pe El Însuși ca moștenire și odihnă și mai fericită”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea a Doua, Scrieri, 8, în PSB, vol. 81, p. 250-251)

„Împărăția cerurilor a fost pregătită pentru noi și dintru început gătită nouă. Aceste două lucruri le-a înfățișat Domnul când spunea celor din dreapta: *Veniți, binecuvântații Părintelui Meu, de moșteniți împărăția care este gătită vouă de la întemeierea lumii* (Mt. 25, 34)”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Cuvânt de sfătuire către Teodor cel căzut*, 9, în vol. *Despre Feciorie, Apologia vieții monahale, Despre creșterea copiilor...*, p. 337-338)

„Hristos a zis: *Unde este comoara omului, acolo este și inima lui* (Mt. 6, 21). Căci sufletul, când primește să cugete înlăuntrul minții sale la acele negrăite bunătăți, ca de niște lanțuri se dezleagă de trup și se înalță, în fiecare zi zugerându-și (închipuindu-și) bucuria acelora. Și nu mai poate primi în gândul lui cele de pe pământ, ci pe toate ca pe vis și umbră le trece cu vederea și tot

distanțați de cei mai prejos de ei, și cu cât sunt aceia mai sus, cu atât îi iubesc mai mult pe cei mai de jos. Cei mai prejos îi vor simți pe aceia mai presus de ei numai prin mai marea iubire ce le-o pot arăta. Mărimea variată a gradelor de iubire nu va slăbi comuniunea între ei. (n. s. 635, p. 590)

⁷⁵ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: A fi în veci înseamnă a iubi sau a fi iubit de cineva în veci. Hristos mă ține în veci în fericire, pentru că mă iubește în veci și sunt susținut de iubirea Lui ca să-L iubesc și eu în veci ... (n. s. 1551, p. 820)

⁷⁶ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: E o mare bucurie a privi și a fi privit de cel ce te iubește. Iar cel iubit și iubitor e frumos pentru mine, și niciodată nu mă satur să fiu cu el. Aceasta se întâmplă însă în gradul suprem între cei ce stau în fața lui Hristos. El nu e pentru ei numai o viață care va sfârși, ci Izvorul nesfârșit al vieții. (n. s. 1680, p. 885)

gândul lui tinde neîncetat într-acolo, numai pe acelea socotind să le vadă prin ochii credinței și în fiecare clipă arzând de nerăbdare să se împărtășească de ele”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Cateheza aceluiași despre faptul că moaștele sfinților mucenici sunt un prilej de mare folos pentru noi*, în vol. *Cateheze baptismale*, p. 110-111)

„Dar ce, zici tu, oare bunurile acelea stau în speranțe? Desigur că în speranțe, însă nu în speranțe omenești, care de multe ori se spulberă, și îl rușinează pe cel ce speră, deoarece a murit deja cel ce făgăduise, sau că fiind viu și-a schimbat părerea, însă ale noastre nu sunt așa, căci speranța noastră este sigură și nemișcată. Cel ce a făgăduit acele bunuri ființează în veci, și noi, care ne vom bucura de acele bunuri, chiar de murim, vom învia iarăși, și nimic nu este care să ne rușineze în toate, ca și cum am fi robii unor speranțe deșarte”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia la Epistola către Romani a Sfântului Apostol Pavel*, omilia IX, p. 154-155)

„Nici un bine nu întinerește sufletul și nu-l face așa de luminat ca nădejdea cea bună a acelor viitoare bunătăți”. (Sf. Ioan Gură de Aur, în vol. *Mărgăritarele Sfântului Ioan Gură de Aur*, p. 124)

„Cele nevăzute de dincolo sunt mai deslușite ca cele de aici, dacă avem ochii credinței: că deși nu le-am văzut, Cel ce le-a făgăduit este Dumnezeu. Când Dumnezeu făgăduiește, nici o schimbare nu se atinge de făgăduințe, așa încât ele mai vârtos dăinuie și stau neclintite în mâna Lui: că din mâna Lui nimeni nu poate să răpească, precum spune Hristos: *din mâna Tatălui Meu nimeni nu poate să răpească* (In. 10, 29). Așadar, întrucât nimeni nu poate răpi din mâna lui Dumnezeu, ele rămân pururea acolo ca într-o vistierie nefurată, întreprinderile noastre de aici sunt supuse la tot felul de schimbări și de întorsături - drept care deseori osteneala lor o suferim, iar de împlinirea lor rămânem lipsiți - iar în privința nădejdlor pe care le-am învistierit la Dumnezeu nu este cu puțință asta, ci cel care s-a ostenit are parte, negreșit, și de cununi: *căci nădejdea nu rușinează* (Rom. 5, 5), fiindcă este făgăduință dumnezeiască, și darurile sunt pe măsura Celui Ce a făgăduit”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Cele dintâi Omilii la Facere*, cuvântul al nouălea, p. 132-133)

„Chiar de-ar trebui să dăm toată averea, chiar de-ar trebui să fim aruncați în foc, să fim tăiați de sabie, să înfruntăm cuțitele, chiar de-ar trebui să pățim orice altceva, pe toate să le suferim cu ușurință, ca să avem parte de haina Împărăției cerurilor și de slava aceea tainică, pe care facă Dumnezeu ca noi toți să o dobândim”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia la Matei*, omilia LIV, VI, în col. PSB, vol. 23, p. 632)

„Dacă voiește cineva a fi slăvit, primească a fi necinstit. Dacă voiește cineva a se bucura de liniște, primească a fi neliniștit și tulburat. Dacă voiește cineva a se desfăta veșnic și a fi lăudat, disprețuiască-le pe cele trecătoare”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariile sau explicarea Epistolei a doua către Timotei*, omilia IV, p. 47)

„Locurile de odihnă ale cerurilor nu se moștenesc prin înrudire de sânge, ci prin asemănare de viață. Săracul Lazăr nu era înrudit cu Avraam, nu-i era nici cunoscut și totuși a moștenit aceleași sânnuri ca și el. Asemănarea de trai, deci, face ca mulți de la răsărit și de la apus să se odihnească împreună cu Avraam”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Către o femeie rămasă văduvă de tânără*, 3, în vol. *Despre Feciorie, Apologia vieții monahale, Despre creșterea copiilor...*, p. 153)

„Toate bunătățile nu au sfârșit, nu cunosc capăt, nu pot îmbătrâni, nici se vesteji, sunt fără de bătrânețe și fără de moarte. Acolo nu-i nici o tulburare, ca aici, nici un zgomot, ci multă este ordinea tuturor, cu cuvenită bună-rânduială; cu toții înalță Stăpânului zidirii văzute și nevăzute, ca dintr-o țiteră, cu ritm, o cântare, prea bine întocmită, mai plăcută decât toată cântarea, iar sufletul săvârșește acolo Dumnezeiasca Liturghie ca în niște altare sfinte și în niște taine dumnezeiești”. (Sf. Ioan Gură

de Aur, *Cuvântări împotriva anomeilor*, cuv. VI, în vol. *Cuvântări împotriva anomeilor. Către iudei*, p. 95)

„... locul cel lipsit de tulburare, de unde au fugit durerea, întristarea și suspinarea. Acolo nu-i nici schimbare, nici umbră de mutare. Acolo toate sunt statornice și nemișcate; toate trainice și întemeiate; toate nestricăcioase și nemuritoare; toate nepieritoare și veșnice”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Cuvânt de laudă la cel întru Sfinți, Părintele nostru Eustație, arhiepiscopul Antiohiei celei Mari*, I, în vol. *Predici la sărbători împăratești și cuvântări de laudă la sfinți*, p. 386)

„... ce cuvânt putea-va înfățișa pe cele de după aceea: plăcerea, folosul, bucuria împreunei viețuiri cu Hristos? Da! Nu-i cu puțință să spui cât e de mare plăcerea, cât e de mare câștigul ce-l are un suflet întors la noblețea lui, care poate vedea cu îndrăznire pe Stăpânul. Nu se bucură numai de bunătățile ce-i stau în față, ci și de încredințarea că de acum, aceste bunătăți nu mai au sfârșit. Toată bucuria aceea prin cuvânt nu o poți zugrăvi și nici cu mintea nu o poți cuprinde. Dar voi încerca să ți-o arăt destul de slab, atât cât prin lucrurile mici pot fi arătate lucruri mari. Să ne uităm la cei care în viața de aici se bucură de bunurile acestei lumi, de bogăție, de putere și de slavă. Atâta sunt de mândri de buna lor stare, încât socotesc că nici nu calcă pe pământ, cu toate că bunurile de care se bucură nu sunt bunuri recunoscute de toți drept bunuri, nici nu rămân mereu la ei, ci zboară mai iute ca vântul. Iar de se întâmplă (ca aceste bunuri) să rămână puțin, apoi numai în viața aceasta își arată dragostea; n-au putere să ne însoțească mai departe. Dacă aceste bunuri pământești pricinuesc atâta bucurie celor ce le au, ce bucurii socoți că vor simți acele suflete chemate la miile de bunătăți din ceruri! Nu numai atât! Ci ele sunt atât de bune față de cele de aici, ci ca mulțime, ci ca însușiri, încât inima omului nu le poate bănuî”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Cuvânt de sfătuire către Teodor cel căzut*, 13, în vol. *Despre Feciorie, Apologia vieții monahale, Despre creșterea copiilor...*, p. 351-352)

„Acolo toate sunt liniștite și netulburate, neclintite și continue, netrecătoare și nedescrise, veșnice și nestricăcioase”. (Sf. Ioan Gură de Aur, în vol. *Problemele vieții*, p. 66)

„Starea viitoare a fericirii nu are sfârșit”. (Sf. Ioan Gură de Aur, în vol. *Problemele vieții*, p. 67)

„Când este sărbătoare aici pe pământ, se adună mulțime de oameni, care aduc nenumărate mărfuri: grâu, orz și tot felul de roade, turme de oi și cirezi de vite, haine, veșminte și altele asemenea. Unii vând și alții cumpără. Există asemenea lucruri în ceruri? Nu, există însă unele mai importante.

Nu găsim acolo grâu, orz sau alte roade ale pământului; prisosesc însă roadele Duhului: iubirea, bucuria, pacea, fericirea, bunătatea, blândețea. Nu se găsesc acolo turme de oi și cirezi de vite, ci duhurile dreptilor, care au ajuns la desăvârșire și sufletele împodobite cu virtuți. Nu se află acolo haine frumoase și bijuterii strălucitoare, ci cununi mai prețioase ca aurul și decorații și daruri nenumărate, care sunt hărăzite biruitorilor luptelor duhovnicești.

Dar și mulțimea celor care participă la praznic este mai importantă și mai vrednică. Nu este alcătuită din oameni simpli ai orașelor și satelor, ci din îngeri, prooroci, mucenici, apostoli, drepti, toți cei care s-au făcut plăcuți lui Dumnezeu. Iar între ei se va afla Acela, Împăratul tuturor. Îl vor vedea și se vor lumina și se vor înfrumuseța de strălucirea Lui.

Sărbătorile pământului uneori nu durează nici măcar o zi. La amiază se destramă. Însă, sărbătoarea aceea va fi diferită. Nu se va sfârși niciodată. Iar bunătățile ei nu vor seca, nu se vor învechi, nu se vor ofili, ci se vor păstra pururea nestricăcioase și nepieritoare.

La sărbătorile pământului există gălăgie, zgomote, tulburare, dezordine. La acea sărbătoare însă, va împărați buna-cuviință, ordinea și cumințenia. Îngeri și oameni îi aduc neîncetat Domnului

cântări de slavă și *Imnuri* minunate, care întrec orice muzică și parcă ies dintr-un instrument plin de armonie.

David psalmodiază: *În veac nu se va clinti cel ce locuiește în Ierusalim* (Ps. 124, 1). Tâlcuind alegoric această frază, să privim spre Ierusalimul ceresc, acolo unde vor ajunge pentru a trăi veșnic creștinii evlavioși. Aceștia nu vor cunoaște stricăciune în vecii vecilor. Nu vor întâmpina greutăți și probleme, scandaluri și primejdii. Nu vor simți regrete și neliniști, ispite păcătoase și pofte viclene. Toate acestea vor dispărea acolo. Sufletele, ca în niște sanctuare sfinte, în cereasca sfântă a sfintelor, vor participa la taine negrăite și la dumnezeiasca Jertfă”. (Sf. Ioan Gură de Aur, în vol. *Problemele vieții*, p. 68-69)

„Cetatea cerească, unde lumina nu este stinsă niciodată de întuneric, unde ziua nu este sugrumată nicicând de noapte, unde lumina izvorăște pentru totdeauna și ziua împărătește pururea”. (Sf. Ioan Gură de Aur, în vol. *Problemele vieții*, p. 71)

„... știți că fericirea vieții acesteia este numai un simplu nume, lipsit de conținut, pe când bunătățile cele viitoare sunt statornice, neclintite, nemișcătoare, veșnice”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Scrisori către alte persoane*, scrisoarea a 107-a către preoții Cast, Valerie, Diofant și Chiriak, în vol. *Scrisorile către persoane oficiale, către diaconița Olimpiada, către alte persoane*, Edit. I.B.M.B.O.R., p. 191)

„Cred ... Și întru Duhul Sfânt, Domnul ...”

„Iar Domnul este Duhul. Și unde este Duhul Domnului, acolo este libertate (II Cor., 3, 17)⁷⁷”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola Întâia către Serapion, Episcopul de Thmuis*, Împotriva celor care hulesc și spun că Duhul Sfânt este creatură, VI, în PSB, vol. 16, p. 29)

„Duhul lui Dumnezeu numit cel Sfânt, pentru că Scriptura folosește pentru Duhul lui Dumnezeu o numire ca aceasta și nimeni altul nu se numește Duhul lui Dumnezeu decât Duhul cel Sfânt, Care completează dumnezeiasca și fericita Treime”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, omilia a II-a, VI, în PSB, vol. 17, p. 92)

„Vezi, dar, cât este de mare primejdia de a micșora slava Mângâietorului? Fiul nu primește slava dată Lui, dacă este înlăturat Duhul. Că Domnul spune: *Acela pe Mine Mă va slăvi* (In. 16, 14); nu-L va slăvi, însă, ca rob împreună cu făptura; că, dacă L-ar fi slăvit împreună cu celelalte făpturi, n-ar fi spus Acela. În cuvintele de mai sus, Domnul, referindu-se la o singură persoană, înfățișează slava adusă de Duhul ca fiind cu totul superioară celorlalte slave aduse lui Dumnezeu, nu așa cum au spus îngerii: *Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu* (Lc. 2, 14), ci așa cum a spus Domnul: *Părinte, Te-am slăvit pe Tine; lucrul, pe care Mi l-ai dat, l-am săvârșit* (In. 17, 4); și după cum Tatăl slăvește Fiul, când zice: *Și Te-am slăvit și iarăși Te voi slăvi* (In. 12, 28), tot așa și Fiul primește pe Duhul în comuniunea Sa și a Tatălui. Să-mi arate mie cineva o slavă mai mare ca aceasta și atunci accept că dușmanii mei spun adevărul”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, omilia a XXIV-a, VII, în PSB, vol. 17, p. 598)

⁷⁷ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Duhul Domnului ne eliberează de robia patimilor trupești. El e Duh superior celor trupești și e Duh de Domn, stăpân peste tot ce robește, dându-ne și nouă puterea de a fi duhovnicești și de a fi stăpâni peste cele ce ne robesc. Duhul nostru fiind întărit de Duhul Sfânt putem domni peste patimile inferioare care ne stăpânesc datorită slăbirii duhului din noi. (n. s. 15, p. 29)

„Dacă Duhul este o creatură, atunci nu este Dumnezeu; dar în Scriptură de spune: *Duhul dumnezeiesc este cel care m-a făcut pe mine* (Iov 33, 4); și *și l-a umplut Dumnezeu pe Veseleil de Duhul Dumnezeiesc al înțelepciunii și al priceperii* (Ieș. 35, 31). Cui, deci, vei vrea să apropii dumnezeiescul? Făpturii sau Dumnezeirii? Dacă îl vei alătura făpturii, atunci vei spune că Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos este o făptură, idee cu totul absurdă, că este scris despre Tatăl: *Veșnica Lui putere și Dumnezeire*; iar dacă îl vei alătura Dumnezeirii, atunci pune capăt hulei, cunoaște vrednicia Duhului!” (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, omilia a XXIV-a, VII, în PSB, vol. 17, p. 599)

„... e o putere și o lucrare proprie și foarte însemnată a Duhului aceea de a curăți și de a ierta păcatele, cum mărturisește cuvântul evanghelic. Deci cel ce a mărturisit pe seama Lui puterea iertării păcatelor, l-a mărturisit odată cu aceasta și dumnezeirea⁷⁸”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre rugăciunea domnească*, Cuvântul III, în PSB, vol. 29, p. 429-430)

„Credem că Duhul subzistă și este cu adevărat El Însuși ceea ce este și se zice: există în ființa lui Dumnezeu-Tatăl, provine și iese din ea, având prin fire toate ale ei în Sine însuși⁷⁹. Căci nu este prin împărtășire, nici prin simpla relație, nici ca altul decât ființa lui Dumnezeu-Tatăl, deoarece aparține ei⁸⁰. Să luăm o pildă, buna mireasmă, luând din florile binemirositoare lucrarea ființială și naturală a însușirilor acelora, sau calitatea acelora, aduce celor din afară cunoștința lor, pătrunzând în organul trupului care percepe mirosul, și, deși pare, cât privește rațiunea lor, să fie alta decât firea ce o răspândește, nu e gândită ca fiind prin sine, nici de altă fire decât cea a florilor din care și în care este. Așa să cugeți și despre Dumnezeu și *Despre Sfântul Duh*, ridicându-te peste rațiunea pildei”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Zecea, cap. 2, în PSB, vol. 41, p. 992)

„.... de viață Făcătorul ... Duhul adevărului ...”

„Iar Domnul a spus că Duhul este Duhul adevărului și Mângâietorul (In. 14, 16). Din aceasta se arată că Treimea este desăvârșită în El”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola Întâia către Serapion, Episcopul de Thmuis*, Împotriva celor care hulesc și spun că Duhul Sfânt este creatură, XXV, în PSB, vol. 16, p. 55)

„A nu exista întru Tine este a nu exista defel”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *La titlurile Psalmilor*, partea I, cap. VII, în PSB, vol. 30, p.151)

„... noi învățăm că trebuie să privim numai către El, căci El este aducătorul la existență al tuturor celor ce sunt. Într-adevăr, dacă am fost aduși din nimic la ființă și am fost alcătuiți întru El,

⁷⁸ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cel ce iartă păcatele dezleagă de lanțurile robiei. Dar aceasta n-ar putea-o face cineva care ar fi el însuși rob, sau în stare de a putea fi rob. Nu o poate face aceasta decât Cel ce are în sine libertatea și stăpânirea. Cel ce e izvorul libertății și al supremei stăpâniri, care în același timp nu robește, ci eliberează (n. s. 59, p. 430)

⁷⁹ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Fiecare Persoană, deci și Duhul, are în chip propriu din ființa comună ceea ce are și este. În ființa comună sunt date posibilitățile celor trei Persoane deosebite. Nu se poate deci spune că întâi este o ființă simplă, și apoi apar Persoanele cu ceea ce reprezintă fiecare în mod deosebit. Sunt date deodată din veci atât unitatea ființei, cât și deosebirea celor trei Persoane. (n. s. 1862, p. 992)

⁸⁰ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Duhul nu Se împărtășește numai de ființa dumnezeiască, ca noi, nici nu este numai într-o simplă relație cu Fiul, cum vedea Nestorie legătura între Dumnezeu și om în Hristos, nici nu este de altă ființă decât Fiul. (n. s. 1863, p. 992)

este absolut necesar să credem că noi nu suntem nicidecum în afară de cunoștința Celui întru care suntem, de la Care am luat ființă și întru Care ne vom și desface.

Având în mintea noastră aceste gânduri, vom izbuti, negreșit, să ducem o viață cu totul fără de păcat. Într-adevăr, cine este acela care, crezând că trăiește din El, prin El, și întru El, ar putea cuteza să facă părtaș al unei vieți ticăloase pe Cel ce cuprinde întru El viața fiecăruia dintre noi?” (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre desăvârșire, către monahul Olimpiu*, în PSB, vol. 30, p. 465)

„Căci ne umplem de viață prin împărtășirea de Duhul și stând la masa lui Hristos, după ce am primit credința în El”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh și Adevăr*, Cartea a Noua, în PSB, vol. 38, p. 299-300)

„De bună seamă, ne putem face o idee în legătură cu măreția Duhului și în legătură cu neîntrecuta Lui putere luând aminte la semnificația numelor, la măreția lucrărilor și la binefacerile Lui față de noi și față de întreaga lume. Este numit Duh (ca și Tatăl și Fiul) în textele: *Duh este Dumnezeu* (In. 4, 24), și *Hristos, Domnul, este Duhul vieții noastre* (Plângerile lui Ieremia IV, 20). Este numit *Sfânt* și este sfânt, după cum sfânt este Tatăl și sfânt este Fiul. Dacă pentru creație sfințenia este ceva adăugat din afară, pentru Duhul sfințenia este un apanaj al firii Sale. El nu este sfințit, ci sfințitor. Este numit bun, pentru că bun fiind Tatăl, bun este Cel născut din El. Bunătatea este esența Sa. Este denumit Cel fără ocolișuri, ca și Domnul Dumnezeu (Ps. 140, 16), pentru că adevărul și dreptatea este în Sine și nu se înclină într-o parte sau alta, în virtutea neschimbabilității firii Sale. Este numit Paraclet ca și Fiul Unul-Născut; El însuși spune: *Voi ruga pe Tatăl Meu și alt Paraclet vă va trimite* (In. 14, 16). Prin urmare, Duhul are nume comune cu Tatăl și Fiul în virtutea participării la aceeași fire. Altfel, cărui fapt (se datoresc acestea)? A fost numit apoi Duh stăpânitor, Duh al adevărului și al înțelepciunii. *Duh divin este Cel care M-a creat* (In. 23, 4). *Pe Veseleel, zice, l-a umplut Dumnezeu cu Duh divin de înțelepciune, de pricepere și de știință* (Ieș. 31, 3). Deci, acestea sunt numele Duhului, mari și suprafirești și nu cuprind nici o exagerare ... A existat, a preexistat și a coexistat cu Tatăl și cu Fiul mai înainte de veci, încât, chiar dacă vei concepe ceva (ca existând dincolo de timp, vei găsi că este posterior Duhului”. (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, cap. 19, în PSB, vol. 12, p. 63)

„... Care de la Tatăl purcede ...”

„Tatăl e originea și izvorul Fiului și al Duhului Sfânt (...); nu se poate concepe în El un înainte sau un *după*.” (Origen, *Despre principii*, Cartea a II-a, I, 2, în PSB, vol. 8, p. 115)

„... Provine din Dumnezeu (ca Dumnezeu), nu prin naștere ca Fiul, ci ca suflare a gurii Sale. Desigur, gura (nu trebuie înțeleasă) ca mădular (al lui Dumnezeu), nici Duhul, ca o suflare ce se risipește, ci gura (trebuie înțeleasă) într-un chip vrednic de Dumnezeu și Duhul ca ființă vie, dătătoare de sfințenie. În felul acesta se exprimă intimitatea (cu celelalte persoane) și se păstrează insondabil modul provenienței (Sale). (Duhul) se mai zice și Duh al lui Hristos, pentru că este legat ființial de El”. (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, cap. XVIII, în PSB, vol. 12, p. 60-61)

„Că noi nu numim pe Duhul Sfânt nici *nenăscut*, întrucât cunoaștem numai un singur *Nenăscut* și un singur început al tuturor lucrurilor, Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos; dar nici *născut* nu-L numim pe Duhul Sfânt, pentru că am învățat din tradiția credinței că numai Fiul este Cel Unul-Născut; dar am mai învățat că Duhul adevărului de la Tatăl purcede și mărturisim că fără să fi fost creat, Duhul e și El din Dumnezeu”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, 125, II, în PSB, vol. 12, p. 306)

„... Unul fiind Fiul sau Cuvântul cel viu, Una trebuie să fie desăvârșita și deplina lucrare sfințitoare și luminătoare și vie a Lui și darul⁸¹ de care se spune că purcede din Tatăl, pentru că strălucește⁸² și se trimite și se dă de la Fiul cel mărturisit din Tatăl. Neîndoielnic Fiul e trimis de Tatăl. Căci zice: *Așa a iubit Dumnezeu lumea, că și pe Unul Născut Fiul Său L-a trimis* (In. 3, 16). Iar Fiul Îl trimite pe Duhul⁸³. Căci zice: *de voi pleca Eu, voi trimite pe Mângâietorul* (In. 16, 7)”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola Întâia către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc și spun că Duhul Sfânt este creatură*, XX, în PSB, vol. 16, p. 47-48)

„Duhul cel din Dumnezeu, *Care de la Tatăl purcede* – adică Cel Care iese din gura Lui, ca să nu socotești că Duhul este unul dintre cele din afară și dintre creaturi, ci să crezi că-și are ipostaza de la Dumnezeu – are în El toate puterile”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul XXXII, IV, în PSB, vol. 17, p. 252)

„... Duhul este al lui Dumnezeu și Tatăl și al Fiului⁸⁴, ca Unul ce este ființial din amândoi, adică curge din Tatăl prin Fiul”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh și Adevăr*, Cartea întâia, în PSB, vol. 38, p. 21)

„Fiind însă Duhul de o fire, Se revarsă din Tatăl ca dintr-un izvor”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime*, cuvântul al VI-lea, în PSB, vol. 40, p. 236)

„Duhul, fiind din ființa lui Dumnezeu Tatăl și a Cuvântului ieșit din Tatăl și prezent în El prin fire, concentrează în Sine tot ce e propriu dumnezeirii; El are dumnezeirea ca izvor, ca Cel ce se varsă din Tatăl prin Fiul⁸⁵ și sfințește creația”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime*, Cuvântul al VI-lea, în PSB, vol. 40, p. 237-238)

„Căci este neîndoielnic că purcede din însăși firea lui Dumnezeu Tatăl”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime*, cuvântul al VII-lea, în PSB, vol. 40, p. 301)

⁸¹ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: (...) Duhul e atenția Tatălui către Fiul și mărturia Lui personificată către Fiul despre dragostea Sa către El și odihna Lui în Fiul. Dar aceasta este o atenție activă, mărturia unui ipostas, și numai persoana e capabilă de lucrare. În forma aceasta lucrătoare, ipostatică, se manifestă atenția Tatălui și mărturia dragostei Lui și față de noi, dar nu ca spre unii ce am fi în afara Fiului, ci adunați în Fiul. Duhul presupune totdeauna pe doi. Dacă Fiul e conștiința ipostasiată a Tatălui de Sine, dacă Tatăl e cu Fiul într-un dialog interior, sau într-o convorbire a Sa cu Chipul Său, în Duhul se depășește această convorbire între doi, fără a se desființa, ci se desăvârșește ca iubire prin care Unul cere și Altuia să fie martor al iubirii Sale față de celălalt și să Se bucure de iubirea Sa față de Acela. (n. s. 54, p. 47-48)

⁸² Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Expresia *strălucirea* Duhului din Fiul a folosit-o în sec. XII patriarhul Grigorie Cipriotul. Duhul strălucește din Fiul, dar nu purcede din El, pentru că nu trece dincolo de Fiul în provenirea Sa din Tatăl. Ci El Își primește existența din Tatăl ca iradiere a iubirii Tatălui spre Fiul. Când apar făpturile și Fiul Se face om, această odihnă și strălucire devine proprie și umanității Lui și celor ce se unesc cu El. (n. s. 55, p. 48)

⁸³ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Repetăm: Fiul Îl trimite pe Duhul ca Fiu, nu ca Tată, adică imprimând în ei simțirea de fii, ca Cel ce Îl are ca Fiu de la Tatăl, ca cel ce îi adună pe oameni în Sine ca împreună fii, nemergând prin Duhul dincolo de Sine, cum Tatăl nu Se îndreaptă, purcezând pe Duhul, dincolo de Fiul. (n. s. 56, p. 48)

⁸⁴ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: *Curge din Tatăl prin Fiul*, nu înseamnă că provine și din Fiul ca izvor. Cu atât mai puțin că Tatăl și Fiul sunt un singur izvor. Duhul vine din Tatăl în Fiul, se odihnește în Fiul, strălucește din Fiul, cum vor spune Sf. Ioan Damaschin și Patriarhul Sfânt (...) Duhul Sfânt întipărește în suflet chipul, fără să rămână El însuși sufletul omului. (...) El nu iese din Fiul mai departe de El, ci purcezând din Tatăl se mișcă în Fiul. (n. s. 11, p. 21)

⁸⁵ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: *Se varsă din Tatăl prin Fiul, dar nu purcede. Se varsă* (procheomenon) când Se dăruiește creaturii (creației) pentru a se sfinți. (n. s. 346, p. 237)

„Vom zice deci, judecând drept, că din Tatăl și în Tatăl este în mod natural Fiul, iar din El și în El este și Duhul Fiului, adică Cel Sfânt⁸⁶”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea a IX-a, capitol unic, în PSB, vol. 41, p. 875)

„Căci vorbind de Duhul adevărului, adică de Duhul Său, zice că El purcede de la Tatăl. Fiindcă, precum este prin fire al Fiului, existând în El și prin El, așa este și al Tatălui⁸⁷”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea a X-a, cap. al II-lea, în PSB, vol. 41, p. 973)

„Tatăl are din Sine și în Sine pe Duhul Său, la fel și Fiul are pe Duhul în Sine, deoarece Duhul este de o ființă cu Tatăl și purcede din El⁸⁸, având în Sine prin fire toate cele proprii Tatălui”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea a XII-a, cap. 1, în PSB, vol. 41, p. 1159-1160)

„Fără îndoială hotărârile Sinodului Prea Sfântului Papă (Teodor) au fost criticate de cei din capitala imperiului, dar nu în toate capitolele de care ați scris, ci numai în două, dintre care unul se ocupă cu învățătura despre Dumnezeu (cu teologia), când spune: *Duhul Sfânt purcede și din Fiul* (...). Cel dintâi capitol aduce în acord cu el texte ale Părinților romani, dar și ale lui Chiril din Alexandria din sfânta lucrare a lui despre Sfântul Ioan Evanghelistul. Din acestea i-a arătat pe aceia ca nefăcând pe Fiul cauză a Duhului. Căci ei cunosc pe Tatăl ca singura cauză a Fiului și a Duhului, a Unuia prin naștere, și a celuilalt prin purcedere. Ci (o spun aceasta) ca să arate că Duhul iese prin Fiul și ca prin aceasta să arate unitatea ființei neschimbate a Lor⁸⁹”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea a II-a, Scrieri, 9, în PSB, vol. 81, p. 251-252)

⁸⁶ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Tot din Tatăl și în Tatăl este și Duhul Sfânt, dar Acesta se numește și Duhul Fiului, ceea ce arată și mai mult că Fiul nu devine origine, sau un fel de Tată al Duhului. Duhul este din Tatăl și în Tatăl, ca Duhul iubirii Lui față de Fiul, îndreptat spre Fiul, ca să țină și în Fiul iubirea vie față de Tatăl. În Tatăl e inițiativa iubirii, și ea se întoarce și de la Fiul ca răspuns. Cuvântul e prima formă de revelare a Tatălui. Suflarea, ca Viață, e a doua formă. Cele două revelări sunt unite, dar deosebite. Duhul reprezintă comuniunea deplină. Suflarea e sfântă, pentru că e comuniune deplină. (n. s. 1665, p. 875-876)

⁸⁷ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Sfântul Chiril spune că Duhul este *în Fiul* și *provine*, sau iese *prin Fiul*, dar *purcede din Tatăl*. Purcezând din Tatăl, Își ia existența din Tatăl și se află în Fiul, prin Care ni se dă, sau ne strălucește. Duhul și Fiul sunt nedespărțiți, dar Amândoi provin *din Tatăl*. De aceea, Duhul este și al Fiului, Fiul avându-L de la Tatăl. Tocmai faptul că Fiul are pe Duhul de la Tatăl, din Care El Se naște, și că Tatăl purcede pe Duhul ca să fie în Fiul, Îl arată pe Fiul și mai deplin ca fiind de o ființă cu Tatăl. Duhul purcede din Tatăl ca izvor, și ne vine din Fiul ca Cel în Care este prin unitatea de ființă, nu ca dintr-o ființă diferită de a Duhului. (n. s. 1825, p. 973)

⁸⁸ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Este de remarcat că Sfântul Chiril spune despre Tatăl că are pe Duhul provenind sau purcezând din Sine, pe când despre Fiul, numai că Îl are *în Sine*, deci nu purcede de la El. Dar Fiecare are pe Duhul în Sine, deci Îl au Amândoi, trăind în Duhul, în alt fel, unitatea Lor. (n. s. 2194, p. 1160)

⁸⁹ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Sfântul Maxim arată cum se înțelegea atunci Filioque de către catolici: ca distingându-se în aplicarea purcederii la relația între Duhul și Tatăl și între Duhul și Fiul. În relația dintre Duhul și Fiul expresia nu înseamnă decât identitatea de ființă și un fel de ieșire la arătare (προϊέναι) a Duhului prin Fiul, nu o primire a existenței Lui din Fiul, cum o primește din Tatăl. Catolicii au ajuns la identificarea provenirii Duhului din Fiul cu provenirea Lui din Tatăl (ca dintr-un singur principiu), pentru că au folosit aceiași termeni pentru amândouă: *procedere* și *prodire*, ceea ce Părinții răsăriteni n-au făcut niciodată. Pe baza acestui loc teologii catolici de după aceea au dat pe Sf. Maxim în mod greșit ca martor răsăritean aprobativ al învățăturii lor. În această identificare a termenului *procedere* cu *prodire* (ekporeusis și proienai) cei din Constantinopol au văzut o identificare a provenirii Duhului din Fiul cu provenirea Lui din Tatăl. Sfântul Maxim le arată că latinii cunosc în *procedere* două înțelesuri: purcederea Duhului din Tatăl și ieșirea Lui prin Fiul. Deci ei cred ca și grecii. Numai neobișnuința cu limbajul mai expresiv al grecilor îi face să pară că confundă provenirea Duhului din Fiul cu provenirea din Tatăl (vezi despre această chestiune: Jean

„Tatăl naște pe Fiul, Care este Chipul Său, *Strălucirea Ființei Sale*, Preaiubitul veșnic din inima Sa. Căci Dumnezeu îl iubește în mod infinit pe acest alt El însuși, pe acest fiu pe care-l naște *mai înainte de luceafăr*, în mod veșnic. Această iubire infinită este substanțială, existând ca Persoană divină, Duhul Sfânt purcezând numai de la Tatăl”. (Sf. Ioan Gură de Aur, în vol. *Bogățiile oratorice*, p. 7)

„... Cel ce împreună cu Tatăl și cu Fiul este închinat și slăvit ...”

„Între persoanele Sfintei Treimi nu poate fi vorba de una mai mare și de alta mai mică, întrucât un singur izvor al dumnezeirii este Cel care ține în puterea Lui totul”. (Origen, *Despre principii*, cartea I, VII, 3, în PSB, vol. 8, p. 77)

„... Noi n-am fi în stare să socotim mai mic decât Fiul lui Dumnezeu pe Cel pe care-L numim acum Tatăl Lui”. (Origen, *Contra lui Celsus*, cartea a VIII-a, cap. XIV, în PSB, vol. 9, p. 515)

„Dacă după esență (Fiul – n.a.) este întru totul asemenea (Tatălui), întru totul asemenea trebuie să fie și în privința puterii. (Persoanelor) a căror putere este egală, de bună seamă, egală le este și lucrarea”. (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, cap. VIII, în PSB, vol. 12, p. 36)

„Poporul rostește (în acest imn) vechea formulă și nimeni n-a crezut vreodată că greșesc cei care zic: *Lăudăm pe Tatăl și pe Fiul și pe Sfântul Duh, Dumnezeu*”. (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, cap. 29, în PSB, vol. 12, p. 87)

„Se spune Dumnezeu Tatăl, Dumnezeu Fiul și Dumnezeu Sfântul Duh. Dar Tatăl, Fiul și Sfântul Duh sunt un singur Dumnezeu, nu trei. Rațiunea acestei uniri este nedeosebirea. Căci deosebire fac numai aceia care adaugă sau micșorează, ca arienii care, împărțind Treimea pe trepte de merit⁹⁰ o destramă și o împing în pluralitate. Iar începutul pluralității este alteritatea. Și fără alteritate nu se poate înțelege ce este pluralitatea. Deosebirea dintre trei sau mai multe lucruri constă în gen, specie și număr. De câte ori se zice același, de atâtea ori se spune și deosebit. Iar același se spune în trei moduri: după gen, de pildă om și cal, care sunt din același gen, ca animale; după specie, cum sunt Cato și Cicero, care sunt în aceeași specie ca oameni, și după număr, cum sunt Tullius și Cicero, două nume din aceeași familie. De aceea se spune ceva deosebit fie după gen, fie după specie, fie după număr. Dar după număr deosebirea o face varietatea celor întâmplătoare, căci trei oameni se deosebesc nu prin gen sau specie, ci prin cele întâmplătoare ale lor”. (Boethius, *Articole teologice*, I, 1, în PSB, vol. 72, p. 17)

„Omul cinstit, la fel cinstește pe Fiul, cum cinstește pe Tatăl, dar când la mijloc e o necinste, atunci necinstea adusă Fiului trece și asupra Tatălui, iar pe fața noastră se așează ca un fel de vâl, încât avea dreptate să spună proorocul Ieremia: *ocara ne acoperă fața*”. (Origen, *Omilia la Cartea Proorocului Ieremia*, omilia V, cap. VIII, în PSB, vol. 6, p. 383)

Miguel Garrigues, *L'Esprit qui dit Père*, 1982, ed. Tequi, Saint Cénere, p. 79-80). E vorba de papa Teodor. Se poate pune întrebarea: pentru ce Duhul iese sau Se arată prin Fiul și nu și invers? Un răspuns potrivit ar fi, credem: pentru că Duhul pune pe Fiul – prin participarea la bucuria Tatălui de El – într-o lumină maximă. (n. s. 539, p. 252)

⁹⁰ Notă Prof. David Popescu: Arie, negând dumnezeirea lui Hristos, Îl socotea inferior lui Dumnezeu Tatăl, dar superior Duhului Sfânt, împărțind astfel Treimea în trepte de merit. (n. s. 5, p. 17)

„Căci cine nu are o concepție adevărată despre Dumnezeu și despre Hristosul Său, acela s-a îndepărtat de Dumnezeu și de Unul-Născut, Fiul Său, iar pe Tatăl și pe Fiul, așa cum I-a scornit nebunia lui, nu-I mai cinstește după cuviință”. (Origen, *Despre rugăciune*, Introducere, cap. XXIX, 10, în PSB, vol. 7, p. 275-276)

„... Cel ce păcătuiește și hulește împotriva Fiului, în mod necesar păcătuiește și hulește și împotriva Tatălui și a Sfântului Duh”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, Către același episcop Serapion, XII, în PSB, vol. 16, p. 96)

„Astfel, deci, lipsa de respect față de una din persoanele Treimii, în Care trebuie să credem, este o tăgăduire a întregii Dumnezeuiri”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omiliile și cuvântări*, omilia a XXIV-a, VII, în PSB, vol. 17, p. 599)

„Căci cuvântul despre Fiul însoțește în mod necesar cuvântul despre Tatăl și cunoștința despre amândoi este nedespărțită. De aceea pe iudeii, care s-au rătăcit de la adevăr, pentru că nu primeau pe Fiul, dar socoteau că ei cunosc pe Dumnezeu, Mântuitorul i-a certat zicând: *Nici pe Mine nu Mă știți, nici pe Tatăl Meu. Dacă M-ați fi știut pe Mine, și pe Tatăl Meu l-ați fi știut* (In. 14, 17). Căci cunoștința despre fiecare din ei se referă la amândoi”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh și Adevăr*, Cartea a VII-a, în PSB, vol. 38, p. 237)

„Dar mă întreb cum, deși păreți să fiți înțelepți și nu puțin exercitați prin raționamentele din afară (eline) în capacitatea de-a cugeta cele rele, socotind că micșorând pecetea lui Dumnezeu-Tatăl, adică pe Fiul, nu cunoașteți că-L micșorați atât pe Acesta, cât și pe Acela, a Cărui pecete este, Care trebuie să aibă în mod necesar cele ce apar în Fiul?” (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea a V-a, cap. 5, în PSB, vol. 41, p. 590-591)

„Dar eu, fiindcă socotesc cu totul de nesuportat cele pe care le-au îndrăznit acești netrebnici, încerc să arăt, urmând iarăși dumnezeieștii Scripturi, că, deoarece neagă pe Fiul, vor nega și pe Tatăl și sunt până la urmă oameni fără Dumnezeu și nu au nici o nădejde în lumea aceasta, după cum s-a scris (Efes. 2, 12). Și că vorbim drept, va da mărturie adevăratul iubitor de Dumnezeu Ioan, care a scris așa: *Oricine tăgăduiește pe Fiul nu are nici pe Tatăl; cine mărturisește pe Fiul are și pe Tatăl* (I In. 2, 23). Foarte drept spune purtătorul de Duh, mărturisind conform argumentului propriu”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea a IX-a, capitol unic, în PSB, vol. 41, p. 867)

„Fiindcă cel ce socotește că trebuie să necinstească pe Fiul urăște pe Tatăl, nepăcătuind împotriva altei firi, ci disprețuind însăși mărirea Dumnezeirii după fire⁹¹. Căci nu ar putea cineva să ocărăscă pe Fiul dacă ar respecta firea Tatălui, deoarece, cunoscând ce este prin lucrare Tatăl, cum ar ignora pe Cel născut din El? Sau cine n-ar ocări pomul, batjocorind rodul născut din el? Deci păcatul față de Fiul e o dovadă neîndoieșnică a necunoașterii Tatălui”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea a X-a, cap. al doilea, în PSB, vol. 41, p. 967)

„Căci nu sunt străini de păcatul împotriva Tatălui cei ce necinstesc pe Fiul, sau socotesc că trebuie să-L urască. Căci, precum cei cărora li se pare că raza soarelui nu e necesară la nimic bârfesc

⁹¹ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: A necinsti pe Fiul înseamnă a necinsti pe Tatăl, Care L-a născut și Care-L iubește ca Tatăl al Lui, înseamnă a nu considera că ține de firea dumnezeiască să fie născătoare și să aibă un Născut, să fie în trei Persoane, înseamnă a o priva de iubire și de viața plină de bogății și de bucurii, înseamnă a o reduce la o realitate simplistă, uscată, monotona. Firea dumnezeiască nu e lipsită de bogăție, de viață, de posibilități variate de existență, așa cum e, până la un grad, cea omenească. Ea e unitară în bogăția ei. Are o bogăție care totuși nu o scoate dintr-o anumită unitate. E o mare bogăție interpersonală; tocmai în neieșirea Persoanelor din relațiile dintre ele stă unitatea ei. (n. s. 1818, p. 967)

cauza ei și extind judecata asupra ei spre soarele din care este aceea și precum cel ce disprețuiește buna mireasmă a florilor extinde împrăștierea spre florile din care se răspândește aceea, la fel socotesc că se întâmplă și cu Unul-Născut și cu Cel care L-a născut. Căci cei ce osândesc ceva apărut din altceva nu pot să laude pe aceea din care este. De aceea a spus Hristos iudeilor: *Nu poate pomul bun să facă roade rele, nici pomul rău să facă roade bune* (Mt. 7, 18). Căci ceea ce e adevărat despre una dintre acestea socotesc că se aplică în mod necesar ambelor. Fiind de o singură fire, cum nu le vor fi comune atât cele inferioare, cât și cele luminoase? Și ceea ce spune cineva despre ceea ce e din izvor, va spune și despre izvorul însuși. De aceea zice Hristos: *Cel ce Mă urăște pe Mine, urăște și pe Tatăl Meu*. Referă deci cu dreptate și la Persoana Tatălui cele pe care le spun unii despre El. Prin aceste cuvinte, ne asigură și pe noi că El nu este altul decât Tatăl după rațiunea identității în toate, iar pe ascultătorii care păcătuiesc urându-L îi condamnă, afirmând că cel ce nu voiește să se închine Lui va fi osândit și fără ajutor, ca unul ce a greșit nebunește și împotriva Persoanei Tatălui⁹². Și Se va supăra și Tatăl împreună cu Cel Născut din El”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea a zecea, cap. al doilea, în PSB, vol. 41, p. 969)

„... Nu se poate știrbi ceva din Treime fără să se aducă știrbire întregii Treimi”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, „Despre Întruparea Domnului”, cartea I, cap. II, 3, în PSB, vol. 57, p. 772)

„Cine tăgăduiește pe Tatăl, Îl tăgăduiește și pe Fiul. *Oricine tăgăduiește pe Fiul nu are nici pe Tatăl; cine mărturisește pe Fiul are și pe Tatăl* (I In. 2, 23). Învață, așadar, că e nedespărțită cinstea Tatălui și a Fiului, nedespărțită vrednicia, și că nu se poate cinsti Fiul fără Tatăl, și nici Tatăl fără Fiul. Dar nimeni nu poate cinsti pe Dumnezeu și pe Fiul lui Dumnezeu, decât în Hristos Cel unul născut Fiu al lui Dumnezeu, fiindcă nu poate avea Duhul Însuși al cinstirii lui Dumnezeu decât în Duhul lui Hristos, precum spune apostolul: *Dar voi nu sunteți în carne, ci în Duh, dacă Duhul lui Dumnezeu locuiește în voi. Iar dacă cineva nu are Duhul lui Hristos acela nu este al Lui*. Și iarăși: *Cine va ridica pără împotriva aleșilor lui Dumnezeu? Dumnezeu este Cel Care îndreptează* (Rom. 8, 9; 33-34)”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, „Despre Întruparea Domnului”, cartea a III-a, cap. VII, 5-6, în PSB, vol. 57, p. 794-795)

„Când tăgăduiești pe unul singur Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, ai tăgăduit totul. În aceasta stă rațiunea tainei bisericești și a dreptei credințe, că, acela care tăgăduiește o parte a tainei, nu poate mărturisi partea cealaltă. Căci atât de legate și de încorporate sunt toate, încât nu poate fi una fără alta, ci cel ce a tăgăduit numai o parte din toate, nu-i mai folosește la nimic să le creadă pe celelalte toate. Dacă tăgăduiești că Domnul Iisus Hristos este Dumnezeu, este de trebuință ca, tăgăduind pe Fiul lui Dumnezeu, să-l tăgăduiești și pe Tatăl, fiindcă, după cum spune Dumnezeu Însuși, *Oricine tăgăduiește pe Fiul nu are nici pe Tatăl; cine mărturisește pe Fiul are și pe Tatăl* (I In. 2, 28). Tăgăduind astfel pe Cel născut, îl negi și pe Cel ce L-a născut. Tăgăduind că este Fiul lui Dumnezeu Cel născut în trup, urmează să tăgăduiești și pe cel născut în Duh, fiindcă este Același Cel născut în trup, Care mai înainte a fost născut în Duh. Necrezând deci în Cel născut în trup, trebuie să nu crezi nici în Cel ce a pățit. Necrezând însă în patimile Lui, ce rămâne decât să tăgăduiești și învierea, fiindcă credința în Cel sculat din morți vine din credința în Cel Ce a murit și nu poate sta în picioare

⁹² Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nerecunoscând lui Dumnezeu capacitatea de a naște un Fiu și iubirea față de Acela, îl socotesc redus din puterea și capacitatea iubitoare. Nașterea indică o putere a Celui ce naște. A fi cu totul neroditor este o uscăciune. E greu de înțeles că ar avea în acest caz o putere creatoare, deci o libertate de-a nu rămâne redus la El însuși. Iar dacă are putere creatoare, cum n-ar avea și puterea unei rodnicii mai mari, adică puterea de-a naște un egal cu Sine? Un Dumnezeu care nu e astfel n-ar cunoaște și n-ar trăi iubirea ca tot ce este mai înalt și forma celei mai înalte bucurii și fericiri. Negând Dumnezeirea Fiului, neagă astfel întreaga fire a lui Dumnezeu, care nu poate să nu fie rodnică și iubitoare, existând concret în Tatăl, în Fiul și în Sfântul Duh. (n. s. 1820, p. 969-970)

adevărul învierii, dacă nu i-a precedat faptul morții. Tăgăduind, așadar, pe Cel Ce a pătimit și a murit, tăgăduind și pe Cel ce a înviat din morți, însemnează că tăgăduiești și pe Cel ce S-a înălțat la cer, fiindcă înălțarea fără înviere nu putea să fie și cel ce nu crede în înviere, nu poate crede nici în înălțare, precum spune apostolul: *Cel Care S-a pogorât, Acela este Care S-a suit*. Așadar, după tine Domnul Iisus Hristos nici n-a înviat din morți, nici nu S-a ridicat la cer, nici nu S-a așezat de-a dreapta Tatălui, nici nu va veni acea zi așteptată a judecății de apoi și nici nu va judeca viii și morții”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, „Despre Întruparea Domnului”, cartea a VI-a, cap. XVII, 1-3, în PSB, vol. 57, p. 848-849)

„... În Treime fiecare Persoană cuprinde în sine vrednicia întregii Treimi”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, „Despre Întruparea Domnului”, cartea a VII-a, cap. XXI, 3, în PSB, vol. 57, p. 873)

„Prea înțeleptul Amfilohie ..., intrând în palat ... și văzându-l pe Arcadie, fiul împăratului, șezând alături de tatăl său, l-a salutat solemn pe Teodosie, pe fiu însă nu l-a onorat cu același salut. Iar împăratul, crezând că Amfilohie a uitat, l-a poftit să-i dea salutul de rigoare. El însă spuse: *Îi este de ajuns propria-i cinstire*. Întristat, împăratul s-a gândit că afrontul adus fiului este o jignire pentru el însuși. Apoi prea înțeleptul Amfilohie i-a dezvăluit hotărârea intenției sale și a spus cu glas tare: Vezi, împărate, cum nu poți admite să se aducă o jignire fiului tău? Crede dară că și Dumnezeu tuturor îi detestă pe aceia care se încumetă să-L necinstească pe Fiul Său Unul-Născut și ca niște ingrați îl privesc mereu cu ură pe Mântuitorul și Binefăcătorul lor. Înțelegând împăratul acest lucru și admirând totodată faptele și spusele lui, a dat imediat o lege de interzicere a adunării ereticilor. (Teodoret, V, 16)”. (Casiodor, *Istoria Bisericească tripartită*, cartea a IX-a, cap. XXV, în PSB, vol. 75, p. 363)

„Aduce Domnului slavă și cinste tot cel ce teologhisește după cum s-a rânduit, ca să nu cadă din credința ca dreaptă despre Tatăl, despre Dumnezeirea Unuia-Născut și despre slava Sfântului Duh; întinde mai departe slava adusă lui Dumnezeu cel care poate să explice în ce chip a fost creat universul și cum se menține, datorită purtării de grijă a lui Dumnezeu, care se întinde până la cele mai mici existențe, și în ce chip, după viețuirea de aici, vor veni toate la judecată; cel care poate, cu gânduri limpezi și neamestecate, să contemple fiecare existență în parte, care, după ce însuși a contemplat toate, poate vorbi și altora despre bunătatea lui Dumnezeu și despre judecata Lui cea dreaptă. Aceasta este cel ce dă slavă și cinste Domnului, cel care-și pune viața în armonie cu o contemplație ca aceasta. Lumina unui astfel de om strălucește înaintea oamenilor dacă Tatăl cel din ceruri este slăvit și prin cuvântul lui și prin fapta lui și prin tot felul de virtuți (Mt. 5, 16)”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, omilia la Psalmul XXVIII, II, în PSB, vol. 17, p. 224)

„Adorând pe Fiul, adorăm pe Cel ce este chipul lui Dumnezeu și Tatăl; adorând pe Duhul adorăm pe Cel ce arată în Sine divinitatea Domnului. De aceea și în adorare Duhul Sfânt este nedespărțit de Tatăl și de Fiul. Și dacă te afli în afara harului Duhului, nici nu vei adora cu adevărat; iar dacă te miști înlăuntrul Lui, cu nici un fel nu-L vei separa de Dumnezeu. Pentru că este imposibil să vadă cineva chipul lui Dumnezeu cel nevăzut, fără iluminarea Duhului. Prin iluminarea Duhului vedem strălucirea slavei lui Dumnezeu, adică pe Fiul, iar de Fiul ne ridicăm cu mintea la Tatăl, a Cărui imagine și pecete este Fiul”. (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, cap. 26, în PSB, vol. 12, p. 78)

„Slăvire veșnică și laudă Tatălui.
Veșnică cinstire asemeni Fiului,
Cu Duhul Sfânt în biruința slăvilor,
Cum fost-a veșnic și în veacul vecilor”. (Sf. Ambrozie al Milanului, *Imnuri*, LXXXI — *În vreme de război*, în PSB, vol. 53, p. 409)

„Dacă Duhul Sfânt ar fi îndepărtat de Tatăl și de Fiul, apoi cu atât mai mult la botez nu ar trebui să se amintească de El, la botez zic, unde mai cu seamă se vede vrednicia Dumnezeirii și unde se hărăzesc daruri de acelea care se cuvin numai lui Dumnezeu a le da (...) să-mi spui pentru ce la botez se vorbește de Dânsul? Dar nu vei găsi altă pricină a-mi spune fără numai că Duhul Sfânt este de aceeași cinste cu Tatăl și cu Fiul. Când apostolul nu are nici o pricină de acest fel, privește cum alătură pe Sfântul Duh pe lângă Tatăl și pe lângă Fiul, zicând de pildă: *Harul Domnului nostru Iisus Hristos, și dragostea lui Dumnezeu și Tatăl, și împărtășirea Sfântului Duh să fie cu voi cu toți* (2 Cor. 13, 13), și iarăși: *Și sunt osebiri darurilor; dar același Duh, și osebiri slujbelor sunt, dar același Domn, și osebiri lucrărilor sunt, dar același Dumnezeu, Care lucrează toate întru toți* (1 Cor. 12, 4-6)”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariile sau Tâlcuirea Epistolei întâi către Corinteni*, omilia XX, p. 204-205)

„Slova omoară, iar Duhul face viu, și iarăși scrisă nu cu cerneală, ci cu Duhul lui Dumnezeu celui viu, oare le spunea pentru Dumnezeu, sau pentru Duhul? Învederat este că pentru Duhul, căci către Duhul îi chema el de la slovă. Apoi ca nu cumva, auzind cineva cuvântul *Duhul*, să se gândească că dacă Moise s-a întors către Domnul, iar el (Apostolul Pavel – n.n.) către Duhul, prin aceasta să-și închipuie că Duhul este mai mic decât Fiul, iată că, îndreptând o astfel de bănuială, zice: *Iar Domnul Duhul este, adică și Duhul este Domn*, zice.

Și ca să afli că vorba lui este despre Mângâietorul, a adăugat: *și unde este Duhul Domnului, acolo este slobozenia*”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Tâlcuiri la Epistola a doua către Corinteni*, omilia VII, p. 79)

„Când îl vei vedea că el (Apostolul Pavel – n. n.) pomenește numai de Tatăl și de Fiul, sau numai de Tatăl singur, tu să nu împruțezi nici pe Fiul și nici pe Duhul Sfânt”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Epistola către Romani a Sfântului Apostol Pavel*, omilia XXX, p. 524)

„Că dacă noi admirăm pe Fiul că a fost ascultător Tatălui până la moarte, iar moartea de cruce, apoi trebuie a admira și pe Tatăl că a născut un astfel de Fiu, nu supus ca un rob, ci ca slobod supunându-se și fiind împreună chibzuitor cu Tatăl, adică sfetnic – fiindcă sfetnicul nu este rob. Și când auzi zicându-se sfetnic, iarăși să nu-ți închipui că Tatăl este lipsit de ceva, ci să te gândești numai la *omotimia*, adică la egalitatea în vrednicie a Fiului către Născătorul său”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariile sau Tâlcuirea Epistolei întâi către Corinteni*, omilia XXVI, p. 269)

„*Slujba ta, zice, fă-o deplin* (2 Tim. 4, 5) și *slujba mea o slăvesc* (Rom. 11, 13). Și lui Timotei scriindu-i, zicea: *Pentru care pricină adu-ți aminte să aprinzi harul lui Dumnezeu, carele este întru tine* (2 Tim. 1, 6). (...) Ai văzut că nu arată nici o deosebire între harurile Tatălui, și ale Fiului, și ale Sfântului Duh? Prin aceasta însă el nu contopește ipostasurile Sfintei Treimi – să nu fie! – ci numai cât învederează egalitatea acestor ipostasuri. *Ceea ce Duhul hărăzește, zice, aceasta și Tatăl lucrează, aceasta și Fiul poruncește*. Deși, dacă acesta ar fi mai mic decât Tatăl, nu ar fi scris așa”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariile sau Tâlcuirea Epistolei întâi către Corinteni*, omilia XXIX, p. 304-305)

„Mai sus arată ca împărțitor al harurilor și pe Duhul, și pe Fiul, și pe Tatăl, iar aici (1 Cor. 12, 11) s-a mulțumit să spună numai de Duhul, pentru ca să afli și de aici că în Treime este una și aceeași vrednicie”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariile sau Tâlcuirea Epistolei întâi către Corinteni*, omilia XXIX, p. 305)

„Că dacă Duhul este mai prejos decât Tatăl și de o altă ființă, apoi atunci mângâierea cu nimic nu a folosit și nici cuvintele *același Duh* (1 Cor. 12, 11) nu-și aveau rost aici. Cel ce primește dar de la împăratul, de aici are o mare mângâiere, că adică darul i s-a dat chiar de împărat, iar cel ce

primește dar din partea slugii, atunci mai ales se întristează când i se dă acest dar. Așa că și de aici se vedește că Duhul Sfânt este deopotrivă cu Tatăl și că în împărțirea harurilor El are rol împărătesc, iar nu de slugă. Deci precum i-a mângâiat, zicând: *Osebiri slujbelor sunt, iar același Domn, și osebiri lucrărilor, iar același Dumnezeu este*, tot așa și mai sus, zicând: *osebiri darurilor sunt, dar același Duh* și după aceasta iarăși zicând: *Toate acestea le lucrează unul și același Duh, împărțind deosebi fiecăruia precum voiește*". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariile sau Tâlcuirea Epistolei întâi către Corinteni*, omilia XXIX, p. 307)

„Întineric era deasupra adâncului. Și a zis Dumnezeu: să se facă lumină, și s-a făcut lumină (Fac. 1, 2-3). Dar atunci a zis: *Să se facă*, și s-a făcut; acum însă nu a zis, ci Însuși El S-a făcut nouă lumină. Nu a mai spus apostolul că și acum a zis să se facă lumină, ci că chiar El a strălucit. Pentru aceea strălucind lumina aceea, noi nu vedem numai lucruri simțite, ci pe Însuși Dumnezeu prin Hristos. Ai văzut egalitate desăvârșită în Treime? Căci fiind vorba de Duhul, apostolul zice: *Iară noi toți, cu fața descoperită, slava Domnului ca prin oglindă privind, spre același chip ne preschimbăm din slavă în slavă ca de la Duhul Domnului*, iară pentru Fiul: *ca să nu lumineze lor lumina Evangheliei slavei lui Hristos, Care este chipul lui Dumnezeu Cel nefăcut*, pe când pentru Tatăl zice: *Cel ce a zis să lumineze dintru întineric lumina, Acela a strălucit întru inimile noastre, spre luminarea cunoștinței slavei lui Dumnezeu în fața lui Iisus Hristos*.

Că precum când a zis: *Evangheliei slavei lui Hristos*, a adăugat îndată: *Care este chipul lui Dumnezeu*, arătând prin aceasta că dâșii s-au lipsit și de slava Lui - tot așa și când a spus: *cunoștinței slavei lui Dumnezeu* - a adăugat îndată: *în fața lui Iisus Hristos*, arătând că printr-Însul cunoaștem pe Tatăl, precum și că prin Duhul ne apropiem de Dânsul". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Tâlcuiri la Epistola a doua către Corinteni*, omilia VIII, p. 90)

„Autoritatea Fiului și a Sfântului Duh este una și aceeași". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariile sau Explicarea Epistolei către Galateni*, p. 7)

„Tatăl Meu până acum lucrează și Eu lucrez (Ioan 5, 17). Ai văzut putere? Dacă ar fi mai jos și mai mic decât Tatăl, cuvintele acestea nu l-ar fi apărare, ci osândă mai mare, învinuire mai cumplită. Când face cineva o faptă pe care numai unuia mai mare îi este îngăduit să o facă, iar apoi, când este luat la rost și învinuit, el se apără spunând: *Pentru că a făcut-o cel mai mare, de aceea am făcut-o și eu*, prin acest fel de apărare nu numai că nu se dezvinovățește, ci-și atrage și mai mare mustrare și mai mare învinuire. Căci e semn de îngâmfare să te apuci de lucruri mai mari decât meriți.

Așadar, dacă Hristos ar fi fost mai jos decât Tatăl, apărarea Lui n-ar fi fost apărare, ci mai mare osândă. Dar pentru că este egal cu Tatăl, de aceasta nu este osândă. Și dacă vreți, să lămuresc spusele mele cu o pildă. Numai împăratului îi este îngăduit să poarte porfiră și coroană pe cap, în rest, nimănui. Dacă s-ar arăta un om din mulțime îmbrăcat așa, și, dus înaintea judecății, ar spune: *M-am îmbrăcat așa pentru că și împăratul se îmbracă astfel*, nu numai că n-ar fi găsit fără de vreo vină, ci dimpotrivă, ar fi osândit și pedepsit și mai mult tocmai din pricina acestui fel de apărare.

O altă pildă. Slobozirea de osândă și de pedeapsă a răufăcătorilor, a ucigașilor, a hoților, a spărgătorilor de morminte și a acelor ce îndrăznesc altele ca acestea ține numai de bunătatea împărătească. Dacă un judecător l-ar slobози pe un osândit fără poruncă împărătească și s-ar apăra și el când este învinuit, tot așa: *Pentru că împăratul slobozeste, slobozesc și eu*, nu numai că n-ar scăpa de vină prin această apărare, ci dimpotrivă, ar aprinde împotriva lui și mai mult mânia. Și pe bună dreptate. Nici la beție nu au dreptul slujbașii mai mici să facă fapte pe care numai cei mari au puterea să le facă, și să se apere că au făcut asta din pricina beției, pentru că și apărarea aceasta este o ocară mai mare adusă celor ce le-au dat slujba. Din pricina asta, cine este mai mic să nu se apere niciodată așa! Dar dacă este împărat, și de aceeași vrednicie, poate face asta în toată voia. După cum una e dregătoria cea mai înaltă, e drept ca una să fie și stăpânirea. Prin urmare, dacă se arată cineva

apărându-se astfel, neapărat trebuie să fie de aceeași vrednicie cu acela a cărui stăpânire a citat-o pentru sineși.

Deci, pentru că și Hristos S-a apărut așa în fața iudeilor, ne-a dovedit, neîndoielnic, că este de aceeași vrednicie cu Tatăl”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Cuvântări împotriva anomeilor*, cuv. XII, în vol. *Cuvântări împotriva anomeilor. Către iudei*, p. 191-192)

„Încă și aceasta trebuie să se fixeze în mintea voastră, că Duhul Sfânt este de aceeași vrednicie cu Tatăl și cu Fiul, după cum chiar Hristos a zis ucenicilor: *Mergând, învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Duhului Sfânt* (Mt. 29, 19)”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Prima cateheză către cei ce urmează a fi luminați*, în vol. *Cateheze baptismale*, p. 32)

„Domnului nostru Iisus Hristos, împreună cu Care Tatălui și Duhului Sfânt slavă, putere și cinste”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Urările de bun venit ale aceluiași și lauda celor care au venit din împrejurimile Antiohiei*, în vol. *Cateheze baptismale*, p. 130)

„În Dumnezeu Persoanele sunt distincte însă fără ca această distincție să implice vreo inferioritate ... când se zice Tatăl, Fiul și Sfântul Duh, unul este darul, una este și puterea”. (Sf. Ioan Gură de Aur, în vol. *Bogățiile oratorice*, p. 6-7)

„... Care a grăit prin prooroci ...”

„Dumnezeu deschide gura proorocilor și-i umple de duhul vorbirii, cum se zice în acest loc: *Eu voi deschide gura ta și te voi învăța ce trebuie să vorbești!* Însă Dumnezeu vorbește și prin David: *Pune-voi cuvintele Mele în gura ta* (Ps. 80, 11). La fel grăiește și Pavel: *Să-mi dea mie cuvânt când voi deschide gura mea* (Efes. 6, 19). Dumnezeu deschide deci gura celor care vestesc cuvântului Domnului”. (Origen, *Omilii la Cartea Ieșirii*, omilia III, cap. II, în PSB, vol. 6, p. 71)

„Din multe locuri ale Scripturii se pot desprinde trăsăturile alese ale proorocilor: libertatea cu care vorbeau, puterea lor, trezvia lor, vegherea lor și nu se îngrijorau de propria lor libertate când ajungeau în primejdii, numai să poată mostra, să poată întoarce prin propovăduirea *cu îndrăzneală a cuvântului* (Fap. 4, 29) și prin mustrarea păcătoșilor, chiar dacă cei muștrați erau oameni de cea mai mare vază”. (Origen, *Omilii la Cartea Proorocului Ieremia*, omilia XV, cap. I, în PSB, vol. 6, p. 414)

„Iar pentru că proorocii, așa cum am spus mai sus, au dovedit că s-au adevărit, în urmă, prezicerile lor despre cele ce aveau să se întâmple, pentru că așa au și fost inspirați de Duhului Sfânt, este limpede că lor trebuie să le dăm crezare, sau mai degrabă Duhului Sfânt”. (Origen, *Contra lui Celsus*, cartea a IV-a, cap. XXI, în PSB, vol. 9, p. 246)

„Deducem, așadar, din spusele Sfintelor Scripturi, că fiind luminați de Duhul dumnezeiesc, în măsura în care era nevoie, proorocii evreilor au fost cei dinții care se bucurau de venirea în ei a Duhului Celui de sus, în așa fel încât întâlnirea, ca să zic așa, dintre sufletul lor, pe de o parte, și ceea ce numim Duh Sfânt, pe de altă parte, le făcea mintea mai pătrunzătoare, iar sufletul mai curat, trupul nemaifăcându-le nici o piedică spre strădaniile virtuozitate, întrucât ajunsese, așa-zicând, să fie *mort păcatului*, căci, potrivit credinței noastre, Duhul cel dumnezeiesc nimicește dorințele cărnii, întrucât *dorința cărnii este vrăjmășie împotriva lui Dumnezeu*”. (Origen, *Contra lui Celsus*, cartea a VII-a, cap. IV, în PSB, vol. 9, p. 444)

„... proorocii, pe care tocmai curățenia vieții a fost aceea care i-a îndreptățit să primească pe Duhul Sfânt...” (Origen, *Contra lui Celsus*, cartea a VII-a, cap. XVIII, în PSB, vol. 9, p. 457)

„Dintre proorocii iudeilor unii erau înțelepți chiar înainte de a fi primit darul proorociei și inspirația divină, ca unii care au fost aleși de Providența dumnezeiască spre a primi Duh dumnezeiesc și a mijloci descoperirile și proorociile ce li se împărtășiseră pe temeiul unei viețuiri pilduitor de statornice și de neîntrecute, precum și a unei libertăți și stăruințe neclintite în fața primejdiilor și chiar a morții⁹³. De altfel și cugetul ne-o spune că așa trebuia să fie niște prooroci ai Dumnezeului Celui mai presus de toate, încât față de ei liniștea netulburată a unui Antistene, a lui Crates ori a lui Diogene s-au dovedit simple jocuri copilărești⁹⁴, căci, pentru râvna lor față de adevăr și pentru libertate cu care certau pe păcătoși, ei *au fost uciși cu pietre, au fost puși la cazne, au fost tăiați cu fierăstrăul, au murit uciși cu sabia, au pribegit în piei de oaie și în piei de capră, lipsiți, strâmtorați, rău primit, rătăcind în pustii, în munți, în peșteri, și în crăpăturile pământului, ei, de care lumea nu era vrednică* (Evr. 11, 37-38), ca unii care nu priveau la cele ce se văd, ci tot timpul doar la Dumnezeu și la cele ce nu se văd, *pentru că cele ce se văd sunt trecătoare, iar cele ce nu se văd sunt veșnice* (II Cor. 4, 18)”. (Origen, *Contra lui Celsus*, cartea a VII-a, cap. VII, în PSB, vol. 9, p. 447)

„... Noi nu punem nici un preț pe prezicerile făcute de Pytia; pe preotesele din Dodona, pe zeul Apollon din Claros al Branchizilor, pe templul din Amon și pe mai știu eu care prezicător mincinos, dimpotrivă, admirăm proorociile făcute de proorocii iudeilor, întrucât vedem că viața lor lină de tărie, de statornicie și de sfințenie era vrednică de Duhul lui Dumnezeu, care proorocește într-un chip nou și care n-are nimic comun cu ghicitorile demonilor”. (Origen, *Contra lui Celsus*, cartea a VII-a, cap. VII, în PSB, vol. 9, p. 448)

„... Și alți contemporani ai proorocilor au scris și ne-au păstrat proorociile lor, pentru ca, citindu-le, urmașii să le admire ca învățături ale lui Dumnezeu, și scoțând folos nu numai din îndemnuri și din mustrări, ci și din vestirea proorociilor, încât fiind convinși din aceste întâmplări prin Lege și prooroci, că Duhul cel dumnezeiesc este Cel ce le-a vestit, să poată stăruii mai departe în credință așa cum o vrea Cuvântul.

Potrivit voii lui Dumnezeu, proorocii au spus, fără nici un înțeles ascuns, tot ce putea fi înțeles, necesar și de folos pentru îndrumarea năravurilor. În schimb, tot ce era mai tainic și mai ascuns, întrucât făcea parte dintr-o contemplare care întrece puterea de înțelegere obișnuită, ei au exprimat-o sub forme de enigme, de alegorii, de ghicituri, de pilde sau proverbe, aceasta pentru cei ce nu se feresc de efort, ci suportă orice fel de oboseală de dragul virtuții și al adevărului, ca să afle ceea ce au căutat, iar după ce au aflat să se conducă așa cum le dictează cugetul”. (Origen, *Contra lui Celsus*, cartea a VII-a, cap. X, în PSB, vol. 9, p. 450)

„Se istorisește că profeteasa Pitia se lăsa uneori plătită ca să proorocească ceva favorabil, spre deosebire de proorocii noștri care pentru limpezimea vestirilor lor erau admirați nu numai de către contemporani, ci și de către cei de mai târziu, căci datorită vestirilor făcute de prooroci au fost construite cetăți, oamenii și-ai recâștigat sănătatea, necazurile și foametea au luat sfârșit. Mai mult, se știe clar că datorită proorociilor întreg poporul iude a venit din Egipt ca să-și întemeieze o patrie în Palestina. Câtă vreme a ținut poruncile lui Dumnezeu, poporul iudeu a prosperat, în schimb când s-a depărtat de la ele a avut de ce se căi. În cazul acesta, ce nevoie avem să întrebăm câți prinți și câți oameni de rând amintiți pe paginile Scripturii au cunoscut succesul sau regresul în urma

⁹³ Notă Pr. T. Bodogae: Origen, *Omilii la Ieremia*, XV, 1, în PSB, 6, p. 414. (n. s. 21, p. 447)

⁹⁴ Notă Pr. T. Bodogae: Antistene, ucenic al lui Socrate, întemeietor al școlii cinice, dascăl al lui Diogene; Crates e ucenic al lui Diogene. (n. s. 22, p. 447)

faptului că au fost credincioși proorociilor ori că le-au disprețuit?” (Origen, *Contra lui Celsus*, cartea a VIII-a, cap. XLVI, în PSB, vol. 9, p. 541)

„Și toți proorocii, împrumutând organele lor vocale Duhului ce răsună în ei, se făceau dulceață, făcând să izvorască prin gâttele lor mierea dumnezeiască, pe care o folosesc și împărații și oamenii simpli spre sănătate, și a cărei gustare nu taie pofta prin săturare, ci sporește mai degrabă dorința spre împărtășirea de cele dorite”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunțită la Cântarea Cântărilor*, omilia a XIV-a, în PSB, vol. 29, p. 311)

„... Plângându-se fericiții prooroci și vărsând multe lacrimi, au cheltuit mii de cuvinte pentru noi”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea a Cincea a Glafirelor la Facere, 1, în PSB, vol. 39, p. 150)

„... auzim pe Dumnezeu vorbindu-ne prin gura profeților”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XV, I, în col. PSB, vol. 21, p. 167)

„De aceea, harul lui Dumnezeu a rânduit ca sfinții profeți să stea pe locul înalt al profeției, ca să ne vestească mai dinainte când e vorba să vină asupra noastră urgia lui Dumnezeu, pentru ca noi, deșteptându-ne prin pocăință și îndreptându-ne sufletul căzut, să îndepărtăm cu mult înainte de la noi pedeapsa trimisă de Dumnezeu”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *E primejdios lucru și pentru predicator, și pentru ascultători ca predicatorul să predice pe placul ascultătorilor. Folositor lucru și semn de foarte mare dreptate e osândirea propriilor păcate*, II, în vol. *Predici la sărbători împărătești și cuvântări de laudă la sfinți*, p. 463)

„Uită-mi-te iarăși la priceperea acestui minunat profet, dar mai bune spus, la învățătura Sfântului Duh!” (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XII, I, în col. PSB, vol. 21, p. 139)

„Gurile profeților sunt gura lui Dumnezeu; iar o gură ca aceasta nu grăiește nimic la întâmplare”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilie la Serafimi*, omilia a II-a, în vol. *Omilii la Ana. Omilii la David și Saul. Omilii la Serafimi*, p. 150)

„Cred ... întru Una ... Biserică...”

„Unitatea Bisericii o arată și Duhul Sfânt în persoana Domnului, când zice în Cântarea cântărilor: *Una este porumbița mea, desăvârșita mea, una este la mama sa, aleasă pentru cel ce i-a dat viață* (Cânt. Cânt. 6, 9). Cine nu ține această unitate a Bisericii, crede că ține credința? Cine se împotrivesc Bisericii și i se opune crede că e în Biserică? Același lucru ne învață și fericitul Apostol Pavel, când ne arată legământul unității zicând: *Un singur trup, un singur Domn, o credință, un botez, un Dumnezeu*⁹⁵”. (Sf. Ciprian, *Despre unitatea Bisericii ecumenice*, IV, în PSB, vol. 3, p. 437)

„Biserica este una singură, care se extinde prin dezvoltarea sa, îmbrățișând mulțimea credincioșilor. La fel razele sunt multe, dar puterea-i una, fundată cu ajutorul rădăcinii. Dintr-un singur izvor curg multe râuri, deși ele sunt numeroase, dar unitatea de obârșie i se păstrează.

⁹⁵ Notă prof. N. Chițescu: Efeseni 4, 4-6. Este citatul biblic cel mai expresiv și mai complet pe care-l pune Sf. Ciprian la temelia concepției sale despre unitatea Bisericii. (n. s. 15, p. 437)

Smulge o rază din corpul soarelui: nu vei putea, căci lumina lui este unitară. Rupe o ramură dintr-un arbore, ruptă nu-și va putea menține viața. Desparte un râu de izvorul lui: despărțit va seca. Tot așa și Biserica Domnului, împrăștiindu-și lumina, îmbrățișează cu razele sale tot pământul; totuși nu este lumina care se întinde peste tot și unitatea ei individuală rămâne neștirbită. Ca ramurile unui arbore, razele ei de lumină se întind peste tot pământul, ca dintr-un izvor, învățăturile ei se răspândesc până departe, dar unul îi este capătul și izvorul, ca unică mamă ai cărei fii duhovnicești se înmulțesc neconținut. De ea suntem născuți, cu laptele ei ne hrănim, din sufletul ei este sufletul nostru”. (Sf. Ciprian, *Despre unitatea Bisericii ecumenice*, V, în PSB, vol. 3, p. 438)

„Ea ne păstrează lui Dumnezeu, ea rezervă împărăția Domnului pentru fiii ei. Cine se desparte de Biserică și se unește cu alta își calcă promisiunile față de Biserică, și cine părăsește Biserica lui Hristos nu va avea răsplată de la Hristos, căci devine un străin, un profan, un dușman. Cine nu are ca mamă Biserica nu poate avea pe Dumnezeu ca tată. Numai dacă a fost cineva în afara corăbiei lui Noe și totuși a scăpat, poate că scapă și cel ce e în afara Bisericii. Ne îndeamnă Domnul și zice: *Cine nu e cu Mine, e împotriva Mea și cine nu culege cu Mine, risipește* (Mt. 12, 30). Cine calcă pacea și unirea cu Hristos, este împotriva lui Hristos. Căci zice Domnul: *Eu și Tatăl una suntem* (In. 10, 30). Și, de asemenea, despre Tatăl, Fiul și Sf. Duh este scris: *Cei trei una sunt* (I In. 5, 7). Crede cineva că această unitate care vine din puterea divină, întărită prin jurăminte cerești, poate fi despărțită de Biserică, poate fi sfărâmată de voință dezbinatoare? Cine nu respectă această unitate, nu respectă legea lui Dumnezeu, nu respectă credința în Tatăl și Fiul, nu respectă viața și mântuirea”. (Sf. Ciprian, *Despre unitatea Bisericii ecumenice*, VI, în PSB, vol. 3, p. 438-439)

„Această unitate consfințită prin jurământ, această legătură a unirii inseparabile, ne este arătată în Evanghelie prin cămașa Domnului Iisus Hristos: aceasta n-a fost tăiată și împărțită în mai multe bucăți, ci s-a tras sorți pentru ea, ca să fie primită întreagă și cel ce se îmbracă cu ea s-o aibă fără vreo lipsă și neîmpărțită cu altcineva. Căci spune Sfânta Scriptură: *Iar cămașa, fiindcă nu era cusută, ci făcută de sus în jos dintr-o singură țesătură, au zis între ei: să n-o sfâșiem, ci să tragem sorți pentru ea, și cui îi va cădea a lui să fie*. Ea avea această unitate venind de sus în jos: adică venind de la Tatăl ceresc și nu putea fi sfâșiată de către cel ce avea s-o folosească, fiindcă era una și indivizibilă prin formația ei. Nu poate îmbrăca veșmântul lui Hristos cine scindează și divide Biserica lui Hristos”. (Sf. Ciprian, *Despre unitatea Bisericii ecumenice*, VII, în PSB, vol. 3, p. 439)

„El Însuși (Hristos – n.n.) ne îndeamnă în Evanghelie și ne învață zicând: *Și va fi o turmă și un păstor* (In. 10, 16). Crede cineva că pot fi într-un singur și același loc mai mulți păstori sau mai multe turme deodată? La fel Apostolul Pavel, afirmând aceeași unitate, ne roagă, ne îndeamnă și zice: *Vă rog, fraților, în numele Domnului nostru Iisus Hristos, ca toți să spuneți același lucru, și să nu fie între voi schismă, ci să fiți cu același gând și cu aceeași simțire* (I Cor. 1, 10)”. (Sf. Ciprian, *Despre unitatea Bisericii ecumenice*, VIII, în PSB, vol. 3, p. 440)

„Așadar, când menționează în învățăturile Sale și zice: *Unde vor fi doi sau trei, acolo sunt și Eu cu ei*, nu desparte pe oameni de Biserică Cel ce a făcut Biserica, ci, reproșând celor vicleni dezbinarea și recomandând celor credincioși pacea, arată cu propriile Sale cuvinte că El este mai degrabă cu doi sau trei care se roagă uniți în același cuget, decât cu mai mulți, dar dezbinați, și că se poate obține mai mult prin rugăciunea unită a celor puțini, decât prin ruga gâlcevitoare a multora”. (Sf. Ciprian, *Despre unitatea Bisericii ecumenice*, XII, în PSB, vol. 3, p. 443)

„Unul este Dumnezeu, unul Hristos, una este Biserica, una e credința și poporul este unul, formând prin înțelegere un singur corp unit și puternic. Nu poate nici unitatea exista despărțită, nici corpul, care este unul, nu poate exista descompus sau tăiat în bucăți, cu măruntaiele scoase și împrăștiate. Cine a ieșit din sânul Bisericii nu poate trăi sau respira și își pierde însăși rațiunea mântuirii”. (Sf. Ciprian, *Despre unitatea Bisericii ecumenice*, XXIII, în PSB, vol. 3, p. 450-451)

„Mari sunt dragostea și bunăvoința lui Dumnezeu pentru mântuirea noastră, dacă nu s-a mulțumit că ne-a răscumpărat cu sângele Său; ci se și roagă pentru noi. Vedeți, însă, cum a fost dragostea Celui ce s-a rugat pentru noi, pentru ca, precum Tatăl și Fiul una sunt, așa să rămânem și noi în aceeași unitate, ca de aici să se poată înțelege cât de mult greșeste cel ce strică unitatea și pacea, căci pentru aceasta s-a rugat și Domnul, voind desigur ca poporul Său să trăiască, fiindcă știa că dezbinarea nu duce la împărăția lui Dumnezeu”. (Sf. Ciprian, *Despre unitatea Bisericii ecumenice*, XXIX, în PSB, vol. 3, p. 481-482)

„... Cât încă facem parte din această Biserică, care e o icoană a împărăției viitoare⁹⁶, să ne înfățișăm tot ca o icoană a unității, când spune: *ca toți să vorbiți la fel și să nu fie dezbinări în sânul vostru, ci să fiți cu toții uniți în același cuget și în aceeași înțelegere* (I Cor., 1, 10)”. (Origen, *Despre principii*, Cartea întâia, II, 6, în PSB, vol. 8, p.94)

„Constantin Biruitorul, Măritul și Augustul, către Biserici... socotit-am că cea mai frumoasă țintă pe care mi-aș putea-o pune în viață ar fi să fac așa încât fericitele mulțimi intrate în Biserica universală să poarte în ele o singură credință, o dragoste neîntinată precum și cuvioșia cea într-un singur gând în fața lui Dumnezeu, Stăpânul nostru, al tuturor”. (Eusebiu de Cezareea, *Viața lui Constantin cel Mare*, Cartea III, 17.1., în PSB., vol. 14, p. 132)

„Pentru că nedreptatea s-a înmulțit pe urma *răcirii dragostei* (Mt. 24, 12) în cei mai mulți, mă gândesc că acei care slujesc Domnului cu toată adevăritatea și sinceritatea să aibă drept singurul scop al strădaniei lor aducerea la unitate a Bisericilor care s-au dezbinat între ele în atâtea părți și în atâtea feluri (Evr. 1, 1)”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 114, II, în PSB, vol. 12, p. 294)

„Cred, precum am primit și am fost învățat, că Dumnezeu este iubire (I Ioan 4, 16); și că precum El este Unul, neîncetând niciodată să fie Unul, așa pe cei ce viețuiesc potrivit iubirii Lui, îi face una și le dăruiește o inimă și un suflet (Fap. 4, 32), chiar dacă sunt mulți⁹⁷”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, ep. 25, în PSB, vol. 81, p. 165)

„Nimeni nu poate sfâșia trupul Bisericii atât de mult ca mândria”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia la Epistola către Romani a Sfântului Apostol Pavel*, omilia XXII, p. 423)

„Că nu este, nu este nimic care să poată prăpădi și strica Biserica – ba, mai mult, nu se poate face acest lucru cu ușurință din afara Bisericii – decât a nu fi legați întreolaltă, cu multă strășnicie și profunzime, uceniciei și dascălii, părinții și fiii duhovnicești, mai-marii și cei conduși de ei”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Despre Aquila și Priscilla; și că nu se cuvine să grăim de rău pe preoții lui Dumnezeu. Cuvântul 2*, în vol. *Cateheze maritale*, p. 173)

„Vrednicia Bisericii atunci strălucește, când credincioșii păstrează unitatea trupului ei”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Despre schimbarea numelor*, cuv. IV, în vol. *Despre schimbarea numelor. Despre răbdare. Despre milostenie...*, p. 70)

⁹⁶ Notă Pr. Bodogae: Efes. 4, 13. Biserica pământească e icoana Bisericii cerești. (n. s. 340, p. 94)

⁹⁷ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: *Unde este iubire este unitate*. Din Hristos izvorăște iubirea, căci e Unul din Treimea supremei comuniuni. Deci din Hristos izvorăște puterea unificării noastre în El. (n. s. 339, p. 165)

„... sfântă ... Biserică ...”

„Dacă prin sfințenie se înțelege și Dumnezeu Însuși și se înțelege și clădirea înălțată în cinstea Lui, cum să nu numim în chip propriu sfințenia Biserica lui Dumnezeu, care este sfântă și-i ridicată spre cinstirea lui Dumnezeu pe temeiul cunoașterii Lui, care nu-i zidită cu o tehnică obișnuită, nici împodobită de mâna unui șarlatan, ci-i făcută templu prin voința lui Dumnezeu? Eu nu numesc biserică locul, ci adunarea celor aleși. Adunarea celor aleși este un templu mai bun, pentru că primește în el marea vrednicie a lui Dumnezeu. În Biserică este consacrată o ființă vrednică de mult preț; este consacrată Celui Care e vrednic de totul, dar mai bine spus, Celui de Care nimic nu e vrednic, din pricina covârșitoarei Lui sfințenii”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a VII-a, cap. V, 29.3.-29.4., în PSB, vol. 5, p. 492-493)

„Sfânt e cortul (mărturie – n.n.), dar *în chip desăvârșit se bucură de sfințire altarul*, nu ca unul ce participă la cele raționale (căci nu e sfânt ca de pildă firea îngerului, sau firea omului), ci din *atingerea cu jertfa pusă pe el. Căci e sfânt și locul unde este Hristos*⁹⁸”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh și Adevăr*, Cartea a Unsprezecea, în PSB, vol. 38, p. 397)

„Când auzi de Biserică, să știi că vorbim de mulțimea sfântă a credincioșilor, a cărei moarte pentru viața trupească în spațiul lumii, e cale spre creșterea petrecerii și vieții în Hristos și mod de strămutare spre cele mai bune și mai înalte”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea a Patra a Glafirelor la Facere, 12, în PSB, vol. 39, p. 148)

„*Întrebare*: La același prooroc s-a scris iarăși: *Și a zis către mine: Ce vezi? Și am zis: Am văzut, și iată un candelabru cu totul de aur și un vas cu untdelemn (făclie) deasupra lui; și șapte candelă pe el și șapte pâlnii la candelă de pe el. Și doi măslini deasupra lui, unul de-a dreapta vasului cu untdelemn și altul de-a stânga*. (Zah. 4,2-3). Ce este candelabru și de ce e de aur; ce este vasul cu untdelemn de deasupra lui, ce sunt cele șapte candelă, ce sunt cele șapte pâlnii la cele șapte candelă, ce sunt cei doi măslini și de ce se află de-a dreapta și de-a stânga lămpii?

Răspuns: Cuvântul proorocesc, descriind de departe, în chip simbolic, măreția prealuminată și suprastrălucită a Sfintei Biserici, a zugrăvit vedenia aceasta astfel, voind să arate, cred, înțelesul tainei celei noi a ei. Deci candelabrul cu totul de aur este Biserica atotlăudată a lui Dumnezeu, curată și neîntinată, neprihănită și nealterată, nemicșorată și primitoare a adevăratei lumini. Căci se spune că aurul fiind inalterabil, dacă e scufundat în pământ nu se înnegrește și nu e ros de rugină, iar dacă-i ars nu se micșorează. Afară de aceea, el întărește și înnoiește prin forța sa naturală puterea văzului celor ce și-o ațintesc asupra lui. Așa este și Biserica atotslăvită a lui Dumnezeu, care întrece în chip real cea mai curată natură a aurului. Ea e nealterată, ca una ce nu are nici un amestec străin în învățătura ei tainică despre Dumnezeu, mărturisită prin credință; e curată, întrucât strălucește de lumina și de slava virtuților; e neîntinată, nefiind pătată de nici o murdărie a patimilor; e neprihănită, ca una ce nu are atingere cu nici unul din duhurile rele. Trăind în împrejurările pământești, ea nu e înnegrită de rugină păcatului. În sfârșit, ea rămâne nemicșorată și neîmpuținată, deoarece, cu toate că e arsă din vreme în vreme în cuptorul prigoanelor și încercată de răscoalele neconținute ale ereziilor, nu suferă sub povara încercărilor nici o slăbire în învățătura sau viața, în credința sau disciplina ei. De aceea, ea întărește prin har înțelegerea celor ce caută spre ea cu

⁹⁸ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Altarul nu e sfânt nici-cum pot fi sfinte prin efortul lor ființele raționale (îngerii și oamenii), dar nici ca un obiect în sine, căci nu există o astfel de sfințenie. Ci e sfânt pentru că pe el se află Hristos în stare de jertfă prezentată Tatălui. Prin aceasta e încadrat în Hristos, sau Persoana lui Hristos îl include în Sine. Altarul e locul cel mai înălțat spre Dumnezeu. Dar acesta nu poate fi decât Persoana lui Hristos, ca om deosebit de Dumnezeu, ca Dumnezeu una cu Dumnezeu. Altarul e Persoana cea mai atașată lui Dumnezeu. (n. s. 454, p. 397).

evlavie. Căci ea cheamă, pe de o parte, pe necredincioși, dăruindu-le lumina cunoștinței adevărate, pe de alta, păstrează pe cei ce contemplă cu iubire tainele ei, păzind nevătămată și fără beteșug pupila înțelegerii lor. Iar pe cei ce au suferit vreo clătinare îi cheamă din nou și le reface prin cuvânt de îndemn înțelegerea bolnavă. Așa se înțelege candelabrul văzut de prooroc, după unul din înțelesurile cuvintelor de mai sus”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie*, rp. 63, în *Filocalia...*, vol. III, p. 366, 367, 368)

„... sobornicească⁹⁹ și apostolească Biserică ...”

„... Să respecte și pe episcop, care este chip al Tatălui, iar pe preoți ca pe sobor al lui Dumnezeu și adunare a Apostolilor. Fără de aceștia nu se poate vorbi de Biserică.

Sunt convins că despre acestea și voi gândiți la fel”. (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole*, (către tralieni), cap. III, 1-2, în PSB, vol. 1, p. 204)

„Căci de fapt merită să fie socotită drept cea mai mare fericire darul ce s-a dat de Dumnezeu de a deosebi ce-i fals de ceea ce-i drept și curat, precum și de a vesti fără rezerve credința Sfinților Părinți, această credință (a Bisericii – n.n.) pe care și noi am primit-o și o ținem mai departe pentru că poartă în ea pecete apostolică, aprobând-o și pe ea ca și pe celelalte învățături de credință stabilite canoniceste în scrisoarea noastră sinodală”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epistola 92, III, în PSB, vol. 12, p. 269)

„... există la noi o tradiție pe care putem s-o scoatem în evidență ca având putere de lege, întrucât astfel de rânduieli ne-au fost lăsate de niște oameni care au trăit viață de sfințenie”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epistola 160, II, în PSB, vol. 12, p. 348)

„... Predania cea de la început și învățătura și credința Bisericii universale, pe care a dat-o Domnul, au propovăduit-o apostolii și au păzit-o Părinții. Pe ea s-a întemeiat Biserica¹⁰⁰ și cel ce cade din ea nu mai este și nu se mai numește creștin”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola Întâia către Serapion, Episcopul de Thmuis*, Împotriva celor care hulesc și spun că Duhul Sfânt este creatură, XXVIII, în PSB, vol. 16, p. 58)

„Iar voi, rămânând pe temelia apostolilor și ținând predaniile Părinților”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola despre sinoadele ce s-au ținut la Rimini în Italia și la Seleucia în Isauria*, XLIX, în PSB, vol. 16, p. 166)

„Domnul așa a învățat; apostolii au propovăduit, părinții au păstrat, mucenicii au întărit”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, omilia a XXIV-a, VI, în PSB, vol. 17, p. 595)

⁹⁹ Biserica este *sobornicească*, adică desăvârșită, caracterizată prin deplinătate și universalitate (καθολικη înseamnă în grecește *deplinătate* și *universalitate*); ea păstrează întreagă învățătura Mântuitorului Hristos, a Sfinților Apostoli și a Sfinților Părinți de la cele șapte Sinoade (Soboare) Ecumenice – n.n.

¹⁰⁰ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: În vremea sfântului Atanasie se știa care e tradiția ce vine de la Domnul prin apostoli și Părinții Bisericii. Ea era criteriul adevărului, pentru că venea de la Hristos. Era învățătura Lui păstrată în continuitate neîntreruptă. Pe ea se întemeiază până azi Biserica și aceasta înseamnă că se întemeiază pe Hristos Dumnezeu. Mai bine știa sfântul Atanasie, născut la anul 295, care este adevărul moștenit de la Hristos decât întemeietorii sectelor recente. (n. s. 92, p. 58)

„O singură masă ne stă tuturor înaintea; un singur Tată ne-a născut; cu toți am ieșit din același pântece; aceeași băutură ni s-a dat tuturor; dar, mai bine spus, nu numai aceeași băutură, ci ni s-a dat să bem și dintr-un singur potir. Că Tatăl, vrând să ne facă să ne iubim unii pe alții, a meșteșugit și aceea ca să bem toți dintr-un singur potir, semn de foarte puternică dragoste a unora cu alții”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia la Matei*, omilia XXXII, VII, în PSB, vol. 23, p. 403)

„... El (Mântuitorul – n.n.) a voit ca una să fie Biserica Lui cea sobornicească, ale cărei mădulare, chiar dacă foarte adesea sunt răspândite în multe și diferite locuri se încălzesc, totuși, într-un singur duh, adică în voința lui Dumnezeu”. (Fericitul Teodoret, Episcopul Cirului, *Istoria Bisericească*, cartea I, 10, 7-9, în PSB, vol. 44, p. 49)

„Căci cei ce despart pe Fiul de Ființa și de dumnezeirea Tatălui și care înstrăinează Cuvântul de Tatăl se cuvine să fie despărțiți de Biserica sobornicească și să fie străini de numele de creștini. Să vă fie vouă deci și tuturor anatema pentru că au falsificat Cuvântul adevărului (II Cor. 2, 17), căci porunca apostolică este: dacă cineva vă va învăța ceva în afară de cele ce ați primit, să fie anatema (Gal. 1, 8). Să faceți cunoscut ca să nu aibă nimeni comuniune cu aceștia, căci nu este nici o legătură între întuneric și lumină. Pe aceștia să-i îndepărtați deoarece, nu este nici o potrivire între Hristos și Veliar. Feriți-vă, prea iubiți frați, ca nici să (nu) scrieți acestora și nici să primiți scrisori de la ei. Răvniți și voi, prea iubiți frați și împreună liturghisitori ca fiind de față cu duhul vostru la sinod (de la Sardica) să fiți de acord cu noi și să aprobați, prin semnătura voastră ca să se păzească de către toți împreună liturghisitorii de pretutindeni hotărârea noastră”. (Fericitul Teodoret, Episcopul Cirului, *Istoria Bisericească*, cartea a II-a, 8, 34-36, în PSB, vol. 44, p. 90-91)

„Așadar, numai aceasta este credința sobornicească a întregii Biserici, numai aceasta este adevărată, pentru care Domnul Iisus Hristos este precum om, la fel și Dumnezeu, precum Dumnezeu, la fel și om. *Oricine nu-L mărturisește pe Iisus nu este de la Dumnezeu*”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, Despre Întruparea Domnului, cartea a V-a, cap. X, 5, în PSB, vol. 57, p. 829)

„Mulți pretind că sunt adepți ai religiei creștine. Dar această credință este mare și unică în puterea ei, fiindcă nu numai prin autoritatea învățăturilor de valoare universală, ci și prin răspândirea sa aproape în toate părțile lumii, se numește generală sau universală”. (Boethius, *Articole teologice*, I,1, Capitolul I, în PSB, vol. 72, p. 17)

„... cum am învățat și cuget și cred și am primit de la Părinți, așa vorbesc”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, ep. 15, în PSB, vol. 81, p. 143)

„Și e propriu adevăratei credințe să mărturisim ceea ce am fost învățați să gândim”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, ep. 17, în PSB, vol. 81, p. 148)

„... să ținem binecredincioasa mărturisire a Părinților”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea a Doua, Scrieri, 6, în PSB, vol. 81, p. 223)

„Mai întâi și mai presus de toate însă să-și îngrădească sufletul cu dreapta credință, potrivit cu dumnezeieștile dogme ale Bisericii sobornicești, primite de la propovăduitorii de Dumnezeu apostoli și de la Sfinții Părinți. Căci cei ce viețuiesc așa, multă răsplată vor avea, viață fără de sfârșit și casă nesurpată la Tatăl, la Fiul și la Duhul Sfânt, dumnezeirea cea de o ființă și în trei ipostasuri”. (Teodor al Edessei, *Una sută capete foarte folositoare*, cap. 99, în *Filocalia...*, vol. IV, p. 226)

„Pavel chiar și propovăduirea nescrisă o numește tot evanghelie”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Tâlcuiri la Epistola a doua către Corinteni*, omilia XVIII, p. 168)

„... Există o singură Biserică adevărată, aceea care este cu adevărat veche, în care, potrivit planului lui Dumnezeu, sunt adunați dreptii. Pentru că este un singur Dumnezeu și un singur Domn, de aceea se cuvine laudă Bisericii pentru singularitatea ei, fiind o copie a principiului unic. Biserica cea una este moștenitoarea Celui care prin fire este unul; și pe această Biserică se silesc ereziile să o împartă în multe biserici. Spunem, deci, că numai Biserica veche și universală este una și în ce privește ființa ei și în ce privește începutul ei și în ce privește superioritatea ei. Biserica, deci, care-și are temeiul în Testamentele ei proprii, dar mai bine spus, într-un singur Testament, care străbate diferite timpuri, adună, prin voința unui singur Dumnezeu, prin un singur Domn, *la unitatea unei singure credințe* (Efes. 4, 13), pe cei de pe acum rânduți, pe cei pe care Dumnezeu mai dinainte i-a hotărât că vor fi drepti, pentru că i-a cunoscut înainte de întemeierea lumii. Dar și superioritatea Bisericii ca și începutul întemeierii ei sunt ceva unic; Biserica depășește pe toate celelalte; și nu este nimic asemenea sau egal cu ea”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a VII-a, cap. XVII, 107.3.-107.6., în PSB, vol. 5, p. 544-545)

„Într-adevăr, dacă am încerca o explicare verosimilă a întemeierii și formării Bisericii creștine, atunci va trebui să spunem că nu este plauzibil ca apostolii lui Iisus, *oameni fără carte și simpli* (Fap. 4, 23), să se fi încurajat și să se fi hotărât prin altceva să vestească oamenilor învățătura lui Hristos decât prin puterea încredințării lor și prin harul care însoțea cuvintele lor, care ajuta la primirea predicii lor. De altfel, nici ascultătorii lor n-ar fi părăsit obișnuințele bătrânești fără ca o anumită putere și anumite lucruri tainice să nu-i fi adus la învățături atât de noi și străine de cele în care fuseseră crescuți”. (Origen, *Contra lui Celsus*, cartea a VIII-a, cap. XLVII, în PSB, vol. 9, p. 543)

„Dar pentru că e atât de neclătinată clădirea, pentru că e atât de nesfârșit zidul, să vedem cum i-au pus apostolii temeliele, cât de adânc au săpat ca să fie clădirea de neclintit. N-au săpat adânc! N-au avut nevoie de atâta osteneală.

- De ce?

- Pentru că au găsit temelie veche, temelia proorocilor. După cum un om care vrea să-și zidească o casă foarte mare, dacă găsește în pământ o temelie veche, tare, de nesfârșit, nu strică temelia aceea, nici nu mișcă pietrele, ci lasă temelia să stea nemișcată și așază pe ea clădirea cea nouă, tot așa și apostolii, vrând să zidească această mare clădire, Biserica aceasta care-i ridicată în întreaga lume, n-au săpat adânc, ci găsind temelie veche, cea pusă de prooroci, n-au stricat-o, n-au mișcat zidirea și învățătura, ci au lăsat-o neclintită și pe ea au turnat învățătura lor, credința aceasta nouă a Bisericii. Și ca să vezi că n-au mișcat vechea temelie, ci au zidit pe ea, ascultă-l pe Pavel, zidarul cel înțelept, că ne arată cu de-amănuntul chipul zidirii. Că el este zidarul cel înțelept! *Ca un înțelept zidar*, spune el, *am pus temelia*. Dar să vedem cum a pus temelia! *Am pus-o*, spune el, *peste altă temelie veche, pe temelia proorocilor*.

- De unde știm asta?

- *Nu mai sunteți străini*, spune el, *ci împreună cetățeni cu sfinții, deasupra fiind zidiți pe temelia apostolilor și a proorocilor*. Ai văzut temelie și temelie; una a proorocilor, cealaltă a apostolilor, așezată deasupra celeilalte. Și, într-adevăr, e de mirare că n-au venit apostolii după prooroci îndată, ci după multă curgere de vreme.

- Pentru ce?

- Zidarii cei meșteri fac tot așa. După ce-au pus temelia, nu încep îndată clădirea, pentru ca nu cumva, fiind zidăria temeliei proaspătă și slabă, să nu poată ține greutatea zidurilor. De aceea lasă vreme îndelungată să se întărească pietrele temeliei; când văd că s-au întărit bine, atunci pun și greutatea zidurilor. Tot așa a făcut și Hristos: a lăsat să se întărească bine temelia proorocilor în sufletele ascultătorilor, să se întărească învățătura lor; când a văzut că dogmele cele sfinte sunt întărite ca să poată ține cugetarea cea nouă, atunci a trimis pe apostoli, care pe temelia proorocilor au ridicat zidurile Bisericii. De aceea și apostolul n-a spus: *fiind zidiți pe temelia apostolilor*, ci

deasupra fiind zidiți, adică zidiți peste ceva”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilie la titlul Faptelor apostolilor*, (La începutul Faptelor Apostolilor – II), în vol. *Omilii la săracul Lazăr. Despre soartă și Providență...*, p. 313-317)

„... mărturisesc un Botez spre iertarea păcatelor ...”

„(Botezul – n.n.) se numește *baie*, pentru că suntem curățiți de păcate; se numește *harismă*, pentru că ni se șterg pedepsele pentru păcate; se numește *luminare*, pentru că privim acea sfântă lumină mântuitoare, în care vedem cu pătrundere Dumnezeirea; se numește *desăvârșire*, pentru că nu-i lipsește nimic”. (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, cartea I, cap. VI, 26.2., în PSB, vol. 4, p. 181)

„Botezul este răscumpărare pentru cei robiți, iertare greșelilor, moarte păcatului, renaștere sufletului, haină luminoasă, pecete neatacată, căruță către cer, pricinuitoare a împărăției cerurilor, harul înfierii”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, omilia a XIII-a, V, în PSB, vol. 17, p. 493)

„Prin botez ni se spală toate păcatele noastre și nu mai suntem păcătoși. Acesta este singurul har al luminării: nu mai suntem aceiași ca înainte de botez”. (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, cartea I, cap. VI, 30.1., în PSB, vol. 4, p. 183)

„Păcatele săvârșite înainte de botez sunt iertate (prin botez – n.n.)”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a IV-a, cap. XXIV, 154.3., în PSB, vol. 5, p. 302)

„... după ce cu apa renăscătoare mi-am spălat petele din trecut și-n inima curățită de păcate a pătruns lumina purificatoare, după ce cu ajutorul Duhului Sfânt a doua naștere m-a transformat într-un om nou, ca prin minune mi se părea că deodată îndoielile mi se spulberă, cele închise se deschid, cele întunecate se luminează, ceea ce înainte mi se părea greu devine ușor, socoteam că pot înfăptui ceea ce este imposibil. Era astfel ușor de recunoscut că tot ce aveam trupesc și supus greșelilor venea din lumea pământească și că a început a aparține lui Dumnezeu ceea ce era de acum însuflețit de Duhul Sfânt”. (Sf. Ciprian, *Către Donatus*, IV, în PSB, vol. 3, p. 417)

„Noi am crezut și cunoaștem că Botezul acela, pe care l-a vestit el (Ieremia – n.n.) de mai înainte, este singurul care poate curăți pe cei ce se pocăiesc și că el este *apa vieții* (Ier. 2, 13)”. (Sf. Iustin Martirul și Filozoful, *Dialogul cu iudeul Tryfon*, Partea Întâi, XIV, în PSB, vol. 2, p. 138)

„Să ne amintim de asemenea și de greșelile ce le-am săvârșit, între altele, și aceea că fără botez n-ar exista iertare de păcate”. (Origen, *Exortatie la martiriu*, cap. XXX, în PSB, vol. 8, p. 375)

„Sufletul care și-a spălat păcatele prin botez și a fost curățit omul cel vechi, sufletul acela este pe viitor potrivit pentru a fi locuință a lui Dumnezeu în Duhul”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, omilie la Psalmul XXVIII, VIII, în PSB, vol. 17, p. 235)

„... marele Dăruitor nu-ți oferă un metal care-ți ia ochii, ci curățenia sufletului (...) O, minune! Te înnoiești, fără să fii topit; ești plăsmuit din nou, fără să fii strivit; ești vindecat, fără să suferi dureri... !” (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, omilia a XIII-a, III, în PSB, vol. 17, p. 491)

„Botezul este răscumpărare pentru cei robiți, iertare greșelilor, moarte păcatului, renaștere sufletului, haină luminoasă, pecete neatacată, căruță către cer, pricinuitoare a împărăției cerurilor, harul înfierii”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, omilia a XIII-a, V, în PSB, vol. 17, p. 493)

„După ce am fost luminați prin botez, ar fi trebuit să nu mai săvârșim ceea ce nu este drept, să fie îndepărtat cu totul păcatul de la noi. Dar și după ce am crezut și ne-am apropiat de apa sfințirii, adesea ne aflăm în păcate”. (Metodiu de Olimp, *Aglaofon sau Despre înviere*, Discursul lui Metodiu, XLI, PSB, vol. 10, p. 150-151)

„Care este rațiunea și puterea botezului? Aceea de a curăța pe cel botezat (de ceea ce a greșit) cu gândul și cu cuvântul și cu fapta, și de a-l face pe acela, după puterea ce i s-a dat, care este cea din care a fost născut”. (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile morale*, reg. 20, în PSB, vol. 18, p. 122)

„Chiar elin de-ai fi, și chiar unul care a întrecut toată răutatea, chiar scit de-ai fi, sau barbar, sau fiară sălbatică, și încărcat de toate absurditățile, chiar de-ai purta cu tine sarcina nenumăratelor păcate, de îndată însă ce ai primit cuvântul crucii și te-ai botezat, ai șters toate acele răutăți”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Epistola către Romani a Sfântului Apostol Pavel*, omilia II, p. 40-41)

„... în baia nașterii din nou, când harul Sfântului Duh se atinge de însuși sufletul omului și păcatul dintr-însul îl scoate din rădăcină, sufletul celui iertat de împărat rămâne murdar, pe când al celui botezat, defel, ci mai curat decât razele soarelui; și ceea ce era când s-a născut la început, aceeași s-a făcut acum prin botez, ba încă cu mult mai bun. Căci se bucură de Duhul Sfânt, Care din toate părțile îi încălzește și-i sporește sfințenia. Și după cum când torni fierul sau aurul, îl faci curat și frumos ca la început, tot așa și Duhul Sfânt, ca într-o topitoare curățindu-l și lămurindu-l prin botez, îi curăță păcatele, făcându-l mai curat și mai strălucit decât orice aur”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariile sau Tâlcuirea Epistolei întâi către Corinteni*, omilia XL, p. 437)

„Astăzi au lepădat prin harul băii botezului vechea haină a păcatului, cei ce pot să se ia la întrecere cu razele soarelui”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia a II-a la Rusalii*, în vol. *Predici la sărbători împărătești și cuvântări de laudă la sfinți*, p. 222)

„Să zicem iarăși: *Binecuvântat este Dumnezeu, singurul Care face minuni* (Ps., 72, 18), Cel Ce face toate și le preschimbă pe toate. Căci cei ce până ieri erau robiți, acum sunt liberi și cetățeni ai Bisericii. Cei ce erau mai înainte întru rușinea păcatelor, acum sunt întru îndrăzneală și dreptate. Și nu numai liberi, ci și sfinți; nu numai sfinți, ci și drepti; nu numai drepti, ci și fii; nu numai fii, ci și moștenitori; nu numai moștenitori, ci și frați ai lui Hristos; nu numai frați ai lui Hristos, ci și împreună moștenitori; nu numai împreună moștenitori, ci și mădulare ale lui Hristos; nu numai mădulare, ci și biserică; nu numai biserică, ci și instrumente ale Duhului.

Binecuvântat este Dumnezeu, singurul Care face minuni. Ai văzut câte sunt darurile botezului? Mulți cred că singurul dar este iertarea păcatelor, noi însă am numărat zece vrednicii”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia a III-a a aceluiași rostită către neofiti*, în vol. *Cateheze baptismale*, p. 59)

„Cu lacrimile ochilor lui, Petru s-a botezat a doua oară (prin pocăință – n.n.). Plângând așa cu amar, și-a șters păcatul său; iar după plânset i s-au încredințat cheile Cerurilor.

Dacă plânsul lui Petru a șters un păcat așa de mare, cum nu-ți vei șterge și tu păcatul, de vei plânge? Nu era mic păcatul lepădării sale de Stăpânul, ci mare și cumplit; totuși lacrimile au șters păcatul”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omiliile despre pocăință*, omilia a treia, p. 59)

„Ai îmbrăcat pe Hristos prin Botezul mântuitor, ai lepădat întinăciunea prin baia dumnezeiască, ți-ai câștigat strălucirea harului duhovnicesc și noblețea de făptură”. (Teolipt, Mitropolitul Filadelfiei, *Cuvânt despre ostenele vieții călugărești*, în *Filocalia...*, vol. VII, p. 46)

„... s-a scris în Gherontic (Pateric): Ioan de Bostra, bărbat sfânt și având putere asupra duhurilor necurate, a întrebat pe draci, care locuiau în niște fete furioase și chinuite de ei cu răutate, zicând: *De care lucruri vă temeți la creștini?* Aceștia au răspuns: *Aveți cu adevărat trei lucruri mari: unul pe care-l puteți atârna de grumazul vostru; unul cu care vă spălați în biserică; și unul pe care-l mâncați în adunare...* Deci lucrurile de care se tem răufăcătorii mai mult decât de toate, sunt Crucea, Botezul și Cuminecătura”. (Calist și Ignatie Xanthopol, *Metoda sau Cele 100 capete*, cap. 92, în *Filocalia...*, vol. VIII, p. 200)

„... aștept învierea morților ...”

„Să înțelegem, iubiților, cum Stăpânul ne arată neconținut că va fi învierea viitoare, a cărei pârgă L-a făcut pe Domnul Iisus Hristos, înviindu-L din morți.

Să vedem, iubiților, învierea, care se săvârșește în viața cea de toate zilele.

Ziua și noaptea ne arată învierea; noaptea adoarme, ziua înviază; ziua pleacă, noaptea vine.

Să luăm fructele! Cum și în ce chip crește sămânța?

A ieșit semănătorul și a aruncat în pământ pe fiecare din semințe; acestea, căzând în pământ, uscate și goale, putrezesc; apoi măreția purtării de grijă a Stăpânului le înviază din stricăciune; și dintr-o sămânță cresc mai multe și fac rod.

Să vedem semnul minunat, care se petrece în ținuturile din răsărit, adică în acelea din Arabia.

Este acolo o pasăre, care se numește *fenix*; această pasăre este una singură și trăiește cam cinci sute de ani; când se apropie de moarte își face un cuib din tămâie, smirnă și din alte arome; când se împlinește timpul, intră în cuib și moare.

Din trupul putrezit se naște un vierme; acesta se hrănește din cadavrul animalului mort și-i cresc penele și aripile; apoi când ajunge puternic, ia cuibul acela în care sunt oasele premurgătorului ei și, purtându-le pe acestea, zboară din Arabia până în Egipt, în orașul numit Heliopolis.

Și ziua, nămiea mare, în văzul tuturor, zboară la altarul soarelui și pune cuibul cu oasele acolo și apoi se întoarce înapoi.

Preoții cercetează cronicile și găsesc că pasărea a venit la plinirea a cinci sute de ani.

Mai putem socoti oare mare și minunat lucru dacă Creatorul lumii va învia pe toți aceia care I-au slujit cu cuvioșie în încrederea bunei credințe, când chiar printr-o pasăre ne arată măreția făgăduinței Lui?” (Sf. Clement Romanul, *Epistola către corinteni* (I), cap. XXIV, 1-5, cap. XXV, 1-5, cap. XXVI, 1, în PSB, vol. 1, p. 66-67)

„Nu este, cu alte cuvinte, mai greu să începi ceea ce nu este, decât să repeți ceea ce a fost? Tu crezi că dacă un lucru scapă vederii noastre slabe, e pierdut și pentru Dumnezeu? Corpul, chiar dacă s-ar usca și s-ar preface în praf, dacă s-ar descompune în apă, dacă ar deveni cenușă numai pentru noi se pierde, nu mai există, dar pentru Dumnezeu se păstrează, căci Lui îi este dată paza elementelor. Noi nu ne temem, cum spuneți voi, să nu suferim vreo stricăciune la înmormântare, ci ne folosim de un obicei vechi și bun, acela al îngropării.

Întreaga natură, spre mângâierea noastră, arată învierea viitoare. Soarele apune și răsare. Stele dispar și reapar. Florile se usucă, dar renasc. Arborii, chiar cei bătrâni, înfrunzesc din nou. Semințele, dacă nu sunt stricate, dau rod. Așa e și cu corpul nostru în lumea aceasta, ca și cu arborii, care iarna își ascund verdeața sub o aparentă uscăciune.

De ce s-ar grăbi să rodească iarăși și să înfrunzească în toiul iernii? Așa trebuie să așteptăm și noi primăvara corpului. Știi că aceia care-și cunosc sufletul apăsător de greșeli și-ar dori, mai degrabă decât ar crede, să nu mai fie nimic după moarte, căci ei vor mai bine să moară de tot, decât să renască pentru chinuri”. (Minucius Felix, *Dialogul Octavius*, XXXIV, 9-12, în PSB, vol. 3, p. 388-389)

„.... Chiar dacă s-ar găsi ceva în vreo infirmitate a trupului și va păzi învățăturile lăsate de El, îl va învia pe acesta întreg, la cea de a doua venire, făcându-l totodată nemuritor, nestricăcios și fără de durere”. (Sf. Iustin Martirul și Filozoful, *Dialogul cu iudeul Tryfon*, Partea Întâi, LXIX, în PSB, vol. 2, p. 230)

„Deci, învierea va fi a trupului și nu a sufletului. Căci nu cel ce stă în picioare se ridică, ci cel culcat jos, după cum nu cel sănătos are nevoie de îngrijire, ci cel bolnav”. (Metodiu de Olimp, *Aglaofon sau Despre înviere*, Discursul lui Metodiu, LII, PSB, vol. 10, p. 159)

„Trupul se află între stricăciune și nestricăciune, dar el nu este nici stricăciune, nici nestricăciune. Atunci când a fost dominat prin intermediul plăcerilor de stricăciune, el, care era făptura nestricăciunii, a înclinat către *țărâna pământului*. Ca urmare, a fost dat morții de către Dumnezeu, pentru a fi cumințit, dar n-a fost părăsit, nici lăsat pradă stricăciunii. Învingând moartea prin înviere, iarăși a fost redat nestricăciunii, pentru ca nu cumva stricăciunea să moștenească nestricăciunea”. (Metodiu de Olimp, *Aglaofon sau Despre înviere*, Discursul lui Memianius, XVIII, PSB, vol. 10, p. 186)

„Fericitul Moise, având pe chipul său slava Duhului, s-a arătat simbol al slavei trupurilor de la înviere. Și dacă chipul său era atât de slăvit încât niciunul dintre oameni nu putea să-l privească, cât de slăvite vor fi trupurile dreptilor la înviere? Slava de la înviere este slava pe care sufletele sfinților și ale credincioșilor s-au învrednicit s-o aibă încă de acum în omul lor cel lăuntric”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, omilia V, 10, în PSB, vol. 34, p. 120)

„La înviere puterea divină din suflet se va manifesta în afara lui și va preaslăvi și trupul atât pe dinăuntru cât și pe dinafară”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, omilia XI, 3, în PSB, vol. 34, p. 136)

„Întrebare: Oare la înviere toate măduarele înviază? Dumnezeu așa a promis (că toate vor învia) și la El toate sunt cu puțință; însă pentru slăbiciunea și mintea omenească acest lucru pare cu neputință. Că după cum Dumnezeu, luând colb și pământ, a alcătuit o altă natură, pe aceea a trupului, cu multe lui elemente, ca: păr, piele și oase, care nu se aseamănă cu pământul; și după cum un ac, pus în foc își schimbă culoarea și devine foc, fără ca natura fierului să fie înlăturată, ci aceasta se află la un loc cu focul; la fel (va fi) și la înviere: toate măduarele vor învia și *nici un fir de păr nu se va pierde* (Lc. 21, 18), precum s-a scris: Și toate vor deveni luminoase, toate vor fi scăldate și se vor schimba în lumină și foc. Dar nu precum zic unii, că vor deveni foc și natura lor nu va mai fi. Ci, (zicem noi), Petru va fi Petru, Pavel va fi Pavel și Filip va fi Filip. Fiecare, plin de Duhul, va rămâne în propria-i natură și în propriul ipostas. Dacă am admite că dispăre natura, că nu mai există Petru, nici Pavel, că pretutindeni și în toate este Dumnezeu, atunci (ar trebui să admitem) că nici cei ce merg în iad nu simt pedeapsa, nici cei ce merg în împărăția (lui Dumnezeu) nu simt binefacerea”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, omilia XV, 10, în PSB, vol. 34, p. 155-156)

„Privește la cel cu mâinile străpunse de piroane, la Cel a Căruia coastă a fost împunsă cu sulița, puneți degetele în urmele cuielor, pune mâna ta în rana suliței și atunci vei putea ghici cât de adânc a trebuit să fi intrat ele înlăuntru și din lărgimea ranei poți măsura și adâncimea ei; căci după

pătrunderea adâncă a fierului se poate vedea măsura ranei în care a încăput o mână omenească. Or, dacă acest om a înviat, poți înțelege ușor de ce pe bună dreptate a întrebat Apostolul (I Cor. 15, 12): *dacă se propovăduiește că Hristos a înviat din morți, cum zic unii dintre voi că nu este înviere a morților?*” (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre facerea omului*, cap. XXV, în PSB, vol. 30, p. 71)

„Recunoaștem, dar, că și după mărturia filosofiei păgâne este posibil ca sufletul să vină iarăși în trup (Sf. Macrina, sora Sfântului Grigorie – n.n.)”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Dialogul despre suflet și înviere*, în PSB, vol. 30, p. 387)

„Căci Domnul nu zice numai cu cuvântul că vor învia morții, ci săvârșește într-adevăr și unele învieri, începându-și minunea de la cele apropiate față de noi și făcând-o astfel ușor de crezut. Mai întâi El își arată puterea dătătoare de viață, lucrând împotriva bolilor mortale alungând suferințele prin porunca și prin cuvântul Său. Apoi înviază o fetiță moartă de curând (Mc. 5, 23-43), pe urmă ridică din moarte un tânăr care era dus la groapă și îl redă mamei lui (Lc. 7, 11-17). A dat viață celui ce zăcea, printr-o poruncă făcută cu glas tare. Apoi înviază din morți partea omenească a persoanei Sale care fusese străpunsă de cuie și de suliță și purta ca mărturie a învierii semnele cuielor și rana făcută de suliță”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Dialogul despre suflet și înviere*, Preliminarii, în PSB, vol. 30, p. 398)

„Mântuitorul nostru Iisus Hristos, făcându-se pe Sine începătură a celor adormiți, cu aceasta El ne-a deschis nouă, tuturor, ușa învierii, iar prin câte a făcut atât asupra Sa cât și asupra altora, care erau stăpâniți de moarte, El ne-a arătat că toți vom învia în trup, într-o clipită, la trâmbița cea din urmă”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre desăvârșire, către monahul Olimpiu*, în PSB, vol. 30, p. 472)

„Căci, oare de șchioapătă cineva, va șchiopăta și după înviere? Iar dacă cineva și-a pierdut un ochi în viața aceasta, va învia lipsit de vedere? Căci cum, va zice acela, am lepădat stricăciunea, dacă urmările ei se păstrează și stăpânesc mai departe mădularele noastre? Cred că problema aceasta nu trebuie lăsată necercetată. La îndoielile acestea răspundem, pe cât se poate, că în starea înviată nu va mai rămâne în noi nici o rămășiță de stricăciune¹⁰¹, ci, precum a spus înțeleptul Pavel despre trupul acesta: *Se seamănă întru necinste, înviază întru slavă, se seamănă întru slăbiciune, înviază întru putere* (I Cor. 15, 43). Dar ce poate fi învierea trupului întru putere și slavă, dacă nu lepădarea a toată slăbiciunea și necinstea, din stricăciune și patimi, și întoarcerea la starea de la început?” (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a douăsprezecea, cap. 1, în PSB, vol. 41, p. 1167)

„Pentru aceasta sufletul nostru este nemuritor și trupurile noastre vor fi nemuritoare, ca noi să ne bucurăm de bunurile veșnice”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentar la Evanghelia de la Ioan*, omilia XXXI, 2, p. 150)

„Dacă trupul nostru este mădular al lui Hristos, și dacă Hristos a înviat, apoi negreșit că și trupul va urma Capului”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariile sau Tâlcuirea Epistolei întâi către Corinteni*, omilia XVII, p. 174)

„Deci nimeni să nu se îndoiască de înviere, iar dacă cineva se îndoiește, apoi să se gândească la câte a făcut Dumnezeu din ceea ce nu erau, și atunci va primi și dovada învierii. Căci, în adevăr, cele făcute deja sunt cu mult mai preaslăvite decât învierea și purtând cu ele minunea cea negrăită.

¹⁰¹ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Este vorba despre corupția adusă prin păcat, care a despărțit firea noastră de unirea cu Dumnezeu, care o menține în viața normală. (n. s. 2208, p. 1167)

În adevăr, gândește-te bine: luând pământ, l-a frământat și a făcut pe om, pământ care nu exista mai înainte de aceasta. Deci cum de pământul s-a făcut om? Și cum pământul care nu exista, s-a făcut? Cum de au ieșit din pământ toate felurile cele nesfârșite de dobitoace, toate felurile de saduri, fără vreo durere, fără ca norii să toarne apă din cer, fără ca agricultura să se fi arătat, fără ca boii sau plugul sau, în sfârșit, orice altceva să fi ajutat la facerea lor? Pentru aceea chiar din început El a făcut ca toate neamurile de dobitoace și de saduri să aparțină pământului celui neînsuflit și fără simțire, pentru ca din capul locului să te învețe pe tine despre înviere. Într-adevăr, toate acestea sunt mai minunate și mai nepricepute decât învierea, fiindcă nu este același lucru a aprinde lumânarea stinsă și a scoate la iveală foc care nu s-a arătat până atunci; nu este același lucru a ridica casa dărâmată și a o scoate la lumină, nefiind până atunci. Aici, dacă nu altceva, cel puțin materia era la îndemână, pe când fiind vorba de înviere, nici măcar esența sau ființa ei nu se vede. Deci ceea ce pare mai greu a făcut la început, ca astfel tu să primești de aici ceea ce este mai ușor. Și când eu zic *mai greu*, nu înțeleg această greutate cu privire la Dumnezeu, ci cu privire la raționamentele noastre omenești. Lui Dumnezeu nimic nu-i este cu greu, ci precum zugravul care a făcut o icoană, cu ușurință va face mii de acest fel, tot așa și lui Dumnezeu îi este cu ușurință a face mii și nenumărate lumi. Și mai bine zis, precum îți este ușor a pricepe lumi nesfârșite, tot așa îi este lui Dumnezeu a le face, sau mai drept vorbind, cu mult mai ușor. Pentru că tu îți petreci un timp oarecare – fie chiar cât de scurt – în priceperea unui lucru, pe când Dumnezeu nici această greutate nu o simte, ci după cum pietrele sunt mai grele decât penele cele mai ușoare ale păsărilor, pe atât mintea noastră este în urmă în ceea ce privește graba cu care Dumnezeu plămăduiește zidirile. Ai admirat puterea Lui la facerea pământului? Acum gândește-te iarăși cum a făcut și cerul din ceea ce nu era, cum a făcut stelele cele nenumărate, cum a făcut soarele și luna, și toate acestea au fost făcute din ceea ce nu erau. Și iarăși spune-mi, rogu-te, cum de stau după ce au fost făcute și pe ce anume stau? Ce temelie are cerul, și pământul pe ce stă? Și dedesubtul pământului ce este? Ai văzut în câtă nedumerire ajunge ochiul cugetului tău, dacă nu vei alergeră degrabă la credință și la puterea cea nepricepută a celui ce le-a făcut?

Dar dacă voiești a te gândi și la cele omenești, ai putea ca să înțaripezi câte puțin cugetul tău. Nu vezi pe olari? Cum din lutul cel fără nici o formă ei fac un vas frumos? Nu vezi pe cei ce topesc pământul metalic, cum îți scot pe față aurul, fierul și arama? Nu vezi iarăși pe alții care fabrică sticla, cum transformă nisipul într-un corp tare și transparent? Să mai spun de cei ce argăsesc pieile, de cei ce vopsesc hainele în forma porfiriei împărătești, cum în locul unei haine, prin vopsire își pun în față altă haină? Să mai spun de nașterea noastră? Oare mai întâi nu se varsă în mitra femeii puțină sămânță fără formă? Deci de unde și cum se face acolo înlăuntru o astfel de închegare și alcătuire deplină a omului? Dar cu grâul ce se petrece? Oare nu se aruncă în pământ grăuntele gol? Oare nu putrezește după ce a fost aruncat în pământ? Deci de unde spicul, paiul și celelalte toate? Oare nu se vede de multe ori cum o mică sămânță de smochină căzută pe pământ, în scurt timp a făcut rădăcină și ramuri și a dat și rod? Apoi dacă toate acestea le primești cu cugetul tău și nu le mai cerni, cum de numai lui Dumnezeu îi ceri cuvânt și pare că te îndoiești că El va preface trupul nostru? Dar cum pot fi acestea vrednice de iertare?” (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariile sau Tâlcuirea Epistolei întâi către Corinteni*, omilia XVII, p. 174-176)

„Nici n-ar fi făcut Dumnezeu atâtea, dacă ar fi fost ca să nu mai înviem noi, ci să putrezim și să pierim cu totul; nu ar mai fi făcut cerul acesta ce se întinde deasupra noastră, nu ar fi așternut pământul sub picioarele noastre, și nici celelalte toate nu le-ar mai fi făcut numai pentru viața aceasta atât de scurtă. Dar dacă toate acestea sunt pentru viața de acum, apoi ce nu va face pentru cea viitoare? Și dacă nu va fi viața viitoare, apoi atunci noi suntem cu mult mai prejos și mai necinstiți decât zidirile cele făcute pentru noi. Căci și cerul, și pământul, și marea, și râurile sunt mai statornice decât noi, ba chiar și unele din necuvântătoare, ca de pildă vulturul și elefantul și altele multe, care se bucură de un timp mai îndelungat în viața aceasta. Viața noastră însă este și scurtă și dureroasă, nu ca a acelor, lungă și lipsită de griji și de supărări. Deci ce, spune-mi, oare pe robii i-a făcut mai buni decât pe stăpâni? Nu, rogu-vă, să nu gândiți de acestea. Nu-ți săraci, omule,

cugetul cu astfel de gânduri, nici să fii nebăgător de seamă de bogăția lui Dumnezeu, având un astfel de Stăpân”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariile sau Tâlcuirea Epistolei întâi către Corinteni*, omilia XVII, p. 176-177)

„Căci cu acest trup va veni (Hristos – n.n.) să judece lumea, avându-l întreg și nepătimitor. Către care și noi vom păși, făcându-se trupurile noastre asemenea cu trupul slavei Lui”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Tâlcuiri la Epistola a doua către Corinteni*, omilia XI, p. 111)

„Mulți au înviat și din nou au murit precum Lazăr, la fel și trupurile sfinților. Dar acum nu este așa, ci în înviere găsești neputrejune, dănuire împreună cu îngerii, întâmpinarea Fiului lui Dumnezeu pe nori și așa totdeauna cu Domnul vom fi, izbăvirea de moarte, libertatea față de păcat, omorârea morții”. (Sf. Ioan Gură de Aur, în vol. *Despre Rai și Scriptură. Despre iubirea lui Dumnezeu pentru noi. Despre <<Șezut-a Împărăteasa de-a dreapta Ta>>*, p. 47)

„Soarele merge într-adevăr la o mare înălțime, dar este totuși pieritor, pe când trupurile celor bineplăcuți lui Dumnezeu se vor îmbrăca cu o slavă atât de mare, că ochii aceștia de carne nu pot căuta la ea. Dumnezeu a avut grijă să ne dea și în Vechiul Testament și în Noul Testament unele semne slabe, unele urme slabe ale strălucirii trupurilor dreptilor. Astfel, în Vechiul Testament, fața lui Moise, la coborârea de pe muntele Sinai, strălucea de o slavă atât de mare, încât ochii israelitenilor nu-l puteau privi (Ieș. 34, 29-30); iar în Noul Testament, fața lui Hristos strălucea pe Muntele Taborului mai mult decât a lui Moise (Lc. 9, 32)”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Către o femeie rămasă văduvă de tânără*, 3, în vol. *Despre Feciorie, Apologia vieții monahale, Despre creșterea copiilor...*, p. 153)

„Înrădăcinează în sufletul tău învățătura spre înviere, pentru ca, dacă ești bun, dar încercat de necazuri și suferințe, să ajungi mai bun, dobândind mai multă râvnă prin nădejtile cele viitoare; dacă ești rău, să te lași de răutate, făcându-te mai înțelept prin frica pedepsei ce va să fie”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Cuvânt despre învierea morților*, I, în vol. *Predici la sărbători împărătești și cuvântări de laudă la sfinți*, p. 118)

„Ca să fie, zice, asemenea trupului slavei Sale (Filip., 3, 21). Vai! Trupul nostru va deveni întocmai, adică la fel cu trupul Celui ce șade de-a dreapta Tatălui, al Celui înaintea Căruia stau puterile cele netrupești! Va fi la fel cu trupul Aceluia Care șade mai presus de toate stăpâniriile și puterile!

Ce spui, Pavele? Va deveni egal cu trupul Aceluia? Da, răspunde. Și apoi, pentru ca nu cumva să cazi în îndoială și să nu crezi, aduce și un argument puternic: *lucrând cu puterea ce are de a-Și supune Sieși toate* (Filip., 3, 21). Are putere, zice, de a-Și supune toate, prin urmare și stricăciunea și moartea. Deci, dacă are această putere, e neîndoielnic că poate face aceasta, ca trupul nostru să devină la fel cu al Lui”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Epistola către Filipeni*, omilia a XIV-a, p. 243-244)

„Deci așa va fi și cu trupurile noastre cele înviate, fiindcă noi avem aceeași fire omenească cu Hristos. Aceasta o arată Pavel și mai lămurit în cuvintele: *El va schimba trupul smereniei noastre, ca să se facă în chipul trupului slavei Lui* (Filip., III, 21). Iar dacă trupul nostru va fi asemenea trupului celui proslăvit al lui Hristos, va fi asemenea celui luat la cer și înălțat pe nori. Așadar, toate acestea trebuie să le aștepti tu la învierea ta.

Și fiindcă învățătura despre Împărăția cerului îndelung a fost întunecată ucenicilor Săi, de aceea s-a suit El cu dânșii pe un munte, și S-a proslăvit înaintea ochilor lor. Prin aceasta Le-a arătat, ce fel va fi slava cea viitoare, și Le-a arătat în icoană chipul cel viitor al trupului nostru”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Cuvânt la Duminica a 14-a după cincizecime*, în vol. *Predici la duminici și sărbători...*, p. 125)

„Acum avem nevoie și de trup, și de locuință, din pricina slăbiciunii trupului, dar atunci, la înviere, același trup ne va fi și trup, și locuință; nu va avea nevoie de acoperiș, nici de vreo îmbrăcăminte, în locul tuturor acestora îi e de ajuns trupului nestricăciunea”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Cuvânt despre învierea morților*, VI, în vol. *Predici la sărbători împărătești și cuvântări de laudă la sfinți*, p. 129)

„Dacă strălucirea trupului celui înviat aș asemăna-o cu razele soarelui, cu lumina fulgerului, totuși aș zice prea puțin”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Cuvânt la Duminica Lăsatului sec de carne*, în vol. *Omilii la Postul Mare...*, p. 25)

„... și viața veacului ce va să fie ...”

„A spus ei Iisus: Eu sunt învierea și viața; cel ce crede în Mine, chiar dacă va muri, va trăi (In. 11, 25)

Viața veșnică este rodul și încununarea credinței în Hristos, și aceasta nu vine altfel sufletului omenesc. Căci dacă toți înviem pentru Hristos, toți înviem în Hristos”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Fragmente din Cărțile 7 și 8, în PSB, vol. 41, p. 746)

„Iar prin viața veșnică nu înțelegem o mare durată temporală, de care se vor împărtăși toți după înviere, buni și răi, ci viețuirea în fericire. Putem înțelege prin viața veșnică și binecuvântarea tainică prin care Hristos ne sădește viața Lui, prin împărtășirea de trupul Său, dată credincioșilor, după spusa: *Cel ce mănâncă trupul Meu și bea sângele Meu are viață veșnică* (In. 6, 54)”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Fragmente din Cărțile 7 și 8, în PSB, vol. 41, p. 727-728)

„... Cuvintele cele auzite de către Moisi din rugul cel de foc: *Eu sunt Cel ce sunt, Dumnezeuul lui Avraam și Dumnezeuul lui Isaac și Dumnezeuul lui Iacov și Dumnezeuul părinților tăi*, înseamnă că chiar dacă aceia au murit ei rămân și sunt, chiar și după moarte, oamenii lui Hristos. Căci ei singuri, cei dintâi dintre toți oamenii, s-au ocupat cu căutarea și aflarea lui Dumnezeu: Avraam, care a fost tatăl lui Isaac, și Isaac, care a fost tatăl lui Iacov, așa cum a scris despre aceasta și Moisi”. (Sf. Iustin Martirul și Filozoful, *Apologia Întâi în favoarea creștinilor*, LXIII, în PSB, vol. 2, p. 92)

„... Dumnezeu nu ne-a făcut numai ca pe niște oi sau ca pe niște vite, ca să pierim și să dispărem apoi fără urmă”. (Atenagora Atenianul, *Solie în favoarea creștinilor*, XXXI, în PSB, vol. 2, p. 499)

„... noi, oamenii, îndrăgim pe de-o parte această fragilă și trecătoare existență, pe care o numim *cea de azi*, dar pe de altă parte, ne punem cu toată puterea nădejdea și într-o viață veșnică. O viață pe care nu ne-o plăsmuim în chip vanitos, bazându-ne doar pe simple visuri, pe care să le hrănim cu speranțe înșelătoare, ci în care ne încredem cu toată tăria prin cel mai sigur garant, care este Dumnezeu; căci potrivit sfatului Său, atunci când l-a adus pe om la viață, Creatorul i-a dat suflet nemuritor și un trup sensibil, dându-i rațiune și insuflându-i o lege, prin care ar vrea să apere și să păstreze toate darurile de care l-a învrednicit și care să-i asigure o viață rațională și o existență conștientă. Și știm foarte bine că Dumnezeu n-ar fi creat o astfel de ființă și n-ar fi prevăzut-o cu toate condițiile de supraviețuire, dacă El n-ar fi dorit continuarea acestei existențe”. (Atenagora Atenianul, *Solie în favoarea creștinilor*, XIII, în PSB, vol. 2, p. 507)

„Dacă omul n-ar putea supraviețui (după moartea trupezască — n.n.), totul ar fi zadarnic: în zadar i s-ar fi însoțit sufletului nevoi și pasiuni trupesti, cu tot avântul lor; în zadar ar fi împiedicat trupul de musturarea și de frâul sufletului, spre atingerea țelului final al înclinărilor și dorințelor, zadarnică activitatea rațiunii, zadarnică funcționarea minții, zadarnică înțelepciunea, dreptatea, practicarea oricărei virtuți, promulgarea și controlarea oricărei legi, cu un cuvânt, zadarnic ar fi tot ce poate fi măreț și frumos în viața oamenilor și pentru oameni.

Ba, ceea ce ar fi și mai grav, însăși crearea omului și înzestrarea lui cu toate darurile s-ar dovedi fără de nici un rost. Însă fiindcă nici toate aceste lucrări ale lui Dumnezeu și nici toate aceste daruri, care provin de la El, nu pot fi socotite zadarnice și fără rost, atunci în chip necesar trebuie legată de dăinuirea veșnică a sufletului și prelungirea vieții trupesti, precum și corolarul ei firesc, învierea”. (Atenagora Atenianul, *Solie în favoarea creștinilor*, XV, în PSB, vol. 2, p. 509)

„Cum poți să te iubești pe tine însuși, dacă nu iubești viața cea veșnică?” (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea III, cap. XI, 78.1., în PSB, vol. 4, p. 347-348)

„Nu numai barbarii, care s-au ocupat cu filozofia, știu că după moarte oamenii, care au făcut fapte bune, au bună nădejde, iar cei care au făcut fapte rele dimpotrivă, dar și pitagorienii; că și ei spun că filosofii au nădejde de un sfârșit bun. Socrate, în dialogul *Fedon*, spune că sufletele bune pleacă de pe lumea aceasta cu *bună nădejde* (Platon, *Fedon*, 67 C); și iarăși, blamându-i pe cei răi, vorbește împotriva lor, spunând: *trăiesc cu rea nădejde* (Platon, *Statul*, I, 330 E). De acord cu el pare a fi Heraclit în cele ce spune când vorbește despre oameni: *Oamenilor, după ce mor, le rămân cele pe care nu le nădăjduiesc și nici nu le bănuiesc* (Heraclit, *Fragm. 27*, Diels).

Pavel scrie dumnezeiește romanilor fără ocol: *Necazul aduce răbdare, răbdarea încercare, încercarea nădejde, iar nădejdea nu rușinează* (Rom. 5, 3-5). Răbdarea este pentru nădejdea cea viitoare”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a IV-a, cap. XXII, 144.2.-144.3., 145.1., în PSB, vol. 5, p. 298)

„În dialogul *Criton*, Socrate, după ce arată că lucru de seamă nu este a trăi, ci a trăi bine și a muri bine, socoate că nădăjduiește să aibă altă viață după ce moare (Platon, *Criton*, 48 B). Iar în dialogul *Fedru* spune că sufletul, numai când este singur cu el însuși, numai atunci poate participa la înțelepciunea cea adevărată, superioară puterii omenești, când dragostea, pe care o are aici pe pământ, face sufletul să zboare la cer; mai spune, apoi, că prin dragostea, pe care o are filosoful, sufletul ajunge la capătul final al nădejzii, ajunge adică să primească o altă viață, viața veșnică (Platon, *Fedru*, 248, 249)”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a V-a, cap. II, 14.1.-14.2., în PSB, vol. 5, p. 318-319)

„Tot astfel (Celsus – n.n.) recunoaște corect învățătura potrivit căreia cei ce duc o viață virtuoasă vor ajunge cândva la fericire, pe când cei nedrepti vor avea parte de osândă veșnică. Dealtfel, din tot ce a scris vreodată Celsus mă entuziasmează cuvintele următoare, care formează o adevărată concluzie la cele spuse mai înainte: *aceasta e o învățătură pe care nici creștinii și nimeni altcineva n-ar trebui s-o părăsească*”. (Origen, *Contra lui Celsus*, cartea a VIII-a, cap. LI, în PSB, vol. 9, p. 546)

„Acolo, însă, trainice sunt temeliile, viața nu se mai schimbă, nu mai este teama căderii în păcat, nici ațâțarea trupului, nici conlucrarea femeii pentru săvârșirea păcatului, pentru că la înviere nu mai este bărbat și femeie (Matei, 22, 30), ci viața este una și neamestecată, pentru că cei care au bineplăcut Stăpânului lor locuiesc în țara celor vii”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, omilia la Psalmul CXIV, V, în PSB, vol. 17, p. 343-344)

„— Dar pentru ce a primit (Iov – n.n.) de două ori mai mult decât înainte (de suferințele lui – n.n.): caii, catârii, cămilele, oile, țarinele și toată cealaltă bogăție, iar numărul copiilor, pe care i-a născut, a fost egal cu numărul celor morți?

— Pentru că dobitoacele necuvântătoare și întreaga bogăție stricăcioasă le pierduse desăvârșit, dar copiii, care-i muriseră, trăiau prin partea cea bună a firii lor, adică prin sufletul lor. Când Iov a fost împodobit de Ziditorul iarăși cu alți fii și cu alte fiice, avea și această bogăție tot de două ori: unii copii trăiau pe pământ, făcând bucuria părinților în viața aceasta, iar ceilalți, mergând mai înainte, (în viața viitoare –n.n.) așteptau pe cel care i-a născut”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, omilia a XXI-a, XII, în PSB, vol. 17, p. 565)

„Poate că v-aș arăta-o îndeajuns spunându-vă atât numai, că dacă cineva ar aduna cu mintea și ar strânge la un loc toată fericirea de când există oameni, ar găsi că nu poate fi egalată nici cu cea mai mică parte din bunătățile acelei vieți, ci, mai mult, toate bunurile din această lume sunt mai prejos ca valoare decât cel mai mic dintre bunurile celeilalte lumi; și sunt tot atât de departe unele de altele pe cât este de departe umbra și visul de lucrurile reale. Dar, mai bine spus, ca să mă folosesc de un exemplu mai potrivit, pe cât este mai de preț tuturora sufletul decât trupul, pe atât este și deosebirea dintre cele două vieți”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, omilia a XXII-a către tineri, II, în PSB, vol. 17, p. 567)

„... stăruie în ostenelele cele pentru virtute, și atunci vei ști lămurit că viața noastră nu se mărginește la viața de aici.

Iar dacă cineva te-ar întreba: Dar cine a venit de pe lumea cealaltă și ți-a spus ce-i acolo?, tu răspunde-i așa:

N-a venit nici un om și chiar dacă ar fi venit tot n-ar fi fost crezut; i s-ar fi spus că se laudă și că înflorește lucrurile. Dar Stăpânul îngerilor ne-a vorbit lămurit despre acelea. Așadar, pentru ce să mai avem nevoie de un om de pe cealaltă lume, când Cel Ce are să ne ceară socoteală de faptele noastre ne strigă în fiecare zi că a pregătit și iadul și a gătit și Împărăția, dându-ne dovezi clare de toate acestea? Dacă Domnul nu ne-ar judeca pe lumea cealaltă, apoi nu ne-ar pedepsi nici aici, pentru că atunci cum s-ar explica faptul că pe lumea aceasta unii păcătoși sunt pedepsiți, alții nu?” (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XIII, V, în PSB, vol. 23, p. 163)

„... viața aceasta, în care trebuie să ne pregătim pentru viața viitoare, în care nu vom mai săvârși nici un lucru din cele ce ne sunt îngăduite aici, nici lucrarea pământului, nici neguțătoria, nici slujirea noastră, nici altceva din cele cu care ne sânguim aici. Ci petrecând în nelucrare totală, vom aduna roadele semințelor semănate de noi în viața aceasta. Ele vor fi nestricăcioase, dacă semințele semănate în viață au fost bune, și stricăcioase și primejdioase, dacă am semănat semințe rele în timpul lucrării pământului în viața aceasta”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viața lui Moise sau despre desăvârșirea prin virtute*, în PSB, vol.29, p.68)

„Pe de o parte, viața veșnică stă în a vedea pe Dumnezeu”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre fericiri*, Cuvântul VI, în PSB, vol.29, p.378)

„Căci viața cerească este iubirea, deoarece binele este vrednic de iubirea celor ce-l cunosc și Dumnezeu se cunoaște pe Sine. Iar cunoașterea dă naștere iubirii, fiindcă obiectul cunoașterii este prin excelență bun. Iar de adevăratul bine nu te sature niciodată”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Dialogul despre suflet și înviere*, Preliminarii, în PSB, vol.30, p. 382)

„Căci trece chipul lumii acesteia, după Scripturi (I Cor. 7, 31). Dar nădejdea celor viitoare e cu totul statornică și de neclintit”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh și Adevăr*, cartea a noua, în PSB, vol. 38, p. 285)

„Nu trebuie să ne așteptăm că obișnuințele veacului acestuia vor fi și după înviere, ci să ne reprezentăm viața în veacul viitor ca îngerească și fără trebuință”. (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile morale*, Reg. 68, în PSB, vol. 18, p. 162)

„Acesta este veacul pocăinței, acela al răsplătirii, acesta al răbdării, acela al mângâierii. Acum Dumnezeu este ajutător celor care se întorc din calea cea rea, atunci va fi cercetător înfricoșător și de neînșelat¹⁰² al faptelor, al cuvintelor și al gândurilor omenești”. (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mari*, Cuvânt înainte, cap. I, în PSB, vol. 18, p. 209)

„Atunci nu va mai exista inegalitatea care generează mila și toți vor trece cu inimă curată la dragostea de Dumnezeu și la contemplarea veșnică a celor divine”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, Partea I, Întâia convorbire cu părintele Moise, Cap. X, 5, în PSB, vol. 57, p. 314)

„... lângă Dumnezeu toți viețuiesc și nimenea nu e mort lângă El, afară de cel ce s-a omorât pe sine prin păcat și s-a despărțit pe sine de Cuvântul prin aplecarea de bunăvoie spre patimi¹⁰³”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, partea a doua, 46, în PSB, vol. 80, p. 160)

„Sau oare viața cea de acum are ea ceva așa de statornic, așa de minunat, așa de rar, încât noi să întorcem spre ea toată râvna noastră? Nu vedem noi, oare, cum toate în lume se învârtesc, vin și se duc, schimbându-se ca ziua și noaptea, ca vara și iarna? De aceea noi întotdeauna să ațâțăm în noi mai mult dorința bunurilor cele viitoare și veșnice, căci pe cei drepti îi așteaptă o mare mărire, care nu se poate spune prin cuvânt”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Cuvânt la Duminica Lăsutului sec de carne*, în vol. *Omilii la Postul Mare...*, p. 24)

„Ce este un vis față de o sută de ani, aceea este viața de aici față de viața viitoare. Dar, mai bine spus, chiar cu mult mai mult: cât este o picătură de apă față de nemărginitul ocean, atâta este o mie de ani față de slava și desfătarea vieții viitoare. Și ce poți spune mai mult decât că viața viitoare nu are capăt și nu cunoaște sfârșit și că, pe cât e de mare deosebirea dintre vis și realitate, tot pe atât de mare e și deosebirea dintre starea de aici și cea de dincolo”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la săracul Lazăr*, cuvântul I, în vol. *Omilii la săracul Lazăr. Despre soartă și Providență...*, p. 47)

„... cei ce fac binele aici, unde anume se vor bucura de cele bune? Unde anume cei vicleni vor lua răsplata faptelor lor, dacă nu va fi după aceasta viața viitoare, dacă nu va fi răsplata faptelor săvârșite?” (Sf. Ioan Gură de Aur, *Tâlcuiri la Epistola a doua către Corinteni*, omilia IX, p. 97)

„Să aprindem în noi acel dor și să-l ațâțăm întruna. Că dacă numai gândirea la acele bunătăți - deși este cam întunecată - și încă ne aduce plăcere nespusă, apoi gândește-te ce fel de mulțumire ne va da înfăptuirea acelor bunătăți. Fericiți vor fi, și de trei ori fericiți, cei ce se vor bucura de acele bunătăți, după cum și cei ce vor lua cele dimpotrivă vor fi de jeliți, ba încă de trei ori vrednici de jeliți”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Tâlcuiri la Epistola a doua către Corinteni*, omilia X, p. 108)

„Noi, pentru care sfârșitul de aici este începutul altei vieți mai strălucitoare”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Cuvânt la Fericitul Vavila, și împotriva lui Iulian, și către elini*, XI, în vol. *Predici la sărbători împărătești și cuvântări de laudă la sfinți*, p. 324)

¹⁰² Notă Prof. I. Ivan: Care nu se înșeală și nu poate fi înșelat. (n. s. 5, p. 209)

¹⁰³ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Deși au plecat din viața pământească, Moise și Ilie sunt totuși vii pentru că sunt lângă Dumnezeu. Morți sunt cei ce s-au despărțit de Dumnezeu prin aplecarea spre patimi. Patimile reprezintă uitarea de Dumnezeu, uitarea teoretică și practică a țesăturii raționale a lumii, prin care se străvede Dumnezeu, Rațiunea Supremă. (n. s. 202, p. 160)

„... Amin”.

„Amin. Cuvântul Amin este un cuvânt ebraic, care înseamnă *așa să fie*”. (Sf. Iustin Martirul și Filozoful, *Apologia Întâi în favoarea creștinilor*, LXV, în PSB, vol. 2, p. 93-94)

Bibliografie

- La selecția tematică a citatelor Părinților și scriitorilor bisericești, s-au folosit următoarele ediții ale colecției *Părinți și scriitori bisericești*, apărută la Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române din București, cu binecuvântarea Prea Fericitului Iustin și a Prea Fericitului Teoctist:
Vol. I – *Scrierile Părinților Apostolici*, traducere, note și indici de Preot Dr. Dumitru Fecioru, anul apariției 1995.
Vol. II – *Apologeți de limbă greacă*, traducere, introducere, note și indici de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, Pr. Prof. Dr. Olimp Căciulă, Pr. Prof. Dr. Dumitru Fecioru, 1997.
Vol. III – *Apologeți de limbă latină*, traducere de Prof. Nicolae Chițescu, Eliodor Constantinescu, Paul Papadopol și Prof. David Popescu, introducere, note și indici de prof. Nicolae Chițescu, 1981.
Vol. IV – *Clement Alexandrinul. Scrieri (Partea Întâia)*, traducere, introducere, note și indici de Pr. D. Fecioru, 1982.
Vol. V – *Clement Alexandrinul, Scrieri (Partea a Doua). Stromatele*, traducere, cuvânt înainte, note și indici de Pr. D. Fecioru, 1982.
Vol. VI – Origen, *Scrieri alese (Partea Întâia). Din lucrările exegetice la Vechiul Testament*, traducere de Pr. Prof. T. Bodogae, Pr. Prof. Nicolae Neaga și Zorica Lațcu, studiu introductiv și note de Pr. Prof. Teodor Bodogae, 1981.
Vol. VII – Origen, *Scrieri alese (Partea a Doua). Exegeze la Noul Testament. Despre rugăciune. Filocalia*, traducere de Pr. Prof. T. Bodogae, Pr. Prof. Nicolae Neaga și Zorica Lațcu, studiu introductiv și note de Pr. Prof. Teodor Bodogae, anul apariției 1981.
Vol. VIII – Origen, *Scrieri alese (Partea a Treia). Peri Arhon (Despre principii)*, studiu introductiv, traducere, note de Pr. Prof. Teodor Bodogae, *Convorbiri cu Heraclide*, studiu introductiv, traducere, note de Pr. Prof. T. Bodogae, *Exortatie la martiriu*, traducere: Pr. Prof. C. Galeriu, studiu introductiv și note de Pr. Prof. T. Bodogae, 1982.
Vol. IX – Origen, *Scrieri alese (Partea a Patra). Contra lui Celsus*, studiu introductiv, traducere și note de Pr. Prof. T. Bodogae, 1984.
Vol. X – Sfântul Grigorie Taumaturgul și Metodiul de Olimp, *Scrieri*, studiu introductiv, traducere, note și indici de Preot Prof. Const. Cornițescu, 1984.
Vol. XI – *Actele Martirice*, studiu introductiv, traducere și note de Pr. Prof. Dr. Ioan Rămureanu, 1997.

- Vol. XII – Sfântul Vasile cel Mare, *Scrieri. Despre Sfântul Duh. Corespondență (Epistole)*, traducere, introducere, note și indici de Pr. Prof. Dr. Constantin Cornițescu și Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, 1988.
- Vol. XIII – Eusebiu de Cezareea, *Scrieri (Partea Întâia). Istoria bisericească. Martirii din Palestina*, traducere, studiu, note și comentarii de Pr. Prof. T. Bodogae, 1987.
- Vol. XIV – Eusebiu de Cezareea, *Scrieri (Partea a Doua). Viața lui Constantin cel Mare*, studiu introductiv de Prof. Dr. Emilian Popescu, traducere și note de Radu Alexandrescu, 1991.
- Vol. XV – Sfântul Atanasie cel Mare, *Scrieri (Partea I). Cuvânt împotriva elinilor. Cuvânt despre Întruparea Cuvântului. Trei cuvinte împotriva arienilor*, traducere din grecește, introducere și note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, 1987.
- Vol. XVI – Sfântul Atanasie cel Mare, *Scrieri (Partea a Doua). Epistole. Viața Cuviosului Părintelui nostru Antonie*, traducere din grecește, introducere și note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, 1988.
- Vol. XVII – Sfântul Vasile cel Mare, *Scrieri (Partea Întâia). Omilii la Hexaemeron. Omilii la Psalmi. Omilii și Cuvântări*, traducere, introducere, note și indici de Pr. D. Fecioru, 1986.
- Vol. XVIII – Sfântul Vasile cel Mare, *Scrieri (Partea a Doua). Asceticele*, traducere, introducere, indici și note de Prof. Iorgu D. Ivan, 1989.
- Vol. XXI – Sfântul Ioan Gură de Aur, *Scrieri (Partea întâi). Omilii la Facere (I)*, traducere, introducere, indici și note de Pr. D. Fecioru, 1987.
- Vol. XXII – Sfântul Ioan Gură de Aur, *Scrieri (Partea a Doua). Omilii la Facere (II)*, traducere, introducere, indici și note de Pr. D. Fecioru, 1989.
- Vol. XXIII – Sfântul Ioan Gură de Aur, *Scrieri (Partea a Treia). Omilii la Matei*, traducere, introducere, indici și note de Pr. D. Fecioru, 1994.
- Vol. XXIX – Sfântul Grigorie de Nyssa, *Scrieri (Partea Întâia)*, traducere de Preot Prof. D. Stăniloae și Preot Ioan Buga, note: Pr. Prof. D. Stăniloae, indice: Preot Ioan Buga, 1982.
- Vol. XXX – Sfântul Grigorie de Nyssa, *Scrieri (Partea a Doua). Scrieri exegetice, dogmatico-polemice și morale*, traducere și note de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, anul apariției 1998.
- Vol. XXXIV – Sfântul Macarie Egipteanul, *Omilii duhovnicești*, traducere Pr. Prof. Dr. Constantin Cornițescu, introducere, indici și note de Prof. Dr. N. Chițescu, anul apariției 1992.
- Vol. XXXVIII – Sfântul Chiril al Alexandriei, *Scrieri (Partea Întâia). Închinarea și slujirea în Duh și Adevăr*, traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, 1991.
- Vol. XXXIX – Sfântul Chiril al Alexandriei, *Scrieri (Partea a Doua). Glafire*, traducere din grecește, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, 1992.
- Vol. XL – Sfântul Chiril al Alexandriei, *Scrieri (Partea a Treia). Despre Sfânta Treime*, traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, 1994.
- Vol. XLI – Sfântul Chiril al Alexandriei, *Scrieri (Partea a Patra). Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, 2000.
- Vol. XLIV – Teodoret Episcopul Cirului, *Scrieri. Istoria Bisericească*, traducere de Pr. Prof. Vasile Sibiescu, 1995.
- Vol. LII – Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrieri. Partea întâi. Tâlcuiri la Sfânta Scriptură*, Traducerea opurilor a fost realizată de Pr. Prof. Teodor Bodogae, Pr. Prof. Nicolae Neaga și Prof. Maria Hetco, după textul latin publicat în colecția *Corpus scriptorum ecclesiasticorum latinorum*, Viena 1897-1902, 2007.
- Vol. LIII – Sfântul Ambrozie, *Scrieri (partea a Doua). Despre Sfintele Taine*, traducere, introducere și note de Preot Prof. Dr. Ene Braniște, *Scrisori*, traducere și note de Prof. David Popescu, *Imnuri*, traducere și introducere de Lector Dr. Dan Negrescu, 1994.
- Vol. LVII – Sfântul Ioan Casian, *Scrieri alese. Așezămintele mănăstirești și Convorbiri duhovnicești*, traducere de prof. Vasile Cojocaru și prof. David Popescu, prefața, studiu introductiv și note de profesor Nicolae Chițescu, 1990.
- Vol. LXIV – Fericitul Augustin, *Confessiones – Mărturisiri* –, traducere și indici de Prof. Dr. Docent Nicolae Barbu, introducere și note de Preot Prof. Dr. Ioan Rămureanu, 1985.

- Vol. LXXI – Boethius și Salvianus, *Scrieri. Articole teologice și mângâierile filozofiei. Despre Guvernarea lui Dumnezeu*, traducere, note și comentarii de prof. David Popescu, 1992.
- Vol. LXXV – Casiodor, *Scrieri. Istoria Bisericească tripartită*, traducere de Liana și Anca Manolache, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Ștefan Alexe, 1998.
- Vol. LXXX – Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Ambigua. Tâlcuiri ale unor locuri cu multe și adânci înțelesuri din Sfinții Dionisie Areopagitul și Grigorie Teologul*, traducere din grecește, introducere și note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, 1983.
- Vol. LXXXI – Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Scrieri (Partea a Doua). Scrieri și epistole hristologice și duhovnicești*, traducere din grecește, introducere și note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, 1990.

● Din opera Sfântului Ioan Gură de Aur tradusă în limba română, am folosit următoarele lucrări:

1. „Omilii la Facere” (I), traducere, introducere, indici și note de Pr. D. Fecioru, în col. „Părinți și Scriitori Bisericești” (PSB), vol. 21, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987, 436 pp.
2. „Omilii la Facere” (II), traducere, introducere, indici și note de Pr. D. Fecioru, în col. „Părinți și Scriitori Bisericești” (PSB), vol. 22, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1989, 341 pp.
3. „Cele dintâi omilii la Facere”, Traducere din limba greacă veche și note de Adrian Tănăsescu-Vlas, Editura Biserica Ortodoxă, București, 2004, 141 pp.
4. „Omilii la Matei”, traducere, introducere, indici și note de Pr. D. Fecioru, în col. „Părinți și Scriitori Bisericești” (PSB), vol. 23, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994, 1006 pp.
5. „Comentar la Evanghelia de la Ioan”, Traducere din limba franceză de Diacon Gheorghe Băbuț, Editura Pelerinul Român, Satu Mare, 1997, 474 pp.
6. „Omilii la Epistola către Romani a Sfântului Apostol Pavel”, Traducere de P.S. Teodosie Atanasiu, revizuită și îngrijită de Cezar Păvălașcu și Cristina Untea, Editura Christiana, București, 2005, 559 pp.
7. „Comentariile sau Tâlcuirea Epistolei întâi către Corintheni”, Traducere din limba elină, după ediția Oxonia, 1847 de Arhim. Theodosie Athanasie, Egumenul Mănăstirii Precista Mare din Roman, ediție revizuită de Constantin Făgețean, Editura Sophia, București, 2005, 479 pp.
8. „Comentariile sau tâlcuirea Epistolei a doua către Corintheni”, traducere din limba elină, după ediția Oxonia, 1847, de Arhim. Theodosie Athanasie, București, 1908, Ediție revizuită de Constantin Făgețean, Editura Sofia, București, 2007, 268 pp.
9. „Comentariile sau Explicarea Epistolei către Galateni”, Traducere din limba elină, ediția de Oxonia, 1852, de Arhim. Theodosie Athanasie, Tipografia Editoare „Dacia”, Iași, 1901, 128 pp.
10. „Comentariile sau Explicarea Epistolei către Efeseni”, Traducere din limba elină, ediția de Oxonia, 1852, de Arhim. Theodosie Athanasie, Tipografia „Dacia”, Iași, 1902, 253 pp.
11. „Comentariile sau explicarea Epistolei către Filipeni a Sfântului Apostol Pavel”, Edit. Icos, 1998, 285 pp.
12. „Comentariile sau explicarea Epistolei către Coloseni, I și II Tesaloniceni a Sfântului Apostol Pavel”, traducere din limba elină, ediția de Oxonia, 1855, de Arhim. Theodosie Athanasie, București, 1905, 343 pp.
13. „Tâlcuiri la Epistola întâi către Timotei a Sfântului Apostol Pavel”, Editura Nemira, București, 2005, 201 pp.
14. „Comentariile sau explicarea Epistolei a doua către Timotei. Comentariile sau explicarea Epistolei către Tit. Comentariile sau explicarea Epistolei către Filimon”, Editura Nemira, 2005, 226 pp.
15. „Comentariile sau explicarea Epistolei către Evrei”, Traducere din limba elină, ediția de Oxonia, 1862, de Theodosie Athanasie, Episcopul Romanului, Tipografia Cărților bisericești, București, 1923, 395 pp.

16. „Despre Rai și Scriptură. Despre iubirea lui Dumnezeu pentru noi. Despre <<Șezut-a Împărăteasa de-a dreapta Ta>>”, Introducere și traducere Preot Victor Manolache, Editura Bizantină, București, 59 pp.
17. „Cuvântări împotriva anomeilor. Către iudei”, Traducere din limba greacă veche și note de Preotul Profesor Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2007, 405 pp.
18. „Primele patru omilii despre statui ale Sfântului Ioan Chrisostom”, Traducere din original de Stoenescu Apostol, Noua Tipografie „Profesională”, Dimitrie C. Ionescu, București, 1908, 85 pp.
19. „Predicile despre statui”, Partea a II-a, Traducere din original de Șt. Bezdechi, Editura Sfintei Episcopii a Râmnicului-Noului Severin, 1938, 227 pp.
20. „Sf. Ioan Gură de Aur - Predici la duminici și sărbători”, traduse și orânduite după Duminicile și sărbătorile anuale ale Bisericii Ortodoxe de Episcopul de Roman – Melchisedek, Ediția a II-a, Editura Bunavestire, Bacău, 1997, 304 pp.
21. „Omiliile despre pocăință”, Traducere din limba greacă de Preotul profesor Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1998, 185 pp.
22. „Predici la sărbători împărătești și cuvântări de laudă la sfinți”, Traducere din limba greacă și note de Preotul profesor Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2002, 573 pp.
23. „Despre mărginita putere a diavolului. Despre căință. Despre necazuri și biruirea tristeții”, Traducere de Pr.Prof. Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2002, 255 p.
24. „Omilii la Postul Mare”, Versiune românească îmbunătățită, pornind de la ediția tradusă și îngrijită de Episcopul Roman Melchisedek (1893), în colecția „Comorile Pustiei”, vol. 19, Editura Anastasia, 1997, 181 pp.
25. „Despre feciorie. Apologia vieții monahale. Despre creșterea copiilor”, Traducere din limba greacă și note de Preotul profesor Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001, 427 pp.
26. „Omilii la săracul Lazăr. Despre soartă și Providență. Despre rugăciune. Despre viețuirea după Dumnezeu”, Traducere din limba greacă veche și note de Preotul Profesor Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2005, 377 pp.
27. „Omilii și cuvântări despre educația copiilor”, Traducere din limba greacă de Pr. Marcel Hancheș, Editura Marineasa, Timișoara, 2005, 187 pp.
28. „Despre necunoașterea lui Dumnezeu”, Traducere din limba greacă, cuvânt înainte și comentarii: Walther Alexander Prager, Editura Herald, București, 2004, 141 pp.
29. „Cuvânt despre cum se cade să-și crească părinții copiii”, în vol. „Sfaturi pentru o educație ortodoxă a copiilor de azi”, Editura Deisis, Sibiu, 2000, 139 pp.
30. „Diavolul și magia”, Traducerea din limba greacă de Zenaida Anamaria Luca, Editura Panaghia, 2002, 132 pp.
31. „Despre preoție”, Traducere, introducere și note de Pr. Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1998, 169 pp.
32. „Problemele vieții”, traducere de Cristian Spătărelu și Daniela Filioreanu, Editura Egumenița, 379 pp.
33. „Puțul și Împărțirea de grâu – 57 de predici de Sfântul Ioan Gură de Aur”, Editura Buna Vestire, Bacău, 1995, 530 pp.
34. „Din ospățul Stăpânului”, Introducere, traducere, note și comentarii de † Irineu Slătineanu, Editura Adonai, București, 1995, 190 pp.
35. „Scrisori din exil. Către Olimpiada și cei rămași credincioși. Despre deprimare, suferință și Providență”, volum realizat de diac. Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 2003, 361 pp.
36. „Cateheze baptismale”, Traducere din limba greacă veche de Pr. Marcel Hancheș, Editura Oastea Domnului, Sibiu, 2003, 130 pp.

37. „Cateheze maritale”, Traducere din limba greacă veche de Pr. Marcel Hancheș, Editura Oastea Domnului, Sibiu, 2004, 180 pp.
 38. „Mărgăritarele Sfântului Ioan Gură de Aur”, Traducere de diacon Gheorghe Băbuț, Editura Pelerinul Român, Oradea, 1994, 255 pp.
 39. „Bogățiile oratorice ale Sfântului Ioan Gură de Aur”, în limba franceză de Jean Doublet, traduse în limba română de diacon Gheorghe Băbuț, Vol. I și Vol. II, Editura Pelerinul Român, Oradea, 2002, 645 pp.
 40. „Despre schimbarea numelor. Despre răbdare. Despre milostenie. Despre tăria credinței. Despre propovăduirea Evangheliei și alte omilii”, Traducere din limba greacă veche și note de Preotul Profesor Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2006, 373 pp.
 41. „Întru lauda sfinților mucenici”, Traducere din limba greacă, studiu introductiv și note de Petka Grigoriu, Editura Ars Longa, Iași, 2007, 275 pp.
 42. „Despre desfătarea celor viitoare. Să nu deznădăjduim. Nouă cuvântări la Cartea Facerii”, Traducere din limba greacă veche și note de Preotul Profesor Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2008, 375 pp.
 43. „Scrisorile către persoane oficiale, către diaconița Olimpiada, către alte persoane”, Traducere din limba greacă veche și note de Preotul profesor Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2008, 300 pp.
 44. „Omilii la Ana. Omilii la David și Saul. Omilii la Serafimi”, Traducere din limba greacă veche și note de Preotul profesor Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2007, 354 pp.
- La selecția tematică a citatelor filocalice s-au folosit următoarele ediții ale *Filocaliei românești*: Humanitas (vol. I-VIII); Institutul Biblic și de Misiune al B.O.R (vol. IX și X); Episcopia Romanului și Hușilor (vol. XI); Harisma (vol. XII).

